

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

%100 İstanbul

**Tarih, Mekân
ve Sırlar**

Erk ACARER

7.
Baskı

İNKILÂP

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

ERK ACARER

1972 yılında İstanbul'da doğan Erk Acarer, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Sosyal Antropoloji bölümünden mezun oldu. *Global, Milliyet, Sabah* gibi gazetelerde çalıştı; çeşitli dergilerde, öykü, makale ve denemeleri yayımlandı. Halen Ciner Yayın Holding'de gazeteci olarak görev yapıyor. *%100 İstanbul*, evli ve bir kız çocuk babası olan yazarın *Matruşkadan Tayyare* isimli kitabından sonra yayımlanan ikinci kitabı.

ERK ACARER

%100 **İstanbul**

Tarih, Mekân ve Sırlar

%100 İstanbul / Erk Acarer

© 2016, İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ

Yayıncı ve Matbaa Sertifika No: 10614

Bu kitabın her türlü yayın hakları Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince İnkılâp Kitabevi'ne aittir. Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının izni alınmaksızın, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Yayıma hazırlayan Tansel Mumcu

Kapak tasarım Yasin Bakır

Sayfa tasarım Derya Balcı

ISBN: 978-975-10-2841-9

16 17 18 19 10 9 8 7

İstanbul, 2016

Baskı ve Cilt

İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ

Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8

34196 Yenibosna – İstanbul

Tel : (0212) 496 11 11 (Pbx)

İNKILÂP Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ

Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8

34196 Yenibosna – İstanbul

Tel : (0212) 496 11 11 (Pbx)

Faks : (0212) 496 11 12

posta@inkilap.com

www.inkilap.com

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

%100 **İstanbul**

**Tarih, Mekân
ve Sırlar**

Erk ACARER

 İNKILÂP

Erk Acarer

1972 yılında İstanbul'da doğdu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sosyal Antropoloji Bölümü'nden mezun oldu. Global, Milliyet, Sabah gibi gazetelerde çalıştı; çeşitli dergilerde, öykü, makale ve denemeleri yayımlandı. Halen Cumhuriyet gazetesinde çalışmaktadır.

Acarer, evli ve bir kız çocuk babasıdır.

Yazarın Sayfa6 ve İnkılâp Kitabevi'nde yayımlanan diğer kitapları:
Osmanlı Masalı (Darûlfesad)

Taht Şehrinde Zaman (Cellatbaşı)

Anekdotlarla ve Çizgilerle Atatürk 1, Mustafa Değil Mustafa Kemal
Anekdotlarla ve Çizgilerle Atatürk 2, Laik Türkiye

Korsan Kitap Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ESKİ İSTANBUL

VE İSTANBUL...	13
MURAT HER YERDEDİR	14
ATLAR MANZARA SEVER Mİ?	16
“DÜN SABAH PADİŞAH-I CİHAN İDİM, ŞİMDİ ÜRYAN KALDIM”	19
EROL TAŞ ÇOK DAYAK YEDİ	25
SU AKAR İSTANBUL BAKAR	26
ÖLÜLER TARLASI	30
ÖLÜM KESER YOLUMU	32
HER YOL SULTANAHMET'E ÇIKAR	39
PARAYI VEREN OTELİ YAPAR!	46
KUTSAL BİLGE	49
CEMİL PAŞA'NIN GENELEVİ	54
TARİHTEKİ İLK AŞK ŞİİRİ	58
YERALTINDA HAYAT VAR	61
GEMİDEN BOZMA ŞADIRVAN	65
KUTSAL KÂSE VE ASLAN SÜTÜ	68
İSTANBUL'UN İLK SEKS SHOP'LARI	71
TEK ŞEKERLİ ÇINARALTI	75
YANGIN VAR!	79
HAMAMTASI GÜMÜŞTEN	84
BURADA DOLAR GEÇER!	91

%100 İstanbul

İSTANBUL'DAN SİNAN GEÇTİ	93
FATİH'İN İSYANI	99
KARA MURAT HANGİNİZ?	103
SERVET DAHA ÇOK SERVET	107
İLLE DE ROMAN OLSUN	113
İSTANBUL'UN EN BÜYÜK KÂRHANESİ	115
BÜYÜK İSLAMBOL PROJESİ	118
FES BAŞIMA	128
TÜTÜN KOKAR İSTANBUL	130
BİNİCİLİK TARİHİMİZ	135
KIRK ÇEŞME, KIRKININ DA SUYU KESİK ÇEŞME	139
YAHUDİLER İSTANBUL'DA	142
ŞİİR KARIN DOYURMAZ!	145
ELÇİYE ZEVAL OLUR!	149
BOYNUZUN BEREKETİ	153
ALLI VERELİM, MORLU VERELİM, AÇIKSA KOYU VERELİM!	154
KAHVENİN KIRK YIL HATIRI VAR	157
ALTINA HÜCUM!	164
BELKİ DE SIRA SİZDE!	168
ESKİ NAMELER	171

HAYALLER ŞEHİRİ

İSTANBUL'DA ZAMAN	179
FAST FOOD DEDİKLERİ...	182
ÖNCE EKMEKLER BOZULDU SONRA SOKAKLAR...	189

EN BÜYÜK KİM?	191
KARINCAEZMEZ ŞEVKİ'Yİ KİMLER EZDİ?	194
BALIK KAVAĞA ÇIKAR MI?	198
FATİH'İN KAN KARDEŞİ	201
MAHMUT NE YAPSIN?	207
HANGİ KONSTANTİN?	209
ALKAZAR'DA SON SAHNE	212
HAYALLER ŞEHİRİ	215

SUR DIŞI

ATATÜRK'ÜN YAZ KÖŞKÜ	221
DÜŞÜN TAŞIN YOKTUR İŞİN	224
DENİZKIZLARI BURADA YAŞADI	228
DÜNYA DÖNÜYOR	232
ÇARŞI DENİZE KARŞI	237
GÖKTE YILDIZ, PERDEDE YILDIZ	241
SARAYDAN BOZMA TOP SAHASI	242
41 KERE MAŞALLAH	248
ZITLIKLAR ŞEHİRİ	251
BÜYÜKDERE'DE İKİ BİN YILLIK BİR ÇINAR VARDI	255
ÇAY SAATİ	264
ESKİ KÖYE YENİ ADET	267
ÖKÜZ DERİSİ GENİŞLİĞİNDE BİR HİSAR	270
PERİLER ŞEHİRİ	274
İSTANBUL'UN ORTA YERİ STADYUM	277

ÖTE YER

HEPİMİZ KÖPRÜALTI ÇOCUĞUYUZ	283
ÖYLE İNTİHAR EDİLMEZ, BÖYLE EDİLİR	287
18 YAŞINDAN KÜÇÜKLER GİREMEZ!	291
AŞK GÖZE ALMAKTIR	295
SİZ BİZİM FRANSIZLAŞTIRAMADIKLARIMIZDAN MISINIZ?	299
GÜL BABA'NIN TEKKEŞİ	301
MADAM ANAHİT'İN DÜŞÜ	308
ATATÜRK BURADA İÇTİ	311
ESKİ ÇAMLAR BARDAK OLDU	315
DÜŞMAN ÇİZMESİ ALTINDA YURDUM	320
KOMÜNİSTLER TAKSİM'E!	328
İLK STADIMIZ NEREDEYDİ?	332
BİZE YOK MU?	336
İSTANBUL'DA BİR SERİ KATİL	340

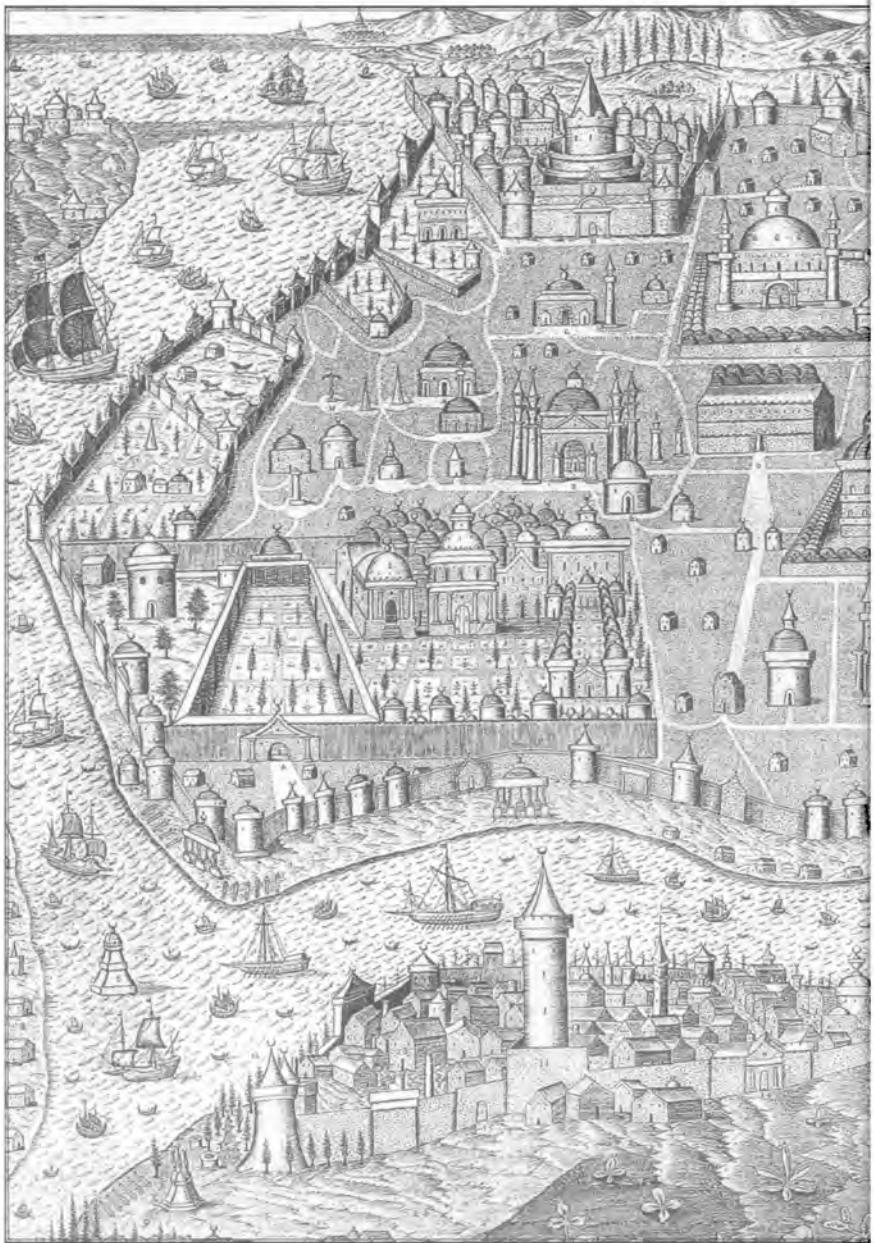
İKİ KITA ARASINDA

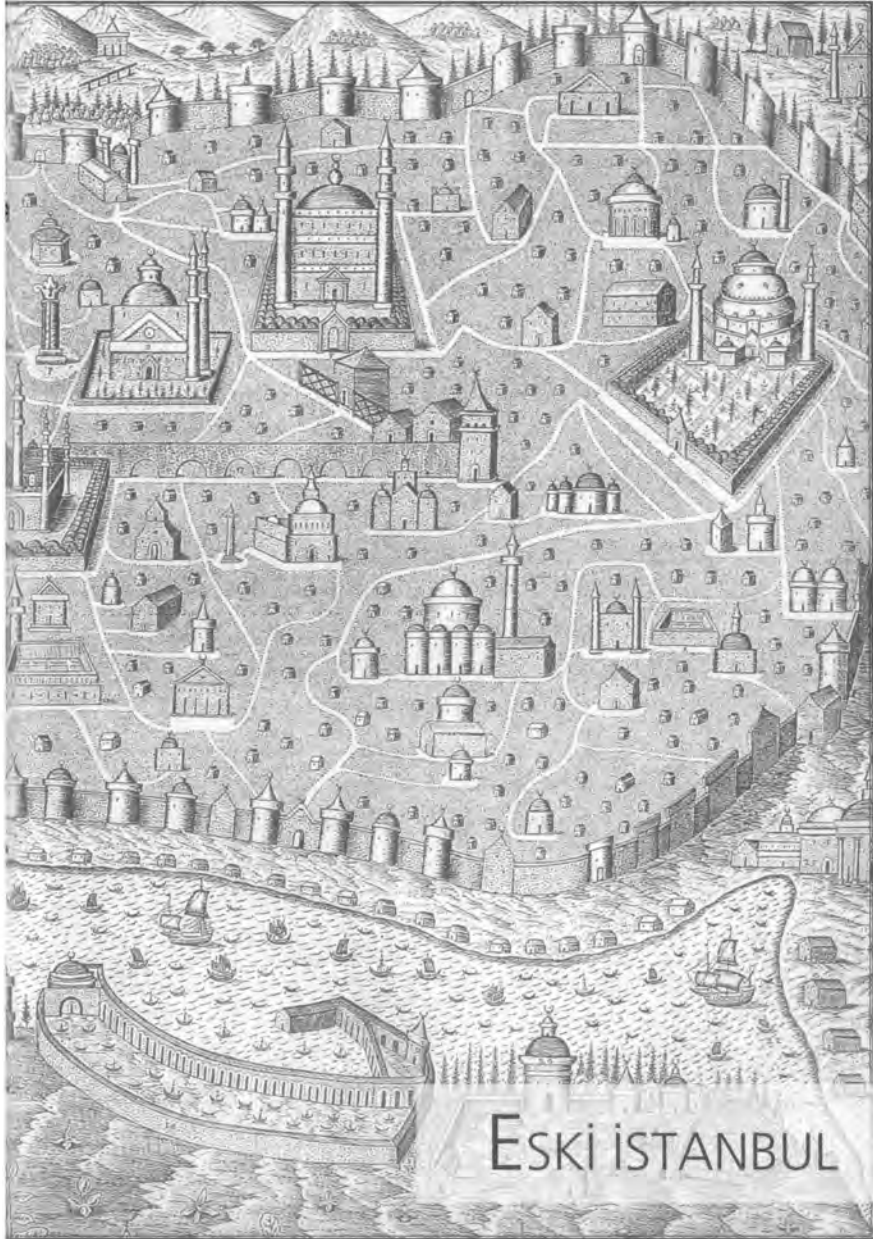
ÇENGELKÖY'ÜN ZERZEVATİ, KUZGUNCUK'UN HAŞARATI, BEYLERBEYİ'NİN TEŞRİFATİ	347
DENİZE ÖYKÜ DÜŞER	350
KÖPRÜYÜ GEÇİNCE...	357
BAĞIMSIZLIK ATEŞİ	366
KÖPEKLERE NE OLDU?	368

KÖRLER ÜLKESİ

DONSUZ ASKERLER	375
İNSAN ÖLDÜĞÜ YERE AİTTİR	378
THEODORA'NIN MANASTIRI	383
ESAS OLAN NİYETTİR	386
ÇENGELÖĞLU TAHİR'İN ÖFKESİ	388
BEYLER'İN KÖYÜNDE BİR TOP CAMBAZI	391
KADIKÖY'ÜN SİMGESİ	394
TODORİ'YE...	400
MAZİNDE BİR TARİH YATAR...	404
CADILAR ŞEHİRİ	411
ATATÜRK ÇAKMAĞINI NİYE DENİZE ATTİ?	415
O AĞACIN ALTI	417
LENİN BALIĞI	420
DEMİRYOLLARI BAYINDIRLIK YARATIR	424
KAYNAKÇA	429

VE İSTANBUL...

Kağnıların gıcırdayan tekerlekleri, bebeklerin ağlamalarına karışır. Bir kavim umutları bohçalarında, yaşlısıyla, genciyle, bereketli kadınıyla, uğurlu bakiresiyle yollara düşer.

Gece ve gündüz, soğuk ve sıcak demeden ve hiç dinlenmeden yol alınır. Dağlar, denizler, ırmaklar aşılr. Öyle bir yere varılır ki...

Mageralılar, "Tebdili mekânda ferahlık vardır" diyerek kâhinlerine başvururlar. Reisleri Byzas elçi olup halkı adına sorar:

"Artık buralarda yaşayamıyoruz. Buradan daha güzel ve huzurlu bir yer var mı?"

Kâhin bir şahin olup bedeninden ayrılır. Ruhu yedi düveli gezip geri döner. Byzas'a cevap verir:

"Bir ülke kuracaksan, burası körler ülkesinin karşısı olsun!"

İşte hep birlikte tepilen yolların sırrı budur. Mageralılar, Atina'dan ayrılıp uzun bir yolculuğun ardından bir alacakaranlık vakti Sarayburnu'nun olduğu yere varırlar. Yıldızların ve ayın aydınlattığı satenden gökyüzünün altında sabaha kavuşurlar. Gün ağarınca reisleri haykırır. Herkes merakla Byzas'ın yanına gelir. "İşte!" der Byzas karşıyı göstererek, "Orası körler ülkesi olmalı. Ayak bastığımız yere bir baksanıza..."

Mageralıların bulundukları yerin güzelliği büyüleyicidir. Yemyeşil bir tepe, çağlayan ırmaklar, şakıyan kuşlar ve mutlu ceylanlar...

"Burayı görmeyip karşıya yerleşenler kör olmalı! Kâhin doğru söylüyormuş; biz ülkemizi buraya kuracağız, yani tam körler ülkesinin karşısına."

Byzas'ın eliyle gösterdiği karşı kıyı, Trakların yaşadığı Kalke-don'dur.

Ve kadınlar

Ve çocuklar

Ve yaşlılar, elleriyle, kürekleriyle, yürekleriyle şehri kurarlar.

Milattan önce 658 yılında İstanbul'un ilk tepesi Sarayburnu'na böylece ayak basılır. Artık İstanbul'un bir sahibi vardır.

Byzas'ın karısı Fidelya, kentin ilk kadın imparatoriçesi olur. Onun emriyle Sarayburnu surlarla çevrilir. Bu, kentin ilk surlarıdır.

Yeni bir kapı

MURAT HER YERDEDİR

Vlanga kapısı, Marmara Denizi kıyısındaki on dokuz kapıdan biridir.

Kapının Bizans Dönemi'ndeki adı bu olsa da Osmanlı'da değişip Yeni Kapı oluyor.

Osmanlı, adını beğenmediği kapıya, semte, diyara "Yeni" deyiveriyor. Bizans döneminde var olan bir kapının, bir daha açılıp yeniden isimlendirilmesi bir rivayete dayanıyor.

IV. Murat dönemine ait söylenceye dahil olup yeni kapıyı bir kere de biz aralayalım...

Murat, hayatı cephede, savaşta, fetihle geçen hükümdarlardan biri olmamıştır. Henüz çocukluğunda tahta çıkar. İmparatorluğun gördüğü en muhteris kadınlardan biri olan annesi Kösem Sultan'ın gölgesinde bir kukla gibi oynatılır.

Sonunda; annesine, isyan bayrağını çekenlere, kendisini türlü fesatlara alet edenlere ve onunla bir kukla gibi oynayanlara dayanamayıp deliriverir.

İntikam alınacak avaneyi akıl defterine bir bir kaydeden Murat, azgın, acımasız, vahşi bir cehennem meleği olur.

İşte bundan sonrası, kuralların gün geçtikçe sertleştiği uzunca bir kan banyosu dönemidir. Kahve, tütün, afyon, alkol, kahvehane yasaklanır. Ama yasaklar onu kesmeyecektir. Murat'ların

dördüncüsü, gözünün üzerinde kaşı olanı darağacında sallandıracaktır!

Her geçen gün daha da çıldıran Sultan, İstanbul'da canı alınacak adam kalmadığında tebdil-i kıyafetle, tebdil-i mekân eder.

Böyle günlerden birinde Üsküdar'a geçer. Karşı kıyıda yeteri kadar âdem canı aldığına kanaat ettikten sonra, sarayın yolunu tutmak için bir sandala biner. Tam da istediği gibi bir sandalcıya denk gelmiştir.

Adam kayığı meyhaneye çevirip galon galon şarap istiflemiştir. Arkasını rüzgâra rastlayıp küreklere asılırken, bir yandan da iri yudumlarla kafasını tütsülemektedir. Üstelik çubuk tüttürüp remil falı da açmaktadır.

Murat, kuşu uçurmamak için itidalle yaklaşır:

"Sandalcı; şarap içip tütün çektiğin yetmezmiş gibi bir de fal açarsın. Hünkâr görürse halin nice olur, bilmez misin?"

Adam, kendinden emin yanıtlar:

"Sende hiç akıl yok mu, koca deryada hünkâr bizi nereden görecekt?"

İşte o vakit Murat'ın maiyetindekiler, adamın gırtlığına çökuverirler. Sultan alacaklı bir ölüm meleği gibi gülerken birden gürler:

"Murat her yerdedir!"

Korkudan anında ayılan sandalcı, hünkârın ayaklarına kaplanır.

Ne var ki Sultan halden anlayıp özür kabul edecek meşrepten değildir.

O zaman sandalcı, son çare olarak padişaha bir anlaşma önerir.

"Padişahım" der, "Kuluna bir aman ver. Sana hangi kapıdan İstanbul'a gireceğini söyleyeyim, eğer bilirim canımı bağışla!"

Bu oyun Murat'ın hoşuna gider. Sandalcı böylece kayığın ortasında remil açar. Karşı tarafa bakıp düşünür, suratını ekşitip sakalını sıvazlar. Sonunda bir kağıdın üzerine bir şeyler karalayıp Murat'a uzatır.

“Sultanım” der, “İstanbul’a gireceğiniz kapı burada yazıyor. Eğer doğruysa canımı bağışlarsınız.”

Murat alıp kağıdı göğsüne yerleştirdikten sonra, sandalcıya surlara doğru kürek çekmesini emreder.

Sonunda kapısı olmayan bir sur dibine yanaşılır.

Murat’ın maiyetindekiler, hızla kıyıya çıkıp kazma küreklerle geri dönerler. Çok kısa bir süre içinde surlara yeni bir oyuk açılmıştır. Buradan kente girilir.

Aşağı inilir inilmez sandalcı toprağa çökertilir. İşte o zaman adam yalvarır:

“Padişahım, şehre gireceğiniz kapıyı bilirsem canımı bağışlayacağınıza söz vermişsiniz. Göğsünüze koyduğunuz kağıdı okumadınız!”

Sultan, olmayacak duaya amin diyen sandalcıya bakıp gülümser. Ne var ki elini göğsüne uzatıp kağıdı açınca beti benzi sararır.

Çünkü kağıdın üzerinde;

“Padişahım Yeni kapınız hayırlı olsun” yazmaktadır.

Artık burası Yenikapı’dır.

Afyonu, tütünü, şarabı yasaklayan Murat, her türlü meretin bağımlısı olarak henüz 28 yaşındayken sirozdan ölür.

Sandalcı mı?

Elbette onun da sonu şaraptan olur.

Ahırkapı Boğaz’ı görür

ATLAR MANZARA SEVER Mİ?

Detaylar bütünü oluşturur...

1660 yılında İstanbul’un Kapalıçarşı’dan sonraki ikinci büyük çarşısı inşa edilir. Bu büyük pazar, IV. Mehmet’in annesi Hatice Turhan Sultan tarafından Mısır’dan gelen malların sergilenebilmesi için yaptırılır.

Ancak Mısır'dan İstanbul'a gelen ticaret ürünleri olduğu gibi, oraya giden mallar da vardır.

1755 yılında Galata Limanı'ndan Mısır'a gitmek için kalkan bir tüccar gemisi, henüz boğaz sularından çıkamadan bir fırtına-yakalananır. Büyük kalyon, fırtına içinden çıkmayı başaramaz ve Kumkapı önlerinde kayalara çarparak parçalanır.

Bu olaydan sonra dönemin padişahı III. Osman, Ahırkapı'ya denizcilerin yollarını görebilmeleri için büyük bir fener yaptırır.

Fenerin altında aydınlatmada kullanılacak malzemelerin istifleneceği bir bölüm ve hizmetli yatakhane inşâ edilir.

Çıkan yangınlar nedeniyle çeşitli dönemlerde tahribata uğrayan fener, Abdülmecit döneminde yeniden ve taştan yapılır. Ahırkapı feneri kırk metre yüksekliğindeki boyuyla Türkiye'nin Şile'den sonraki ikinci büyük feneridir.

O yıllarda büyük fitili zeytinyağıyla yakılan fenerin masrafı da bir hayli kabarıktır. Ahırkapı feneri için yılda 1.5 ton zeytinyağı ve metrelerce fitil harcanmaktadır.

Fenerin Ahırkapı'da yapılmasının bir anlamı vardır. Burası tüm Boğaz'ı gördüğü gibi denizden de görülmektedir.

Ahırkapı, İstanbul'un tarihsel semtlerinden biri olduğu üzere, Sarayburnu gibi imparatorların malikânelerinin bulunduğu bir bölgedir. Bizans döneminin önemli sarayları da burada yapılmıştır.

Saraylarıyla ünlü bu bölgenin Osmanlı döneminden bu yana Ahırkapı olarak anılmasının hikâyesi son derece basit ve basit olduğu kadar da ilgi çekicidir.

Osmanlılar atlara büyük önem verdiklerinden mi yoksa denize arkalarını dönmeyi âdet edindiklerinden mi bilinmez, buraya "ahır" yaptırıp sarayın atlarını bağlarlar.

Boğazın en güzel yeri Osmanlı İmparatorluğu tarafından asırlar boyunca ahır olarak kullanılmış, bu nedenle semt "Ahır Kapısı" adını almıştır...

* * *

Mustafa Kemal, denize karşı rakı kadehi kaldırmaktan hoşlandığı gibi, yüzmeyi de sevmektedir. Gazi Paşa deniz sevgisini, tüm ulusa aşılamaaya çalışır. Özellikle İstanbul'da olduğu zamanlarda, Moda koyunda yelken ve kürek yarışlarını izlemekten büyük keyif almaktadır.

1 Temmuz, Denizcilik ve Kabotaj Bayramı'nda Moda'da yapılan yarışlar, Atatürk tarafından ilgiyle izlendiği için, sporcular daha büyük bir şevkle yarışmışlardır. Atatürk, İstanbul'a geldiği zamanlarda, 1936 yılında tamamlanan Florya Deniz Köşkü'nde de vakit geçirir. Paşa'nın kollarını sıvayıp kürek çektiği fotoğraf, zamanda asılı durur. Fotoğraf Florya açıklarında çekilmiştir.

İsmet İnönü'nün yüzmeyi öğrenmesi de Atatürk sayesinde olur.

Başbakan İnönü, Florya'da yüzmekte olan Atatürk'ü izlerken gafil avlanır.

Mustafa Kemal denizden ona seslenir:

"Haydi İsmet, gel yarışalım."

İnönü yüzünü buruşturup kollarını açar:

"Paşam, maalesef ben yüzmeyi bilmiyorum."

Mustafa Kemal bu cevap karşısında çok şaşırır da bozuntuya vermez.

O bir devrimcidir, ses tonu emir niteliği taşır:

"O zaman sana bir hafta süre..."

İnönü'nün kâbus dolu günleri başlar. Soluğu Heybeliada'da alır. Askeri Lisesi Sınıf Subayı Ulvi Tekeş'e durumu anlatır. Bir hafta içerisinde yüzmeyi öğrenmek zorunda olduğu için, onun yardımını ister.

Böylece aynı gün motorla Heybeli açıklarına gidilir.

Ulvi Tekeş kısa süren teorik bir eğitimin ardından, eylem zamanının geldiğini bildirir:

"Paşam, atlayın lütfen!"

İnönü'nün belli etmemeye çalışsa da bir hayli tedirgin olduğu gözlenir:

“Nasıl atlayacağım?”

“Çivileme Paşam, bacaklarınızı hiç kırmadan, çelik gibi suya gireceksiniz.”

İnönü, kendisini aynı Tekeş’in dediği gibi bıraksa da, suyla yüzleşince çırpınmaya başlar.

Ardından da kendisiyle birlikte suya atlayan subaya can havliyle sarılır.

Ama yılmaz, bir kez daha dener, sonra bir kez daha...

Her seferinde daha iyi atlamakta, üstelik suyun üzerinde durabilmektedir.

Dersin son günü, kendini motordan boşluğa bıraktığında, bacakları tamamen birleşik ve vücudu bıçak gibidir. Paşa denize onu deler gibi girince, büyük alkış alır. İşte bu Atatürk’ün zoruyla öğrendiği meşhur çivilemesidir.

Osmanlılar sırtlarını denize dönüp oturmayı severler. Kimbilir belki de atlara çok değer verdikleri için, Boğaz’ın en güzel yerlerinden birini ahır olarak kullanmışlardır.

Paşa gönül adamıdır, denize karşı rakı içmekten ve denize girmekten büyük keyif aldığı ortadadır.

Ayrıntılar bütünü oluşturur...

Mustafa Kemal, köhnemiş bir imparatorluğu yıkıp yerine çağdaş bir cumhuriyet kurmuştur.

Ahırkapı’da bugün artık elektrikle aydınlatılan fener, gemilere yol göstermeye devam etmektedir!

Yedikule’nin kanlı tarihi

“DÜN SABAH PADİŞAH-I CİHAN İDİM, ŞİMDİ ÜRYAN KALDIM”

Roma güneşi, yeryüzünün mutlak hakimi...

İstanbul’u dikkatle dinleyip ruhunuzla seyrederseniz, zafer kazanan ya da tehditleri geçiştiren Roma İmparatoru’nun şehre

Altın Kapı'dan girdiğini görür, askerlerinin sokaklarda yürürken çıkardığı ayak seslerini duyarsınız.

Yedikule Hisarı, İstanbul'un önemli açık hava müzelerinden birisidir.

İmparator I. Theodosius, 390 yılında bir zafer takı olarak Altın Kapı'yı yaptırır. Zafer abidesine, II. Theodosius zamanında bazı ekler yapılmıştır. İmparatorun valisi Anthemiusa, onun yanına kuleler ekletip tümünü şehrin surlarıyla birleştirmiştir.

Altın Kapı'nın mermer kulelerle birlikte bir bütün olarak 413 yılında tamamen II. Theodosius tarafından yaptırıldığını rivayet eden tarihçiler de vardır.

İşte bu nedenle bazı kaynaklar "birinci" ve "ikinci" unvanlarına takılmadan "Hisar, Theodosius tarafından yapıldı" deyip geçerler.

Yalan söyleyenin başını ağrıtmayacak tarih bilincinin, evrakları daha karışık hale getirdiği bir gerçektir.

Hisar, Bizans'ın belli dönemlerinde zindan olarak kullanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu da bu gelenekten yararlanacak, hatta bu konuda ileriye bile gidecektir.

Altın Kapı ve Hisar'ın tarihi, Osmanlıların şehre girmesinden sonra daha da renklenir. Elbette Fatih'in şehre Altın Kapı'dan girmeyi düşünecek kadar seçeneği olmamıştır. O, burası yerine zorlanarak açılabilen ilk kapıyı dener.

Eğer Fatih İstanbul'u alamamış ya da buraya yeni kuleler ilave ettirmemiş olsaydı, bugün burası "Dörtkule Hisarı" olarak da anılıyor olabilirdi.

Fatih'in ilave ettirdiği üç yeni kulenin ardından, garnizon olarak kullanılmaya başlanan Hisar'ın Osmanlı dönemindeki öyküsü de böylece başlayacaktır...

Kuleler, Osmanlı İmparatorluğu'nda hem devlet hapisanesi, hem de Fatih döneminden başlayarak, Hazine-i Hümayûn olarak görev yapacaktır. Yedikule, imparatorluğun ilk hazinesidir. Garnizon içerisinde görev yapan komutan ve yeniçeri askerleri için

küçük bir kışla ve depo inşa edilmiştir. Ne var ki Yedikule, Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme döneminde eski ihtişamını yitirir. 1851 yılında bir hayvanat bahçesine dönüşür. Abdülmecit, sarayda bulunan aslanlardan sıkılınca, onları buraya hapsedmiş ve halkın teşhirine açmıştır.

Bizans döneminin şehir kapısı ve II. Mehmet'in garnizonu her nedense süratle gözden düşer. Yedikule, 1871'de Kız Sanat Evi, 1874 yılında ise, fişekhane olarak kullanılmaya başlanır. Ardından da süvarilerin atlarının konulduğu bir ambar olur. İstanbul'daki zerzevatın büyük bir bölümünün buradan sağlandığı yıllar da olmuştur. Çünkü Yedikule belli bir dönem de bostan sıfatıyla hizmet vermiştir. Hisar, 1883 yılında sebze bahçesi yapılmak üzere, Bektaşî dervişlerinden Mersul Baba'ya, birkaç yıl sonra da Bahçıvan Cemil Bey'e verilir.

Yedikule, I. Meşrutiyet zamanında yeniden hapis haneye dönüştürülse de, 1895 yılından sonra Müzeler Umumi Müdürlüğü'ne bağlanır.

Abbasi Halifesi El-mütevekkil, Kırım Hanı Giray'ın oğlu Mehmet Giray, Trabzon-Rum İmparatoru David Komennos ve oğulları ile Fransız Büyükelçisi Ruffin, Yedikule'de hapsedilen önemli kişiler olarak dikkat çekmektedir.

* * *

Kanlı kuyu derler. Boynuna baltayı vururlar. Gövdeden ayrılan başı, saçlarından kavrayıp bu kuyunun derinliklerine doğru atarlar.

Aşağıda kurşuni kızıl, köpüklü bir yüzey vardır. Kuyunun pis ve kanlı suyu ileride deniz suyuna karışır.

Yedikule'nin yedisinde de insanı yutmaya hazır bir ejderha durur!

*Yedi kulenin yedisi de insan yolu gözler
Ve Yedikule'ye düşen iflah olmaz derler.*

*Ve iflah olmamıştır ağalar, beyler ve esirler
Ve iflah olmamıştır genç Osman derler...*

Yedikule, insanın kanını donduracak kadar trajik olaylara da sahne olmuştur. Kanlı kuyu, Yedikule Hisarı'nın tüyler ürperten geçmişini özetlemeye yeterli olacaktır.

Gövdeden ayrılan başların, Marmara Denizi'ne sürüklendiğini düşünsenize!

Şüphesiz Yedikule, en kötü şöhretini 17. yüzyılda yaşanan bir olaya borçludur.

Osmanlı Devleti'nde ilk kez bir padişah burada katledilecektir. Hem Osmanlı'nın içinden çıkan tarihçiler hem de batılı olanlar, bu durumun, devletin çöküşünü hızlandıran en belirleyici olay olduğu konusunda birleşirler.

"Dün sabah padişah-ı cihan idim, şimdi üryan kaldım; merhamet edip halimden ibret alın; dünya size dahi kalmaz. Hangi padişahın kulları padişahlarına bu ihaneti ettiler?"

Genç Osman gerçekten de bir günde tahttan indirilir ve katlinin vacip olduğuna dair fetva çıkarılır.

Osmanlı'daki ilk büyük ıslahat girişimleri III. Selim ve II. Mahmut Dönemi'nde yapılır. Ancak Genç Osman'ın onlardan daha önce bir yapılanma süreci düşündüğü muhakkaktır. İşte onu Yedikule Zindanları'na sürükleyen de bu düşüncesidir.

II. Osman, üvey annesi Kösem Sultan'ın bütün entrikalarına rağmen 28 Şubat 1618'de Osmanlı İmparatorluğu'nun on altıncı padişahı olarak tahta çıkar.

Hocası Ömer Ağa'nın fikirlerinden etkilenmekte, Osmanlı toprakları üzerinde yeni bir düzen oturtmak istemektedir. Yeniçeri ocağını kaldırmak gibi tehlikeli bir girişim içerisinde. Çok geçmeden büyük bir tepkiyle karşılaşır.

Lehistan'a düzenlenen seferin başarısız olması, 1621'de Boğaz'ı donduran şiddetli kış nedeniyle çekilen sefalet ve aynı yıl gerçekleşen büyük İstanbul yangını, minareyi çalanların kılıf bulmaları için yeterli nedenler olacaktır.

Genç Osman "Devlet yönetmek yerine, çıplak hurilerle oynamak da neyin nesi?" diyerek, harem hayatına da karşı çıkmıştır. Pertev Paşa'nın kızıyla evlenip Şeyhülislam'ın kızıyla nişanlanır. Tüm bunların üstüne "Hacca gitmek istiyorum!" diye tutturur.

İşte bu bardağı taşıran son damla olur. Osmanlı İmparatorluğu'nun hiçbir hükümdarı Hacca gitmemiştir.

Yeniçeri daha gür sesle söylenmeye başlar. "Hacca gitmek ne demek? Şimdiye kadar hangi sultan hacca gitmiştir? Artık Osman'ı istemezük!"

Aslında işin ilginç tarafı, Osman'ın Hacca gitmek istemesi değil, hepsi halife olarak anılan Osmanlı sultanlarından hiçbirinin daha önce İslam'ın beş şartından biri olan Hac vazifesini yerine getirmemesidir.

Evet, hiçbir Osmanlı halifesi daha önce Hacca gitmemiştir. Eski köye yeni âdet getirmek, Osman'ın da harcı değildir.

Hareme karşı çıkıp evlenen, yeni sosyal düzenlemelerden söz eden, yeniçeri ocağını kaldırmayı düşünen ve üstüne üstlük Hacca gitmeye yeltenen genç sultanın mezarı açılır.

Genç Osman, zorba bir entrikayla alaşağı edilir. Önce sultanın sadık adamlarının kelleleri alınır.

Osman uzun dönem sadık adamlarının kellelerini vermemek için direnmiştir. Ne var ki işler daha fazla sarpa sarmıştır. Kendi canının da tehlikede olduğuna kanaat getirince, pazarlığa oturur, hatta istenilenlerin tümünü verir. Ancak çoktan, iş işten geçmiştir. Artık kendisi için de boş yere çırpındığı bir can pazarı başlar.

Devrik sultan, bir gün içinde saraydan alınıp yeniçeri kıışlasında yer alan Orta Camisi'ne getirilir. Kösem Sultan'ın işbirlikçisi yeni sadrazam Davut, burada iki kez Osman'ın boynuna kement atar.

Ancak yeniçeriler Osman'ın yeniden tahta çıkmasını istememekle birlikte, öldürülmesine de razı olmazlar. Bu nedenle herhangi bir ayaklanmaya karşı sultanın ölümü ertelenir.

Canının alınması için el ayak çekilmesi beklenecektir. Sonunda Orta Camisi'nden alınarak, Yedikule Zindanları'na götürülür. Sultan yolda türlü sözlü ve fiziki tacizlere uğrar.

Bacağı, kalçaları sıkılır...

22 Mayıs 1622 gecesı, Yedikule'de deniz tarafındaki mermer kulenin bodrumuna hapsedilir. Ne yazık ki tarih, bedeninin üzerinden öfkeli, azgın, şehvet dolu eşkıyaların geçtiğini yazmaktadır. Genç Osman yeniçerilerin tecavüzüne uğrar. Direnebildiği kadar direnir, ancak nafilendir. Halk ve asker dağılırken Osman'ın canı da tükenmiştir.

Sadrazam Davut ve emrindeki bostancılar tarafından uzun süren uğraşlardan sonra katledilir. Davut Paşa, Osman'ın kulağını kesip öldüğüne ikna olsun diye bizzat Kösem Sultan'a götürecektir.

Pek çok tarihçi, Osman'ın kulağının değil, kesilen kafasının valide sultana götürüldüğü konusunda hemfikir olmuşlardır. Genç padişahın Topkapı'da sergilenen gömleği bu fikirleri güçlendirir. Koparılan bir kulaktan çok, kesilen bir başın sultanın gömleğini bu hale getirebileceği daha akla yatkındır.

Tarih saklanmakta ustadır.

Ne var ki bazı hikâyeleri hasıraltı etmek mümkün değildir. Genç Osman'ın katli de inkâr edilemeyecek kadar gerçek ve sert bir öykü olarak dikkat çeker.

Bir sultanı öldürmekle kalmayıp onun kutsal olarak kabul edilen kanını da toprağa akıtmak...

Tarih saklayamadığını yumuşatmakta hünerlidir...

Genç Osman, bir akşamüzeri boğulur!

EROL TAŞ ÇOK DAYAK YEDİ

İki katlı cumbalı evlerin bulunduğu, alçakgönüllü semti, küçük bir tren, istasyonu selamlar...

Tren istasyonu tabelasındaki yazı dikkat çekicidir: Cankurtaran.

Eminönü ilçesine bağlı Cankurtaran, İstanbul'un en eski semtlerinden biri olarak bilinmektedir. Semtin sınırları, Ahırkapı, Kumkapı ve Marmara denizi tarafından çizilmiştir. Rivayete göre adını, boğazda akıntı nedeniyle kazaya uğrayan teknelerdeki denizci ve yolcuları kurtarmak için kurulan iskeleden almıştır.

Saat kadranına ihtiyaç duymayacak kadar dingin görünen Cankurtaran'ın tarihine ilginç anılar düşer...

Lütfü Akad yeni filmini Cankurtaran'da çekmek isteyince, semt bir cümbüş yerine döner. Semtteki iplik fabrikasının işçileri, sinemacıları yakından görmek için sık sık işten kaytarmaya başlarlar. Bu arada seyir zevkini ileri götürüp sinemacılara sataşanlar da olur. Ancak bu serseri tayfası fabrikada çalışan işçilerden sıkı bir dayak yiyecektir. Sinema ekibini koruyanların başında vurduğunu yıkan bir delikanlı vardır.

Cankurtaran henüz film çekilmeden film olur!

Lütfü Akad birkaç gün sonra, bir zamanlar boksör olduğunu öğrendiği gence haber yollayıp çekeceği bir kavga sahnesinde oynamasını isteyecektir.

Erol Taş sinema hayatına işte böyle başlar.

Kısa bir süre içinde karakter rollerinin aranan oyuncusu olan Taş, 1965, 1967 ve 1975 yıllarında Antalya Film Festivali'nde "En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu" dalında "Altın Portakal" alacaktır. Sinema yaşamı boyunca irili ufaklı rollerle yaklaşık 200 filme imza atan Taş, sinemaseverden çok çeker.

Yılmaz Güney'in "*İnce Cumali*"sinin gala gecesinde film ekibinin tümü sahneye çıkıp konuşma yapacaktır. Sıra Erol Taş'a gelince kıyamet kopar. Filmde "gaddar köy ağası"nı oynayan sanatçı-

ya, taş ve şişe yağmaya başlar. Üstü başı kan içinde kalan Erol Taş, rolünü hakkıyla kesmiş olduğunu anlayarak sahneden bağırır:

"Atın atın, bana taş değil, ekmek atıyorsunuz!"

Bu sözlerden sonra salonda kısa süreli sessizlik olacak, ardından da büyük bir alkış tufanı kopacaktır. Seyirci silkinmiş, kendine gelmiştir.

1926'da Erzurum'da doğan Erol Taş, İstanbul'a geldikten sonra yaşamını kazanmak için çeşitli işlerde çalışır. Cankurtaran'da çıkan patırtıyla sinema dünyasına adım atan sanatçı, beyaz perde-deki ilk ciddi deneyimini, *"Acı Günler"* filmine borçludur.

Erol Taş, Cankurtaran'dan hiç ayrılmaz. Burada açtığı kah-vede hem semt sakinlerine hem de Türk sinemasının tanıdık si-malarına yarenlik edecektir. Kahvesi ve sineması arasında mekik dokur.

Taş, Cankurtaran'da kopan bir başka büyük kıyametten de sorumludur. Zalim bir Rus generalini oynadığı filmde çıkan iz-leyiciler Cankurtaran'daki kahvesini basıp onu linç etmeye kalka-caklardır.

Zalim, hilekâr, kurnaz, oyuncu...

Erol Taş'a, taş ve şişe yağdıkça namı yürür.

İki katlı cumbalı evlerin bulunduğu alçakgönüllü semti, tren düdüğü selamlar. İstasyonun hemen karşısındaki kahvenin tente-sinde güneşten solmuş bir yazı göze çarpar:

Erol Taş Kültür Merkezi.

Tavşan kanı çayınızı içerken önünüzden iyi adamlar geçer...

Kahvede asılı duran portre siyah-beyaz ve sinsice gülüm-ser...

Kazların çeşmesi

SU AKAR İSTANBUL BAKAR

Fatih İstanbul'u fethedince, harap durumdaki su yollarını ve kemerlerini fark eder. O güne dek İstanbul'daki su ihtiyacı sarnıç-

lardan karşılanmaktadır. Dinsel açıdan durgun su yerine akarsuya rağbet edilmesiyle çok kısa bir sürede Konstantiniye’de çeşme yapımına ağırlık verilir.

Evliya Çelebi’nin aktardığına göre İstanbul’a, Fatih döneminde 200, II. Bayezid döneminde 70 ve Kanuni döneminde 700 çeşme yaptırılır.

İstanbul çeşme ve sebilleriyle ilgili önemli iki kaynaktan birinin araştırmacısı olan Hilmi Tanışık, iki ciltlik “*İstanbul Çeşmeleri*” adlı eserinde yaptırılan belli olan 794 çeşmeden söz eder.

Yakın tarih araştırmacılarından biri olan Emin Afgan ise Tanışık’inkiyle aynı adı taşıyan eserinde 1165 çeşme ve sebil ismi vermektedir.

Fatih, 1452 yılında inşa ettirdiği Rumeli Hisarı çevresine çeşmeler yaptırmaya başlamıştır.

Ancak Osmanlı’da adı sanı olan ilk çeşme fetihten kısa bir süre önce yapılacaktır.

* * *

Osmanlı ordusu Bizans surları önüne dayanmıştır. İstanbul düşmek üzeredir.

Henüz bahar olduğu halde hava çok sıcaktır. Yedikule önlerinde toplanan askerler kırbalarının dibinde kalan son su damlalarını da tükettikten sonra büyük bir sorunla karşı karşıya kalırlar. Artık her asker birbirine su sormaya başlamıştır.

Mehmet Han bu büyük sıkıntıyı nasıl çözeceğini düşünürken, ordunun kamp yeri üzerinden kaz sürüleri sökün eder.

Sultan, kuşların takip edilmesini emreder. Genç askerlerden biri hemen atına atlar ve kuşları takibe başlar. Bir müddet kuşları takip eden süvari, onların çok geçmeden alçalmaya başladıklarını görür.

Kazların tümü son derece berrak suyu olan küçük bir göle konarlar. Atından inen asker, önce suyun tadına bakar. Ardından kana kana su içip oracıkta vücudunu yıkar. Kırbasını suyla doldurduktan sonra karargâha geri döner.

Bulunan su, umulandan daha tatlıdır. Fatih, derhal emir verir. Bir hafta geçmeden buraya bir çeşme yapılacaktır. Su akmaya başlayınca Sultan ve askerler çeşme başına giderler. Su sorununu çözen yapının üzerinde "Sultan Mehmet Çeşmesi" yazmaktadır.

Ancak Fatih çeşmeye kendi isminin verilmesinden mutlu olmamıştır. "Uğur getiren suyu ben bulmadım ki!" diye gürler.

Sorunu çözmek isteyen sadrazam araya girip sultanın fikrini sorar:

"Hünkârım çeşme kimin adıyla anılsın?"

Fatih düşünmeden yanıtlar:

"Su yolunu gösteren kazların!"

Böylece sebilin üzerindeki "Sultan Mehmet" ismi silinerek yerine "Kazlıçeşme" yazılır. Çeşmenin üzerine zarif bir de kaz resmi yapılır.

Bugün Zeytinburnu'nun en büyük mahallelerinden biri olan Kazlıçeşme böylece kurulmuş olur.

Kısa bir süre öncesine kadar deri fabrikalarıyla anılan Kazlıçeşme, burun direklerini sızlatan tabak kokularıyla hafızalarımızda derin bir iz bırakmıştır.

İstanbul'da kokusundan anlaşılan bir semtin olması hayli ilgi çekici bir durumdur.

Kazlıçeşme fetih günlerine damgasını vuran su kaynağı ve keşif deri kokusunun yanı sıra yaşanan başka bir olayı da Türkiye'nin tarihi sayfalarına kazımıştır.

18 Ağustos 1961'de İş Bankası'nın Kazlıçeşme'de bulunan şubesinden içeri esrarengiz bir adam girer. Eli silahlı, siyah güneş gözlüklü, davudi sesli bu kişi Necdet Elmas'tan başkası değildir.

Elmas, vezneden silah zoruyla tam 165.580 "Eski Türk Lirası" tahsil ederek, bankanın içini boşaltacaktır. Bu sırada banka müşterilerinden biri paniğe kapılıp soyguncuya yalvarır:

"Ben işçiyim, yatıracağım 480 lirayı alma!"

Necdet Elmas içerlemiştir, cevabı net olur:

"Ben işçinin parasını almam. O parada alın teri var!"

Soyguncu bankada yaşanan bu kısa konuşmadan sonra, elini kolunu sallayarak çıkar. Yeşil Chevrolet'ine atlar ve kayıplara karışır.

İstanbul'da sıkıyönetim döneminin olduğu günlerde yaşanan bu hadise hayretle karşılanır.

Bu, Türkiye'nin ilk banka soygunudur. Alışılmadık bu durum, alışılmadık gangster tarzıyla bütünleşince ortalıkta bir efsane doğmaya başlar.

İşçinin parasını almayan ve bankadan, geldiği gibi elini kolunu sallaya sallaya ayrılan Necdet Elmas, suçun "magazinel" tanımı olacaktır.

Bir Chevrolet tutkunu olan Elmas, kaçarken kullandığı aracın yerine kısa zamanda yenilerini koyacaktır.

Kadınlara olan tutkusuyla anılmaya başlayan gizemli gangster, İstanbul sokaklarının altını üstüne getirip onlarca polis ve bine yakın askeri de peşinden sürükler. Dönemin cumhurbaşkanı Cemal Gürsel bile olaya bizzat el koymuştur. Namı yürüyen Elmas, bu kaos içinde nişanlanmayı da başarır.

Ne var ki kedi-fare oyununun sonu gelmiştir. Necdet Elmas, çok geçmeden Darıca'da köşeye sıkıştırılır. Yakalanıp cezaevine gönderilir.

İstanbul'un ilk banka soygununun üzerinden nice banka soygunları geçecektir.

Üstelik bu soygunların büyük bir kısmı silahla değil kravatla yapılacaktır!

İstanbul'un uğurlu ve hikmetinden sual olunmaz çeşmelerinden akan kıdemli sular bile zimmete geçirilen bu paraları aklamayacaktır.

İstanbul'da su akar...

Türkiye'deki ilk banka soygunu 18 Ağustos 1961'de Kazlıçeşme'de yapılır.

Karizmatik gangsterler geçer...

İstanbul'da akan sulara kimlerin baktığı meçhuldür.

ÖLÜLER TARLASI

İstanbul haritasını 180 derece ters çevirip baktığınızda bugün Sarayburnu olarak bilinen bölgenin bir kartal gagasını andırdığını görürsünüz.

Bizans İmparatorluğu'nun arması "kartal" olduğu için Sarayburnu, stratejik öneminin yanı sıra manevi bir önem de taşımaktadır.

Bizans saray bahçelerinin burada olması, Sarayburnu'nun "Bahçelerburnu" olarak anılmasına neden olur. Sarayburnu, İstanbul fethedildikten sonra da önemini korur. Yeni sarayın buraya yaptırılmasıyla bu durumun altı çizilecektir.

Popüler köprü intiharları icat olmadan önce, sıklıkla kendini Sarayburnu'ndan denize bırakıp intihar edenler olmuştur.

İstanbul diline "*Kendimi Sarayburnu'ndan atarım*" diye bir cümle yerleşir. Gerçekten de sıklıkla kendilerini Sarayburnu'nda dalgaların kucağına bırakanların olduğu bilinmektedir.

Sarayburnu'nun akıntısı, cesetleri "Körler Ülkesi"ne kadar sürüklemektedir.

Osmanlı İmparatorluğu zamanında "saray bahçesi" olarak kullanılan Sarayburnu'ndan, padişahın ölüm emrini verdiği pek çok kişi de ayağı zincirlenip taş bağlanarak sulara atılır. Bu nedenle bazı cesetler karşı tarafa ulaşmak yerine dibi boylamışlardır. Pek çok kişi Sarayburnu'ndan denize atıldığı için, burayı denizin dibindeki "ölüler tarlası" olarak adlandırmak hiç de yanlış olmayacaktır.

Ancak Sarayburnu'ndan denize düşüp tekrar karaya çıkanlar da bulunur.

Lagari Hasan Çelebi, bunlardan biridir.

Sahil şeridi 1633 yılında büyük bir kutlamaya sahne olur. Havai fişekler yeri göğü aydınlatmakta, denize nazır sofralardan genci yaşlısı nasibini almaktadır. Bu büyük coşkunun nedeni, IV. Murat'ın biricik Kızı Kaya Sultan'ın doğum günü kutlamasıdır.

Sonrasında olanları büyük bir olasılıkla doğum gününe Sultan tarafından davetli olarak katılan Evliya Çelebi anlatır:

"...Murat Han'ın Kaya Sultan adlı temiz talihli kızı dünyaya geldiği gece kurban keserek bayram ettiler. Bu Lagari Hasan, elli okka barut macunundan yedi kollu bir fişek yaptı. Sarayburnu'nda padişah huzurunda fişeğe bindi. Çırakları fitili ateşlediler. Lagari, 'Padişahım, seni Tanrı'ya ısmarladım. İsa peygamberle konuşmaya gidiyorum' diyerek, Tanrı'nın ve peygamberin adını alarak göğe yükseldi..."

Lagari Hasan Çelebi fişekleri ateşlediği zaman denizin üzeri kızıla keser. İmparatorluğun ileri gelen alimleri, Lagari'nin 300 metre kadar havalandığını ve 20 saniye havada kaldığını ölçerler. Nefesini tutan halk, çelebinin en yükseğe ulaştığı noktada büyük bir kıyamet koparır. Sonra birden; zaman, mekân, Lagari, ahali durur...

Fişegi biten Hasan Çelebi yavaş yavaş denize doğru süzül-meye başlamıştır. Ancak koluna taktığı büyük kanatlar sayesinde Boğaz'a yumuşak bir iniş yapmayı başarır. Yarı çıplak bir halde denizden çıkacak ve IV. Murat'ın yanına gelip gösterisine son noktayı koyacaktır:

"Padişahım İsa Peygamber'in sana selamı var!"

Halk bu kadar kısa bir süre içerisinde olup bitenlere inanamaz.

Sultanın da bu gösteriden oldukça hoşlandığı ortadadır. Lagari bu nedenle ödüllendirilecektir.

IV. Murat, ona bir kese akçe verir. Ayrıca sipahi ocağına kaydı yaptırılır ve kendisine aylık yetmiş akçe maaş bağlanır.

Çalışmaları ve icatları önceleri Sultan tarafından desteklenen Lagari Hasan Çelebi, daha sonraları ulemanın baskısı ile yargılanır. Kısa bir süre sonra da Padişah tarafından Kırım'a sürgüne yollanır. Açıkçası Âl-i Osman'ın her tuttuğunu koparan adamdan korkusu büyüktür. Lagari bir süre sonra Kırım'da hayata gözlerini kapayacaktır.

Hiç tereddüt etmeden teknik anlamda gökyüzüne yükselme becerisi gösteren ilk mucidin Lagari olduğunu söyleyebiliriz. İlginçtir ki modern anlamdaki ilk roket çalışmaları bugün Kırım'ı içine alan Ukrayna'da başlamıştır.

İnce belli bardakta çay içmek için Sarayburnu'ndan daha keyifli bir yer bulunmaz.

Deniz ve gökyüzünün kesiştiği noktada, saray entrikalarıyla kuşatılmış bir gökkuşağı bulunur. Lagari, gökkuşağının altından geçerek semada kaybolur.

Sarayburnu ölümler tarlasıdır...

Evliya Çelebi, hikâyeye son noktayı koyar:

"...Lagari Hasan, sadık, iyi dostumuzdu. Tanrı rahmeti üzerinde olsun..."

Topkapı'nın soğuk yüzü

ÖLÜM KESER YOLUMU

Ölen bir bebek, toprağa konulsa da kundağı hâlâ süt kokar.

III. Mehmet, 1595 yılında babası Murat'ın ölümü üzerine Manisa'dan ayrılarak, İstanbul'a gelip bir gece vakti tahta çıkacaktır. Devletin birliği ve Âl-i Osman'ın bekası böylece sağlanmış olur. Ancak Osmanlı'nın bütünlüğünü sağlamak için yapılması gerekenler henüz bitmemiştir.

Mehmet'in tahta oturuşunun hemen ertesinde harem dairesinin şehzadeler bölümünde bir hareketlilik yaşanır. On dokuz şehzade, haremden bostancıbaşının refakatinde çıkarılır. Akli erenlerin tümüne Sultanın eli öptürülür. Ardından hepsi birlikte sünnet edilirler. Çocuklar şölene değil ölüme gitmektedirler. Bir süre sonra tümü ipek bir mendille cellatlar tarafından boğulacaklardır. Böylece Osmanlı'nın kutsal kanı toprağa akmamış olur. Philip Mansel'in *Konstantiniye* adlı kitabının satır aralarında Mehmet'in tahta çıkışının ertesinde yaşanan dramı buluyoruz:

"...Genç şehzadelerden biri, '*Beni kestanelerimi yedikten sonra boğun*' dedi. 17. yüzyılın büyük vakanüvislerinden Evliya Çelebi'ye göre, bir diğeri annesi tarafından emzirilirken sökülüp alındı ve son nefesi ağzından, emdiği süt burnundan çıktı..."

İşte, "*Ağzından emdiği süt burnundan geldi*" dedikleri budur.

Harem, Arapça'da yasak olan "haram" kelimesinden türemiştir. Osmanlı geleneği, zevk-i sefa kadar, tahtın paylaşımı konusunda da son derece ketum davranmaktadır.

Hareme giren her genç kızın güzelliklerini ve yeteneklerini kullanarak padişahın gözdesi olma şansı bulunmaktadır. Ayrıca harem halkından bir cariyenin saraylı diğer görevlilerle evlendirilmesi de mümkündür. İşte bu nedenle harem kapısının üzerinde, "*Herkes hayırlı kapılar açan Allah'ım bize de hayırlı kapılar aç*" yazmaktadır. Dramatik bir ironi olarak şehzadelere, kırk merdiven denen basamaklarla inilen Haremin derin katında bulunan "gasilhane kapısı" açılmıştır.

Osmanlı çelişkiler yumağıdır. İstanbul halkı, gözünü saraya çevirmiştir.

Sarayın büyük kapısı Bab-ı Hümayun'dan, içinde Padişah III. Mehmet'in babası Murat'ın bulunduğu tabut çıkmaktadır. Onun arkasından tam on dokuz küçük tabut görünür. Ölen Sultanın iki karısı ve kızları da âdet olduğu üzere eski saraya götürülürler. Sultanın ölümüyle saltanat devredecek, bir dönem böylece kapacaktır. Eski saraya "gözyaşı sarayı" denmesi boşuna değildir.

Halk bu korkunç, hazin, sıradışı görüntü karşısında derin bir biçimde sarsılmıştır. Evliya Çelebi defterine, "O gün İstanbul halkının feryatlarını gökteki melekler duydu" diye not düşecektir.

Halk yavaş yavaş dağılırken, bostancıbaşı da görevini tamamlamış olmanın huzuruyla dairesine çekilir. Osmanlı Sarayı'nda ölüm bir gelenektir. Sarayın iki kapısının ortasında yer alan "cellat çeşmesi" bu geleneği somut bir biçimde gözler önüne sermektedir.

Orta kapının önündeki “ibret taşı” da ölümün bir gölge gibi saray bahçesinde dolaştığını anlatmaktadır. Cellat çeşmesinin daha sonraları “siyaset çeşmesi” olarak anılmasının özel bir anlamı vardır.

Osmanlı’da siyasete bulaşanlar mutlak olmasa bile sıklıkla, ölümle ödüllendirilmektedirler. Emri yerine getiren cellat, gövdeyi bedenden ayırdıktan sonra, baltasını ve ellerini söz konusu çeşmede yıkamaktadır. Kesilen baş ise, sık sık ibret taşının üzerinde sergilenir. Kesilen başların Topkapı Sarayı’nın ilk giriş kapısında ibret için halka gösterilmeleri de âdettendir.

Kan çanağına dönüşmüş gözlere sahip kafaların konulduğu oyuklar da halen burada durmaktadır.

* * *

İmparatorluğun resmi cellatları sarayın en büyük güvenlik görevlilerinden biri olarak bilinen bostancıbaşı ağanın emrinde çalışmaktadırlar.

Bostancıbaşı ağa, sarayın en büyük zabitlerinden biri olup başlıca vazifesi, emrindeki bostancı neferleriyle birlikte sarayın ve padişahın şahsının muhafazası ile İstanbul’un, bütün sahillerinin emniyet ve inzibatına bakmaktır.

Osmanlı’da idam hükmü bostancıbaşıya verilmektedir. Büyük zabit olayın önemine göre bazen bizzat kendi nezaret ederek hükmü yerine getirecektir. Öldürülecek kişinin önemli olması halinde bostancıbaşı mutlaka idamda bulunmaktadır. Öldürme şekilleri de kişinin konumu, mevkii, rütbesine ve işlediği suça göre değişmektedir.

Osmanlı sultanları ve şehzadelerinin kanı dökülmemekte, yay kirişi, ip ve mendille boğularak öldürülmektedirler.

* * *

Elbette Osmanlı tarihi içerisinde namılı cellatlar bulunmaktadır. Kara Ali, onun yamağı Hammal Ali ve Kara Ali’den sonra baş-cellat olan Süleyman...

Evliya Çelebi, 17. yüzyılda cellat çeşmesinin önünde sık sık ellerini yıkayan Kara Ali'yi şöyle betimlemektedir:

"Bu kolun üstadı, kamili Kara Ali'dir ki bazularını sıvayıp tigi ateştabını kemerüne bendedüp, sair işkence edecek aletlerini kemerine asıp, el ve ayak kıracak baltalarını iki yanına takıştırıp, sair yamakları dahi aletleriyle kemerlerini süsleyip yalınkılıç merdane cümbüş ederek geçerler ki neazübillah hiçbirinin çehresinde nur kalmamış zehir adamlardır."

Cellat çeşmesinin hemen arkasında barınan, çehresi nursuz adamlar genellikle çingenelerden seçilmekte ve halkın en aşağılık zümresi olarak kabul edilmektedirler.

Mezarları halkın mezarlarından ayrı tutulmuştur. Bir arşın uzunluğundaki mezar taşlarının üzerinde hiçbir şey yazmaz. Ne ölüm, ne doğum tarihi, ne de isim! Yolu mezarlığa düşenlerin, ölünün ardından beddua okumaları böylece engellenmiştir.

★ ★ ★

Osmanlı'da özellikle İstanbul'un muhtelif semtlerinde "sada-ka taşları" denilen mermer çanaklar bulunmaktadır.

Sadaka çanaklarının önemini anlatmak için benzer bir uygulamının görüldüğü modern İtalya'ya uzanalım. *"Bisiklet Hırsızları"* filminin yönetmeni Vittoria de Sica, bir televizyon röportajında hayretle izlediği olayı anlatır:

"Napoli'nin kenar mahallelerinden birinde bir cafe-bar'da espressolarımızı yudumluyorduk. İçeri giren müşterilerden biri barmene, 'due caffè, uno sospeso' (iki kahve biri askıda) diye seslendi. İki kahve parası verdikten sonra kahvesini içip gitti. Barmen tezgâhın üzerinde asılı duran çiviye bir kağıt astı. Biraz sonra iki kişi daha içeri girdi. Siparişi, 'due caffè uno sospeso' (iki kahve biri askıda) diyerek verdiler. Onlar da üç kahve parası vermelerine rağmen, iki kahve içip gittiler. Uygulama gün boyu sürüp gitti. Derken üstü başı dökülen biri içeri girerek, 'un caffè susposa' (askıdan bir kahve) dedi. Ardından barmenin hazırladığı kahveyi içip

parasını ödemededen dükkândan ayrıldı. Barmen tezgâha asmış olduğu kağıtlardan birini aşağı indirdi.”

İşte Osmanlı’da da sadaka çanaklarının böyle bir işlevi bulunmaktadır. İhtiyacı olana, hissettirmeden yardım etmek... Eski İstanbul’da yardımlar, göze batmayacak bir şekilde sadaka çanakları aracılığıyla yapılmaktadır. Sadaka vermek isteyenler parayı merdivenle çıkılan, iki metrelik taşların ortasındaki çanağa benzer oyuğa bırakmaktadırlar. İhtiyacı olup da dilenmeye utananlar merdivene tırmanıp parayı alır. 17. yüzyılın İstanbul’unu anlatan bir gezgin, bu taşlardan birindeki paraların günlerce alınmadığını belirtmiştir. Sadaka taşları İstanbul’un dört bir yanına yayılmıştır. Bugün bu taşlardan sadece Doğancılar’da dikili olanı durmaktadır. Ancak onun da büyük bir bölümü toprağa gömülmüştür.

* * *

Peki sadaka taşlarıyla cellatlar arasında nasıl bir bağ olabilir?

Cellatlara ait mezarlıklar mutlak surette kentin en uzak yerlerine yapılmakta, içlerine de sadaka taşı konulmaktadır. Bir cellatın karısından ve çocuklarından da “hayır” gelmeyeceğine inanıldığı için, bu insanlar genellikle aile reisinin ölümünden sonra sefil olmaktadır. İşte hane halkı da bu taşlara konulan sadakalarla karınlarını doyurmaktadır.

Bir dönem kapanır...

Suç cellatta mıdır?

Eyüp’te “Karyağdı” diye anılan bayırda terk edilen bir mezar bulunmaktadır. Mezarlıktaki taşların tümü yazısızdır. Taşlar boş olduğu için cellatların hangi dönemde yaşadıkları ve kim oldukları da meçhuldür.

Kimbilir, toprağın altındakilerden birinin eli belki de III. Mehmet’in kardeşlerinden birinin boynuna uzanmıştır...

Aslında bunu geçmişte de öğrenme şansımız olamazdı. Çünkü cellatlar ya dilsizlerden seçilmekte ya da sonradan dilleri kesilmektedir...

Ve III. Mehmet, 19 şehzade kardeşini bir gecede dilsiz cellatlara boğdurur. Ertesi gün Divan-ı Hümayun avlusuna üzeri değerli örtüler, kıymetli taşlarla süslenmiş sorguçlar ve kavuklar bulunan 19 şehzade tabutu konulacaktır...

Boynu kıldan ince bir söz ile son noktayı koymak yerinde olacaktır:

"Hükmü sultan olmaz ise, gelmez hata cellattan!"

Saray; aşk, entrika, nefret, harem, siyaset, siyaset çeşmesi ve cellat demektir. Hanedanın kardeş katili rekorunu elinde bulunduran şair ruhlu III. Mehmet, şu dizelerin de yazarıdır:

"Yokdurur zulme rızamız, adle biz mâilleriz.

Gözleriz Hakkın rızasını emrine kaaileriz.

Arifiz, âyine-i âlem - nûmadır gönlümüz.

Rüzgârın cünbüşünden sanmayın gaafilimiz.

Püse-i aşk içre Adli kaal ezelden kalbimiz,

Gill-ü gışdan hâliyiz, âlemde sâfi dilleriz."

* * *

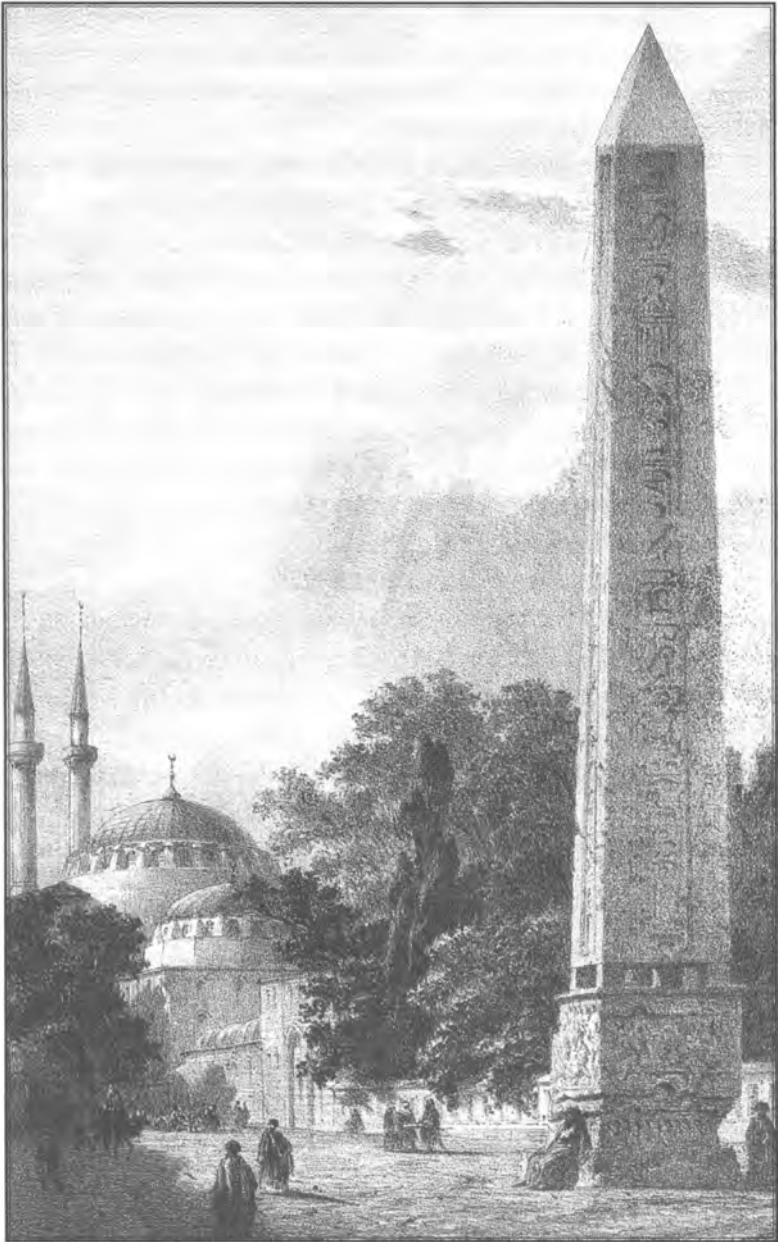
Cellatın mezarı sahipsiz ve mezar taşı boştur.

Oysa I. Ahmet babası III. Mehmet Han'a Ayasofya mezarlığı içerisinde bir türbe yaptırmıştır. 1608 yılında Mimar Dalgıç Ağa tarafından yapılan türbe, sekiz köşeli, kubbeli, klasik tarzda bir yapıdır. İçi çiçekli çinilerle süslü anıtın her yüzünde pencereler bulunmaktadır.

Osmanlı sarayı çelişkiler yumağıdır.

Ölen bir bebek toprağa konulsa da kundağı süt kokmaktadır...

Sultanahmet Meydanı ve Diwanı, Eugene Planché, 1838

İstanbul iftiharla sunar...

HER YOL SULTANAHMET'E ÇIKAR

Büyük bir film setidir İstanbul...

Farklı dönemlerde, farklı oyuncularla açılır perde!

Sultanahmet İstanbul'da çevrilen filmlerin sıkı dekorlarından biridir. Bu büyük dekor, kanla, güneşle, kalabalıkla, tarihsel olaylarla süslenmiştir.

Sultanahmet'e Osmanlı döneminde "At meydanı" denilmesi hiç de tesadüf değildir. Çünkü meydan hem Roma hem de Bizans döneminde hipodrom olarak kullanılmıştır. Latince'de hipo "at", drom ise "meydan" anlamına gelir. Kelimeler birleşince bilmece de çözülecektir.

MS 196 yılında Roma İmparatoru Septimus Severus tarafından kurulan At Meydanı, İmparator Büyük Konstantin döneminde geliştirilir. İmparatorluğun değişik yerlerinden getirilen eserlerle donatılan hipodrom, başlı başına bir seyirlik alanı olarak düşünülebilir.

Alan 117 metrelik eni ve 480 metreye ulaşan boyu ile aşağı yukarı günümüzün beş futbol sahasına denk düşmektedir. Alanın kapasitesi, 100 bin kişiye ulaşmakta ve bir seferde şehrin nüfusunun dörtte birini aldığı söylenmektedir.

İmparator, günümüzde Sultanahmet Camisi'nin bulunduğu locadan karşılaşmaları izlerken, gösterinin en heyecanlı yerinde altın kupasından şarabını keyifle yudumlamaktadır.

Dev boyutları olan "U" şeklindeki bu alan Romalıların büyük gürültüleriyle inerken, yarışçıların zafer çığlıklarıyla yıkanmıştır. Roma dönemindeki şöret sahibi bir yarışçının, akla gelebilecek her türlü maddi olanak içinde yüzdüğü bilinmektedir. Yarışçılar çeşitli renklerle ifade edilen ve politik güçleri olan takımlara ayrılmışlardır. Yarışlara sık sık siyaset karıştığı için zıt kutupların mücadeleleri korkunç katliamlara dönüşebilmektedir.

Hipodrom, Bizans döneminde önemini kaybetmeyecek ve yaşamın merkezi olarak gülümseyecektir. Meydan, müzisyen toplulukların, dansözlerin, akrobatların, vahşi hayvanlarla kavga gösterilerinin sergilendiği bir yer olarak dikkat çekecektir.

1204 yılındaki Latin istilası, İstanbul'da taş taş üzerinde bırakmaz. Elbette At Meydanı da bu tahribattan payını alır. Fatih, İstanbul'u aldığı anda hipodrom çoktan harap olmuş durumdadır. Şehrin yedi tepesinden ilki üzerinde kurulan Sultanahmet, Osmanlı dönemini de sırtında taşıırken, bıkıp usanmadan tarihi olaylara tanıklık eder. Yeniçeriler "*İstemezük*" diye burada isyan etmekte, padişahlar bahşişleri burada dağıtmaktadırlar.

Sultanahmet, şehzade sünnetleri ve padişah kızlarının düğünleri için de bulunmaz bir meydandır. Aynı zamanda dönemin eğlence mekânı olarak da vazgeçilmez bir üne sahiptir. At ve cirit oyunları, spor yarışmaları burada yapılmaktadır.

* * *

Meydan 1616 yılından sonra bugünkü adını almaya başlar.

I. Ahmet tarafından Sedefkâr Mehmet Ağa'ya yaptırılan ve mavi, yeşil, beyaz renkli İznik çinileriyle süslendiği için Avrupalılar tarafından "*Mavi Cami*" olarak adlandırılan Sultanahmet, o yıl bitirilir.

Büyük dekor, yüzünü insana çevirip sırtını tarihe yaslar, öyküler fısıldamaktadır:

"Ben burada şehri bekliyorum. Kimler geldi, kimler geçti. Çok kan aktı suretime, çok ayak bastı gövdeme... Geçip gittiler hepsi. Tüm defterler kapandı bir bir..."

Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme dönemindeki ayaklanmaların çoğu burada yaşanır...

Bir çınar ağacının gölgesine düşer tarih...

"Vakvak ağacı" derler, Sultanahmet meydanındadır o da.

Meyvesi insana benzeyen bir cehennem ağacı tasvir edilmiştir. Ağaç "*vakvak*" ağacı olarak tanımlanır.

Osmanlı'nın uzun dönem yeniçerilerle uğraştığı malumdur.

Yeniçeri, menfaatine dokunan adamın canını istemektedir. Gün geçtikçe güçsüzleşen sultanlar, iktidarlarını sağlama almak ve kasırgayı ertelemek amacıyla pek çok isyana boyun eğeceklerdir.

Avcı Mehmet de bu sultanlardan biridir. Yeniçeri sözcüsü Mihter Hasan Ağa, içinde öldürülmesi elzem olan adamların yazdığı defteri bir öğle vakti uzatır Mehmet'e...

Sultan, yeniçerilerle birlikte büyük valide Kösem Sultan'ın da karşı olduğu ağaları bostancıbaşına teslim eder. Cellat, bostancıbaşının nezaretinde öldürdüklerini yeniçerilerin önüne atacaktır.

Cesetler ayaklarından ulu çınara asılır.

Olay "vaka-i vakvak" olarak bilinmektedir.

Ulu çınar bir kere kötü üne sahip olmuştur. Uzun bir dönem boyunca öldürülen pek çok kişi götürülüp bu ağaca asılacaktır.

Ağaca ilk kez 29 Şubat 1656 yılında yeniçeri isteğiyle insanlar asılır. Tuhaftır ki son olarak 1826 yılında yeniçeriler burada salandırılır.

Vakvak ağacı tüyler ürperten bir deyişi de hafızalara kazır:

"Sallandırıcaksın Sultanahmet Meydanı'nda birkaç kişiyi ibreti alem için, bak işler nasıl düzeliveriyor!"

* * *

Vakvak ağacı şöhretini IV. Mehmet'in basiretsiz yönetimine borçludur. Bir av delisi olan Mehmet'in imparatorluğu yönettiği yıllarda başka kanlı olaylar da meydana gelir. Osmanlı'daki ilk ve son recm olayı yine bu dönemde, yine Sultanahmet'te yaşanır.

Bir Müslüman kadın, bir Musevi ile basılınca, şeriatın attığı taş, ölüm olur!

Suçlular, Rumeli Kazaskeri Beyazizade Ahmet Efendi'nin karşısına çıkartılırlar. Ahmet Efendi; *"Kadını recmedin, erkeğin ise boynunu vurun!"* diye buyurur.

Sultanahmet'te Burmalı Sütun'un bulunduğu yere yakın, derince bir çukur kazılır. Kadın yarı beline kadar çukura gömülür.

Saray ağalarından birisi “*Ya Bismillah*” nidasıyla işareti verdiğinde, kadının bedenine yumruk büyüklüğünde taşlar savrulur. 1679 yılında yaşanan olayı Avcı Mehmet de Fazıl Paşa’nın sarayından seyreder. Şaşkına dönen İstanbul halkının ağzını uzunca bir süre bıçak açmayacaktır.

* * *

Tarihimizdeki ilk ve on recm olayından iki asır sonra, meydana da bir çeşme akmaya başlayacaktır. Hem de vakvak ağacının tam karşısında.

Yıl 1898’dir.

Alman İmparatoru II. Wilhelm, birdenbire meydana bir çeşme yaptırmaya karar verir. Bu çeşme Türk-Alman dostluğunu pekiştirecektir. Elbette çeşme bahanedir.

Alman İmparatoru, II. Abdülhamit’i türlü iltifatlarla avucunun içine almış, onun Müslümanların halifesi olduğunu söyleyerek, mest etmiştir...

Wilhelm, iltifat ve sudan işlerle ihale kapan ilk yabancı devlet yöneticisi olarak tarihe geçer.

Sekizgen çeşmenin, meydanın kalbine yerleştirildiği günlerde, Bağdat Demiryolu’nun inşaatı da Almanlar tarafından başlatılır. Almanlar böylece, Anadolu’nun, ordunun, sarayın içine girerler.

Çeşme, Abdülhamit’in tahta çıkışının 25. yılına denk düşen 1 Eylül 1900 yılında açılacaktır. Ancak açılış bu tarihe yetişmediği için, II. Wilhelm’in doğum günü olan 27 Ocak 1901 yılında gerçekleşir. Tasarlandığı günden ancak birkaç yıl sonra yerini bulan çeşme, büyük önem taşıdığı için projesinde de üç mimar çalışmıştır. Çeşmeyi Wilhelm’in bir desen çalışmasından esinlenen özel danışmanı Spitta çizecek, mimar Carlitzik ve Joseph Anthony de tasarım aşamasını tamamlayacaktır. Gemiyle İstanbul’a getirilen yapının montajı da İstanbul’da tamamlanacaktır.

* * *

Alman Çeşmesi, Vakvak ağacında asılı ademleri göremese de pek çok tarihi olaya tanıklık edecektir. Ulusal uyanışın sembollerinden biri olan Sultanahmet Mitingi'ne iki yüz bin İstanbullu katılır. Atatürk'ün Samsun'a ayak basmasından dört gün sonra, yapılan mitingde halk açıkça milli mücadeleye çağrılmaktadır. Meydanı dolduranlar Halide Edip Adıvar'ın konuşması sırasında hararetlerini, dudaklarını Alman Çeşmesi'ne dayayıp giderirler...

* * *

Sultanahmet bir çınar gölgesidir, Sultanahmet ezan sesidir, Sultanahmet İstanbul gibi aziz bir su, bir çeşmedir. Bu çeşmeye "Çiçek Çocuklar" da avuçlarını açacaklardır. Ancak onlar susuzluklarını giderseler bile Sultanahmet'te kalmaya devam ederler...

1960'lı yıllarda dünyanın tam ortasında dönen plaktan, özgürlük şarkıları yükselmektedir. Kimileri toplumsal özgürlük amacıyla dağlara çıkmakta, kimileri de Woodstock Festivali'ne koşup tüm kalıplara karşı "kişisel özgürlük" diye haykırmaktadırlar.

Dünya değişirken, yeni değer yargıları ortaya çıkmaktadır.

"Kendin ol, hesap verme, herkesle barış!"

Hippiler, sınırları bu felsefeyle çizilen özgürlük karavanlarına doluşurlar.

Dünyanın pek çok kalburüstü şehri gibi İstanbul da, uzun saçlı, yırtık jean'li, yalınayak bu toplumsal hareketten payına düşeni almaya hazırlanmaktadır.

Çiçek Çocuklar Sultanahmet'e yerleşirler. Üstelik pek çok Türk genci de onlara katılır. Bunlar arasında "Özgürlük" diye yanıp tutuşanlar olduğu gibi meraklılar, turist kızlardan medet umanlar, lumpenler, aylaklar, üniversite öğrencileri ve evden kaçmış genç kızlar da bulunmaktadır.

* * *

Perihan Yücel, 1968 yılında 16 yaşındayken İzmir'den kaçıp İstanbul'a gelir. Sultanahmet'te ucuz bir otele yerleşir. Perihan

çok kısa bir süre içerisinde hippiler arasına karışır. Bu yaşantıya öylesine adapte olur ki artık uzak yerlerden gelen bu turistlerden biri sayılmaktadır.

Genç kız, çok güzel dans etmekte ve çok güzel gülmektedir. Günün birinde, başına parktaki çiçeklerden yapılmış bir taç takılır. Perihan o günden sonra "Hippiler Kraliçesi" olarak anılacaktır.

Kraliçe Perihan, o günlerde Sultanahmet'te iki yerde görülmektedir:

Pudding Shop'da ya da Hippiler Kralı meyhaneci Yener'in Yeri'nde!

Bugün, Yener'in Yeri'nde yeller eserken, geçmişte birçok hippinin bulunduğu Pudding Shop yerinde durmaktadır.

Restoranın sahibi Namık Çolpan o günleri ve o günlerin kalbine oturan Pudding Shop'u şu sözlerle anlatmaktadır:

"Burasını ağabeyim İdris Çolpan'la birlikte 1953 senesinde Lale Reustarant ismiyle kurduk. Sultanahmet eski İstanbul, İstanbul'un merkezi. Buraya 1965 yılında turistler gelmeye başladı. O zaman büyük bir değişiklik yaşadık. Avrupa'dan çıkıp gelirlerdi. Pek çok kişi onları "bitli turist" olarak adlandırıp kötü muamelede bulundu. Ancak biz bunun tersini yaptık. Bizim pastanemize gelirler, diledikleri kadar otururlar, çay, kahve ya da kapuçino içerlerdi. İlginç şeyler yaşandı. Dükkânın ortasına bir mesaj panosu astık. Birbirine mesaj bırakan, çıkıp dünyanın bir ucuna gider, sonra panoya bakıp yeniden burada buluşurdu. Hippiler genelde İstanbul'da bizim mekânda bir araya gelirler, buradan da Katmandu ya da Nepal'e doğru yola çıkarlardı. Türkiye'deki ilk Katmandu-Nepal seferleri de bizim dükkânda başladı. Orta yere bir masa atıp acenteciliğe başladık. Buradan bilet keserdik. Bir gün otobüste yer yok, turist ille de Hindistan'a gitmek istiyor. Kıramadık, bileti kesip dükkândan da bir sandalye verdik. Hindistan'a kadar otobüsün ortasına koyduğu bu sandalyeyle seyahat etmiş. Üç ay sonra döndüğünde anlattı. Sandalyeyi de geri getirmiş. Gençler bazen parasız kalırlardı. O zaman onlardan hesap almazdık. Bazen cep-

lerine para da koyardık. Ancak borçlarına çok sağıdıkları. Eskiden karbonlu zarflar vardı. Memleketlerine dönünce, parayı bu zarfların içine koyup kuruşu kuruşuna bize geri yollarlardı. Amerika Eski Başkanı Bill Clinton eski hippilerdendir. Eski Alman Dışişleri Bakanı Joseph Fischer de öyle. Hepsi buranın müdavimleri idi.

Birkaç yıl önce, yaşlıca bir turist, dükkânın ortasında durup bana gülümsemeye başladı. Ne olduğunu sordum. Ülkesinde ünlü bir kalp doktoruymuş. 1960'larda yolu buraya düşen bir hippî. Karnını burada doyurup para ödememiş, neden sonra tanıdım, eski günleri andık.

Bu dükkânın da isim babası onlardır. Pudding Shop ismini bir masaya oturup birlikte bulduk.

Gerçekten de barışçı insanlardı. Ama söylediğim gibi İstanbul halkı onları pek sevmeydi. Pek çok mal sahibi onlardan rahatsız olup evini ve dükkânını sattı. Tabii şimdi çok pişmanlar.

O günlerden hatırladığım başka simalar da var. Perihan vardı mesela. O da sık sık buraya gelirdi. Ya da hemen yanı başımızda bulunan Yener'in meyhanesine giderdi. Yener de hippilere uydu. İyi, hoş adamdı, ama sabahtan içkiye başlardı. Sonunda karaciğeri iflas etti. Perihan'ın cenazesini de Yener kaldırmıştır."

Sultanahmet renkli, bir o kadar da hüznü anılar diyaridir.

Hippiler Kraliçesi Perihan, Sultanahmet'teki bir otelde ölü bulunduğunda henüz çok gençtir. Yedikule Mezarlığı'ndaki cenaze töreninde *Kur'an*, *İncil*, *Tevrat* ve Halil Cibran şiirleri okunur. Babası Perihan'ı reddettiği için annesi ondan gizli bir mezar yaptırmıştır. Mezar taşında, "*Hippiler Kraliçesi Perihan*" yazmaktadır. Birkaç yıl sonra Yener de ölür.

Dönem değişmiş, hippiler de İstanbul'dan taşınmaya başlamıştır.

★ ★ ★

Pudding Shop'un tam karşısında, tramvay yolunun yanı başında bir anıt bulunur. Bu taş Milion Taşı'dır. Taşın İstanbul'a yer-

leşip tüm Roma'nın merkezini İstanbul olarak kabul eden Konstantin tarafından diktilirdiği bilinir.

I. Konstantin, Roma ağıının başlangıç noktasını Milion Taşı ile belirlemiştir. Anıtı dikmek için tüm yol ve kıtaların kavşak noktası seçilmiştir. Kente, Rusya, İran, Mısır ve Avrupa'nın değişik yerlerinden tüccar ve gezginler akın etmektedir. O dönemlerde Milion Taşı'nın yakınlarında haritalar satılmaktadır. Elbette bu haritalar da Milion Taşı'na göre yapılmışlardır. Romalıların burayı dünyanın merkezi kabul etmeleri gerçekten de ilgi çekicidir. Million Taşı, Greenwich'ten önceki "0 Noktası" olmuştur.

İstanbul ikiye ayrılan Roma'nın başkenti, Milion Taşı dünya'nın merkezi olarak nam salmıştır.

Öyleyse...

Zamanın dalgalanmasıyla şekil alan yaşam öyküleri İstanbul'da keşir.

Ve...

Bütün yollar...

Sultanahmet'e çıkar!

Sultanahmet'teki cezaevi

PARAYI VEREN OTELİ YAPARI

Yıl 1968... Soğuk bir kış günü, İstanbul...

Gardiyan Ali yataklarında titreyen mahkumlara sert bir fırça çekiyor:

"Otel mi lan burası, kalkın sayıma!"

Hayır burası otel değil, pek çok Türk filmine dekor olan Sultanahmet Cezaevi'dir...

Namus belasına mahpus damına düşmüş "esas oğlan" briyantınle taranmış siyah saçlarıyla cezaevinin ana kapısından içeri girer. Büyük kapının bulunduğu nokta, "Tevkifhane sokak" adıyla geçer. Bedel ödeyen delikanlı, yıllar sonra hapishanenin arka kapısından dışarı çıktığında saçları beyazlamıştır. Hapishanenin arka

kapısının bulunduğu "Kutlugün" sokakta onu karşılayanlarla kucaklaşır. Arkadaşlarından biri elinden içine yıllarını koyduğu tahta bavulunu alır. Arnavut kaldırımli sokaktan eski model bir Amerikan arabası özgürlüğe doğru direksiyon kırar...

Yıl 1948...

Koğuşlardan birinin duvarındaki bir karton mukavvaya iliştirilen yazı dikkat çekicidir:

"Okumak özgür, yazmak mahpus kılar!"

Burası otel değil Sultanahmet Cezaevi'dir. Buradakilerin bir kısmı hem okuyup hem de yazdıkları için içeriye konulmuşlardır. Koridorda Nazım Hikmet volta atmış, koğuşta Orhan Kemal çay demlemiş, avluda Rifat Ilgaz yüzünü güneşe dönüp hikâyeler karalamıştır... Bahçeye konan güvercin, duvarları aşarak kanatlarında damıttığı hüznlerle gökyüzüne ulaşır.

Sultanahmet Cezaevini en güzel Vedat Türkali anlatır:

*"Sabah serinliği gün ağarıyor
Demir, taş, küf, yosun
Sen böyle gecenin ortasında
olan bitenden habersiz,
Uyuyor musun?
Güvercin sesi, çocuk sesi, tren sesi
Parmaklıklara yakışmayan ne varsa
Duvarlarında
Güneş bütün gün çağıradursun
Elden ne gelir
Yaşamak böyle kanlı akarsa
Maviliğin dibinde böyle gözyaşları
Kirli, ağır, durgun
Daha bir süre akıp gidecek Duvarlarında"*

1919 yılında inşaatı biten Sultanahmet Cezaevi, İstanbul'da çağdaş anlamda yapılan ilk hükümlü islahhanesi olarak dikkat çeker.

Ancak cezaevinin yapıldığı alanın tarihi çok daha eskilere gitmekte ve Bizans dönemine ulaşmaktadır. Balat sırtlarına yapılan Blakhernia Sarayı'ndan önceki imparatorluk konağı burada bulunmaktadır. Bizans imparatorları Blakhernia'ya taşındıktan sonra eski saray, ardiye, cephanelik, kışla olarak kullanılmaya başlanmıştır.

16. yüzyılın başlarında sarayın kalıntıları üzerine Osmanlı vezirlerinin konakları inşa edilir. Sokollu Mehmet Paşa'nın konağı da burada yaptırılmıştır.

Üç farklı zamanda, üç farklı şekilde damgasını vuran bir alanda bugün Four Seasons Otelі bulunur. Sultanahmet Cezaevi'nden bozma otelin kapısında, hâlâ "Dersaâdet Tevkifhanesi" yazısı durmaktadır.

Dünyanın hiçbir yerinde kapısında cezaevi yazılan bir otel bulunmaz. Otelin arka bahçesinin bulunduğu alanda yıllardır kazı yapılmaktadır. Yeraltından eski sarayın kalıntılarına ulaşıldığı bilinir.

Tarih kokusu sinmiş alanları otopark, tarihi duvarlarla çevrili mekânları otel olarak algılayıp parayı bastırdığı için ihaleyi kapana peşkeş çekmek bize özgü bir gelenektir...

Yıl 1968... Soğuk bir kış günü, İstanbul...

Gardiyan Ali yataklarında titreyen mahkumlara sert bir fırça çekiyor:

"Otel mi lan burası, kalkın sayıma!"

Tarih, gardiyan Ali'ye hiç beklemediği bir cevap veriyor...

Evet burası bir otel, Sultanahmet Cezaevi'nden bozma Four Seasons Otelі.

Otelin geceliği 400 Euro'dan başlıyor. Kral dairesinin fiyatı ise 4000 Euro...

Bugün otel olarak kullanılan cezaevinden; şiirin, romanın, sanat dünyasının krallarının geçtiğini düşünsenize...

Nazım Hikmet, Rıfat Ilgaz ve Orhan Kemal gibi üstatlar burada bir servete denk düşecek kadar fazla gün geçirip sonra da

arkalarına bile dönüp bakmadan ayrılıyorlar! Otelin arka bahçesinden eski Bizans sarayının kalıntılarına ulaşıyor...

İhaleyi alamayan üzüntüden kahroluyor.

Oysa, bizde daha otel ve otopark olacak çok tarihi mekân var. Üstelik tarihi eserlerin henüz yüzde yirmi beşi kaçırılmış durumda. Özgür girişimcilere duyurulur!

Ayasofya kimin?

KUTSAL BİLGE

“Seni geçtim Süleyman!”

Son Ayasofya, 27 Aralık 537’de açılır.

Saltanat arabasıyla Ayasofya’nın önüne gelen Justinyen, işte bu şekilde bağırır.

Ayasofya birkaç şekilde gezilebilir.

Ona bir İstanbul aşığı, bir tarihçi ya da coşkulu bir sanat hayranı olarak bakmak mümkündür.

Ancak Ayasofya, onu farklı gözle görmek isteyen yerli ve yabancı turistlere başka perspektifler de sunar. Dingin bahçesinde kapanmamış hesaplar, dinsel çatışmalar ve anlamsız avuntular büyümektedir.

Ayasofya’nın tarihi 1500 yıl öncesine uzanır. Masalla gerçeğin, çatışmayla huzurun, geçmişle geleceğin ve farklı inançların merkezinde bulunan Ayasofya’yı adıyla analım.

15 Şubat 360’ta Konstantin tarafından kentin tam ortasına yaptırılan Ayasofya, “Kutsal Bilgelik” anlamı taşımaktadır. Ne yazık ki İstanbul’a yaptırılan bu büyük kilisenin, yani ilk Ayasofya’nın ömrü çok kısa olacaktır.

İmparator Arkadius’un karısı Evdokia, kilisenin yakınına bir heykel dikmek ister. Ancak buna İstanbul Patriği Khyrysostomos karşı çıkar. Patriğe göre Ayasofya’nın yakınındaki bir heykel, putlara dönme tehlikesi taşımaktadır. Otoritenin iki ucundaki kavgayı Evdokia kazanır. Patriği sürgüne yollar. Kilisenin karşısına heykel

dikileceği sırada, din adamını sevenler ayaklanır. Halk birbirine girer. Çıkan yangında Ayasofya kül olur.

Kilise 10 Ekim 415 tarihinde aynı yere yaptırılır. Bu kez, yine aynı adı taşıyan büyük kilisenin ömrü biraz daha uzun olur. Ne yazık ki o da, meşhur Nika Ayaklanması'nda yanar. Ağır vergiler ve kötü yönetimden şikâyet edenler birleşip imparatora karşı ayaklanırlar. Justinyen, tahtı tacı bırakıp İstanbul'dan ayrılmak ister. Ne var ki karısı Theodora onu engeller. Kocasına koşullar ne olursa olsun bir imparatorun tahtında ölmesi gerektiğini söyler. Sonuç olarak Justinyen kaçmaktan vazgeçer. İsyan bastırıldıktan sonra kendisini tamamen İstanbul'a adar. Belki de bugünkü Ayasofya'yı, kocasını tahtta kalmaya ikna eden Theodora ve imparatorun elde avuçta kalmış muhafızlarının cesurca savaşıarak isyanı bastırmalarına borçluyuz. Nika ayaklanması bastırıldıktan hemen sonra Justinyen, Ayasofya'yı yeniden inşa etmek ister. Bu o güne dek görülmemiş bir mabet olacaktır.

Justinyen, bir kral ve peygamber olan Süleyman'ın mabedini referans alır.

İlginçtir ki Tevrat'ta yazılanlar Hz. Süleyman'ın mabedinin hiç de sanıldığı kadar büyük olmadığını gösterir. Süleyman'ın inşa ettiği yapının eni 19, boyu ise 27 metredir. Uzunluğu, kubbesi de eklenince ancak 54 metreyi bulmuştur. Açıkçası yapı, boyu enine göre oldukça yüksek olduğu için bir kuleyi andırmaktadır.

Efes'teki Artemis, Didim'deki Apollon ve Atina'daki Parthenon tapınaklarının Süleyman'ın mabedinden daha ihtişamlı olduklarını söylemek mümkündür.

Hz. Süleyman'ın cinleri, şeytanları, rüzgârları hükmü altına alabilme ve her türlü yaratığın dilinden anlama yeteneklerine sahip, doğaüstü bir figür olduğundan söz edilir.

Belki de Justinyen, Hz. Süleyman'inkinden daha büyük bir mabet yaptırarak, onun bu özelliklerini de kazanabileceğini ummuştur. Bu mabetle, tebasındaki halkı etkilemek isterken, aslında karısının sayesinde kurtulan bir korkak olduğunu unutup verir.

Ayasofya'nın yapılışıyla ilgili pek çok efsane bulunur. Bunlardan en ilgi çekici olanı bir arının peteğinden ilham alır.

Justinyen bir gün saray kilisesinde düzenlenen ayin sırasında, elindeki kutsal ekmeği yere düşürür. Ekmek parçasını bir arı kapıp kaçar. Bunun bir mesaj olduğunu düşünen imparator, ekmek parçası kimin kovanından çıkarsa onu ödüllendireceğini duyurur. Günün birinde bir kovan sahibi Justinyen'e bir petek getirir. O güne dek asla görülmemiş bu petek, imparatorun hayalindeki mabedin küçük bir maketi şeklindedir. Üstelik maketin kubbe yerinde de arının kaçırdığı ekmek durmaktadır. Hikâyeye göre Ayasofya bu makete göre yapılır.

Bir başka efsane imparatorun gördüğü rüyayla ilgilidir. Justinyen, kafasındaki mabedi yaptırmak için pek çok ustayı İstanbul'a toplar. Tam da o günlerde bir rüya görür. Elinde bir levha tutan aksakallı, nur yüzlü ihtiyar, Ayasofya'nın yapılacağı yerde durmaktadır. Levhada ise, Ayasofya'nın planı görülmektedir. Ne hikmetse Justinyen'in İstanbul'a davet ettiği mimarlardan biri de onunla aynı rüyayı görür. Üstelik rüyasını kağıda döker.

Böylece Ayasofya, bir gecede iki kişinin birden rüyasına giren "sağlamcı ermişin" gösterdiği şekilde yapılır.

Oysa gerçeğin Ayasofya'sı adıyla sanıyla iki büyük mimar tarafından hayata geçirilmiştir. Bunlardan biri aynı zamanda bir matematikçi olan Miletoslu İsidor, diğeri ise Aydınli Anthemios'dur.

Altı yıl süren mabedin inşaatında, yüz ustanın gözetiminde on bin işçi çalışır.

Justinyen döneminin ünlü tarihçisi Prokopios mabedi şu sözlerle özetlemiştir:

"Burayı görenler, göz kamaştırıcı ve olağanüstü olduğunu söylüyor. Ayasofya'yı görmeyenler ise asla anlatılanlara inanmıyor!"

Prokopios, "Kubbe sağlam bir temele oturtulmuş izlenimi veriyor, ama sanki masalsı altın zincirlerle gökyüzüne asılmış da, altındaki alanı kaplıyormuş" gibi diyerek sürdürür. Ünlü tarihçi son noktayı şöyle koyar:

"Ayasofya sanki insan eliyle değil de Tanrı'nın iradesiyle kursuzluğa erişmiş gibi!"

* * *

Tanrı'nın iradesi kimden yana?

İşte 1453 yılında İstanbul'a giren II. Mehmet bu sorunun yanıtını bulur. Çünkü fetihten sonraki ilk cuma namazı Ayasofya'da kılınır. Böylece Ayasofyada kolay yoldan din değiştirmiş olur.

Eski kilise, yeni caminin adı Fatih tarafından, Fethiye Cami olarak belirlenecektir. Fresklerin üzeri kalın perdelerle örtülür. Ayasofya, "İslambol Projesi"nin ilk uygulama noktalarından biridir.

İlginçtir ki pek çok yönetici Ayasofya'yı takıntı haline getirecektir.

Onun gibisinin asla yapılamayacağı söylenirken, kutsal mabedi geçmek için de her dönem çaba harcanmıştır.

Kanuni, Mimar Sinan'a büyük bir cami yaptıırken, onun Ayasofya'dan daha büyük olmasını tembihlemiştir. Oysa büyük mimar hesap kitap adamıdır. Süleymaniye Camisi'ni gönül gözüyle şenlendirirken, Ayasofya'yı geçmek gibi bir tutkudan uzak durur.

Hal böyle olunca caminin kubbesi, büyük mabedinkine erişemez.

Ne var ki bugün Ayasofya'nın hâlâ bizimle olmasını Mimar Sinan'a borçlu olduğumuzu rahatlıkla söyleyebiliriz. Çünkü büyük usta, onu bir deprem kenti olan İstanbul'a göre sağlamlaştırmıştır.

* * *

İstanbul depremden kaçanın yangına tutulduğu bir kent olmuştur. Elbette mabet büyük yangınlardan payına düşeni de alır.

İtalya'nın Pompeii Şehri, 24 Ağustos 79 tarihinde Vezüv Yanardağı'nın patlaması sonucunda tamamen yok olur. Bu büyük felakette 200 bini aşkın insan hayatını kaybetmiştir. Patlama sırasında çıkan kül ve lav karışımı, insanların ve eşyaların üzerini uğursuz bir örtü gibi kaplar. Bir ibret görüntüsü olan kalıntılar günümüze dek ulaşmıştır.

Ayasofya'nın gölgesine de benzer öyküler düşer. 1755 yılında Topkapı Sarayı yakınlarında bir yangın çıkar. Olaya devlet erkanı tarafından kısa sürede el atılmasına rağmen, yangın şiddetli poyrazın etkisiyle büyür. Çok geçmeden alevler Sultanahmet Meydanı'na sığmayacaktır. Sıcaktan Ayasofya'nın kubbesindeki kurşunlar erir. Şehir bir alev denizine dönüşür. Bir yeniçeri birliği alevlerin arasında diri diri yanar.

Kalıntılar vakti zamanında temizlenir. "Kurşun askerler" yangından hemen sonra yerden kazınacaktır.

Ayasofya'nın karşısında Pompeii benzeri bir açık hava müzesi hayal etmek çarpıcı olacaktır!

* * *

Ayasofya, camlarından süzülen ışıkla tarihe tanıklık eder. Duvarları süsleyen mozaikler, tarihi bir fotoromanın en can alıcı sayfaları gibi durmaktadır.

Ayasofya, onu görmek, hissetmek isteyen yerli ve yabancı turistlere farklı perspektifler de sunar.

Kapanmamış hesaplar, dinsel çatışmalar ve boş beklentiler...

Elin çarıklı fanatığı İstanbul'dan kilometrelerce uzaktan "Ayasofya benim!" diye bağırır. 2006 yılında İstanbul'u ziyaret eden Papa Benedict, burada kendi dinine göre ibadet etmek istemiştir.

MFÖ, 1988 yılında Ayasofya'da çekilen klip ile Eurovision'a katılınca kıyamet kopar. Ne var ki fırtına ülkemizden ötede çıkar. Hâlâ Ayasofya'yı sahiplenen "çok bilmiş" komşularımız büyük yaygara koparırlar.

Elbette yurdumuz bağnazı da boş durmaz. Bir öğle vakti Ayasofya'dan Sultanahmet Meydanı'na taşmak için fırsat kollanmakta, böylece elin çarıklısına çanak tutulmaktadır.

Ayasofya dünyada tek imam ve müezzin kadrosu olan müze olarak da dikkat çeker...

* * *

Ayasofya, 1933 yılında Mustafa Kemal tarafından müzeye çevrilir. Atatürk, *"Ayasofya, tarih bilinci olan ve İstanbul'a aşık herkesin"* diyerek noktayı koyar.

Ayasofya'nın camlarından süzülen güneş ışığı, farklı dillerde bir gösteri sunar. Bu ışık oyununda, Türkçe, İngilizce, Fransızca, Rumca, İtalyanca, *"Yaşasın halkların ve dinlerin kardeşliği, Yaşasın İstanbul"* yazmaktadır.

Elbette okumasını bilene!

Ayasofya kendisi üzerinden rant yemek isteyenlere, büyüyen çocuklara ve boş yere beklenti koyalara inat gülümser.

Tıpkı kutsal bir bilge gibi...

Gülhane Parkı'nda neler oldu?

CEMİL PAŞA'NIN GENELEVİ

"Bir yazar pencereden bakarken bile işini yapıyordur!"

Burton Rascoe'nin, hayatı kalemle ilişkilendiren bu yargısına bakarak, Nazım Hikmet'in mesleğine sadakatle bağlı birisi olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü o pencereden bakarken, denizi seyrederken, kavga ederken, hapishane avlusunda volta atarken şiirle yaşamaktadır. Nazım, işi ileri götürüp ağacın tepesinde bile şiir düşünmektedir.

*"Başım köpük köpük bulut, içim dışım deniz,
Ben bir ceviz ağacıym Gülhane Parkı'nda,
Budak budak, şerham şerham ihtiyar bir ceviz.
Ne sen bunun farkındasın, ne polis farkında.
Ben bir ceviz ağacıym Gülhane Parkı'nda.
Yapraklarım suda balık gibi kıvıl kıvıl.
Yapraklarım ipek mendil gibi tiril tiril,
Koparıver, gözlerinin, gülüm, yaşını sil."*

*Yapraklarım ellerimdir, tam yüz bin elim var.
Yüz bin elle dokunurum sana, İstanbul'a.
Yapraklarım gözlerimdir, şaşarak bakarım.
Yüz bin gözle seyredirim seni, İstanbul'u.
Yüz bin yürek gibi çarpar, çarpar yapraklarım.
Ben bir ceviz ağacıym Gülhane Parkı'nda.
Ne sen bunun farkındasın, ne polis farkında."*

Hoş bir anekdot, keyifli bir rivayettir.

Arandığı yıllarda, kalbinin "kızıl saçlı bacısı" Piraye ile Gülhane Parkı'nda buluşmak üzere sözleşirler. Nazım, Piraye'yi beklerken bir polis görür. Hemen bir ağaca tırmanır. Piraye de polis de Nazım'ı fark etmeyecektir.

İlginçtir ki Nazım'ın düşüncelerinden dolayı bir ağacın tepesine çıkarak saklanma gereği duyduğu bu parkta, tarihimizdeki ilk somut demokratik adımı atılmıştır.

Mustafa Reşit Paşa, hazırladığı fermanı henüz 17 yaşında olan Abdülmecit'e imzalatınca, hiç vakit kaybetmez, 3 Kasım 1839 yılının Pazar günü Gülhane Parkı'ndaki kürsüye çıkarır.

Okuduğu bildiri, Tanzimat Fermanı ya da Gülhane Hattı Hümayun'u olarak bilinir.

Tanzimat Fermanı, Osmanlı halkına, din ayrımı gözetmeden can ve mal güvenliği getirdiği, rüşveti yasakladığı, mahkeme kararı olmadan mahkumiyeti reddettiği ve vergide adaleti sağladığı için "Hayırlı-Ferman" olarak da anılacaktır...

Osmanlı, Tanzimat-ı Hayriye'yle Avrupa'ya ayak uydurmayı amaçlamaktadır.

Gülhane ilklerin bahçesidir. Mustafa Reşit'in kürsüye çıkmasından beş yıl sonra, burada İstanbul'un halka ait ilk parkı açılır.

İmparatorluğun felaket dönemi, tepeden tırnağa her alanda kendisini göstermektedir. Gerçekte, Topkapı Sarayı'na ait bir bahçe olarak kullanılan Gülhane, bakımsızlıktan harap bir hale

dönüşmüştür. Cemil Paşa, bu bahçeyi halkın kullanımına açmak için girişimde bulunur. 1912 yılında şehremini olarak görev yapan paşa, V. Mehmet Reşat'ın karşısına geçip adeta ona yalvarır. Osmanlı Sultanı bu isteği kabul ederek saray bahçesindeki çiçek ve ağaçları halka bağışlayacaktır. Yüz dönümlük arazi temizlenir.

Yorgun İstanbul'un yorgun ahalisine nefes alma olanağı böylece doğar. Yoksulluktan, gelecek kaygısından, sürüp giden savaşlardan bunalan halk, kendisini Gülhane Parkı'na atacaktır. Padişah parkta gezenlerin yüreklerinin ferahlaması için imparatorluğun bandoları olan Ertuğrul ve Darülaceze Müzikaları'nın da burada konserler vermesine önayak olur.

Ancak İstanbul'da ilk kez bir park açılması ve bu parkta kadınların da serbestçe dolaşması, kimilerini rahatsız eder. Softalar ayaklanır. Bahçedeki evliya mezarlarının ve türbelerin tahrip edildiğini söyleyip Gülhane'nin kapatılmasını isterler. Elbette burada türbe ya da evliya mezarı bulunduğu hikâyedir. Gerçek dışı bu hikâye kanıtlanamasa da parka karşı çıkanlar susmazlar. Halka açık parkın adını geneleve, Cemil Paşa'nın namını da genelev işletmecisine çıkarırlar.

Canım park Cemil Paşa'nın umumhanesi olarak anılacaktır.

Cemil Paşa, köklü bir Osmanlı ailesinden gelmektedir. Büyük büyük dedesi, İstanbul'un fethinde Fatih'in topuzlu sancağını taşımıştır. Bu nedenle cumhuriyetin ilanından sonra Topuzlu soyadını alır.

Cemil Topuzlu, Osmanlı'nın son döneminde yaşadıklarına çok kırılmıştır. Buna rağmen, belediye işlerinden elini ayağını çekmez.

Mustafa Kemal'in çağdaş Türkiye'sinde de şehir ve devlet işleriyle ilgilenmeyi kendisine vazife edinecektir. Bir yandan da esas mesleğine ara vermeden, bir doktor olarak insanlara hizmet etmeyi sürdürür.

Gülhane Parkı ilklerin mekânıdır...

Cumhuriyetin ilk anıtı da buraya dikilir.

Mustafa Kemal, 1 Eylül 1928'de Sarayburnu'na gelir. Sahildeki gazinoya kurulan kara tahta başında, Latin harfleriyle nasıl yazı yazılacağını anlatmaktadır. Aydınlık bir fotoğraftır.

Demokrat Parti döneminde Gülhane'nin tam ortasından bir yol geçer. Park ikiye bölünür. Hem Atatürk'ün büstü hem de Atatürk'ün eline tebeşir aldığı gazinonun bulunduğu nokta, Sarayburnu tarafında kalır.

Topkapı Sarayı has bahçesi belli bir süre de hayvanlar alemine ev sahipliği yapar. Ancak bu işler acısı bir dönemdir. Şehrin ortasındaki bir parka hapsedilen hayvanlar yıllarca, sefalet ve bakım-sızlıktan kırılırlar.

Yavru kediye benzeyen bir kaplan, kurşun kalem ucu gibi olmuş bir kirpi, sakalları dökülmüş bir keçi, kulakları yere değen bir fil ve kederinden fıstık almayı bile reddeden bir maymun, dünyada görülmüş şey değildir.

Ancak bu dönemde İstanbul'da çocuk olanlar, bunları görürler. Neyse ki hayvanat bahçesi kapanır.

Gülhane Parkı ilklerin mekânıdır...

İstanbul'daki ilk park burada açılır, ilk anayasa burada okunmuştur. Eline tebeşir alıp yeni alfabeyi halka tanıtan Mustafa Kemal'in heykeli de yine buraya dikilecektir. Dünyada ilk kez bir şair, polisten saklanmak için bu bahçede ağaca tırmanır.

Gülhane Parkı bugün ceviz ağaçlarının gölgesinde büyümektedir. Hâlihazırdaki uygulamalar çerçevesinde bahçeye laleler ekilmiştir. Bu toplumun lalelerden çok çektiğini söylemek hiç de yanlış olmaz.

Buna rağmen günümüzde Gülhane'nin, Cemil Topuzlu'nun istediği gibi halka açık bir bahçeye dönüştüğünü vurgulamak da mümkündür.

Kentin ciğerlerinden biri olan has bahçenin henüz bir otoparka dönüşmediğine sevinerek, lalelerin hakkını lalelere teslim edelim...

TARİHTEKİ İLK AŞK ŞİİRİ

Aşk, acı dolu bir liman,
Aşk, huzursuz bir kısırdöngü,
Aşk, büyümeyen bir çocuktur...

Aşk, başı sonu belli olmayan eski bir oyundur, uğruna dizeler yazılır:

"Damadım, kalbimin sevgilisi.
Güzelliğin büyüktür baldan tatlı.
Aslan, kalbimin kıymetlisi.
Güzelliğin büyüktür baldan tatlı.
Benim değerli okşayışlarım baldan tatlıdır.
Yatak odasında bal doludur.
Güzelliğinle zevklenelim.
Aslan, seni okşayayım.
Benim değerli okşayışlarım baldan tatlıdır.
Damadım benden zevk aldın.
Anneme söyle sana güzel şeyler verecektir.
Babam, sana hediyeler verecektir.
Sen beni sevdiğin için.
Lütfet bana okşayışlarını...
Benim Tanrım, benim koruyucum .
Tanrı Ellil'in kalbini memnun eden Şusin'im.
Lütfet bana okşayışlarını..."

Basit gibi görünen bu şiire burun kıvrımadan önce, onun tarihe sinen gizemini değerlendirmek daha yerinde olacaktır.

Her satırında erotik duyguları şaha kaldıran bu şiirin 4000 yıllık geçmişi, konuyu kısa yoldan özetleyecektir. Bir krala yazıldığı belli olan şehvet dolu dizeler, dünyanın ilk şiiri olarak antolojideki yerini alır.

Mezopotamya'ya kurulan en eski medeniyet Sümerler'dir. Adını Yunanca "orta" anlamına gelen "mesos" ve "nehir" anlamı taşıyan "patomos" sözcüklerinin birleşiminden alır. Mezopotamya'nın Fırat ve Dicle ırmaklarının arasında kaldığı düşünülürse, "nehrin ortası" yakıştırmasının ne denli yerinde olduğu da anlaşılacaktır. Söz konusu şiir de "nehrin ortasında" yazılır.

Dizeler bir tablete Sümer dilinde ve çiviyazısıyla kazınmıştır.

Tablet 1889 yılında Bağdat'ın 150 kilometre uzağındaki Sümer kenti Nippur'da bulunur. Yaklaşık elli yıl önce Amerikalı Sümeroloji bilgini Samuael Noah Kramer tarafından okunur. Şiiri Türkçe'ye ilk Sümeroloji uzmanımız Muazzez İlmiye Çığ çevirir.

Sultanahmet Meydanı sadece elle tutulur tarihi değil, çok uzak geçmiş de bir kristal gibi yansıtmaktadır. Sultanahmet'te bulunan İstanbul Arkeoloji Müzesi, 1881'de ünlü ressam ve müzeci Osman Hamdi Bey tarafından kurulmuştur. Topkapı Sarayı'nın içinden yürüyerek ulaşılabilen tarihi mekân; "arkeoloji müzesi", "eski şark eserleri müzesi" ve "çinili köşk müzesi" olarak bilinen üç bölümden oluşmaktadır.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin koleksiyonunda, çeşitli dönemlere damgasını vurmuş birçok medeniyete ait eser sergilenmektedir.

Müzenin ana binasının alt katında, heykel, kabartma, lahit gibi eserler, üst katında ise küçük taş buluntular, sikke, nişan, maddeler bulunmaktadır.

Adeta, tarihi bir panayır yerini andıran mekânın ek binasında ise çocuk müzesi, mimari eserler sergisi, çağlar boyu İstanbul, çağlar boyu Anadolu-Troya ve Kıbrıs, Suriye, Filistin gibi Anadolu'nun çevre kültürleri sergi alanları bulunur.

Tarih ve kültürü, "Karun kadar zengin" olan bir coğrafyanın envanteri ve hesabı bakkal defterine tutulunca, Arkeoloji Müzesi'nin boynunun bükük kalması da kaçınılmaz olacaktır.

Binbir medeniyetin kesiştiği coğrafyayı at binip kılıç kuşanmakla sınırlı tutunca, müze de gereken ilgiyi görmez.

Oysa İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde, "Büyük İskender büstü", "Ağlayan kadınlar lahidi" ve "Genç atlet heykeli" gibi dünyada eşi benzeri olmayan olağanüstü eserler sergilenmektedir.

* * *

*"...Benim değerli okşayışlarım baldan tatlıdır.
Yatak odasında bal doludur.
Güzelliğinle zevklenelim..."*

Dünyanın ilk aşk şiiri... Tarihi 4000 yıl öncesine uzanıyor.
Şiirin hikâyesi de bir hayli ilgi çekici.

Sümer inancına göre, toprağın verimini arttırmak ve onu her zaman bereketli kılmak için Sümer Kralı'nın yılda bir kez, bir rahibe ile evlenmesi kutsal bir görev sayılmıştır. Bu şiirin de büyük bir olasılıkla Kral Şusin için seçilmiş gelin, yani bir rahibe tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır. Gelin, şiiri yeni yıl bayramını kutlama töreninde dans eşliğinde krala söylemek için kaleme almıştır.

*"...Aslan, kalbimin kıymetlisi.
Güzelliğin büyüktür baldan tatlı..."*

Peki rahibenin krala yazdığı bu şiir nerede bulunmaktadır?
Hayır, Mezopotamya'ya ya da dünyanın başka yerlerine uğramanız gerekmiyor.

Tableti İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde görmeniz mümkün!

Sarmıçlar kenti İstanbul

YERALTINDA HAYAT VAR!

Sultanahmet Meydanı...

Kentin turizme açılan en büyük kapılarından biri...

İnsan sesi araç sesine karışıyor.

Sultanahmet Meydanı'nın tuvalin fırçayla dans etmeye başladığı andan itibaren resmi çiziliyor, fotoğraf makinesinin icadından beri fotoğrafı çekiliyor. Bunlar gördüğümüz taraflar. Oysa hem fotoğraf kağıdının hem de tuvalin arkasında başka bir dünya var!

İstanbul dünyanın iki kıta üzerine kurulmuş tek kenti. İstanbul üç medeniyetin üzerinden geçtiği yaşlı bir fahişe.

Roma, Bizans ve Osmanlı...

Taş taş üzerine, kültür kültür üzerine ekleniyor...

Şehrin üzerinde yaşam su gibi akıp giderken, altında da "su içinde" 1500 yıllık hikâyeler uyuyor. Üzerinde yürüdüğümüz sokaklar, üç dönemin kalıntıları üzerinde duruyor. Kaldırımın üzeri cami, caminin altı sarnıç.

İstanbul üst üste eklenen rüyalar içinde, gülümseyerek uyuyor.

Burası sarnıçlar kenti!

Ortaçağ Avrupa'sında her meydanda bir bazilikaya rastlamak mümkün. Dikdörtgen planlarıyla dikkat çeken bir form olan bazilikalarda ticaret merkezi, mahkeme salonu gibi sosyal alanlar bulunuyor. Buralardan, kötü havalarda korunmak için de yararlanılıyor. Roma döneminde neredeyse her meydanda bir bazilika var. Kelime "bazilios"tan geliyor. Bu, "kralın yeri" demek. Romalılar Sultanahmet Meydanı'na da bir bazilika yaptırıyorlar. Anlaşılan o ki Roma Kralı Sultanahmet'i mesken tutuyor.

Roma'dan sonrası Bizans...

İstanbul'un bugün olduğu gibi geçmişte de su sıkıntısı çektiğini söylemek mümkün. Bu nedenle Bizans İmparatoru Justinyen, bazilikanın üzerine bir su sarnıcı yaptırmayı uygun buluyor. Sarnıç dikdörtgen alanın üzerine kondurulduğu için de adı bazilika oluyor. Justinyen'in Roma dönemine saygı duyduğu kesin! Kentin en büyük sarnıcının hikâyesi şehir kadar gerçek, şehir efsanesi kadar masal. Bizim burayı "Yerebatan Sarnıcı" olarak bilmemiz doğal. Çünkü bu büyük su deposu şehir üstüne şehir ilave edilince yerin altına batıyor. Bugünkü İstanbul, yerin 8 metre üzerindeki başka

binalar üzerinden fotoğraf veriyor. Bazı yerlerdeki derinliğin 12 metreye kadar ulaştığı söyleniyor.

Altımızda başka kentlerin olduğunu yinelemekte yarar var!

II. Mehmet ordusuyla birlikte bir ejderha gibi Bizans surlarına çöküp İstanbul'u aldığı zaman, kentte de yeni bir medeniyet şekillenmeye başlıyor. Osmanlılar şehre girdikleri ilk andan itibaren fırçalarını kendi kültürlerinin bulunduğu boya kovalarına daldırıyorlar.

Osmanoğulları İstanbul'da karşılarına çıkan Bizans medeniyetini anlamaya çalışırken, daha eski bir kültürle karşılaşılıyor. Açıkçası onun üzerinde çok fazla durmuyorlar. İstanbul'a yeni alışkanlıklar kazandırmaya çalışırken, Roma'yı anlamaya vakitleri yok!

İşte bu nedenle Roma kültür, felsefe ve yaşam tarzını "Rum" olarak kestirip atıyorlar. Bugün Rum olarak sözünü ettiğimiz kültür aslında Roma'nın ta kendisi!

II. Mehmet İstanbul'a girdiğinde onu kimse kolundan tutup şehir turuna çıkarmıyor. Osmanlılara düşen, zaman içerisinde el yordamıyla kenti öğrenip algılamak ve ona kendi anlayışlarına göre rötuşlar atıp yeniden inşa etmek. İşte bu yüzden pek çok eski dönem kent kalıntısı gibi Yerebatan Sarnıcı da fetihten çok sonra keşfediliyor. Sarnıcın Osmanlılarla selamlaşması yaklaşık bir asır sonra mümkün olabiliyor. Bunu "*İstanbul*" isimli kitabın yazarı

Edmondo De Amicis'in satırlarına bakarak rahatlıkla anlayabiliyoruz:

"Bir Müslüman evinin avlusuna giriyor, karanlık ve rutubetli bir merdivenin son basamağına kadar iniyor ve kendimi İstanbul halkına göre nasıl bittiği bilinmeyen Bizans'ın büyük Bazilika Sarnıcı'nın kubbeleri altında buluyorum.

Karanlığın verdiği dehşeti daha da arttıran çivit renkli bir ışıkla yer yer aydınlatılmış yeşilimsi sular, kara kubbelerin altında kayboluyor, üzerine sular sızan duvarları parlıyor ve her tarafta, bu-

danmış bir ormandaki ağaç gövdeleri gibi gözün önüne dikilen bitmez tükenmez sütun sıralarını belli belirsiz ortaya çıkarıyor.”

İstanbul’a hayran kalan gezginler Müslüman evlerine misafir olduklarında şaşkınlıktan neredeyse tüm bildiklerini unutuyorlar. Çünkü Bazilika Sarnıcı bazı evlerin altında duruyor. Söz konusu evlerin bodrum katlarından, sepet sarkıtarak, hiç zahmet etmeden sazan balığı bile avlanabiliyor. Yine bu evlerde yaşayanlar sarnıçtan diledikleri ölçüde su çekiyorlar.

Bazilikanın gerçekten de çok geniş bir alana yayıldığını söylemek mümkün. Üzerinde karakol, camiler ve yollar bulunuyor.

Sarnıç 542 yılında Bizans İmparatoru Justinyen tarafından bugün kalıntıları Sultanahmet’teki For Seasons Otelinin bulunduğu yerde duran büyük Bizans Sarayı’nın su ihtiyacını karşılamak için yapılıyor. İmparatorun buradan bizzat su aldığı rivayetler arasında.

Sarnıcın planı yüzyılımızın başında Almanlar tarafından çıkarılıyor. Sarnıca giren Alman denizaltıları, inanılmaz verilerle İstanbul yüzeyine çıkıyorlar. Bu verilere göre sarnıcın uzunluğu 140, genişliği ise 70 metre. Bu alan on futbol sahasına eşit. Sarnıca 52 basamaklı bir taş merdivenle iniliyor.

100 bin ton su depolanabilen sarnıcın yapımında 100 bin işçinin çalışmış olabileceği ihtimali üzerinde duruluyor. Bu gerçekten de inanılmaz bir sayı. Yapıyı taşıyan 336 sütun içerisinde biri özellikle dikkat çekiyor. Çünkü bu sütun üzerinde gözyaşı damllarına benzeyen şekiller bulunuyor. Bu nedenle “Gözyaşı sütunu” ismini alan taşıyıcının sarnıç inşasında yaşamını yitiren yüzlerce işçi anısına dikildiği düşünülüyor.

Sarnıcın inşasında kullanılan ve üzerlerinde “Medusa başı” olan sütunlar ise, Roma çağı etkilerini taşıyor.

* * *

Medusa; büyücü kadın.

İngilizce’de ilaç anlamına gelen “Medicine” de bu kökten geliyor.

Değiştiren, dönüştüren, efsunla farklı yapan...

Medusa gerçekten de kendisine bakanı ebediyen değiştiriyor.

Gücünü mitolojiden alan Medusa, sarnıcı daha da gizemli hale getiriyor.

Güzelliği nedeniyle Athena'nın hışmına uğrayan Medusa'nın mitolojik öyküsü bir hayli dikkat çekiyor.

Athena onu öylesine kıskanıyor ki sonunda bir yeraltı ucubesine dönüştürüyor. Saçları yılan, suratı en çirkin yaratığa benzetilen Medusa, kendisine bakanın aklını başından alıp taşla çeviriyor. Ancak Athena bununla da yetinmeyip onun ölüm fermanını imzalıyor. Medusa'nın vücudundan ayrılan başını kalkanına yerleştiriyor. Böylece düşmanları, onunla savaşa girdiklerinde kalkanına bakıp taşla dönüşüyorlar.

Medusa'dan akan kan da toplanıyor. Sol damarından akan, herkesi öldürebilen bir zehir, sağ damarından akarsa ölüleri diriltirebilen bir efsun olarak kullanılıyor...

Medusa tüm bu efsanelerin ortasında zamanla, pek çok kişinin saygı duyduğu ve korktuğu bir puta dönüşüyor.

Hristiyanlığın şiddetli savunucularından biri olan Justinyen, putlardan ve pagan inancından nefret etmektedir.

Justinyen, Medusa'ya olan saygıyı bitirmek için de elinden geleni yapar. Bu nedenle üzerinde Medusa'nın sureti olan sütunların yapının inşasında kullanılmasını emretmiştir. Üstelik Medusa başları aşağı gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Bu nedenle Justinyen'in Medusa'yı suda boğarak alaşağı ettiği mesajı verdiği söylenebilir...

Athena tarafından yeraltı canavarına dönüştürülen Medusa'nın bir yeraltı sarnıcında durması nedeniyle ebedi talihini yenemediğini söyleyebiliriz.

Roma, Bizans, Osmanlı...

İstanbul; Yerebatan Sarnıcı'na bitişik evlerden sepet sarkıtılarak sazan balığı yakalanan büyük kent.

Bazilika günümüzde de zaman zaman çeşitli sanat etkinliklerine ev sahipliği yapan bir müze olarak faaliyet gösteriyor.

İnsanlar, medeniyetler, çağlar değişiyor.

İstanbul aynı kalmasa da yerinde duruyor.

Efsaneler gerçeğe, gerçekler efsunlu öykülere karışıyor.

İstanbul, üzerinden farklı medeniyetler geçen yaşlı bir fahişe.

İstanbul "sudan öyküler" şehri...

Çorlulu Ali Paşa Medresesi

GEMİDEN BOZMA ŞADIRVAN

7 Aralık 1941 sabahı, Havai'nin masmavi suları bombalarla dalgalanacaktır. Japon İmparatorluk Donanması sürpriz bir kararla Pearl Harbor'a saldırır. Saldırı, Birleşik Devletler Donanması'nın Pasifik filosu ve onu koruyan Ordu Hava Kuvvetleri ile Deniz Piyadeleri'ni hedef almıştır. Operasyon Büyük Okyanus'ta kuvvetle muhtemel bir Amerikan askeri müdahalesini önlemek için gerçekleştirilir. Saldırı sonucunda 12 Amerikan savaş gemisi ciddi şekilde hasara uğrar ya da batar. 2403 Amerikan askeri ve 68 sivil yaşamını yitirir.

Ne var ki Pearl Harbor baskını askeri açıdan büyük bir başarı olarak değer kazanmaz.

Japonya'da başarı çıgıllıkları atılırken, Japon Amiralisi Isoroku Yamamoto saldırıyı özetleyen cümleyi tarih sayfalarına ilıştirecektir.

"Uyuyan bir devi uyandırdık."

Baskın sırasında limanda olmayan Amerikan Donanması'nın büyük bir bölümü kurtulmuştur. Bunun dışında, büyük bir gemi de bombardımanı hiç yara almadan atlatır. Üstelik bu gemi limanda demirlidir. Japonlar, tepesinde kızıl Haç dalgalanan Solace'e dokunmazlar.

"Teselli" anlamına gelen hastane gemisi, İkinci Dünya Savaşı sonunda 25 bin askerin hayatını kurtaran bir kahraman olarak

mağrur bir ifadeyle gülümsemektedir. Teselli, gözü yaşlı annelerin yaralarını sarıp hafifleten bir figüre dönüşür. Solace, savaş bittikten sonra güvertesinde tedavi gören askerlerin kurduğu savaş karşıtı birliğin sembolü olur. Savaşın kara dumanı içinde, beyaz bir güvercin gibi uçan geminin silueti madalyaların üzerine kazınır.

Amerikan hükümeti gönüllerde barış tohumlarının yeşermesinden rahatsız olur. Savaş karşıtı bir sembole dönüşen gemiden kurtulma planları yapılır. Solace, tüm bu sıradışı gelişmelerin sonucunda satışa çıkarılır.

Alıcı Türkiye Cumhuriyeti'dir. Gemi, teselliyi Akdeniz'in ılık sularında bulur. Solace yazısının yerine "Ankara", yazılır. Savaştan çıkan gemi, Avrupa'yı gezerek bacasına, kamaralarına, güvertesine sinen gam ve kasavetten kurtulmaya çalışır. Turistik bir misyon yüklenen gemi, Şefik Kaptan kumandasında keyifli Avrupa gezilerine ismini kazıyacaktır.

Gemi 70'li yılların sonunda iyice yaşlanıp çarktan, pervaneden kesilince, jilet yapılmak üzere İzmir Tersanesi'ne çekilir.

Efsane bitmek üzeredir.

* * *

"Ankara" ya da "Teselli" gemisi İzmir'de ince kıyım halinde paketlenmeyi beklemektedir. Aynı dönemde Çorlulu Ali Paşa Cami'nin restorasyon çalışmalarına başlanır. Tadilat başarıyla sürerken, iş camiiye ait şadırvan bölümünde tıkanır. Şadırvanın tepesi kurşundan yapıldığı için onarımı sırasında bol miktarda kurşuna ihtiyaç duyulur. Türkiye'de tüp, yağ, benzin kuyruklarında ömür çürütülen bir dönem yaşanmaktadır. Her şeyin karaborsada olduğu bir dönemde, kurşun bulmak büyük bir sorun haline gelir. Şadırvan boynunu büktü bükecek denirken, İzmir tersanesinden umut dolu bir haber gelir. Parçalanmayı bekleyen gemide şadırvanın ihtiyacını karşılamaya yetecek kurşun bulunmaktadır.

İşin uzmanları, bu işe akıl sır erdiremez. Teknik açıdan gemide kurşun bulunması imkânsızdır. Ancak sonunda her şey açıklık kaza-

nır. Geminin röntgen odası olarak kullanılan bir kamarası, radyasyonun dışarı sızmasını önlemek amacıyla kurşunla kaplanmıştır.

Kurşun getirilip Çorlulu Ali Paşa Camisi'nin şadırvan bölümüne yamanır. Cami restorasyonu tamamlanmıştır.

* * *

Çorlulu Ali Paşa Cami, Sultanahmet'ten Beyazıt'a giden yol üzerinde, mağrur bir ifadeyle gülümser.

1670 yılında Çorlu'da doğan Ali, zekâsı ve yeteneği sayesinde İstanbul'da sivrilir. Kapıcıbaşı Türkmen Kara Bayram Ağa'nın evlatlığı olarak himaye edilecektir. Önce Galata Sarayı'nda ardından da Enderun-u Hümayun'da yetiştirilir. Kısa sürede yeteneğiyle sivrilir. Çorlulu Ali Paşa'nın başarıları çok geçmeden dikkat çekmeye başlar. II. Mustafa'nın kızıyla evlenerek saraya damat olur. Çeşitli yerlerde vezirlik ve kaymakamlık görevleri yaptıktan sonra III. Ahmet'in sadrazamı olur. Ali Paşa, devletin mali işleriyle ilgilenir, toplar döktürüp askeri ocakların düzenlenmesinde çaba gösterir. Bir yandan da saray masraflarını kontrol altına almak istemektedir. İsveç-Rus savaşı sırasında İsveç'i destekler. Amacı ileride meydana gelebilecek muhtemel Rus-Osmanlı savaşında yorgun ve mağlup bir Rus ordusuyla karşı karşıya gelmektir.

İsveç'le yapılan savaştan Rusların galip çıkması, pusuda bekleyenlerin ekmeğine yağ sürer. Ali Paşa, aleyhine yapılan propagandalar sonucunda gözden düşer. Zaten sarayın masraflarını kısmak için çaba gösteren bir sadrazam, hiç istenmeyen bam tellerine dokunduğu için topun ağzındadır. Pek çok şey üst üste binince, Çorlulu Ali Paşa, sadareten azledilerek Kefe'ye sürgüne gönderilir. Çok geçmeden Şeyhülislam Paşmakçızade Seyyid Ali Efendi'nin fetvası ve padişahın fermanı ile ipi çekilecektir.

Osmanlı'da siyaset, ölümü göze almakla eş anlamlıdır. Çorlulu Ali Paşa da olacakları önceden sezmiş gibi davranır. Siyaset dağının zorlu zirve yoluna doğru yürüdüğü sırada, namı yürüsün ve unutulmasın diye adına bir cami külliyesi yaptıracaktır.

Bu külliye bugün, kentin kalabalığı, boğucu havası ve karmaşası içinde nefes almak için imkân sunar. Bahçesinde çay ve nargile keyfi yaşanır. Üniversite öğrencileri, Beyazıt esnafı, kent gezginleri bahçede bir arada soluklanır.

Belki de Çorlulu Ali Paşa bir emekli kılığına bürünüp bir köşede oturmaktadır.

İstanbul, her türlü hüznün, keder ve kalabalık içindeki yalnızlığa “teselli” fırsatları da sunar.

Çorlulu Ali Paşa Külliyesi’nde yer alan şadırvandan akan su, hem eski zamanlara hem de yakın tarihe, berrak bir cila atar. Medresenin şadırvanına elinizi uzatıp su içerseniz, geçmiş hissedersiniz.

Bir geminin külleriyle yeniden doğan şadırvan...

İstanbul’da reenkarnasyona inanan martıların, *“Yaşasın kültürlerin ve halkların kardeşliği, savaşa hayır!”* çığlıklarıyla süzüldüğünü duyar gibi olursunuz.

Çemberlitaş’ın altında ne var?

KUTSAL KÂSE VE ASLAN SÜTÜ

Hiç yıkılmayacak sanılan Roma İmparatorluğu, 395 yılında ikiye ayrılır. İmparator Konstantin, böylece Bizans’a ayak basar. İmparatorun kendi adını verdiği yer olan “Konstantinopolis” başkent olur.

Konstantin, Apollon Tapınağı’ndan söktüğü büyük anıtı da yanında götürmüştür. Anıt, şehrin ikinci tepesindeki büyük oval meydanın ortasına dikilir. İşte burası Forum Konstantin, yani “Konstantin Meydanı” olarak bilinmektedir.

Bu İstanbul’un ilk anıtıdır!

Görkemli sütunun uzunluğu 57 metreye ulaşır. İlk yapıldığı yıllarda üzerinde bir Apollon heykeli bulunmaktadır. Ancak İmpa-

rator Konstantin bu heykeli söktürüp yerine kendisininkini yerleştirmeyi uygun bulacaktır.

Bizans 1081 yılının sabahı, bardaktan boşalırcasına bir yağmurla uyanır. Gök gürültüsü yeri göğü yıkarken, dört bir tarafı sel götürmektedir. Kente düşen yıldırımlardan birisi de sütuna isabet eder.

Büyük ölçüde hasar gören sütun, yıllar sonra I. Aleksios Kommenos tarafından elden geçirilip tamamıyla onarılır.

Kommenos diğer imparatorların izlediği yolu tercih etmeyecek ve onun üzerine; kendi heykeli yerine büyük, som altından bir Haç koyduracaktır.

Fatih 1453 yılında İstanbul'u alınca sütunun üzerindeki haçı indirtir. Ancak sütunun çilesi, Osmanlı döneminde de bitmek bilmeyecektir. Üzerinde fırtınalar, deprem ve yangınlar bir felaket gibi dolaşmaktadır. Osmanlı döneminde ilk kez Yavuz Sultan Selim tarafından yenilenmesi emredilir.

Ancak daha köklü bir değişiklik Sultan II. Mustafa'nın emriyle gerçekleşecektir. Sütunun altı, taşlarla takviye edildikten sonra, etrafı da demir çemberle sarılarak sağlamlaştırılmıştır.

İşte bir semte adını veren Çemberlitaş, bu meydandaki anıtın hikâyesiyle ismini almıştır.

Rivayete göre, İsa'nın çarmıha çakıldığı "çiviler", "Kutsal Haç'ın bir parçası" ve hatta onun meşhur "Kutsal Kâse"si Çemberlitaş'ın altında olduğuna inanılan bir odada bulunmaktadır. Çemberlitaş, kutsal hikâyelere son derece meraklı olan Hristiyan dünyası için gerçek bir madendir. "*İstanbul Gizemleri*" adlı kitabın yazarı Giovanni Scognamillo, meseleyi son derece gerçekçi bir yaklaşımla değerlendirmektedir:

"Hristiyanlık'ta da kutsal emanetler, diğer dinlerde olduğu kadar önemlidir. Ama Hristiyan dünyası olayı biraz abarttı. 1951 yılında Vatikan Müzesi'ni gezdiğimde, Cebrail'in kanatlarından bir tüyün sergilendiğini görmüştüm. Şaşıtm kaldım tabii. Bir yerden sonra insanın sinirleri bozuluyor. Bir keresinde bir papaz,

bana; 'Dünyada dolaşan kutsal Haç'ın parçaları, büyük bir ormanın ağaçları kadar çoktur' demişti. Her kilisede kutsal haçtan bir parça vardır. Burada bir sömürü var. Bizans, Hıristiyanlığın önemli bir merkeziydi. Kutsal emanetler olabilir tabii. Ama bunu tarih bilinciyle değerlendirmekte yarar var."

* * *

Çemberlitaş'ın altında ne var?

Bu soruyla hiç ilgilenmeyenler de vardır.

Mustafa Kemal, hayatı yerin üzerinde arayanlardandır. Yolu sık sık Çemberlitaş'a düşer. İnce belli bardağı "kutsal bir kâse" gibi ince parmaklarında tutar. Gazi Paşa'nın Çemberlitaş'a olan merakı Tavuk Pazarı'nda yer alan Yorgo'nun meyhanesinden ibarettir.

Mustafa Kemal, meyhaneyi henüz Harbiye'de öğrenciyken keşfeder. Zaman zaman arkadaşlarıyla buraya uğrayan Atatürk'ün hesabı meyhane defterine tutulmaktadır. Aybaşında aylığını alıncası hesabı kapatmakta, ancak yenisini açtırmaktadır.

Atatürk, bir ulusu karanlıktan çekip kurtaran bir lider olarak tarihe geçtiğinde de ayağını Çemberlitaş'tan kesmez. Fırsatını buldukça iki tek atmak için meyhaneye uğrayacaktır.

Hesap hep eski usuldür.

1932 yılının baharı, Dolmabahçe'ye de erguvan kokusuyla birlikte inmiştir.

O tarihte İstanbul'a gelen Atatürk, bir yandan saray bahçesinden denizi seyretmekte diğer yandan baharı içine çekmektedir. Birden aklına Çemberlitaş'taki meyhane düşer. Kader arkadaşlarını toplayıp yıllar sonra yeniden gider Yorgo'ya.

İçilir, eğlenilir, gülünür...

İçki masasında memleket kurtarmanın âdet olmadığı yıllardır. Memleketi cephede kurtaranlar, masada içmektedirler!

Bir müddet sonra Atatürk ayağa kalkar, eşref saati sona ermiştir. Kapıya doğru yürürken, Yorgo'ya okul günlerindeki gibi seslenir:

"Yaz hesabı Yorgo, aybaşında öderim."

Saçları beyazlaşan Yorgo, şaşırıp duraksamadan karşılık verir:

"Güle güle Mustafa Kemal."

Bu cevaptan çok hoşlanan Mustafa Kemal, Çemberlitaş'tan uzaklaşırken dudaklarındaki gülümsemeyi korumaktadır.

Kapalıçarşı'da zıbkıbaşı

İSTANBUL'UN İLK SEKS SHOP'LARI

Kapalıçarşı'da dükkân sahibi olmak her dönem için bir ayrıcalık sayılmıştır.

Geçmiş dönemlerde kentin büyük finans kaynaklarından biri sayılan merkezin kendine özgü ritüelleri olmuştur.

Esnaf, her sabah saat sekizde açılan çarşı önünde toplanmakta, sultan, devletin koruyucuları ve iz bırakan esnaf için okunan duaların ardından kapılar açılmaktadır. Duaların dışında emir niteliği taşıyan nasihatler de okunmaktadır:

"Hile yapılmayacak, istifçilik olmayacak ve güvencesiz mal satılmayacak!"

Günün birinde yine "hayır duaları"yla açılan kapılarla birlikte içeri giren esnaf "hayırsız" bir olayla karşılaşır...

"Asla hırsız giremez!" denilen çarşı soyulmuştur.

Oysa buranın tamamen suçtan arındırılmış bir yer olduğu düşünülmemektedir. Çarşığı, güvenlik konusunda batıdaki emsalleriyle kıyaslamak mümkün değildir. Merkezde yer alan dükkânların arkasında devlet tarafından yapılmış kasalar bulunmakta, esnaf yükte hafif pahada ağır değerli eşya ve parasını buralarda saklamaktadır. Kapalıçarşı'da bir esnafın dükkânını bırakıp yan ya da karşı dükkâna yarenliğe gitmesi sıradan bir olaydır. Küçük çapta satış yapanlar, kendileri başlarında olmasalar bile, alınan şey karşılığında paranın tezgâhlarına konacağından emindirler.

Çarşının soyulması büyük bir hayal kırıklığıyla beraber, dehşet havası yaratır. Ancak hırsız soruşturmanın hemen başında yakayı ele verecektir. Ermeni bir kuyumcunun yanında çalışan hırsız, çaldıklarını ustasının dükkânında bulunan bir hasırın altına saklayacaktır.

“Hasır altı etmek” deymi böylece ortaya çıkar.

1591 yılında gerçekleşen ilk çarşı soygunu, ibretlik bir olayla sonuçlanır. Genç bir delikanlı olan hırsız, Sultan III. Murat’ın gözlerinin önünde çarşının girişine asılır.

Kapalıçarşı’da ilk hırsızlık olayı kuruluşundan tam 131 yıl sonra böylece gerçekleşir. Çarşının temeli 1461 yılında atılsa da, bazı kaynaklar, inşaatına Bizans döneminde başladığı üzerinde durmaktadır. Merkezin çekirdeğini Fatih döneminde yapılan bedesten yani nam-ı diğer eski çarşı oluşturur.

Fatih Sultan Mehmet’in çabalarıyla gelişen çarşı, Osmanlı İmparatorluğu’nun yükselme dönemiyle doğru orantılı bir gelişme izler ve hak ettiği üne kavuşur. Kapalıçarşı, 60 sokak ve 3600 dükkânıyla kentin küçük bir kopyası gibidir. Bu taş yapı öylesine büyüktür ki hiçbir İstanbullunun onu tam olarak görmediği söylenir. Her geçen gün gelişen Kapalıçarşı sadece sokak ve dükkânlarıyla değil, cami, çeşme ve okullarıyla da kente damgasını vuracaktır. 30.700 metrekareye yayılan çarşının içerisinde son dönemlere kadar 5 cami, 1 okul, 7 çeşme, 10 kuyu, 1 akarsu, 1 sebil, 1 şadırvan, 18 kapı, 40 han bulunduğu bilinmektedir.

Yüksek gri surlarla çevrili olan Kapalıçarşı’da, küçük kubbe-lerden süzülen gün ışığı, Osmanlı işçiliğini yansıtan mavi ve kırmızı tonlardaki süslemelerle kaplı tonozlara vurur.

Kapalıçarşı geçmiş zamana ait şimdide yaşanan bir masaldır.

“Aynacılar”, “Basmacılar”, “Fesçiler” ve “Halıcılar” gibi sokak isimleri Kapalıçarşı’daki dükkânlar konusunda fikir vermektedir. “Altuncular” bu sokaklardan biridir.

Osmanlı geleneğinde kuyumculuk padişahlar tarafından desteklenir. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman, kuyumculuğa büyük önem vermiştir. İmparatorluğun şanı, ihtişamlı mücevherlerle bir-

likte yürür. Şehzadeliği zamanında Trabzon'daki bir ustadan kuyumculuk eğitimi alan Süleyman, mücevher tutkusuyla bilinir.

Sultanın bu büyük tutkusu Kapalıçarşı'ya da damgasını vuracaktır. Aslında tüm sanat dallarının zirveye ulaştığı 16.yüzyılda takı ve mücevherde de başyapıtların üretildiği görülür. Elbette bu göz alıcı ürünler çarşıda sergilenmekte ve daha çok saray çevresinden alıcı bulmaktadır.

Mücevher,asma, altın, halı, yorgan, kürk...

Kapalıçarşı, kapalı toplum yapısının soluklandığı bir mekândır. Şarkın gizemli erotizmi de Kapalıçarşı'da hayat bulacaktır.

Harem bahçesine, köşklerin haremlik bölümlerine kapatılan cariyelerin yolu da mutlak Kapalıçarşı'dan geçecektir.

Özellikle 16. yüzyılda, çarşının güney bölümünde bulunan Süleyman Paşa Hanı'nda insan ticareti yapılmaktadır.

Handa sadece görenleri hayrete düşürecek güzellikteki hatunlar değil, tamamen çıplak olarak sergilenen erkek köleler de alıcı beklemektedir. Büyük Rus yazarı Puşkin'in büyük büyük babasının yolu da Kapalıçarşı'dan geçmiştir. Büyük dede, bir Rus sefiri tarafından satın alınan Etiyopyalı bir köledir.

Sonuç olarak Kapalıçarşı'da yok yoktur...

* * *

"Avradın dört nesnesi kara gerek: Saçı, kaşı, kirpiği ve gözünün karası.

Avradın dört nesnesi kızıl gerek: Dili, dudağı, yanakları ve avurtları.

Avradın dört nesnesi yuvarlak gerek: Yüzü, gözü, topukları ve bilekleri.

Avradın dört nesnesi uzun gerek: Boynu, burnu, kaşı ve parmakları.

Avradın dört nesnesi hoş kokulu gerek: Burnu, azası, koltuk altları ve ayakları.

Avradın dört nesnesi geniş gerek: Alnı, gözleri, göğsü ve butları.

Ve dahi avradın başı ne büyük ve ne küçük ola.

Ve boynu ne uzun ve ne kısa ola.

Ve eti dahi değirmi (yuvarlak) ola.

Ve yürüdüğü zaman, kalçasının etleri deprene."

13. yüzyılda yaşayan Nasüriddin Tûsî'nin "*Bahnamesi*"ndeki ideal kadın tanımı böylece uzayıp gider.

Elbette kirpiğe rastık, yanaklara pudra, bileklere halhal, bo-yuna gerdanlık, tene hoş koku, vücuda pembeli, morlu allı ferace Kapalıçarşı'dan alınmaktadır.

Günümüzün pornografik yayınlarının tam karşılığı sayılan "*bahname*"lerdeki fıkralar geçmişin sırlarını da önümüze serer.

Ünlü zıbıkçıbaşı fıkrası bunlardan biridir:

Harem'de sıranın kendisine gelmesini beklemekten bıkan cariye, soluğu Kapalıçarşı'daki zıbık dükkânında alır. Zıbıkçı efendi işveli hatuna nasıl bir tercihi olduğunu sorar.

Kız şaşkınlıkla mamullerin çeşit çeşit olduğunu öğrenir.

Uzun olan Arap, kalın olan Kürt, latif yani hoş olan Türk tipi. İştahı kabaran cariye üçü bir arada bir zıbık olup olmadığını sorun-ca, Zıbıkçıbaşı cevabı yapıştırır:

"Öylesini bulsam kendim kullanırım kızım." Fıkra bize günümüzden 300 yıl önce bile o günlerde zıbık olarak anılan "yapay penis"lerin olduğunu açıklıyor.

Peki bunlar nerede satılıyor?

Elbette Osmanlı dönemin seks shop'larının yer aldığı Kapalıçarşı'da...

Beyazıt Meydanı'nda bir şair

TEK ŞEKERLİ ÇINARALTI

Eskiyle yeni iç içe. Eski yeniye karışmış...

Tuhaf bir uyum sıradışı bir uyumsuzluk var. Beyazıt Meydanı şehrin ritmini tutuyor. Meydana satıcıların tezgâhlarıyla birlikte

ulaşıyor. Dünyada sigara içen bir Mona Lisa tablosunun, akik bir tespihin ve Che Guevara baskılı tişörtün yan yana durduğu bir başka pazar var mıdır acaba?

İşte buna arabesk deniyor...

Beyazıt Meydanı'na Çemberlitaş yönünden ulaşınca II. Beyazıt'ın yaptırdığı cami sağda, İstanbul Üniversitesi solda kalıyor.

Cami, Sultan II. Bayezid tarafından dönemin mimarı Yakup Şah'a yaptırılır.

1506 yılında ibadete açılır. Ancak üç yıl sonra meydana gelen ve "küçük kıyamet" olarak anılan depremde büyük zarar görür. Bir süre sonra restore edilir.

Üniversite, II. Mehmet tarafından İstanbul'un fethinden bir gün sonra, 30 Mayıs 1453'te kurulur. Tarihçiler İstanbul Üniversitesi'nin dünyanın en eski yirmi, Avrupa'nın en eski on üniversitesi arasında olduğu konusunda hemfikirdirler.

Her dönem, solcu öğrenciler üniversite önünde, sağ görüşlü öğrenciler ise Beyazıt Camisi'nin önünde toplanmışlardır.

Olması gerektiği gibi...

Sonra...

Meydanın ortasında büyük bir çınar bulunur. Çınaraltını ve meydanı tam kırk beş yıldır, her sabah şair Hüseyin Avni Dede açar...

Meydan açılır mı?

Çınaraltı tek şekerliyse neden olmasın!

"Mustafa ağbi, Hacı Baba, sen, ben,

Bilirim bir ölüm suskunluğudur yalnızlığımız,

Yalnızlığımız Beyazıt Çınaraltı biraz,

Biraz Sahaflar Çarşısı,

Bakırcılar Çarşısı biraz.

Camili Han'da bir köşe. Bodrum Han'da bir bira.

Çünkü Çınaraltı bir tabela anladık.

Anladık yeni bir gökyüzü 'yolgeçen'

*Bunu bir boynu bükük çıkar,
Eski para alınır deseniz şimdilik,
Şimdilik söylenmesi kolay bir türkü değildir.
Mustafa Ağbi, Hacı Baba, sen, ben,
Boğaz köprüsü bize ne kadar uzak,
Tarabya bize ne kadar yakınsa,
Ne olursa olsun yaşamı tanırız,
Biraz daha utanırız gecedен,
Acıdan biraz daha utanırız.
Mustafa Ağbi, Hacı Baba, sen, ben,
Çınaraltı biraz gökyüzü,
Yeni bir gökyüzü Çınaraltı biraz,
Kirazlı Mescit Sokağı'nda Şen Apartmanı
Bahçesinde iki kiraz"*

Hüseyin Avni Dede Beyazıt Meydanı'nı "Tek Şekerli Çınaraltı" şiiriyle kutsarken huzurlu, nahif ve şiir gibi zamanları da anıyor.

Ne var ki onu, yarım asra yakın süredir kök saldığı Çınaraltı'ndan koparmak istiyorlar... Gözlerindeki hüznü yüreğıyle buluştu-rup anlatıyor:

"Süleymaniye'de doğdum, çocukluğumdan beri buradayım. Babam da yazardı. Bu meydanda onun kitaplarını satardım. Şimdi bana işportacı muamelesi yapıyorlar. Buradan gitmemi istiyorlar. Nedenini hiç bilemedim."

O, telden basit bir standın üzerinde kitaplarını satıyor. Önündeki tezgâhta antika metal ve kağıt paralar var.

Üç beş kuruşu, üç beş kuruşa satıyor. Kitaplarının meraklısı çok. Daha ilginç o çok okunan şairlerden biri. Kitaplarının birkaç dile çevrildiğini söylüyor. Sekizinci kitabı dördüncü baskısını yapmış durumda.

Dede, devam ediyor:

"Para kazanmadım. Paraya pula hiçbir zaman meraklı da olmadım zaten. Piyangodan en büyük ikramiye çaksa bir haftada

bitiririm. Ben parayı dostlarla birlikte harcamayı severim. Bana, 'Paris'te olsan, Eyfel Kulesi'nin altında kitaplarını satsan üç ayda zengin olursun' diyen arkadaşlarım var. Ama ben zaten zenginem. Buradan huzurlu yer mi var?"

Hüseyin Avni Dede'nin gönlü çok zengin...

Ancak bazen gönlünü kırdıkları için kırılıyor; bu meydanda ikinci bir çınar istiyor.

"Bu ağacın bulunduğu yerde küçük bir fidan daha çıktı" diyor. "Ona kendi içtiğim sudan verdim. Tam 24 sene bakıp büyüttüm. Bir gün geldim ki kesmişler. Aylarca kendime geledim. Kökü sağlamış bir fidan daha verdi. Onu da yıllarca büyüttüm boyuma kadar getirdim, ama maalesef onu da kestiler. Yılmadım ama üçüncüyü de kestiler. Şimdi yenisini büyütmeye çalışıyorum. Kim keser, neden keser bilmem. Beni sevmeyen olabilir ama bunun hesabı çınardan mı sorulur?"

Karşıda duran üniversiteyi göstererek sürdürüyor:

"O kadar çok mezun verdik ki. 45 seneden hesap edin işte. Okulu bitirip büyük adam olup gelirler. Eski günleri çay içerek anarız. Beni Çınaraltı'ndan ayırmak istiyorlar. Yüzlerce imza toplandı. Meğer ne kadar sevenim varmış..."

Hüseyin Avni Dede her gün erkenden meydana gelip, Çınaraltı'nı açıyor. Cumartesi ve pazar günleri biraz dinleniyor. Hafta sonunda Çınaraltı'nın açılış saati 07:15. Bu çok özel bir mesai. Hüseyin Avni Dede kitaplarının başından bir an olsun ayrılmadığı gibi oturmayı da tercih etmiyor. "Eskiden hiç oturmazdım. Şimdi ara sıra dinleniyorum. Biraz yaşlandım galiba" diyor.

Şair Dede kentin öteki renklerinden biri...

45 yıldır Beyazıt Çınaraltı'nda. Kendisi gibi renkli anıları var:

"Bir gün bir satıcı geçiyordu. Bağılıyor: 'Can erik, can erik.' Göz göze geldik. Plağı değiştirdi, gözümün içine bakarak; 'Papaz erik' diye bağırmaya başladı. Saçım sakalım hoşuna gitmemiş anlaşılan. Koştum yanına gittim. Biraz erik aldım. Sonra dost olduk."

Beyazıt Meydanı'nın saçı sakalı birbirine karışmış.

Meydanda dev bir çınar duruyor. Aşağı yukarı 1500 senelik. Çınarın hemen karşısında Sahaflar Çarşısı yer alıyor. Çarşının tam ortasında İbrahim Müteferrika'nın büstü bulunuyor. Macar asıllı Müteferrika, II. Viyana Kuşatması'nın ardından Osmanlılara esir düşüyor. Bir yazar ve şair. Osmanlı hizmetine girdikten sonra ordunun çeşitli birimlerinde görev alıyor. Müslüman olup, Türkçe öğreniyor. Osmanlı Devleti'nin kanun ve yöntemlerini kısa sürede kavrayarak hızla yükseliyor ve "müteferrika" yani çevirmen olarak görev yapmaya başlıyor.

Ancak esas şöhretini matbaacılığa borçlu.

Açtığı matbaada, 1729 yılının başlarında bir kitap basıyor. "*Vankulu Lugatı*" Osmanlı'da basılan ilk kitap...

Matbaa bize Avrupa'dan iki yüz sene sonra geliyor.

* * *

Hüseyin Avni Dede Sahaflar Çarşısı'nın hemen karşısındaki çınar ağacının altında kitaplarını satıyor. Ama belediye onu burada istemiyor. Saçları sakalına düşüyor. Umutla bakıyor. O İstanbul'un renkli yüzlerinden biri, bir şair, ama işportacı muamelesi görüyor.

Demek ki matbaa iki yüz sene sonra gelince böyle oluyor. Hüseyin Avni Dede yeniden ektiği fidanı inatla suluyor. Birileri çınarları kesiyor, ama o hiç aldırıyor.

Cebinden bir silah gibi çıkardığı kalemiyle, içinde "*Tek Şekerli Çınaraltı*" isimli şiirinin olduğu kitabı, bu satırların yazarı için imzalıyor:

"Sevgili kardeşime en iyi dileklerimle... "*İnsanlar uykudadır ölünce uyanırlar*..."

Hüseyin Avni Dede,
30 Ağustos 2008..."

Beyazıt Meydanı'ndaki askeri bando "*Onuncu Yıl Marşı*"nı çalıyor. Akşam güneşi büyük çınarın üzerinde hoş bir ışık bırakıyor...

Beyazıt Kulesi kaç kez yandı?

YANGIN VAR!

Oturduğumuz yerden Büyük Marmara Depremi'ni bekliyoruz. Deprem değil, binalar öldürecek! İstanbul belki de dev dalgalara teslim olacak...

Hiçbiri yetmiyor, "Tsunami sahil şeridini boydan boya vuracak" diye haberler çıkıyor.

Tsunami mi? İşte bir bu eksik. İstanbul direniyor.

Hem de tam 2700 yıldır.

Depreme, sele, yangınlara ve insan eliyle yapılan yıkımlara...

Bu kadar felaketi, istilayı ve yıkımı bir arada görmüş bir kentin hâlâ tarih kokması ilgi çekici...

Kazma vuruldukça, yer sarsıldıkça tarih fıskırmaya devam ediyor.

1950'li yıllarda İstanbul'un imarıyla görevli İtalyan mimar Picanto, şehrin altını üstüne getirmek için kolları sıvamadan önce şunları söyleyecektir:

"İstanbul'un ahşap yapıları Roma'da yoktur. Bu yüzden Roma'nın imarı çok güçtür. İstanbul bu bakımdan çok talihlidir. Çabuk imar edilecektir. İstimlak konusunda da koşullar çok iyi. Üç şansınız var: Biri coğrafi durum, ikincisi mevzuat, üçüncüsü de Adnan Menderes..."

Elinin pizzasıyla Roma'dan kalkıp gelen ve şehrin imarına karşan İtalyan'a İstanbul'un beyliğini verirken, hem koca şehrin pimini çeker hem de alay ederek ahkâm keser...

Ne var ki Picanto'nun söyledikleri tamamen doğrudur.

Şehri yıkmaya hevesli politikacılar, bu yıkıma çanak tutan istimlak kanunu, her dönem talanın kaymağını yiyen girişimciler ve bunlara eklenen çevresel etmenler...

İstanbul'u yıkıp tekrar tekrar yapmak keyifli bir girişim olsa gerek!

Tarihi eserlerle dolu yerlere, kazmayı vurup yeni yollar açınca ne oluyor?

Yeni otomobiller ithal edilip petrole bağımlı siyaset geleneği coştukça coşup kabına sığmaz hale geliyor.

Ne ilginçtir ki yeni açılan her yol, genişletilen her otoban ulaşım sorununun daha da çıkmaza girmesine neden oluyor.

Trenin komünist icadı diye belletildiği bir coğrafyada, denize de, "trene bakar gibi" bakmak âdetten.

Metroyu bilmeyen, vapura binmeyen, kitle ulaşımının nimetlerinden bihaber yurdum ahalisi, kredi kartıyla otomobil almaya devam ediyor. Dünyada eşi benzeri yok!

Doğrusu televizyon reklamındaki sarışın hatun da mesajı en afilisinden veriyor. Otomobil reklamı ve kadınlar...

Kampanya çok açık: "Bu otomobili alırsanız, bu seksi hatuna da sahip olabilirsiniz!" Bizde amaç çok farklı ve hedefe bu araçla gidiliyor.

Kitlesel ulaşım mı?

Topyekun trafiğin ortasındayız işte; kitlesel bir çıldırma noktasında ve üstelik hatalı sollamaya meyilli bir saldırganlık durumundayız.

En iyisi bu kenti tamamen yıkmak ya da köküne kibriti çakıp tepeden tırnağa tutuşturmak.

İşte zurnanın kapanacak son deliğine geliyor söz.

İstanbul'u kasıp kavuran alevlerden de dem vuralım.

Depremiyle, yıkımıyla, kasırgasıyla ünlü İstanbul'un yangınlarıyla da meşhur olduğunu hatırlatıp kızılca kıyamet öykülerini biraz yelleyelim...

İstanbul yangınlara çok aşına!

Roma dönemindeki alevler, İstanbul'da bulunan mermer anıtları bile etkiliyor. Çemberlitaş'ın ortadan ikiye ayrılmasına neden olan yangın bunlardan biri. Ancak İstanbul'u etkileyen en büyük alevler Osmanlı döneminde görülüyor. Yangını tevekkül duygusuyla karşılamak âdetten!

Ancak alışkanlık olduğu üzere aklımız başımıza sonradan geliveriyor ve alevlerle mücadele edilebileceği anlaşıyor.

Nevşehirli İbrahim Paşa yangınları önleyebileceğini düşünüyor.

17. yüzyılda, yatacak yeri olmayan gariban takımından genç insanların kışın hamamlara sığınması âdet oluyor. Bunlar geceleri hamamın en sıcak yeri olarak bilinen külhanlarda yatıp kalkıyorlar. “Külhanbeyi” denilen kopuk sınıfı da böylece türüyor. Lale Devri tüm şatafatıyla sürüp giderken, dönemin sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim, bu külhani takımını topluma kazandırmak ve verimli bir hale getirmek için kolları sıvıyor. Böylece bir kısım külhanbeyi bir araya getirilerek, ilk yangın teşkilatı, “tulumbacılar” kuruluyor.

Girişim, hamamın suyla olan ilişkisi düşünüldüğünde son derece mantıklı görünüyor. Ancak bizim kültürümüzde eski köye yeni âdet getirenlerin pek sevilmediği de muhakkak. Lale saltanatı, sadabat eğlenceleri, helva sohbetleri, kağıt fabrikası, porselemler imalathaneleri, tulumbacı birliği derken, Damat Paşa kelleyi bir ihtilalde teslim ediveriyor. İlginçtir ki ihtilalin çıkış noktası da hamam... Hamam tellağı Patrona Halil, peştamalden bozma bayrakla Osmanlı’ya kafa tutup İstanbul’u yerle bir ediyor. Öyle ya da böyle alevlerle başa çıkabileceği anlaşıyor.

Ortaya yeni girişimler çıkıyor. Tulumbacı Birliği’nin kurulmasından yaklaşık yirmi yıl sonra, Beyazıt Kulesi inşa ediliyor. Takvim yaprakları 1749’u gösteriyor.

Kulenin işlevi İstanbul’u kasıp kavuran yangınları başlangıç aşamasında gözlemleyebilmek. Burası I. Mahmut döneminde yapılıyor. Ancak ne yazık ki yapımından yedi yıl sonra büyük bir yangında kül oluyor.

Yangında yanan bir yangın kulesi...

1756’daki “Büyük Cibali Yangını” Hocatepe’ye sıçrayıp oradan da Beyazıt’a ulaşıyor ve maalesef ahşap kule tutuşuveriyor.

Ancak Beyazıt Kulesi, yanana kadar pek çok yangını önlediği için yeniden inşa ediliyor.

Ne var ki şark geleneği inatçılıkta sınır tanımıyor; kule yine ahşaptan yapılıyor.

Sultan II. Mahmut 1826'da yeniçeri ocağını dağıtıyor.

Yeniçerilerin bir kolu olan tulumbacıları dağıtıp Beyazıt Kulesi'ni de yıktırıyor.

Kaderin bir cilvesi olarak o yıl İstanbul'da büyük bir yangın çıkıyor. Böylece kulenin bir zorunluluk olduğu anlaşılıyor. II. Mahmut yıktırdığı kulenin yerine yine ahşaptan bir kule yaptırıyor. Ancak henüz yeniçeriler tam olarak ortadan kaldırılabilmiş değil. Toplanıp başka yerlere zarar verdikleri gibi kuleyi de yakıveriyorlar.

İstanbul tarihinde üç kez yanan, bir kez de sultan eliyle yıktırılan bir yangın kulesi var!

Aslında bu örneğe bakarak bile hazinelerin nasıl olup da tam takır kaldığını anlamak mümkün. Ancak II. Mahmut yılmıyor. 1828 yılında Beyazıt'ta aynı yere bir kule daha yaptırıyor. Üstelik bu sefer taştan.

Kulenin mimarı 19. yüzyılın İstanbul'unu neredeyse baştan başa imar eden Balyan ailesinden. Ailenin ilk mimarı Bali kalfanın oğlu Senekerim Balyan'ın bilinen tek eseri Beyazıt Kulesi. Mimar belki de yaptığı bu eserden daha iyisini yapamayacağını düşündüğü için bir daha inşaat işlerine elini sürmüyor.

85 metre yüksekliğiyle zamana direnmeye çalışan kulenin tabanında II. Mahmut'la ilgili bir kitabe bulunuyor.

Elbette bu kitabede; "Evelallah üçüncüsünde tutturduk" yazmıyor. Padişahlara ait klasik bir tuğra ve sultanı övücü bir kelam:

"Kıldı Mahmut Han, adli kulei vala bina."

İstanbul'u kuşbakışı seyretmek...

Kulenin kapısında "İstanbul Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Daire Başkanlığı Kule Müfreze Amirliği" yazıyor. Ne yazık ki kapı kapalı!

Artık yangını kuleden haber vermeye gerek yok! Herhangi bir yerdeki yangını bildirmek için, telefonda 110'u tuşlamak yeterli oluyor. Ancak kule turistik amaçlı olarak da hizmet vermiyor. Oysa onun yakın tarihine baktığımızda bile renkli hikâyeler buluyoruz.

Geçmişte yangın gündüzleri bayrak, geceleri ise kırmızı ya da yeşil fener asılarak verilirken, sonraki yıllarda "daha hızlı hareket edebilmek için" top atarak haber verme âdeti geliyor. Fakat bu uygulama II. Abdülhamit döneminde sekteye uğruyor. İlk casus birliğini kurduran Hamit Han, paranoyayı neredeyse kendinden bile şüphelenecek boyuta getiriyor. "İstibdat dönemi" hayatın her alanında kendini hissettiriyor. Birkaç kişinin bir araya gelmesi, fısıltıyla konuşmak, kahvehanelerde toplanmak ve kuleden top atmak yasak. İktidarını kaybedeceği korkusuyla hop oturup hop kalkan Abdülhamit, habersiz top atılmasını da men ettiği için yangında, önce saraya haber veriliyor.

Osmanlı döneminde, kulenin yangın ilanı da bir hayli dikkat çekiyor.

Nöbetçi yangını görünce kule ağasına koşup onu, "Ağa bir çocuğunuz oldu" diye uyarıyor. Ağa da çocuğun, kız mı yoksa erkek mi olduğunu soruyor.

Kız; Galata, Üsküdar, Boğaziçi, oğlan ise; Sur içi semtlerinde yangın çıktığı anlamına geliyor.

Kısa bir dönem öncesine kadar Beyazıt Kulesi'nden bir sonraki günün hava tahmini de bildirilmektedir. Mavi ışık; "hava açık olacak", sarı; "İstanbul sisli bir sabaha uyanacak", yeşilse; yağmur yağacak demektir.

Beyazıt Kulesi'yle ilgili son noktayı yıllarca burada itfaiyeci olarak görev yapan Kamil Karatekin'e koyduralım. Cezmi Ersöz'ün, "Son Yüzler" adlı kitabının kahramanlarından biri olan Karatekin, kuleyle ilgili keyifli bir bilgi veriyor:

"Kule'den görmediğimiz yerler de var. Bu kulenin tarihçesinden de yazar. Beşiktaş, Köyiçi bize gözükmez. Sonra Kadırga, Cinci

Meydanı, Kumkapı bize bir adım yerler, ama gözükmeyiz. Yine Kalamış, Eyüp, Kozlu bize gözükmeyiz.”

İstanbul Üniversitesi Kampüsü içinde yer alan Beyazıt Kulesi bugün betonların ve kentin silüetini bozan binaların arasına sıkışıp kalan yerlerin hiçbirini göremiyor...

Zaten artık onu da kimse görmüyor!

Beyazıt Hamamı'nın zorba tellağı

HAMAMTASI GÜMÜŞTEN

Hamam kültürünün, “dinsel entari”nin temizlik adabına uygun biçimde çitilenecek olmasıyla doğrudan ilgisi vardır.

Temizlik imandan, dolaylı olarak da hamamdan gelir.

Hamam pir-i pak olmak için ideal bir dinsel mabettir. Ancak hamam kültürünü sadece dine uygun olarak tanımlamak eksik kalacaktır.

Osmanlı'da hamam aynı zamanda kapalı toplum yapısının soluk aldığı kültürel bir mekândır. Açıkçası, o dönemlerdeki hamamlara eğlence ve toplantı platformları olarak bakmak mümkündür.

Evliya Çelebi'nin aktardıklarına göre 17. yüzyılın İstanbul'unda köşk, konak ve yalı dahilinde 4 bin 536 özel hamamla birlikte 300 adet halka açık hamam bulunmaktadır.

Çelebi'nin tüm konuları abarttığı bilinir. Yine de hamamların bazı dönemlerde İstanbul'da su sıkıntısına ve orman telefine yol açacak kadar fazla olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Hamamlar, kafes ardındaki kadına da toplumsal açıdan bir ferahlama imkânı sunmuştur. Aslına bakılırsa keselenmek araç, dolma sarıp saz çalmak ve raksetmek amaçtır.

Bununla birlikte hamamların kız görmek ya da münasip bir kısmet bulmak için de ideal mekânlar olduğu bilinmektedir. Sözün özü hamam bir nevi kadınlar kiraathanesi işlevi görmektedir.

“Karılar hamamı”nda hal böyleyken işin erkekler kısmı biraz daha çetrefillidir. Hamam, nargileye afyon basılan, parlak oğlanla günaha girilen, eğlencenin ve zevk-i sefanın dibine vurulan bir “harikalar diyarı” olarak dikkat çekicidir.

Tüm bunlara ilave olarak kurnaya siyaset bulaştığını söylemek de yanlış olmayacaktır. Ancak iş bu kadarla da sınırlı kalmaz. Hamam, belli dönemlerde kapılarını evsizede barksıza açan bir sığınma yurdu olarak da dikkat çekicidir.

İşte Külhanbeyi tanımı da buradan çıkmıştır...

Osmanlı şatafatlı günlerini geride bırakıp büyük toprak kayıpları vermeye başlar. Bitmek tükenmek bilmeyen savaşlar, toplumu umutsuzluğa iter. Bir sonraki günden beklentisi olmayan ahval, şeriatı bir kenara bırakıp “vur patlasın çal oynasın” diyerek günü kurtarmaya bakar.

Toplumsal kaos fuhuşu arttırır.

Fuhuş arttığı zaman, cami avlusuna bırakılan çocuk sayısı da artacaktır. Bu çocuklar hamamlarda yatıp kalkmaya başlar. Hamamın “kazan dairesi” olarak değerlendirebileceğimiz külhanlar, kimsesizlere, özellikle kış aylarında yatakhane hizmeti vermektedirler. Boğaz tokluğuna çalışan çocuklar buralarda yatıp kalkmakta ve karınlarını doyurmaktadırlar. Hamama giren oğlan artık külhanbeyi olarak anılmaktadır. Burada mutlak bir kıdem olduğu da muhakkaktır.

Reşat Ekrem Koçu, Külhanbeyi kavramına şu satırlarla derinlik kazandırıyor. Aynen aktarıyoruz:

“...Külhan’ın ortasına beylerin yatağı döşenirdi. Bu yatak bir kül yığınıydı. Külhancı eski soğuk küllerin üstüne birkaç kürek sıcak kül çıkarıp serper, o yığının ortasına da boydan boya birkaç kürek ateş koyardı. Beyler üzerindeki çulu çaputu çıkarıp kül üstünde çırlıçıplak ve yan yana uzanarak yatarlardı, beşi ateşin bir tarafında, beşi öbür tarafında kendi tabirlerince “taban ateş” yatılırdı, yani ayaklarını ateşe doğru uzatırlar, başları dışarıda kalır,

başlarının altına da saçları küle bulanmaması için bir çuval parçası çekerlerdi...”

Külhanbeyi hamamda palazlandıkça bir horoz gibi kanatlarını açar. Artık esnafı haraca kesip kan kusturmak, olur olmaz yerde kavga, hatta kan çıkarmak ve kadın kız tayfasına sarkıntılık yapmak külhanbeyinin sıradan işlerinden olacaktır.

Külhanbeylerinin kış günlerini geçirdikleri külhanlar arasında en kalabalığı ve çeşitli vukuatı dolayısıyla en ünlüsü Gedikpaşa Hamamı olarak bilinir.

Gedikpaşa Hamamı’ndan çıkma külhanbeyleri özellikle şöhrret salmışlardır.

Ancak vukuat denildiği vakit Beyazıt Hamamı’nı es geçmek olmaz... Açıkçası dananın kuyruğunun koptuğu yer de burasıdır.

Hamam sadece kimsesize berduşa kapılarını açmaz. İstanbul diyarının öte tarafından gelen baldırı çıplak takımı da buralarda çalışma olanağı bulacaktır. Özellikle Arnavutlar hamama pek meraklıdır.

Patrona Halil denilen kimsesiz Arnavut da çalışmak için Horpeşte’den kalkıp İstanbul’a gelir. Osmanlı Ordusu’na yazılıp yelkenli ve üç direği olan kalyonlarda görev yapar. Namını da “patrona” cinsi bir gemiye borçludur. Halil bir yandan da Hünkâr Beyazid Hamamı’nda tellaklık yapmaktadır. Çalıştığı kurnanın üstüne yağlı kömür ile yelkenlerini açmış bir kalyon resmi kazımış altına da mesleğiyle ilgili şu satırları karalamıştır:

*“Şifa bulur Piru alil
Bedesti Tellak Halil”*

Bir hamam çıplağından ihtilalci yaratmak sadece şark toplumuна özgü bir icat olabilir. Ancak bu icat başarıyla hayata geçirecektir.

Patrona’nın tellaklık yaptığı yıllarda Lale Devri’nin en şatafatlı günleri yaşanmaktadır. Toplum, Osmanlı geleneğine beyaz bir badana atarak modernleşmeye çalışmaktadır. Ancak geleneksel

toplumun eski rengi beyaz badananın altından sırtmaktadır. III. Ahmet'in sadrazamı Nevşehirli Ahmet Paşa yeniliğe meraklı bir devlet adamıdır. Sözelimi matbaanın Osmanlı sınırlarından içeri girişı bu döneme rastlamıştır.

Ama Lale Devri, ille de helva sohbetleri, ille de servet dökülen çıra eğlenceleri demektir. Kadınlar fıstık, pembe, mor feracele-riyle bir önceki devirlere göre ortalıklarda daha fazla arz-ı endam etmektedirler.

İşte tüm bunların toplamında büyük bir şamata kopar. Kişisel güç sağlamak amacıyla kolları sıvayan din adamlarına gün doğmuştur. Vesvese çanağının içine, "din elden gidiyor, ırz namus ehli kalmamış" gibi sloganları koyup karıştırırlar ve bunları bir hap haline getirirler. İş, bu hapi geniş kitlelere yutturacak adamları bulmaktadır. Aranana kişi çabuk bulunur. Dünyada ilk kez bir ihtilal hamam kurnası başında başlayacaktır.

Fitili ateşleyen Ayaşofya Cami İmamı İspirizade Efendi'dir.

İspirizade, devlete karşı yapılacak bir ayaklanma için Patrona Halil'i uygun bulacaktır. Halil okuması yazması, konuşması kıt olsa da yakışıklı ve karizmatik bir adamdır. İspirizade onu şöyle bir yoklayıp kafakola alır. Zehirli fikirleri, bu adamda sarmaşık bulmaya meyillidir. Böylece kurnaya siyaset bulaşır. Ancak siyaset sadece orada kalmayacaktır. Patrona Halil'in yakın arkadaşları da kendilerini hazırlanan tezgâhın içinde bulurlar. Nursuz bir yeniçeri eskisi olan Çardak Kahvehanesi sahibi Kara Ali, adı yeniçeri nefer defterinde kayıtlı sahtekâr manav Muslu Beşe ve onların yakın adamları da devlete kazan kaldırmak üzere çalışmalara başlarlar.

Her şey kısa zamanda gelişir. Henüz bir yıl geçmeden tüm hazırlıklar tamamlanır.

Ama ne hazırlık!

İhtilale söz kesildiği günün bir gece öncesi, şehrin dört bir yanına haber salınır.

Ayaklanma Beyazıt Hamamı'ndan başlayacaktır. 28 Eylül 1730 günü büyük bir grupla bu hamamdan çıkılacak, sokaklardaki büyük kalabalıkla kucaklaşılacak ve malum harekete baş-

lanacaktır. Ama o gece hamama sadece 30 kişi gelir. Bu sayıyla değil ihtilal yapmak bir konaktaki kümesin tavuklarını bile kaldırmak mümkün değildir. Sokakta ihtilalcileri bekleyen büyük bir kalabalık olmadığı da çabuk anlaşılır. Patrona Halil büyük bir yeise ve umutsuzluğa kapılıp sinir buhranları geçirme raddesine böylece gelir. Hamama gelenler, yanlarına bayrak almayı da unutmuşlardır. Ama artık ok yaydan çıkmıştır. Bir direğe peştamal çekilir...

Tarihçi Reşat Ekrem Koçu, ihtilal gününü şu sözlerle aktarır:

"1730 ihtilalinin ilk sesi, 28 Eylül Perşembe günü Beyazıt Hamamı'ndan yalınayak ve yalınkılıç sokağa fırlayan Patrona Halil'in kısa bir nutku oldu; bir yıldan beri geceli gündüzlü bu işle meşgul olmuş ve bu günü, bu saati beklemiş olan Halil:

'Allah Allah!... Ey Muhammed ümmeti!... duymadık demeyin, şeriatı Muhammediye üzerine devamız vardır!... dükkânlarınızı kapayıp gelin ki sizlerin dahi yeriniz bayrağımızın altıdır!...' diye bağırdı."

Ancak hiçbir dükkân kapanmaz ve hiç kimse peştamalden bozma bu bayrağın altına girmeye razı olmaz. Doğrusu ihtilalciler de ne için ayaklandıklarını ve ne yapmak istediklerini tam olarak bilmemektedirler. Bu açıdan bakıldığında 1730 hareketinin dünya tarihinde eşi benzeri yoktur.

Peştamelden bozma bir bayrak, yalınayak 30 adam ve ne idiğü belirsiz bir koşturmaca... Açıkçası devlet de İstanbul sokaklarında koşturup duran bu baldırı çıplak takımına aldırış etmeyecektir.

İşte esas gaflet buradadır. Ayaklanmanın ilk günü İstanbul'un tepelerine çıkıp saklanan güruh, büyük bir umutsuzluk yaşamaktadır. Bir ara dağılıp kaçmayı bile düşünürler. Ancak aralarındaki bir aşık sazını eline alıp onları yüreklendirecektir:

*"Davaya çıkanlar döner mi geri
Hem patrona Halil iken rehberi..."*

Dönemin tarihçilerinden Abdi Efendi, o geceyi Et meydanı'nda geçiren ihtilalcilerin haline kalemiyle ışık tutmaktadır:

“Zümreyi eşkiya binbir türlü belayı azimle hele sabahı buldular.”

Ne var ki baldırı çıplaklar sabahı bulunca işin rengi değişmeye başlar. Bu ne yaptığı belirsiz “hamam oğlanları” yeniçerileri kandırmayı başaracaktır. Böylece sayıları otuzdan üç yüze, üç yüzden de üç bine çıkar. Yavaş yavaş şehir eşkiyası da onlara katılmaya başlamıştır. Yeniçeri kışladan çıkıp Et Meydanı’na yığılmaya başlar. Üstelik çadırlarını ve kazanlarını da alana çıkarmışlardır. Kazan devirip ihtilale katılırlar.

Baldırı çıplaklar zindanları açtırdıklarında İstanbul’da bir kıyamet yaşanır. Baba Cafer ve Yedikule zindanlarından boşanan gözü dönmüş katil, hırsız, ırz düşmanı ve ruhu kararmış bir yığın adem sokaklara dağılır. Hepsi de ihtilalciler gibi yalın ayaktır.

İşte bu nedenledir ki avare gezen kopuk takımına bugün bile “ayaktakımı” denir.

Ayaktakımının azması bir felakettir ve ne yazık ki 1730 yılında, İstanbul’da ayaktakımı azmıştır.

Kopuk, serseri, avare kısmından oluşan kalabalık yığınlar talana ve tecavüze kalktıkları içindir ki İstanbul ahalisi camilere sığınır. Babalar, kocalar, analar, eli yüzü düzgün körpe oğul ve kızlarını uğursuzlardan saklama derdine düşerler. Genç insanlar sadece nefes alabilecekleri bir delik bulunan mezarlıklara gömülmektedirler. Talancılardan kaçmayı başaramayan civan mertler, kız oğlan kızlar sırta vurulup götürülürler. Hepsinin kuytularda ırzlarına geçilir. Evler, konaklar, köşkler yağmalanır. Elbette parsanın büyük bir kısmı Patrona Halil’e ve diğer isyancılara ayrılacaktır.

Üç gün süren talan, tecavüz ve kıran sonunda Padişah III. Ahmet isyancıları tanımak zorunda kalır. 30 kişiye önü alınamayan güruhla pazarlığa oturulur. “Din elden gidiyor” nidaları atıp fitili ateşleyenler, Patrona Halil’in eline sultana iletmesi için canı alınacak 37 kişinin isminin yazılı olduğu listeyi verirler. Sultan III. Ahmet, bir an olsun tereddüt etmeden sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa’nın da bulunduğu Osmanlı üst düzey görevli-

lerini Patrona Halil'in önüne atar. Ancak iş henüz bitmemiştir. Al-i Osmanlı'nın "yaptıklarının bedelini" er geç ödeteceğini düşünen isyancılar, padişahın da tahtına göz koyarlar. III. Ahmet, bu sefer de şehzade I. Mahmut'u kendi elleriyle tahta oturtur.

Sözüm ona ihtilal bu şekilde amacına ulaşmıştır. Ortalık durulur. Sokaktan el ayak çekilip talan, tecavüz bitince Patrona Halil ve yandaşlarını bir korku alır. Yalınayaklı yandaşlarından yoksun olup dimdızlak kalan isyancılar ne yapacaklarını bilmez bir halde ortadadırlar. Sonuçta korktukları başlarına gelir. Beylik ve paşalık alacaklar diye saraya davet edilenler Osmanlı'nın kılıcı altında bedel öderler. Patrona ve yandaşlarının cesetlerinde kılıç yarası açacak yer kalmamıştır. Sarayın önünde ibreti alem için sergilenirler.

Beyazıt Hamamı'ndan başlayan bir ihtilal...

Beyaz kumaş üzerine sarı ve yeşil çizgili peştamalden bozma bayrak...

İşte 1730 ihtilali dedikleri budur.

Beyazıt Hamamı tadilatı. Yakında bir müze olarak açılması planlanıyor. Maksat ülkemizi ziyaret edenlere, Türk'ün suyla ilişkisini ve imandan gelen temizlik kültürünü göstermek.

Gümüş tas, nalın ve sabun...

Hamam duvarına Tellak ihtilalcinin yazdığını anımsayalım:

*"Şifa bulur Piru alil
Bedesti Tellak Halil"*

Tarih suyla yazılır mı?

Laleli'de bir cami

BURADA DOLAR GEÇER!

İstanbul'da sur içinde, İstanbul'dan bağımsız semtler vardır.

Başına buyruk zamanların, başa buyruk akşamları Laleli'de yaşanır. Karanlık adamlar sokakları tutar. Türk ateşi, Rus bed-

niyle söner. Ezan sesi, pazarlık sesine karışır. İstanbul'da Kürtçe sorulup Rusça cevap alınan sokaklar bulunur. Laleli'deki loş otel odalarında, Türk parası yerine dolar geçer...

Rusya'dan, Moldova'dan, Ukrayna'dan ithal beyaz laleler, memleketlerinden uzak bir toprakta, güneş görmeyen odalarda, solgun zamanlara tutunmaya çalışırlar.

Laleli, lalelerin semtidir.

Hikâyesi, bir caminin minare gölgesine düşer...

III. Mustafa, eş, dost, eren sohbetini seven bir sultan olarak dikkat çeker. Ağzı laf yapan, bilgi ve bilgeliğine güvendiği kişileri sık sık meclisine davet etmektedir. Günün birinde göğsüne lale takıp dolaştığı için "Laleli Baba" diye nam salan dervişi de davet eder. Laf lafı açar. III. Mustafa etrafında toplananlara, hayattaki en önemli şeyin ne olduğunu sorar. Kalıplara düşkün zevat, lafı dönüp dolaştırıp din işlerinin önemine, Osmanlı'nın yüceliğine getireceklerdir. Ancak bu sıradan ve alışlagelen cevapların hiçbiri Mustafa'yı tatmin etmez. Laleli Baba'ya dönüp sorusunu yineler. Baba, düşünmeden cevabını verir:

"Rahat bir şekilde def-i hâcet yapabilmektir sultanım!"

III. Mustafa bu cevaptan pek hoşlanmaz. Laleli Baba'nın bir daha meclisine çağırılmaması için kesin talimat verir.

Meclis dağılırken hoşnutsuzluğunu çevresindekilere belli eder.

"Şu densiz dervişin söylediğine bakın" der. "Hayatta bu kadar önemli şey varken, hacete gitmek de neyin nesi?"

Gel zaman git zaman III. Mustafa'da büyük bir sıkıntı hasıl olur. Koskoca Osmanlı padişahı ne kadar uğraşsa da hacete çıkamamaktadır. Osmanlı tıbbının hiçbir ilacı derdine çare olmaz. Sultan çatladı çatlayacak denilirken, derde deva, tanıdık bir ermişten gelir.

III. Mustafa, yeminini bozar!

Dünyadaki en önemli şeyin def-i hâcet olduğunu söyleyen Laleli Baba'nın sıkıntının üstesinden geleceği gün gibi ortadadır.

Laleli Baba, saraya geldiği zaman, hünkârın derdine deva olabileceğini müjdeler. Ancak bir şartı vardır. Reçeteyi de ancak bu şart yerine getirilirse yazacaktır.

Derviş, III. Mustafa'nın tahttan vazgeçmesini ve saltanatı kendisine bırakmasını istemektedir. Elbette bu olacak iş değildir. Ancak derviş Nuh der peygamber demez. Kendisine paşalık, vezirlik, sadrazamlık önerilir, ama nafile. Laleli Baba'nın gözü tam anlamıyla yükseklerdedir.

Çatlamakla, taht arasında kalan hünkâr sorun çözüldükten sonra dervişin icabına bakmak üzere şartı kabul eder. Bıyık ve sakal altından gülen Laleli Baba, önce okuyup üfler, ardından da reçeteyi yazar. Sultan kendini en uygun yere atıp keyifle soluklanır.

Rahat bir nefes aldıktan sonra Laleli Baba'yı çağırtıp işin nereye varacağını sorar. Ancak aldığı cevap keyfine keyif katacaktır.

"Padişahım ben bir def-i hâcete değişilen tahtı neyleyim?"

Meselenin sorunsuz çözüldüğüne sevinen hünkâr, Laleli Baba'dan uygun bir istekte bulunmasını ister.

Baba isteğini şöyle dillendirir:

"Sultanım, adıma bir cami yap. İçinde de büyük bir helası olsun. Gelip geçenler hem ibadetlerini hem de hacetlerini keyifle yapsınlar."

Padişah bu isteği derhal yerine getirir.

Bugün büyük bir semte adını veren Laleli Cami kısa süre içerisinde bitirilir. İlginçtir ki İstanbul'da içine hela yapılan ilk cami de burası olacaktır.

Başına buyruk zamanların, başa buyruk akşamları Laleli'de yaşanır. Karanlık adamlar sokakları tutar. Türk ateşi, Rus bedeniyle söner. Ezan sesi, pazarlık sesine karışır. İstanbul'da Kürtçe sorulup Rusça cevap alınan sokaklar bulunur. Laleli'deki loş otel odalarında, Türk parası yerine dolar geçer...

Laleli Camisi'nin bir köşesinde türbesi bulunan Laleli Baba, Laleli'yi seyretmektedir...

Kente atılan imza; Süleymaniye

İSTANBUL'DAN SİNAN GEÇTİ

"... Biz dağları kazık gibi yeryüzüne çaktık..."

Kur'an'daki "Nebe Sure"si dağların yaratılışını bu şekilde müjdelemektedir.

Mimar Sinan, yüzünü ışığa çeviren büyük bir mimar ve bilim adamı olarak gülümser. Tüm bilimleri harmanlayarak, görsel bir şölen gibi hayranlık uyandıran ve asırlara hükmeden sağlamlıkta yapılar inşa edecektir. Fizik, matematik ve fen bilimlerinin ötesine geçen, büyük mimar, eserlerini inşa ederken, her türlü kaynağı sonuna kadar değerlendirecektir. Dağların yaratılışını anlatan ayetten etkilenen Sinan, yapılarının yeraltındaki kısmını buna göre inşa edecektir.

İstanbul silüetine uzaktan bakanlar, Kanuni Sultan Süleyman'ın kaçınıcı Osmanlı padişahı olduğunu kolayca anlayabilirler.

Koca Sinan'ın kalfalık dönemine ait muhteşem eseri olan Süleymaniye Cami, dört minaresi ve minarelerinde bulunan on şerefesiyle İstanbul'u olanca haşmetiyle selamlar. Süleymaniye'nin dört minaresi Kanuni'nin İstanbul fethedildikten sonra tahta oturan "dördüncü padişah" olduğunu anlatır. Şerefelerin sayısı ise, Muhteşem Süleyman'ın Osmanlı imparatorluğunun "onuncu sultanı" olduğunu betimlemektedir.

Mimar Sinan, İstanbul'u denize nazır bir mermer bloğu gibi düşünecek, onu keskiyle biçimlendirerek olağanüstü bir heykele dönüştürecektir. Açıkçası bugünkü İstanbul profilini hiç düşünmeden Sinan'a borçlu olduğumuzu söyleyebiliriz.

Kuşkusuz Süleymaniye'nin, İstanbul resminde ayrı bir yeri bulunmaktadır.

Boğaziçi girişinden bakıldığında görünen silüet bile, insanı hayrete düşürmeye ve büyülemeye yeter. Sinan eserinin kalfalık dönemine ait olduğundan dem vursa da bu konuda mütevazı

davranmayacak ve Kanuni'ye, "Hünkârım size kıyamet gününe kadar duracak bir cami inşa ettim" diyecektir.

Koca Mimar Sinan Ağa, üç padişah eskitirken İstanbul'u baştan sona yeniler. Neredeyse bir asra damga vuran uzun bir yaşantıdan sonra, ardında tamı tamına 315 eser bırakarak, dev bir çınar gibi toprağa düşecektir. Ancak kendi gitse de gölgesi bir efsane gibi kalır.

Dünya Kanuni Sultan Süleyman'a da kalmayacaktır!

Bunu hükümdarın en çok kendisi bilmekte, kendisi hissetmektedir. Bu nedenle kendi gitse de anısı yadigar kalacak bir eser için büyük mimarın kapısını çalacaktır.

Mimar Sinan, adı "Süleymaniye" olacak caminin inşası için hazırlıklara başlar. Yedi düvele yayılan Osmanlı'nın en büyük ustaları yedi kat yeraltından çıkarılıp Sinan'la buluşturulur. Süleymaniye yedi tepeli İstanbul'un üçüncü tepesinde kurulacaktır.

Süleymaniye gözyaşı semti olarak bilinmektedir. O dönemde, tahtta oturan kocalarını, oğullarını ya da kardeşlerini kaybeden saray kadınları, bu semte sürgün edilmişlerdir. İstanbul'un tarihi yarımadasında bulunan semt, çıkan büyük yangınlara rağmen, bugünlere kadar özünü koruyarak gelebilmiştir.

Süleymaniye Cami ve külliyesi sadece yedi yılda tamamlanır. İnşaatin bitirilmesi için dönemin tüm ekonomik ve teknik koşulları kullanılmış ve eser Türk mimarisinin en gözde eserleri arasına sokulmuştur.

Süleymaniye Cami, doğu ve batı tarafında iki yarım kubbe, kuzey ve güneyinde ise iki büyük kemerden oluşmaktadır. Caminin 4 geniş paye üzerine oturtulan kubbesi 53 metre yüksekliğinde ve 26.5 metre çapındadır. İki yarım kubbeyle desteklenen ana kubbenin kasnağında 32 pencere bulunur. Minareler cami avlusunun dört köşesine yerleştirilmişlerdir. Camiye bitişik olan iki minare üçer şerefeli olup 76 metre yüksekliğindedir. Son cemaat cephesindeki diğer iki minare ise, ikişer şerefeli ve 56 metre yüksekliğindedir.

Camide kullanılan 4 mermer sütun farklı yerlerden özel olarak getirtilmiştir. Sinan iki sütunu İskenderiye Baalbek'ten ısmarladığını, birini Vefa çevresinden aldığını, diğerini ise saraydan bulduğunu anlatır.

Pek çok yerli yabancı araştırmacıya kaynak olan külliyedeki medreseler, günümüzde Süleymaniye kütüphanesi olarak işlevini sürdürmektedir.

Camideki levhalar dönemin en iyi hattatlarından olan Ahmet Karahisari ve onun öğrencisi Hasan Çelebi'nin eseridir.

Süleymaniye avlusunun en az iç mekân kadar görkemli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Dokuz kubbeli cemaat yeri, sekiz sütun üzerine yükselmektedir. 3 yandan 19 revak kubbesiyle kuşatılan avlunun ortasında dikdörtgen planlı mermer bir şadırvan bulunur.

Büyük Sinan, Süleymaniye inşaatına en uygun tepeyi bulmak için tam iki yıl gezer. Sonunda caminin şimdi bulunduğu yere, 13 Haziran 1550 tarihinde kazmayı vurduracak ve temeli kazdıracaktır. Toprağın kaymadığından ve temelin sağlamlığından emin olmak için üzerine cam döktürüp bir yıldan fazla bekleyecektir.

Sinan'ı çekemeyenler onu Kanuni'ye şikâyet edip yıllardır inşaata tek bir çivi bile çakılmadığını söylerler.

İmparatorlukla rekabet içinde olan İran Şahı Tahmasb da fırsatı değerlendirmek ister. Ekonomik nedenlerle inşaattan vazgeçtiğini düşünen şah, Kanuni'ye elçileriyle bir sandık dolusu mücevherle birlikte bir mektup yollar. Kanuni elçilerin elinden aldığı mektup nedeniyle dehşetli bir öfke nöbetine tutulacaktır.

Şah adeta zarfın içerisine çatal dilli, zehirli bir yılan sokmuştur:

"Haber aldık ki camiye tamamlamaya kudretiniz yetmeyip yapılmasından feragat etmişsiniz. Size, dostluğunuza dayanarak, bu kadar mal ve hazine ve bu kadar cevahir gönderdik. Bu mücevherlerle inşaatı bitirmeye çalışın ki bizim dahi hayratınızda hissemiz ola..."

Oysa cami inşaatına kısa bir süre önce başlanmıştır. Temel üzerinde canla başla çalışan işçilerden ne Sinan'ı çekemeyenlerin ne de şahın haberi vardır. Kanuni, şahın yolladığı içi mücevher dolu sandukayı mimara verir ve dilediği gibi kullanmasını ister.

Mimar Sinan, Süleymaniye için depreme karşı bilinen ve gereken tüm tedbirleri almıştır. Bu tedbirlerden biri de temelde kullanılan çok özel taban harcıdır. "Horasan harcı" olarak bilinen karışım sayesinde deprem dalgalarının etkisiz hale getirileceği hesaplanmıştır. Temelin uzunca süre bekletilmesi zeminin tam olarak oturmasını sağlamak içindir. Ancak temelin daha sağlam olması için, harca eklenecek bir karışıma daha ihtiyaç vardır!

Koca mimar, şahın gönderdiği sandığı açar. İçinden çıkan cevahiri büyük bir havanda dövdürür ve Süleymaniye'nin temeline savurur. Sandıktan çıkan mücevherlerden bazılarını da Süleymaniye'nin minarelerinden birine yerleştirmek üzere saklayacaktır. Elmaslar güneş ışığında parladığı için bu minareye "cevahir minaresi" denilmektedir.

Süleymaniye Cami, klasik Osmanlı mimarisinin en güzel örneklerinden biri olarak gülümsemektedir. Yapımından günümüze dek İstanbul'da büyük küçük yüzü aşkın deprem gerçekleşmesine karşın Süleymaniye'de en ufak bir çatlak bile olmamıştır. Matematik ve fizik kurallarıyla dans eden büyük Sinan, bugün bile formu değiştirilerek kullanılan malzemeler icat etmiştir.

Süleymaniye'nin duvarlarında kullanılan harcın içine keçi kıl-ları serpererek, çatlamları engeller. Bugün aynı işlevi betona püs-kürtülen elyaf maddesi görmektedir.

Bir yeniçeri askeri olarak hayata başlayan Sinan, pek çok Hristiyan ve Müslüman ülkesi gezmiş ve yaya olarak pek çok savaşa katılmıştır. 1553 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın İran seferi sırasında Van Gölü'nün karşısına geçmek için iki haftada, üç kadirga yapmayı başarmış ve bu sayede büyük itibar kazanmıştır. Yeniçeri ocağında yüksek bir rütbeye getirilen Sinan, bina inşa

etmedeki başarısı nedeniyle de çok kısa süre içinde sarayın baş mimarı olacaktır.

Büyük mimar, bir yeniçeri neferi olarak hem batı hem de mistik doğu uygarlıklarını gözleme fırsatı bulur, gördüklerini kafasına resmederek, onlara yeni bir form kazandırır. Ancak bu asla bir taklit değildir. Sinan kendi eserlerinde bile kendini yinelemeyecektir.

Büyük ustanın Ayasofya'dan etkilenmesi de doğaldır. Ne var ki onu taklit etmek ve geçmek gibi bir niyeti hiç olmaz. O, kendi eserlerinde bile tekrardan kaçınmıştır.

Bir asra yakın ömrü nedeniyle, sonraki kuşaklar tarafından "Koca Sinan" olarak anılan usta, bir tevazu abidesi olarak tarihe derin fırçalar atarken, bugün bile hayretle karşıladığımız en ince detayları gözler önüne serer.

Süleymaniye'deki kandil odası Sinan'ın inanılmaz dehasının ve ince ruhunun bir göstergesidir. Kandillerden çıkan is, bu odadaki üç toprak boruda birikmekte ve borulardan toplanarak mürekkep olarak kullanılmaktadır.

Sinan, caminin akustiğini hesaplamak için de zar atmamıştır. Süleymaniye Cami içinde muhteşem bir şekilde yankılanan ses, giderek eriyip yok olmaktadır. Büyük mimar akustiği güçlendirmek için kubbeye 64 küp yerleştirmiş ve sütunları sesin dolaşımını engellemeyecek biçimde oturtmuştur.

Süleymaniye Cami'nde yapılan araştırmalardan biri, hayret verici bilgiler sunmaktadır. Buna göre akustik enerjisinin soğutma işleminde kullanılması mümkündür. Verimi düşük olan bu enerjinin diğer enerji türleriyle desteklenerek gücünün yükseltilebileceği düşünülmektedir. Eğer bu söz konusu olursa, insan sesiyle soğutma yapılabilmesi mümkün olacaktır.

Caminin ibadete açılması için Mimar Sinan'ı görevlendiren Muhteşem Süleyman, Süleymaniye'nin haziresinde, çevresi revaklarla çevrili 28 sütunla donatılmış türbede yatmaktadır. II. Süleyman ve II. Ahmet'in mezarları da bu hazirededir. Kanuni'nin tür-

besinin hemen yanı başında kızı Mihrimah yatmaktadır. Türbede bulunan iki diğer hanım sultan ise, Dilaşuk ve Asiye'dir.

Sinan, Süleymaniye'yi bitirdiği zaman ortasında kurulup nargile fokurdatır.

Bunu öğrenen Kanuni, derhal camiye baskın verir. Mimarı gerçekten de nargile içerken yakalayınca dehşete kapılır.

"Ağa bu yaptığın nedir, hiç senin gibi ulu bir mimara yakışıyor mu?" diye bağırır.

Sinan, istifini bozmadan nargile çubuğunu kenara bırakarak, Kanuni'ye meselenin iç yüzünü anlatır:

"Haşa hünkârim. Allah'ın evinde nargile içecek kadar din, iman yoksunu değiliz elhamdülillah. Burada bulunmamızın sebebi, onu fokurdatmak suretiyle caminin ses düzenini kontrol etmektir. Dikkat buyursanız, nargilede tömbeki bile yoktur."

Mimar Sinan, hayatını bilime adayan çağının ötesinde bir insandır. Elleriyle yarattığı mucizeler, yaptığı tüm eserlerde görülmektedir. Yakın zamanda, ustalık eseri olarak tanımladığı Edirne'deki Selimiye Camisi'nin duvarları arasında bir şişe bulunur. Sinan bu şişeye sakladığı kağıda caminin deprem ve zaman aşımı gibi etkenlerden nasıl korunabileceğini not etmiştir. Bu durum, onun günümüzde bile çözüm üretebilen bir bilim adamı olmasının yanında, gelecek kuşakları bile hesaplayan sorumluluk duygusunu göstermektedir.

Sinan'ın tarihe damga vuran bir başka anekdotu da yine Selimiye'yle ilgilidir.

Caminin son rötuşlarıyla uğraşırken, çevresini kuşatan çocuklar yanına gelip ona bir minarenin eğri olduğunu söyleyeceklerdir. En ufak detaylarda bile kusursuzluğu ortaya koyan Sinan, böyle bir şeyin mümkün olmadığını bilmektedir. Buna rağmen çocuklara gülümser. Söz konusu minareye ip bağlanacak ve "sözüm ona" hata düzeltilecektir. İşçiler halatı çocuklar ikna oluncaya kadar çekerler. Sinan böylece sonraki kuşaklara yanlış bir bilginin ak-

tarılmasını önler. Bu tutum onun ne denli alçakgönüllü olduğunu da göstermektedir.

Mütevazılığın en büyük göstergelerinden biri de onun Süleymaniye'deki küçük ve sade türbesidir.

1588 yılında İstanbul'da, Süleymaniye Semti'nde, eserinin gölgesinde yaşama veda eden Koca Sinan'ın namazı da "Kalfalık eserim" dediği Süleymaniye'de kılınıp cenazesi, kendi elleriyle caminin Haliç duvarına bitişik olarak yaptığı türbeye konacaktır.

Türbesinin önündeki levhaya, yakın dostu Nakkaş Sai tarafından yazılanlar, onun izlerinin kısa ama derin bir özetidir:

"Yattığı yeri huda kılsın anın bağı cihan
Geçti bu demde cihandan pir-i mimaran Sinan"

İstanbul'un kişiliğini kaybeden silüetine bakarak, Süleymaniye'nin her geçen gün daha özgün bir hal aldığını söyleyebiliriz.

Kentin yakasında paha biçilemeyecek kadar değerli ve zarif bir broş gibi duran Süleymaniye'nin uzun zamandır tadilatla olduğunu belirterek, sadece bir bölümünün ibadete açık olduğunu ekleyelim.

Uzmanlar bakım çalışmalarının bir süre daha süreceğini söylüyorlar. İyimser bir tahminle onarım çalışmalarının toplamı dört yılı bulacak.

Peki, Sinan camiye kaç yılda yoktan var etmişti?

Vefa İstanbul'da bir semtmiş meğer...

FATİH'İN İSYANI

Yeni bir çağ açan nam-ı diğer Fatih'in yaşamını iki aksakallı adam etkileyecektir. Bunlardan biri şehzadeliğinden beri aşkla bağlandığı Akşemseddin, diğeri yıldızlarının hiçbir zaman barışmadığı Çandarlı Halil Paşa'dır.

İstanbul'u Bizans'tan alan II. Mehmet, surların kapısından atıyla geçerken, elinde tuttuğu bir gülle resmedilmiştir. Bu gülü hocası Akşemseddin'e verdiği bilinen bir hikâyedir. Aynı Mehmet, sadrazam Halil'in de idam emrini verecektir.

II. Murat, şandan şöhretten yorulan ilk hükümdar olarak tarihe geçer.

"Bu kadarı yeter" diyerek, saltanatını henüz hayattayken oğluna devredecektir. Ancak elinin tersiyle ittiği tahttan kurtulması kolay olmaz.

Tarihçiler onun, oğlu Mehmet yerine iki kez yeniden tahta geçtiğini belgelerler.

İlkinde, yeniçeriler ayaklanmış, ikincisinde Varna Savaşı patlak vermiş; yeni bir Haçlı birliği Osmanlı'nın başına bela olmuştur.

Al-i Osmanlı'nın geleceğini düşünen Halil Paşa, her iki olaydan sonra da toy bir delikanlı olan Fatih'e güvenmek yerine, babası II. Murat'a haber salmayı uygun bulmuştur.

Murat, haberlere kayıtsız kalamayacak, gönülsüz de olsa başa geçip tehlikeleri savuşturacaktır.

Cihan hükümdarı olacak Mehmet her seferinde hayal kırıklığına uğrayıp elinden oyunağı alınmış çocuk gibi olur. İçten içe Halil'e bilenmektedir. Bunu hiç çekinmeden dile getirmeyi de ihmal etmeyecektir:

"Paşa paşa bize ettiklerini unutmayız!"

II. Murat 3 Şubat 1451'de ölünce, 18 Şubat'ta tahta geçen Fatih, bir daha oturduğu yerden inmeyecektir.

İşte bu onun, üçüncü ve son kez imparatorluk koltuğuna oturuşudur.

Mehmet Han, fethetmeye duyduğu arzusunu ertelemeyecek, ancak intikam yemeğini soğutarak yemeyi uygun bulacaktır.

Halil'i sadarete bırakır. Kafasında var oluşunun sebebi İstanbul vardır.

"Paşa" der, "İstanbul'u bir alalım hele..."

Fatih'le Çandarlı Halil'in karşı karşıya kalmaları bir gelenek olmuştur aslında...

Halil, Bizans'ı dalından düşmeye hazır kurtlu bir elmaya benzetir. Mehmet Han bıraksa zaten kendiliğinden Osmanlı'nın sepe-tine düşecektir. Kuşatma tehlikelidir; çok insan ölecektir. Üstelik Bizans'ın Avrupa'dan yardım istemesi söz konusudur. Osmanlı ka-labalık bir Avrupa ordusu karşısında Anadolu'nun içlerine kadar sürülebilir.

Halil'e kulaklarını tıkayan Fatih, gemileri karadan yürütüp İstanbul'u alır...

Cihan padişahı zaferin coşkusu yüreğinin derinliklerinde yaşarken, intikam saatinin geldiğine de kanaat getirmiştir.

Çandarlı'nın büyük bir rüşvetle servete kavuştuğu bilinmek-tedir. Sepet sepet gönderilen torik balıklarının karnında altınlar gizlidir. Halil balıkları afiyetle mideye, altınları itinayla sandukasına indirmektedir.

Ali Osman Aşıkpaşazade hikâyeyi nakleder:

"...Balığın karnın filoriyinen doldurmak gerek deyu filoriyle doldurdular. Halil Paşa'ya göndürdüler. Halil balığı yedi. Karnu-nu sanduğa koydu. Ve çaraşenbih günü Halil Paşa'yı oğlanlarınle ve kethüdalalarıyla tuttular, habs ettiler... Halil Paşa'yı neyledi-ler?..."

Paşayı neyledikleri malumdur. Ölümün kılıfı hazırdır...

Fatih, henüz fetih şenlikleri sona ermeden bir cellât misali sadrazamın karşısına dikilir. Sadaretten kopardığı paşayı ölümün gölgesine dikmeye hazırlanmaktadır. Bostancıbaşı bir çarşamba günü, kırk gün tutulduğu Rumeli Hisarı zindanında çöker Halil'in gırtlığına. Zindanın zemini devlet kanıyla ıslanır.

Fatih rahatlamıştır...

Fatih rahatlamamıştır...

İçine hiçbir zaman anlayamayacağı bir hüznün çöker.

Hedeflerine bir bir ulaşmıştır. Ancak yine gece olmaktadır, yine gündüz olmaktadır, yine dünya dönmektedir.

Koca Fatih'e Konstantinapolis havası iyi gelmemiştir. Eteği-nin dizinden ayrılıp Göynük'e yerleşen Akşemseddin'i özlemekte,

canını aldırdığı Çandarlı'dan sonra danışacak akliselim bir devlet adamı bulamamaktadır.

Üstelik devletin esenliği için kundaktan çekip alarak cellatlara teslim ettiği şehzade Ahmet'i her gece rüyasında görmekte, yamaktadır Fatih.

Gamı, kasaveti içini aşip dağlara taşlara ulaşınca, etrafta gönül dökebileceği uygun biri aranır. Çare Vefa'da bulunur. Vefa Semtine adını veren Ebü'l Vefa, Fatih'i avutması için saraya davet edilir.

Ancak şeyh bu isteği kibarca reddeder.

Korka, utana verirler haberi sultana.

"Ne yapalım?" der Mehmet, "Madem ayağımıza gelmez, biz ona gideriz o zaman."

Böylece dore kısrığını Vefa'ya doğru topuklayıp şeyhin kapısına gelir. Ancak kapı açılmayacaktır.

Vefa, Fatih'e bakar. Fatih ise onu görmez. Neden kapıyı açmadığını soranlara, "Bu onun sınavıdır, yolunu kendisi, üstelik yarak bulacaktır" diye karşılık verir.

Gönül kapısının, kent kapıları gibi kılıçla açılmayacağını anlar cihan hükümdarı. Semt çılgılığıyla inler:

"Vefa, Vefa, sende de hiç kalmamış vefa!"

* * *

Vefa, İstanbul'un kalbinde çirkin giysiler giydirilmiş bir bayram çocuğu gibi durur. Semt, Bizanslı soylularla birlikte Osmanlı saray erkanını da ağırlamış olmanın sessiz kibrini yaşar adeta.

Vefa, İstanbul'un tarihi yarımadasındaki yedi tepeden birinin üzerine kuruludur.

* * *

Dışlanan bir siyasetçi, unutulmuş bir sporcu, تنها bir sanatçı cenazesi olunca, gazete başlığını yapıştırmak kolay iştir:

"Meğerse Vefa İstanbul'da bir semtmiş!"

İstanbul'daki semt, Vefa Külliyesi'yle selamlar geleni. Kilise-
den bozma bir yapı olduğu için, "Kilise Cami" diye de anılan Mol-
la Gürani Cami, semtin kaç zaman geçirdiğine verilen bir cevaptır
sanki. Arnavut taşlarıyla döşenen yolda, Vefa Lisesi gülümser. He-
men biraz aşağısında da Vefa Bozacısı...

Yağmurlu bir İstanbul günüdür boza, soğuk bir kış gecesi,
uykuya kaçırılan çocuk, sıradan, eski bir şehir eğlencesi... Leblebi
tadı ve tarçın kokusu...

Boza, Vefa'da Atatürk'ün de boza içtiği, çinili taş zemini olan
dükkânda içilir. Kaynamış arpa kokusu yayılır semte...

Tüm heybetiyle hâlâ ayakta durmaya çalışan semt, çarpık
kentleşmeye, arsızlığa, yolsuzluğa direnmektedir.

Cumbalı evlerin hemen karşısındaki çirkin yüzlü atölyelere,
kentin tarihine kazma saplayıp sardunyalı sökü� atanlara inat
direnir.

"Avrupa'da en yeni sokak iki yüz, bizde en eski sokak yirmi
senelik..."

Vefa haklı yakınmaları duyup sessizce ağlar. Vefasızlara inat
durmaya çalışır ayakta.

Şehzade Ahmet'in ağlamasıyla birlikte Fatih'in çılgılığı yırtar
geceyi:

"Vefa, Vefa, sende de hiç kalmamış vefa!"

Vefa, Fatih'e bakar. Fatih ise onu görmez.

Dile gelecek olsa, yapıştıracaktır cevabı:

"Vefa duyulacak hal mi bıraktılar alemde?"

Anemas Zindanı'nın çıkış kapısı yok!

KARA MURAT HANGİNİZ?

"Kara Murat benim..."

"Kara Murat benim..."

Tiz bir ses bağırır: "Kara Murat benim..."

Koca Murat serisi 1970'li yılların kült yapımlarındandır. Serinin tüm filmlerinde kahramanın savaşçıları onu saklamak için, öne atılırlar. Hepsi gerçekte kendilerinin Kara Murat olduğunu söyleyeceklerdir. Cüneyt Arkın savaşçılarına mağrur bir ifade ve minnetle bakar.

Sonra kimliğini ifşa eder:

"Hayır, Kara Murat benim."

Sarışına yakın kumral birinin "Kara Murat" olarak nam salması gerçekten de şaşırtıcıdır. Cüneyt Arkın, at biner, kılıç kuşanır ve iyi ok atar. Ancak fiziksel özellikleriyle Kara Murat olması neredeyse olanaksızdır. Yani askerleri onu gizlemeseler bile Kara Murat'ı teşhis etmek kolay olmayacaktır.

Diyalog, "*Spartacus*"ta da aynıdır.

"Spartacus benim..."

"Hayır benim!"

"Hayır hiç kimse değil gerçek savaşçı benim..."

İşin içinden çıkılacak gibi değildir.

Serinin tüm filmlerinin yönetmeni olan Natuk Baytan mekân olarak Anemas Zindanları'nı sıkça tercih eder. Erol Taş kendisini binbir güçlkle zindandan kurtaran Cüneyt Arkın'a sorar:

"Yiğit birine benziyorsun, Türk müsün?"

Anemas Zindanları tarihi bir film için ideal seçimdir...

Bizans döneminin en büyük saray komplekslerinden olan Blakhernia Sarayı'nın parçası olarak inşa edilen Anemas Zindanları, Haliç'e yakın eski sur duvarlarına bitişiktir. Zindan 14 hücre odasından ve bu odaların altındaki iki katlı bodrumdan oluşur.

Erol Taş, kendisini binbir güçlkle bu hücrelerin birinden kurtaran Cüneyt Arkın'a sorar:

"Yiğit birine benziyorsun, Türk müsün?"

Türk sinemasında tarihi bir film çekileceği zaman Anemas Zindanları'nı kullanmak âdettendir.

Kara Murat'ın yanı sıra Türkan Şoray'ın rol aldığı "*Şahmaran*" ve tarihi filmlere gönderme yapan "*Kahpe Bizans*" da burada çekilmiştir.

* * *

Bizans'ta, adem oğlunu önce herhangi bir zindana atmak sonra da söz konusu yere onun ismini vermek gelenektir. O halde Blakhernia Sarayı'nın yanındaki bu zindan da Anemas adına yapılmıştır.

Girit 961 yılında, Bizanslıların eline geçince, adanın Arap komutanı da canını kurtarmak için Hristiyan olur. Komutan Abdülaziz el Kuturbi, artık rütbeli bir Bizans askeridir. Girit'ten boğaza adım attığı zaman adını da Anemas olarak değiştirir.

Abdülaziz ailesi böylece Anemaslar olarak Bizans'a kök salar. Girit'ten Müslüman olarak ayrılan, Bizans'ta Hristiyan olan aile namı komutanlar yetiştirecektir.

Bu komutlardan biri olan Mihail Anemas, 1107 yılında Bizans'ın tahtında oturan Aleksios Komenos'a karşı bir darbe girişiminde bulunur. Komenos bu darbeden haberdar olunca, Mihail Anemas'ı yakalatır. Genç komutan, gözlerine mil çekilmek üzere Blakhernia Sarayı'nın yanındaki zindana yollarır.

İçinde aşk olmayan tarihi öyküler yavan kalır. Bu noktada imdadımıza Anna yetişir. İmparatorun genç ve güzel kızı, Mihail Anemas'ı klasik Bizans cezasından kurtarır. Anemas'ın gözlerine mil çekilmez. Aslında yerin yedi kat dibindeki bir zindanda bunun pek bir anlamı olmayacaktır. Çünkü Mihail Anemas, gözleri kör edilmese bile ışığı göremez. Zindanın, küf kokulu "zindan" gibi karanlığında yıllarca yaşayacaktır. Elbette buna yaşamak denirse!

Anna'nın babasını ikna edip Anemas'ın gözlerini kurtarmasından iki genç arasında bir aşk ilişkisi, en azından bir kıvılcım olduğu anlaşılıyor. Anna, babası Aleksios Komenos'un yaşam öyküsünü "*Aleksiad*" adını verdiği bir kitapta topluyor. Kitapta Anemas'ın gözlerini kurtardığından da bahsediyor. Ama hepsi bu kadar. Anna'nın notları aşk öyküsünün tümünü anlatmıyor. Güzel Anna yazdıklarının birilerinin eline geçerek, canının tehlikeye düşeceğinden korkmuş olabilir mi?

Kuvvetle muhtemel!

Ne yazık ki tam anlatılmamış aşk öyküsü gibi Anemas'ın hikayesi de eksik kalıyor. İmparator öldükten sonra dışarı çıkıp çıkmadığı bilinmiyor. Zindandan kaçması olanaklar dışında. Çünkü yaşadıkları bir tarihi film değil. Anemas'ın kendi isminin verildiği, kalın duvarlı, demir kapılı zifiri karanlıktan kurtulması mümkün görünmüyor. Üstelik, onu buradan çıkaracak bir "Kara Murat" da bulunmuyor.

Anemas Zindanı 14 odadan oluşuyor. Hapishanenin iki de bodrumu var. Anemas'la birlikte zindana dönüşen bu kule, gerçekten de tüyler ürpertici bir yer.

Burada Bizans döneminin siyasi suçluları tutuluyor. Zindan sadece imparator devirmek isteyenlerin değil, devrik imparatorların da kapatıldığı bir yer. Sözelimi 1185 yılında I. Andronikos Komenos da zindana atılıyor. Bir darbeyle tahtından indirilip öldürülmesinden önce boynuna kalınca bir zincir takılıp gözlerine mil çekiliyor. Komenos canını türlü işkenceler altında veriyor.

Taht kavgalarının ve Bizans entrikalarının çıktığı tek yol bu zindan...

İstanbul'un fethinde Anemas Zindanı'nın bulunduğu surları II. Mehmet'in komutanlarından Karaca Dayı kuşatıyor. Karaca gerçekten de kaşı, gözü, saçı karaya çalan bir komutan.

Anemas'ın Zindanı ya da Anemas Zindanı, Osmanlı'da kullanılmıyor. Çünkü Beyazıt'a, bugünkü İstanbul Üniversitesi'nin olduğu yere yaptırılan ilk Osmanlı Sarayı'nın içinde "kafes" adı verilen bir başka zindan bulunuyor.

Demek ki tüm imparatorluklarda saray içine ya da yakınına zindan yaptırmak şart. Ne de olsa saray, başlı başına entrika, ihtiras, ihtilal, suç, darbeci ve devrik imparator demek...

Bugün Osmanlı'nın eski sarayı ve içindeki zindan gibi Blak-hernia Sarayı'nın da yerinde yeller esiyor. Ama Anemas Zindanı duruyor. Kanuni'nin kazaskerlerinden İvaz Efendi, hemen buranın yanı başına bir cami yaptırıyor.

İvaz Efendi, Cami'nin altındaki dehlizlerin Anemas'a ulaştığı biliniyor. Ancak henüz bilimsel bir araştırma yapılmış değil. Bizans'ın günümüze gelebilmiş tek zindanı, yıllardır turizme açılmayı bekliyor.

Erol Taş kendini binbir güçlükle zindandan kurtaran Cüneyt Arkın'a soruyor:

"Yiğit birine benziyorsun, Türk müsün?"

Saçları sarıya çalan aktör, yiğit biri olabilir ama asla Kara Murat değil.

Peki Kara Murat kim?

Eğrikapı çöplüğünde bir elmas

SERVET DAHA ÇOK SERVET

"Homo homini lopus est"

İnsan insanın kurdudur...

Romalı ozan Plautus'un yargısını derinleştirmek için Sierra Leone'deki elmas madenlerine uzanalım.

Yıllar boyunca komşuları gibi batının doymak bilmez ülkelere tarafından sömürülen Sierra Leone, İngiliz boyunduruğundan 1961 yılında kurtularak, bağımsız hale gelir. Ancak ülke hiçbir dönem rahat bırakılmaz. Bu küçük batı Afrika ülkesinde kan hiçbir zaman eksik olmamıştır.

Bunun nedeni elmadır!

Dünyada ne zaman değerli bir şey bulunsa, insanlar ölmeye başlar...

Kimilerine göre doğanın bir mucizesi, kimilerine göreyse sıradan bir kazası sayılan elmas, Sierra Leone'de bol miktarda çıkmaktadır. Ülke 1990'lardan 2002 yılına kadar kanlı bir iç savaş geçirir. Elmas bakımından oldukça zengin olan ülke, batılı sömürgecilerin kışkırtıp göz yumduğu savaş nedeniyle gün geçtikçe fakirleşir. Si-

erra Leone'deki iç savaş sırasında çocuklar zorla asker yapılırlar. Asker olmayı kabul etmeyen binlerce çocuk ve gencin elleri ve ayakları kesilmiştir. Bugün ülkede elleri ya da ayakları olmayan binlerce insan yaşamaktadır. Sierra Leone'de bol miktarda elmas çıkarılsa da halk büyük bir sefalet içerisinde yaşamıştır. Sierra Leone, bugün de dünyanın en fakir ülkelerinden biridir.

İhracatının % 85'i elmas olan ülke nüfusu açlık seviyesinin dibinde yaşamaya mahkum edilmiştir. Kendi toprağında köle muamelesi gören halkın büyük çoğunlu elmas madenlerinde çalıştırılır. Elmas madenlerinin sadece küçük bir bölümü devlet tarafından kullanılmıştır. Ne yazık ki Sierra Leone'de devlet denilen şey her dönem kanlı bir diktatör olmuştur.

Parasanın büyük kısmı ise, açılımı RUF olan "Devrimci Birlikler" adlı örgüt tarafından toplanmıştır.

"Ülkemizde bu kadar servet varken neden bu kadar fakiriz?" sloganıyla yola çıkan RUF, kısa zamanda özü sözü bir olmayan bir ölüm makinesine dönüşür. Örgütün kasasına oluk gibi kanlı para akarken, bu paradan ancak küçük bir azınlık nasibini almıştır.

Dünyanın önde gelen mücevher firmaları RUF'tan mücevher satın alıp üzerine büyük kârlar koyarak pazarlamışlardır. Sierra'da küçücük çocuklar militan olmaya zorlanmıştır. Çocukların büyük bir kısmı çatışmalarda yaralanırken, RUF'un kıdemli militanları, yara almayan çocuklara da bizzat yaralar açmış ve bu yaralara uyuşturucu basmıştır. Böylece bağımlı haline gelen küçücük çocukların, örgütün emellerine uygun birer suç makinesine dönüştürülmeleri amaçlanmıştır.

Elmas madenlerinde çalışanlar da RUF tarafından denetlenmiş, çamur deryası içerisinde elmas arayanlar, karın tokluğuna çalıştırılmıştır. Köleye dönüşen halkın çıkardığı elması saklamak aklına bile gelmeyecektir. Çünkü en ufak şüpheli hareket, kafaya sıkılan bir kurşunla eş anlamlı olmuştur.

Sierra Leone'de çocukların büyük bir bölümü asla yaşlanmamıştır. Ülkede bir dönem, beş yaşına gelebilen çocuk sayısı yok

denebilecek kadar az olmuştur. Elmas madenlerinde çalışanlara gün sonunda müshil ilaçları içirilmiştir. Her gün bu müdahaleyle karşılaşan çocukların pek çoğu da ergenlik dönemine ulaşmadan ölmüşlerdir.

Sierra Leone’de “Herkes genç kalır” şeklinde bir slogan vardır.

Leone’de bebekler çocuk, çocuklar genç gençler de yetişkin olamamıştır.

Ülkedeki ölüm yaşı ortalaması uzunca bir dönem 40’ın üzerine çıkamamıştır.

Kısaca hükümet kötü, asiler ise çok daha kötü olmuştur...

Elmas çıkarıp kuru ekmekle beslenen insanların yarattığı büyük çelişki yumağını “Servet, daha çok servet” diye haykıran emperyalistler daha da karıştırmaktadır. Yapılan anlaşmalar nedeniyle insanlar ölür.

* * *

Ne ilginçtir ki milattan önce ilk kez Hindistan’da bulunan elmasın insanoğlunu kötülüklerden koruduğuna inanılmıştır.

Elmas, doğadaki en sert maddelerden biridir. Ancak kendisi gibi “bir elmas parçasıyla” kesilebilir. Güneş ışığını içine hapsettikten sonra onunla kusursuz bir dansa başlayan elmas, yaşlı dünyamızla akrandır.

Yerkürenin kabuğu soğumaya başladığında, eriyen karbon da billur haline dönüşür. Dünyayı peşinden sürükleyen işte budur!

Gerçekte maden kömürü ile elmas arasında bir fark yoktur. Sadece elmasın çok zor çıkarılıyor olması, onun değerini artırır.

Elması bulup onu işleyerek, yalnızca bir karatlık pırlanta üretebilmek için 250 tonluk toprak tabakasının sabırla kazılması gerekmektedir. Çok olduğu halde ender bulunan elmas, her dönem paraya tutkun girişimciler tarafından daha da parlatılmaktadır.

Reklam kampanyaları elmasla kadını özdeş hale getirir. Manhattan’daki Fifth Avenue, Pariste’ki Vendome Meydanı ve

Milano'daki lüks mağazalar; şatafatı, parmağında, boynunda ya da bileğinde taşımak isteyenlerin uğrak noktalarıdır.

Sadakat yemini güneşi kusursuz bir biçimde yansıtan tek bir taşın üzerine kazınır. Nikâh törenlerinin yanı sıra sevgililer günü gibi ısıtılıp ısıtılıp yeniden sunulan günlerde de mücevher satışları tavan yapmaktadır. Mücevher pazarı kredi kartına 36 aya kadar eşit taksit yapmaktadır.

Oysa Sierra Leone'deki gençlerin sevgilisi yoktur. Üstelik onlar, Sevgililer Günü'nde de elmas çıkarılmaya zorlanmışlardır. Ne yazık ki mücevherle süslü bir yüzük, istisnasız bir biçimde birilerinin hayatına mal olmuş demektir.

Bugün Sierra Leone'de yaşananlar sona ermiş gibi görünse de, dünyanın servetini elinde bulundurmak isteyenler, kolay para kazanmaktan vazgeçmek istemezler.

Egemen güçler doğal servet olan topraklarda altın, elmas, petrol aramaya devam etmektedirler. Kravat giymiş medeniyet; böl, birbirine düşür ve yönet taktiğiyle kardeş katline çağdaş fetvalar çıkarmaktadır.

* * *

"Homo homini lopus est"

İnsan insanın kurdudur...

Elmas içine aldığı güneşi hapseder ve onu kanlı bir ışık oyununa dönüştürür.

Elmasın sancılı göğsüne dokunup bin "Ah" işittikten sonra Sierra Leone'deki elmas madenlerinden çıkalım. Kendi topraklarımıza dönüp 86 karatlık bir hikâye aktaralım.

Bugün dünyanın en büyük elması olarak bilinen 191 karatlık Kuh-i Nur, yani nam-ı diğer Işık Dağı Elması, Hindistan'da bulunmuştur. Hindistan'da bulunan elmasın İngiltere krallık hazinesinde saklanıyor olması, tüm elmas tarihinin kısa bir özeti gibidir.

Uçuk pembe renkli bir taş olan ve Farsça adıyla Derya-i Nur olarak bilinen elmas, yaklaşık 185 karatlık ağırlığıyla dünyanın en

büyük ikinci elması sayılmaktadır. Işık denizi, İran Milli Bankası'nda saklanmaktadır. Brezilya'da bulunan ve "Güney Yıldızı" olarak anılan büyük elmaslardan biri de 128 karattır.

* * *

Topkapı Saray'ında sergilenen Kaşıkçı Elması ise, dünyanın en büyük 22 elması arasında bulunmaktadır.

Değerli taşların ilginç hikâyeleri vardır. Aralarından bazıları uğursuzluklarıyla meşhurdur. Kaşıkçı elması uğursuzluk ve ölüm getirmese de talihsiz bir öykü olarak bilinmektedir. 18. asır vakanüvislerinden Raşid, Kaşıkçı Elması'nın sıradışı hikâyesine dokunmaktadır.

Elmas, Bizans'ın kara surlarının Galata'ya ulaştığı taraftaki Eğrikapı'da bulunur.

Kapının adının eğriliğinden dolayı bu ismi aldığını rivayet edenler vardır. Oysa Evliya Çelebi, konuya daha ilginç bir açıklama getirecektir. Bölgenin, fetihten sonra Adadolu'dan gelen Egridirli-lerin bu bölgeye yerleştirildikleri için bu adla anılmış olabileceğine dikkat çeker.

Kapının eğri oluşunun nedenlerinden biri de göz yanılmasına bağlanır. İstanbul, 674 yılında Araplar tarafından ablukaya alınır. Ancak Konstantinapolis ele geçirilemez. 18. yüzyılda, bu kuşatma sırasında şehit düşenlerin mezarları keşfedilir. Kızlarağası Beşir, kapının hemen önüne bir türbe yaptırır. Hazreti Hafız'ın türbesi, eğimli bir noktadadır. Bu nedenle kapı "eğri gibi" görünmektedir.

Bizanslılar el işleriyle süsledikleri ayakkabılarına "kaliga" adını vermişler ve Eğrikapı'ya bir ayakkabı imalathanesi kurmuşlardır. Bu nedenle kapının Bizans dönemine ait eski adı, "Porta Kaligaria" olarak bilinmektedir.

1699 yılında Kaligra Kapısı ya da Eğrikapı çöplüğü civarında dolaşan baldırı çıplak tayfasından biri yuvarlak bir taş bulur. Ancak bu taşın üzerinde durmaz ve onu Kapalıçarşı'ya götürüp üç kaşığa değiştirir.

Kaşıkçı da bu taşı on akçeye bir kuyumcuya satar. Kuyumcu ise büyük bir hata yapıp taşı arkadaşlarından birine gösterir. Bunun çok kıymetli bir elmas olduğu böylece anlaşılır.

Kuyumcunun arkadaşı sus payı isteyince aralarında kavgaya çıkar. Mesele kuyumcubaşına akseder. Kuyumcubaşı taşı, biner akçe karşılığında birbirine düşen arkadaşlardan alır. Ancak taşın çilesi ve yolculuğu bitmemiştir. Olayı Sadrazam Köprülü Fazıl Paşa duymuştur. Taşa el koymaya hazırlandığı sırada padişah işe karışır. Aslında taşı ele geçirmek konusunda herkes acemice davranmış, sonunda tüm yaşananlar IV. Mehmet'in kulağına kadar gitmiştir. Sultan elması saraya getirip elmas ustasına teslim eder. Nadide elmas Topkapı Sarayı'ndaki yerini bulur.

Peki elmas Eğrikapı çöplüğüne nasıl düşer?

Kimbilir belki de onu 1699 yılından yaklaşık üç yüz yıl sonra yaşayan bir çocuk zaman tüneline girerek oraya bırakmıştır. Elması tüm zorluklara rağmen Afrika'nın küçük bir ülkesinden kaçırıp ondan kurtulmak için çöplüğe koymuş sonra da yaşadığı zamana geri dönmüştür.

* * *

İstanbul'da henüz bulunamayan elmaslar da vardır. Bu elmaslardan bir kısmı Silivri açıklarında denizin dibinde durmaktadır.

Memleketimize buharla işleyen ilk gemiler, Amerikalı R. Fulton tarafından yapıldığı 1807'den 20 yıl sonra İstanbul'a gelirler. Gemilerin gelişi Sultan II. Mahmut'u çok heyecanlandırmıştır. Bunlardan biri, tamamen onun hizmetine ayrılır. Vapura, "vapeur" karşılığı olarak "buğ gemisi" denmiştir. "Swift" olan buğ gemisinin ismi değiştirilmez. Swift, "*Guliver'in Seyahatleri*"ni yazmış ünlü yazarın ismidir.

Padişah yalnız vapurdan değil kaptanından da memnun kalmıştır. Öyle ki kaptana üzerinde geminin resmi bulunan altın bir madalya bile hediye eder.

Sultan Mahmut vapurla olan ilişkisinin dozunu kaçırmış, en küçük seyahatlerinde bile onu kullanır olmuştur.

1830'da Swift'le Tekirdağ'a kadar seyahat eder. Ne var ki bu yolculuk birbiri ardına gelen aksilikler yüzünden bir kabusa dönüşmüştür.

Yolda, gemide buğ yapacak kömür biter. Tekirdağ'da kömür bulunamadığı için geminin ocağına odun konulur. İstanbul'a yaklaşıldığı sırada ise, büyük bir fırtına kopar. Gemi Silivri açıklarında lodosun yol açtığı dev dalgalarla boğuşmaktadır.

Padişahın vapurunun arkasına bağlanıp çekilen tebdil kayığı da batar.

Sultan Mahmut'un kayıkta bulunan çok kıymetli şemsiyesi de kaybolarak sulara gömülür.

Ne diyelim, elmas her yerde bulunur, ama çıkarması zordur!

Sulukule'de değişim rüzgârları

İLLE DE ROMAN OLSUN

Eskiden "istimlak" denirdi, şimdi "kentsel dönüşüm projesi" deniyor.

Demek ki lacilerin altına beyaz gömlek giyip "Versace krav" takınca dil de değişip kibarlaşıveriyor!

İstanbul'daki en büyük kentsel dönüşüm projelerinden biri Sulukule'de gerçekleştiriliyor. Sulukule yıkılıp yeni baştan yapılacaktır. Kazma vuruldu!

Kent dönüşüp özünden ayrılıyor. Sulukule'ye iki katlı evlerden oluşan 620 konut ve büyük bir otel yapılacaktır. Böylece zaten asırlardan beri "öteki" muamelesi gören çingeneler, yabancı turistlere gösterilecek. Onlardan "İşte bizim çingenelerimiz de burada yaşıyor" diye söz edilecek!

Kimse çingenelerin İstanbul'un fethinden önce gelip henüz 1056 yılında Sulukule'ye yerleştiklerini bilmeyecek!

Uyanık politikacı ve rantı yaşam tarzına dönüştürmüş belediye encümeni daha iyi yaşam koşullarından, insana yakışan mahal-

lelerden dem vuruyor. Uygulama mantıklı gibi... Yıkılan mahallelere yeni evler yapılacak ve sözüm ona, çingeneler bu evlerde yaşayacak. Esmer vatandaşlarımız cüzi taksitlendirmelerle ev sahibi olabilecek. Ama bu evler zaten onların!

Çingene, dostluğa, günübirlik yaşama alışık. Vur patlasın, çal oynasın; dedesinden kalan evde kimi zaman yirmi kişi yaşıyor. Elbette devlet her aileye bir ev vermiyor. Hesap ortada, en babası 120 metrekare olan eve on çingene ailesinin sığması mümkün değil!

Sulukule, İstanbul'un en eski mahallelerinden biri. Üstelik dünyanın en eski çingene yerleşim bölgesi. Burası, İstanbul'da surların en alçak olduğu bölgede yer alıyor. Bayrampaşa deresi sur duvarlarını ıslatınca, ortaya dünyanın en ilginç semt isimlerinden biri çıkıyor: Sulukule.

Yerleşik hayatı hiçbir zaman benimsemeyen çingeneler, her ne hikmetse gelip Sulukule'ye yerleşiyorlar. İstanbul'un büyüğü olsa gerek!

Sulukule'de yaşam ve çevre koşullarının kötü olduğu ortada. Restorasyon mu?

Yıkma ve baştan başkasına pazarlayıp eş dostu ihya etmek varken, restorasyon da neyin nesi? Hem çingene öteki...

"Öteki" yıkımı dedesinden öğrendiği gibi zurna ve keman çalarak karşılıyor.

Onun tepkisi de, öfkesi de, hüznü de böyle...

* * *

İstanbul'da bir yerler yıkılıp başka yerler yapılıyor.

Miniatürk yeni yapılan yerlerden biri. Türkiye'nin ilk ve tek minyatür parkı. İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Haliç kıyısındaki Sütlüce'de 2003 yılında inşa ediliyor. Kurdelesı, dönemin Büyükşehir Beylediye Başkanı Ali Müfit Gürtuna ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından kesiliyor.

Miniatürk'te Türkiye ve yurtdışından seçilmiş 105 tarihi ve kültürel eserin aslına uygun 1/25 ölçeğinde küçültülmüş maketleri yer alıyor.

Proje çok orijinal gibi görünüyor.

Oysa İstanbul'daki "ilk minyatür park projesi", Osmanlı döneminde tasarlanıyor. Tanzimat Devri'nin uçuk bilim adamlarından Münif Paşa, minyatür bir Osmanlı parkı kurmak istiyor. Aynı zamanda bir şair olan paşa, kafasındaki alanı detaylı bir biçimde projeye döküyor. Projede, denizler, dağlar, tarihi eserler detaylı bir şekilde görünüyor. Münif Paşa adalara küçük gemiler yerleştiriyor. Rami Kışlası ve Okmeydanı'na kurulması düşünülen "Minyatür Osmanlı Parkı", ne yazık ki hayata geçmiyor.

Münif Paşa'nın projesinden Miniaturk'ün yeni bir fikir olmadığı anlaşılıyor.

Oysa İstanbul her dönem yeni, her dönem orijinal...

Kentin en eski sahipleri, kentsel dönüşümü zil takıp oynayarak karşılıyorlar. Kemanın yayını bir aşağı, bir yukarı çekiyorlar.

İtalyanlar Galata semtine bakarak, Cenova'nın baştan aşağı yeniden inşa edilebileceğini söylüyorlar.

Peki ya bir gün İstanbul'la birlikte Galata da yıkılırsa?

Hiç üzülmeyin nasıl olsa Miniaturk var!

Langalı Fatma

İSTANBUL'UN EN BÜYÜK KÂRHANESİ

Edirnekapı fetih ordularının İstanbul'a ilk girdikleri noktadır. Ulubatlı Hasan, sancağı bu kapı üzerindeki burçlara dikince, yeni bir çağ başlayacaktır.

Bu nedenledir ki Osmanlı sultanları kılıç kuşanma törenleri için Eyüp Sultan'a bu kapıdan geçip gitmişlerdir.

Edirne Kapısı kara surlarında Edirne'ye giden yol güzergâhında bulunduğu için imparatorluğun her döneminde büyük önem taşımıştır. Semt, İstanbul'un kendine özgü ve asla başka yerlere benzemez dokusunun da mihenk taşlarından biridir. 1565 yılında Koca Sinan tarafından yapılan Mihrimah Sultan Cami'nin hemen

karşısında Aya Yorgi Rum Ortodoks Kilisesi bulunur. İki dinin kutsal mabetleri bıkıp usanmadan, yüzyıllardır ve her gün birbirlerini selamlamaktadırlar.

Edirnekapı ilçesindeki Kariye Müzesi ise sadece İstanbul'un değil, ülkemizin en önemli tarihi eserlerinden sayılır. Atik Ali Paşa tarafından 1511'de camiye çevrilen yapının tarihi IV. yüzyıla dek inmektedir.

Semt çeşitli dönemlerin hattatları için hizmet veren mürekkep imalathaneleri ve büyükbaş hayvanların kesildiği salhanelerle de şöhret yapmıştır.

Edirne Kapısı'nın hemen dışında Kaptan-ı derya Kasapbaşı Hasan Sebili bulunur. Hem denizlerin hakimi hem de büyükbaşların korkulu rüyası olmak zor zanaattır...

Edirnekapı hazireleriyle de dikkat çekicidir. Bu nedenlerden ötürü semtin ruhlara selam göndermek için ideal bir yer olduğu söylenebilir.

Tarihin renkli sayfalarına açılan bu kapının daha başka hünerleri olduğundan da söz edebiliriz.

Bu hünerleri ünlü tarihçi Cevat Paşa'nın notlarından aktarıyoruz:

"...Edirnekapı semtinde bayağı bir mahalleye mutasarrıfa olarak kibarhane ve zarıfhane kerhanecilik etmekte olan ve hakkında zaptiye müşiri bile hüküm ve nüfuzu cari olamayan Langa Fatma, şevvalin yirmi sekizinci günü veda-i kerhane-i fena edip gitmiş olduğundan İstanbul'un en büyük kârhanesi kapandı ve ondan sonra ol mertebe muhteşem bir kârhane açılmadı. Vefatına bazı şairler 'Öldü Langa Fatıma' terkiibini tarih düşürdü..."

Hikâyenin son derece açık olduğu su götürmez. İstanbul'un ilk yerleşik genelevi Abdülaziz döneminde hizmet vermeye başlar. İşte genelev patroniçesi Langa Fatma'nın sırrı da burada yatar. Cevat Paşa, Osmanlı'da ilk Edirnekapı'da açılan ve meşhur Langa Fatma tarafından hizmet veren geneleve kimseler tarafından dokunulamadığından dem vuruyor. Cevat Paşa bir kademe daha

ileri giderek, metne, Fatma'nın ölümünden sonra kapanan bu genelev gibisinin bir daha görülmediğini de ilâştırıyor.

Üst üste vergi rekortmeni olan Matild Manukyan'ı düşün­düğümüzde genelev patronîçelerine hiç de yabancı olmadığımızı söylememiz mümkün. Demek ki sektörde, erkek ruhundan anla­yan ve mutlak surette, "mama" olarak anılan, işinin ehli pazarla­macılara her dönem ihtiyaç duyulduğu bir gerçek.

Umumhane, aşağı mahalle ve mektep...

Cevat Paşa, Langa Fatma'nın kerhane-i fena ettiğini vurgu­luyor.

Kâr-hane Farsça'da fabrika, yani gelir elde edilen yer anlamı taşıyor. Bu açıdan bakıldığında her şey birbirine uygun düşüyor. Çünkü beden satarak büyük kâr elde eden mama, çıkınladığı pa­ranın haddini bile bilmiyor.

Ancak bizim bu konuda referans almamız gereken esas teri­min "Kârh" olduğunu söyleyip kelimenin Farsça'da iğrenme, tik­sinme anlamı taşıdığını ekleyelim. Kârh ve haneyi bir araya geti­rince ortaya tiksiniilen evler çıkıyor. "Kârhane"nin bir süre sonra kârhaneye dönüştüğü muhakkak.

Fethin başarıya ulaştığı ilk nokta Edirnekapı...

İlk genelev de Langa Fatma tarafından Edirnekapı'da açılı­yor.

Kılıç zoruyla savaş meydanına düşürülen askerlerin yerini, sonraki dönemde tamamen bilek gücüyle yatağa çökertilen ağır meşrep aşifteler alıyor.

Cevat Paşa'nın notlarını bir kez daha hatırlayalım.

"Langa Fatma, şevvalin yirmi sekizinci günü veda-i kerhane-i fena edip gitmiş olduğundan İstanbul'un en büyük kârhanesi ka­pandı ve ondan sonra ol mertebe muhteşem bir kârhane açılma­dı."

Edirnekapı ruhlara selam göndermek için ideal bir İstanbul klasiği olarak dikkat çekiyor.

Ne diyelim, Şevval'in 28. günü ölen Edirnekapılı Fatma'nın ruhuna El Fatiha...

Fatih'te namaz, Eyüp'te kahve

BÜYÜK İSLAMBOL PROJESİ

Mahşer gibi bir kalabalığın içinden, beyaz bir atın üzerinde Fatih görünür. Kalabalık içinden sıyrılanlar onun ayaklarına kapanıp "Bizi bırakma sultanım" diye ağlayıp yalvarırlar. Tarih 29 Mayıs'tır.

Ancak İstanbul'un fethedildiği gün olan 29 Mayıs'ın 500 yıl sonrası...

İstanbul'un 500. fetih kutlamaları Fatih Camisi'nde gerçekleştirilir. II. Mehmet'in türbesi önünde boy gösteren atın üzerinde sultanı temsil eden bir aktör vardır. Ayaklarına histerik bir biçimde kapanılan "temsili Fatih" sinema oyuncusu Sami Ayanoğlu'ndan başkası değildir.

Altı ay içinde hem fethini hem de kurtuluşunu kutlayan bir başka kent yoktur.

29 Mayıs'ta İstanbul'un fethi, 6 Ekim'de ise düşman çizmesi altından kurtuluşu kutlanır.

İstanbul'un 500. yıl kutlamaları için Fatih Camisi'nin seçilmesi tesadüf değildir.

II. Mehmet, İstanbul'u düşürdükten hemen sonra Fatih Camisi'ni inşa ettirir.

Caminin ana giriş kapısında beyaz mermer üzerinde altın harflerle yazılan bir hadis bulunur:

"Konstantiniye muhakkak fethedilecektir. Onu fetheden komutan ne güzel bir komutan, onu fetheden ordu ne güzel bir ordudur!"

Fetihten çok öncesine dayanan bu hadis, İstanbul'un Hz. Muhammed'i bile büyülediğini gösterir.

* * *

Fatih Cami İstanbul'a bir meydan okumadır. Bu nedenle Osmanlılar o güne kadar olan en büyük ve iddialı mimari projeyi gerçekleştirirler.

Ayasofya'nın rakibi olarak yapılan ilk cami de burasıdır.

Mimar Sinauddin Yusuf bin Abdullah, detayları bir oya gibi işler. Caminin büyük kubbesi gökyüzüne erişecek gibi dururken, ona yanındaki kubbeler omuz vermektedir.

Evliya Çelebi camiyi "Cennetin tonozu" olarak tanımlamıştır.

Fatih Cami kendisi kadar büyük, kare şeklinde bir avluya sahiptir. Avluya sekiz kapının herhangi birinden girildiğinde, insanı hem fiziksel hem de ruhsal teslimiyet duygusu bir tül gibi sarar.

Bu açıdan bakıldığında Fatih Camisi'nin amacına ulaştığını rahatlıkla söylemek mümkün olacaktır.

Mabedin her iki yanında da medreseler bulunmaktadır. Bu medreselerden biri "Akdeniz" diğeri ise "Karadeniz" adını taşır. Fatih döneminden başlayarak, bin civarında öğrenciye yiyecek, barınma hizmeti veren eğitim alanı, bugünkü İstanbul Üniversitesi'nin de atası olarak kabul edilmektedir. Medrese 839'u bizzat Fatih tarafından başlatılmış 1770 kitaptan oluşan kütüphanesiyle de dönemin şartlarının çok üstünde bir eğitim sunmuştur. Buradan mezun olanlar, din bilgisi, mantık, skolastik felsefe, beşeri bilimler, anlam bilimi, dil bilgisi, metin yorumlama, üslup sanatı, geometri ve astronomi dallarında donanımlı hale gelmişlerdir.

Cami pek çok dönemde, pek çok önemli olaya damga vurmuştur. Büyük bir gövde gösterisine dönüşen 500. yıl fetih kutlamalarının başlangıç noktası da burasıdır.

Kutlamaların programı, henüz 1938 yılında yapılmaya başlar. "Fetih kutlaması dernekleri" kurulur. Aslında kutlamaların ilginç bir mesajı vardır. Beyaz at üzerinde gelen Fatih, yeniden ve bir kez daha İstanbul'u fethedecek ve kenti kurtaracaktır!

Kimden?

Elbette cumhuriyet rejiminden...

1953 yılındaki kutlamalar Atatürk'ün cumhuriyeti kurup laik düzeni sağladığı günden, ölümüne kadar geçen dönemdeki zamanla bir ödeşme niteliğindedir. 500. yıl kutlamalarının genel olarak, "Demirkırat Hükümeti"nin antilaik kesime bir armağanı olarak yaklaşmak mümkündür.

Peki İstanbul'un fethi ne zamandan beri kutlanır?

İstanbul Ansiklopedisi'nin "Fetih" başlıklı maddesi, bu konuyla ilgili bir anma töreni düzenlenmesinin Abdülhamid zamanında ortaya çıktığını söyler.

1903 yılına denk düşen 450. fetih yılı, görkemli kutlamalara sahne olur.

İstanbul düşerken, onun fethini kutlamak...

Hiçbir seyircinin yemediği acemice bir illüzyon olsa gerek!

İstanbul'un fethi günümüzde de bıkmadan usanmadan kutlanır.

450. yıl, 500. yıl, 555. yıl...

Temsili yeniçeri, sembolik gemileri, alnının akıyla yüzdürdükten sonra gelip Fatih Camisi'nde namaza durur.

İstanbul'a yeniden, yeniden, yeniden aynı gömleği dikmek modası geçmiş bir terzilikten, çürük bir işçilikten, hastalıklı bir el işinden başka bir şey değildir!

Buraları biz fethettik!

Sahte bir kibrin, içselleştirilmemiş "aidiyet duygusu" içimizi kurt gibi kemirip durmaktadır. İçi boş sentezlerin sarı klormatik gözlüğüyle, İstanbul'a bakanlar, Fatih Camisi'nin güzelliğinden de yoksun kalırlar.

Ne ilginçtir ki komşumuz Yunanistan'daki bazı softalar da her yıl 29 Mayıs'ta sokaklara dökülürler. Atina'daki rahiplerin önderliğinde ellerindeki buhurdanlarla ayinler düzenleyip İstanbul'u yeniden alacakları güne göndermeler yaparlar.

İstanbul'a yeniden, yeniden, yeniden gömlek dikmek...

Yunanlı dostlarımıza da sert bir mesaj verelim: "Dikilmiş gömleğin davası olmaz!"

* * *

İstanbul'un fethiyle ilgili sembollerden biri de Eyüp'tür.

Ne sokaklar ne meydanlar ne de ibadet yerleri...

Fatih Sultan Mehmet, Konstantinapolis'in İslam felsefesi ve doğu kültürüyle en ufak bir ilişki taşımadığını bilmektedir. Ancak şehre girmeden kısa bir süre önce, İslam kültürü ve İstanbul arasında mucizevi bir bağ kurar.

İstanbul'u alan İslam kılıfını da hazırlayacaktır!

Uzayıp giden kuşatma kimsede güç bırakmamıştır. Henüz 23 yaşında olan Fatih, iki aydan az bir sürede 30 yıl yaşlanmış gibi görünmektedir. Zaman zaman kuşatmayı kaldırmayı bile düşünür. Bazı paşalar huzursuz huzursuz kıpırdanırken, askerin umutsuzluğu da giderek artmaktadır.

Fatih'in uykuları kaçır.

Artık sadece kendisiyle baş başa kalmış, sadece kendi içine dönmüştür. Yine uykusuz, narsuz, yorgun gecelerden birinde hocası Akşemseddin çadırına girer.

Yorgunluktan çökmüş, endişeden solmuş, hayal kırıklığından bıkmış ruhu, nasihat dinleyecek halde değildir.

Akşemseddin bunu anlasa da sözünü esirgemez:

"Bizans'a gireceksin Mehmet! Eyüp Ensari Efendimiz tarafından bana malum oldu."

Mehmet, malumat konusunda son derece bereketli olan hocasının bu sözleri üzerinde çok fazla durmaz.

Akşemseddin buna rağmen sürdürür:

"Eyüp Sultan Hazretleri de burada yatıyor. Bana mezar yerini gösterdi. İşte burada tam bulunduğumuz yerde toprağın altında!"

Sultan bu son cümle nedeniyle sallanır...

Haliç'in ağzına gerilen zincir nedeniyle gemileri Beşiktaş'ta karaya çıkarıp yürüterek, Kasımpaşa civarında ve Haliç'in öteki ağzından denize indiren Fatih, işte bu tepelerde surların dibinde mevzilenmiştir.

Akşemseddin, Eyüp Ensari'nin mezar yerini Rumeli Beylerbeyi Dayı Karaca'nın karargâh kurduğu Haliç'e yakın bölge olarak işaret etmektedir.

Birkaç asker ve kazma kürek alınarak Akşemseddin'in peşi sıra tepeye ulaşılır.

Sultanın hocası toprağa ilk kazmayı vurur, ardından da Mehmet ve askerler hiç durmadan toprağı kazarlar. Sonunda yeşil bir mezar taşına ulaşılır.

Sultan, Akşemseddin'in ellerine sarılır.

Hz. Muhammed'in sağlığında onunla aynı yerde bulunup konuşma şerefine erişmiş kimselere "sahabe" adı verilmektedir. Eyüp Ensari'nin, sahabelik mertebesinde bir kademe öteye geçmiş olduğu ve peygamberin yakın dostluğunu kazandığı bilinmektedir.

Eyüp Ensari'nin mezarının bulunması, kentin daha önce de İslam orduları tarafından kuşatıldığının net bir göstergesidir. Fatih, İstanbul'u Eyüp Ensari aracılığıyla selamlarken, kenti ele geçireceğine de tam olarak inanmıştır.

Üstelik artık kafasındaki dönüşüm projesi de hazırdır.

Böylece İstanbul, "İslambol" olur.

Açıkçası Fatih, İstanbul'la arasındaki ilişkiyi Eyüp Sultan vasıtasıyla kurmuştur.

* * *

Konstantinapolis böylece Eyüp sırtlarında ergin olan bir Müslüman delikanlıya dönüşür. Kimbilir belki de "sünnet olup" yetişkinliğe ilk adım atan İstanbul çocukları bu yüzden ilk iş olarak birer padişah edasıyla yaka paça Eyüp Sultan'a götürülmektedirler.

Konstantinapolis İslambol'a dönüşürken, Eyüp de inancın kalesi olarak kabul edilecektir.

Padişahlar, genişleme dönemindeki tüm fetihlerin ardından, imparatorluğun başkenti İstanbul'a döndükleri zaman, kılıç kuşanıp Eyüp Sultan'a giderek zaferlerini kutlamışlardır.

Semt her dönem kutsal sayılmış, çok uzun bir dönem boyunca da, burada ticarethane açılmamıştır. Eyüp'te açılan ilk ticarethane Feshane Fabrikası olacaktır.

Ne var ki sonraki yıllarda bu gelenek bozulur. Sözelimi Eyüp'te birbiri ardına açılan oyuncakçıların her dönem farklı bir yeri olacaktır.

Ancak tahta kılıçlar, elle boyanan arabalar, endüstrileşen oyuncak dünyasına boyun eğmek zorunda kalırlar. İyi adamların maharetli elleriyle "Bismillah" çekerek açılan dükkân kapıları ebediyen kapanacaktır.

* * *

Eyüp'ün her dönem İstanbul tarihinde, hatırı olmuştur.

Bu hatır, Piyer Loti'de içilen acı kahveyle daha da sayılır hale gelir.

200 yıllık geçmiş olan Piyer Loti Kahvehanesi, eski İstanbul'un huşû içerisinde izlenebileceği ender yerlerden biridir.

* * *

Bir Fransız denizci subayı olan Pierre Loti, çeşitli dönemlerde İstanbul'da kalmış ve pek çok kişi tarafından gerçek bir Türk dostu olarak anılmıştır. Esas adı, Louis Marie Julien Viaud olan denizci, Eyüp'e gelerek bir Türk mahallesine yerleşir. Nam-ı diğer Loti, İstanbul'da bir Türk gibi yaşayacak, hatta daha öteye giderek "Türkmüş gibi" rol yapacaktır.

Pierre Loti'nin yazarlık kariyeri, denizciliğini gölgede bırakır. 1879 yılında yayımlanan ilk romanı "*Aziyade*", o dönemin Osmanlı

dünyasından kesitler sunmaktadır. Şark kültürünün tam ortasında yaşanan melankolik aşkın başrol oyuncusu da kendisidir.

Hikaye hüznölüdür, aşkın sonu dramatik biter; Aziyade ölür. Roman gerçeğin bir uyarlaması olarak bilinir. Pierre Loti çılgınca aşık olduğu kadın için gerçekte de Eyüp'te bir mezar yaptırmıştır. Ne var ki Aziyade'nin bir kadın olmadığını söyleyenler de bulunmaktadır. İddialar, Pierre Loti'nin aslında bir erkek olan Aziyade'ye peçe takarak yanında dolaştırdığı noktasına kadar gitmektedir. Bununla birlikte Pierre Loti'nin şark kültürünü anlattığı eserlerindeki satır aralarında eşcinsel eğilimler de açıkça gülümsemektedir.

Bir oryantalist olarak İstanbul'a nam salan Loti, pek çok kişi tarafından saygıyla karşılanacaktır. Osmanlı topraklarında yaşanan işgale karşı çıkmakta ve bir Türk sempatizanı olarak dikkat çekmektedir. Atatürk'ün bile kendisini bir nişanla ödüllendirdiği kayıtlara geçmiştir. Tüm bunlara rağmen, onu farklı pencereden değerlendirenler de olmuştur.

Pierre Loti'nin tüm dünyanın Osmanlı'yı parçalamakta olduğu bir dönemde, İstanbul'da bir dostluk numunesi olarak boy göstermesi, hatta ülkesi Fransa'nın karşısında durması timsah gözyaşlarıyla açıklanmıştır.

Bir imparatorluk batarken, nargile, hamam kültürü, şark gizemi gibi konularla meşgul olan Loti'nin sevilmesi kadar tepki çekmesi de doğal olacaktır. Açıkçası tepkilerin odak noktasında, onun, istediği ölçüde suya sabuna dokunarak, Osmanlı ülkesine seyirlik bir şöbiyet muamelesi yapması bulunmaktadır.

Onun hakkındaki en ağır eleştirilerden biri Nazım Hikmet'in satırları arasından boy gösterir:

*"Esrar, tevekkül,
kısmet!
Kafes, han, kervan,
şadırvan!"*

Gümüş tepsilerde rakseden sultan!
Mihrace, padişah,
binbir yaşında bir şah.
Minarelerde sallanıyor sedef nalınlar,
burunları kınalı kadınlar
ayaklarıyla gergef dokuyor.
Rüzgârlarda yeşil sarıklı imamlar ezan okuyor!
İşte frenk şairinin gördüğü şark!
İşte
dakikada 1.000.000 basılan
kitapların
şark'ı!
Lakin
ne dün,
ne bugün,
ne yarın
böyle bir şark
yoktu,
olmayacak!
Şark
üstünde çıplak
esirlerin
aç geberdiği toprak!
Şarklıdan başka herkesin
orta malı olan memleket!
Açlığın kıtlıktan olduğu diyar!
Ağzına kadar
buğdayla dolu ambar!
Avrupa'nın ambarı,
Asya!
Amerikan dretnotlarının tel direklerine
senin Çinlilerin
uzun saçlarından

sarı mumlar gibi asıyorlar kendilerini!
Himalaya'nın
en yüksek,
en dik,
en karlı tepesinde
Britanya zabitleri cazbant çaldırıyorlar,
kara tırnaklı ayaklarını daldırıyorlar,
paryaların
beyaz dişli ölülerini attığı Ganj'a!
Anadolu baştan başa
Armistrong'un
talim meydanı oldu!
Asya'nın bağı doldu!
Şark
yutmayacak
artık!
Bıktık be bıktık!
İçinizden biri
can verebilse bile
açlıktan ölen öküzümüze,
burjuvaysa eğer
gözükmessin gözümüze!
Hatta sen
sen Piyer Loti!
Sarı muşamba derilerimizden
birbirimize
geçen
tifüsün biti,
senden daha yakındır bize
Fransız zabiti!
Fransız zabiti sen
o üzüm gözlü Azade'yi
bir orospudan

daha çabuk unuttun!
Kalbimize diktiğin
Azade'nin taşını
bir tahta hedef gibi topa tuttun!
Bilmeyenler
bilsin:
Sen bir şarlatandan başka bir şey değilsin!
Şarlatan!
Çürük Fransız kumaşlarını
yüzde beş yüz ihtikarla şarka satan:
Piyer Loti!
Ne domuz bir burjuvaymışsın meğer!
Maddeden ayrı ruha inansaydım eğer,
şarkın kurtulduğu gün
senin ruhunu
köprü başında çarmıha gerer
karsısında cigara içerdim!
Ben elimi size verdim,
size verdik bir elimizi
kucaklayın bizi
Avrupa'nın sankulotları!
Sürelim yan yana bindiğimiz al atları!
Menzil yakın
bakın
kurtuluş günü artık sayılı.
Önümüzde şarkın kurtuluş yılı
bize kanlı mendilini sallıyor.
Al atlarımız emperyalizmin göbeğini nallıyor.”

Peki gerçekte Pierre Loti kimdir?
“Okuyan, yazan ve mutlak surette çok konuşan iyi niyetli bir
entelektüel” diyerek, konuyu rafa kaldıralım.

İstanbul, tarihin gölgesinde eski bir yosma gibi dinlenen sırları dökülmüş ayna.

İstanbul, binbir zamanların, yorgun silueti.

Ve İstanbul aziz bir bilge...

Hiçbir şeyin görüldüğü gibi yaşanmadığı kent.

Pierre Loti Kahvehanesi...

Eski İstanbul'un huşu içerisinde izlenebileceği ender yerlerden biri...

Eyüp'te bir fabrika

FES BAŞIMA

Eyüp Sultan'daki ilk işletme, İstanbul'un fethinden yıllar sonra açılacaktır...

3 Mart 1829'da cuma namazı kılmak için bir araya gelenler, Sultan II. Mahmut'u gördüklerinde hayretler içerisinde kalacaklardır.

Yeniçeri ocağını kaldırarak "hayırlı" bir olay gerçekleştiren sultan, ilk kıyafet devrimine de imzasını atacaktır. Mahmut'un üstünde geleneksel saray kıyafetlerinden eser olmadığı gibi başında da sultan kavuğu yerine kırmızı bir fes bulunmaktadır. İşte onu görenlerin hayreti bu yüzdendir.

Ayak diremeyi hayat felsefesi haline getiren geleneksel toplum, II. Mahmut'a yaftayı yapıştırır: "Gavur Padişah!"

Ne ilginçtir ki fesin bir âdet olmasına karşı çıkan zihniyet, şapka devrimine de direnecektir.

Modern toplumun bir fenomeni olan şapka, dinsel inançlara aykırı bulunur.

Beyzbol şapkasıyla el öpmek neredeyse olanaksızdır. Tıpkı bunun gibi fötr şapka ile da secdeye varılmaz!

İşte bu nedendir ki, şapka bir gavur icadı sayılacaktır.

Ne yazık ki uzlaşmayı sevmeyen tutucu zihniyet sembollerle yaşamaya bayılır.

Şark kurnazının zekâsı, cami de şapkayı çıkarmayı düşünecek kadar gelişmiş olsa da "istemeyiz" diye feryat etmeyi uygun bulacaktır.

Ancak bazen feryatlar işe yaramaz! Mahmut, "Cennet, kılıçların gölgesi altındadır" diyerek konuyu sert bir biçimde kapatır. Kapanan defter Eyüp'te kurulan fabrikayla başka yerinden açılacaktır.

1832 yılında Eyüp'te kurulan fabrikaya, fese memleketlerinden aşına olan Tunuslu ustalar yerleştirilir. Bu ustalar Türk ve Ermeni işçilere eğitim vermeye başlayınca, personel sayısı üç bine kadar yükselecektir.

Fesin görünümü son derece basit olsa da yapımı karmaşık bir süreç gerektirmektedir.

Ayrıca fes "tek tip" bir aksesuar gibi görünse de kullanım şekli itibarıyla sahibini ele vermektedir.

Ökçesinin arkasına basan Galata külhanbeyi fesini yana doğru devirerek, mesajı vermektedir:

"Ben püsküllü belayım!"

Aslında fesin püskülü gerçekte de sorun çıkarmaktadır. Çabuk dolaşmakta, karışmakta ve düzensiz görünmektedir. İşte bu nedenle ortaya ayakkabı boyacılarına benzer bir meslek erbabı olan püskül tarayıcılar çıkar.

Terzinin söküğünü dikemediği gibi boyacıların da ayakkabıları cilasızdır. Elbette püskül tarayıcıların feslerindeki püsküller de dağınık olacaktır.

Fesin kullanımı ilginç âdetlerin gelişmesine de olanak verir. Kan almak, sülük yapıştırmak ve diş çekmekte hünerli Lütfü Bey'in fesine, o zamanlarda cerrahların simgesi olan kerpeten takma izni verilecektir.

Bugün koca bir semte adını veren Feshane, geçmişte İstanbul sokaklarının kırmızı bir deniz gibi boyanmasına neden olmuştur.

Fesin kullanımı II. Mahmut dönemine denk düşse de Türklerin asırlar önce de fes kullandığına dair şaşırtıcı tarihi kayıtlar bulunmaktadır. 13. yüzyılda Aslan Yürekli Richard'ın ordularıyla

Haçlı seferlerine katılan Fransız şair Ambroise, Türklerin kırmızı başlıklarıyla olgun kiraz ağaçlarına benzediklerini aktarmaktadır.

Fesle ilgili son derece ilginç bir olay da III. Murat döneminde yaşanır...

Murat dönemi, Osmanlı İmparatorluğu'nun yozlaşmaya başladığı dönem olarak tarihe damgasını vuracaktır. Murat'la birlikte Manisa'dan gelen Şeyh Şuca, çocuk doğuramayan saray kadınlarına muska yazmakla ünlenecektir. III. Murat'ın himayesindeki şeyh, adını İstanbul'daki türlü rezaletlere yaldızlı harflerle yazdıracaktır.

Şuca, genç oğlanlara düşkün kişilere hizmet veren meyhane ve kahvehaneler zinciri kurarak, büyük bir servet sahibi olacaktır. Kazandıklarının haracını düzenli olarak padişaha göndermeyi de ihmal etmez.

Duruma tanık olan Peçevi gördüğünü aynen kaleme almıştır: "Şeyh Şuca, padişahla her buluştuğunda kazandığı hasılattan birer ikişer kese flori getirirdi."

Şeyh Şuca'nın önemli icatlarından biri de maymunlara yönelik bir fetva çıkarmak olur. Maymunlar insana benzediği için başlarına bir şey giydirilmesine karar verir. Böylece İstanbul'daki iki yüz maymuna birer kırmızı takke giydirilir. İlginçtir ki ahlâk yok-sunu Şuca hiç bilmeden Darwin Teorisi'ne yakınlaşmıştır. Sonuç olarak hem fesle olan ilişkilerimiz hem de maymunluk tarihimiz eskidir...

Ne derler; "Bizim kız bizden kaçır, başını kapır 'gözünü' açar..."

Cibali'den kimler geçti?

TÜTÜN KOKAR İSTANBUL

Bizans'ta "Porta İpigas" denilen bir kapı bulunur...

Konstantinapolis'in kapılarından her biri kılıç zoruyla açılır. Osmanlı tarafından kuşatılan Bizans düşmek üzeredir. Zağonos Paşa'nın kumandasında subaşı olarak çarpışan Ali'nin üzerinde

manda derisinden bir koruyucu vardır. Ali'nin emrindeki askerler de aynı kıyafetleri giymişler ve rivayet olduğu üzere Haliç'i bunları sal gibi kullanarak Porta İpigas kapısına kadar ulaşmışlardır.

Ali, "cebe" olarak bilinen bu meşin ceketi savaş boyunca sırtından çıkarmaz. Cibali semtinin adı, fetih günü bu kapıdan kente girmiş Cebe Ali'nin isminden bozmadır.

Cebe Ali tarihteki ilk nüfus memurlarından biri olarak da bilinmektedir. Çünkü İstanbul'un fethinden hemen sonra bir tarihçi olan yeğeni Dursun Bey'le birlikte Fatih tarafından şehrin sayımı için görevlendirilecektir.

* * *

1938'de Niğde'de askerliğini yapan Mehmet Raşit Ögütçü, "yabancı rejimler lehinde propoganda yapmak ve isyana teşvik" suçlarından tutuklanarak beş yıl hapis cezası alır. İsyankar askerin diğer bir önemli suçu da Maksim Gorki ve Nazım Hikmet okumaktır. Bursa cezaevinde çile dolduran Ögütçü, mahpusluğunun ikinci yılında yeni bir mahkumla tanışılır.

Avluda, topuklarını bir asker gibi birleştirerek, saygı içinde elini sıktığı kişi Nazım Hikmet'ten başkası değildir.

Ögütçü, şiirlerini takma isimlerle çeşitli dergilere yollamaktadır. Nazım onu düzyazı ve romana teşvik edecektir. Bursa'daki hapisane bahçesine ilginç anılar düşer.

Avluda top oynamadan önce gardiyanlardan izin almak gerekmektedir. Hapishane duvarını aşip özgürlüğüne kavuşan topun, geriye içinde bir esrar paketiyle döneceğinden kuşkulandır.

Nazım futboldaki kişisel başarısını bir şiirle özetler:

"Futbolda eski kurdum.

Fenerbahçe'nin forvetleri

mahallede kaydırak oynayan birer piç kurusuyken

ben

en ağır hafbekleri yere vururdum.

Futbolda eski kurdum..."

Oysa hapishane avlusundaki maçlar Nazım'ın şiirlerinden farklı bir gerçeği yansıtır:

Mehmet Raşit, Nazım Hikmet'in futbol becerisi konusunda şunları söylemektedir:

"...İşe uzun boylu, sarı saçları kıvr kıvr, kırk yaşlarında mavi gözlü şair de karıştı. Hem de takımın en zor yerinde oynuyordu: 'Ortahaf.' Şiirleri kadar usta ya da nefesli olmadığı için, onu ve defansı geçer, onu çıldırtırdık!"

Mehmet Raşit, Nazım'ın futbolculuğunu beğenmese de onun edebiyat ve hayat konusundaki önerilerini dinleyecektir. 1943'te *İkdam Gazetesi*'nde bir öyküsü yayımlanır. Bu öyküsünde ilk defa, daha öncekilerden farklı bir takma isim kullanacak ve bu ismi bir daha değiştirmeyecektir. "*Asma Çubuğu*" adlı öykünün altında "Orhan Kemal" imzası gülümsemektedir!

Nazım okuduğu için Nazım'la tanışan Orhan Kemal'in roman anlayışı toplumsal hayattan bağımsız değildir. Postallarının eski oluşundan yakınan ayakkabı boyacısına; "Bundan utanması gereken sen değil, zenginlerimizdir" diyerek inandığı gerçeği özetler. Bu düşünce, aynı şekliyle kitaplarında da yer almaktadır.

Baskılar, acılar, parasızlık...

Orhan Kemal tüm bunların arasında hem romanlara hem de aile yaşantısına fırsat bulacaktır. Dört çocuğu olur. 1943 yılında doğan oğluna, "Nazım" adını verecektir.

1914 yılında Adana'nın Ceyhan ilçesinde doğan Orhan Kemal'in ilk gençlik yılları Suriye'de geçer. Avukat olan babası Abdülkadir Bey, ilk Büyük Millet Meclisi'ne Kastamonu mebusu seçilir ve Adalet Bakanlığı'na getirilir. Çok partili rejime geçmek adına yapılan denemeler aileyi doğrudan etkileyecektir. Adana'da Ahali Cumhuriyet Fırkası'nı kuran Abdülkadir Bey, ülkesini terk etmek zorunda kalacak ve ailesiyle birlikte Suriye'ye yerleşecektir. Orhan Kemal, çocukluk ve gençlik yıllarıyla birlikte Suriye'deki günleri de "*Baba Evi*" adlı romanının satır aralarında vermektedir:

"...Ama ben babamı asıl 'fırka' mücadelelerinde tanıdım. Yine böyle günlerdi... Nutuk söyleyenleri niçin alkışladıklarını çok defa bilmeyen sokaklar dolusu insanın kinle, küfür şimşekleriyle yüklü kalabalığı. Kalabalık, kalabalık, hep kalabalık. Aynı parkele-re basan iskarpinli, çarıklı veya yalınayakların mahşeri hatırlatan, insanı coşturan müthiş kalabalığı..."

"...Beyrut'ta Fıstıklı tarafında oturuyorduk. Lübnan teb'ası olmadığı için, babama avukatlık yaptırmıyorlardı. Babam da annemin bileziklerini bozdurdu, on altın lira sermayeyle, Burç Meydanı'na çıkan aralıklardan birisinde, yüksek bir apartmanın altında, küçük bir lokanta açtı. Babam lokantaya pek uğramazdı. Yemekleri Süreyya adında bir Türk mültecisi pişirir, Niyazi'yle ben de lokantanın garsonluğuyla, bulaşıkçılığını yapardık. On yedi yaşıyordum ve hayatımın bu tarzından çok memnundum. Memleket, futbol, Cin Memet ve ötekiler silinmişti. Ortalık yeni yeni ağarmaya başlarken, Niyazi'yle birlikte evden çıkardık. O saatte Beyrut'un yeşil tramvayları bile seyrek işlerdi. Yalnız işçiler, o dünyanın her tarafında, herkesten az uyuyan, kadınlı erkekli çoluklu çocuklu kalabalık, onlar kümeler halinde ve yollarda olurlardı. Aralarına katılırdık... Tıpkı onlar gibi, ceketlerimiz omuzlarımızda, onların bastıkları parkelere basmak gururu içinde, iş-güç sahibi insanlardık..."

Orhan Kemal bir yıl sonra Türkiye'ye dönüp Adana'da çıırır fabrikasında işçilik ve katiplik yapar. Bu yıllarda edindiği insana ait birikimlerle Türk romanına damgasını vuracaktır. Onun kitaplarında süslü imgeler, şatafatlı kelimeler yerine "insan" ve çelişkiden doğan trajik öyküler anlatılmaktadır. Satır aralarından ezenle ezilen, köylüyle kentli ve kentli olmaya çalışan "olduğu gibi" gülümsemektedir.

Orta ikiden ayrılmak zorunda kalan Orhan Kemal, hayat üniversitesine devam edecek ve kariyerinin tadını profesörlük kültürüne kaykılarak çıkaracaktır.

Cibali semtinin adı, fetih günü bu kapıdan kente giren Cebe Ali'nin isminden bozmadır.

Cibali'ye, Ali'den yüzyıllar sonra Mehmet Raşit Öğütçü'den bozma büyük yazar Orhan Kemal girecektir.

Cibali semtine tütün kokulu ve fötr şapkalı bir gölge düşer. Gölge Cibali Karakolu'yla birlikte, tütün fabrikasını da selamlar.

IV. Murat döneminde, İstanbul'u kavuran büyük bir yangın çıkar. Sultan, yangının Cibali'de tütün içilen kahvehanelerden çıktığını bahane ederek buraların tümünü kapatır. Tütün içilmesi de yasaklanmıştır. İlginçtir ki semte cumhuriyet döneminin ilk tütün fabrikası kurulur.

* * *

"İstanbul'a kalemimle para kazanmaya geldim" diyen Orhan Kemal, ailesiyle birlikte Cibali'ye yerleşir. Haliç'e kıyısı olan Cibali, günümüzde Kadir Has Üniversitesi olan tütün fabrikasıyla ünlenmiştir.

Tütün fabrikası, geniş bir alanı işçi semtine dönüştürecek ve Orhan Kemal, iki katlı evinin penceresinden işçilere, çocuklara, kadınlara ve yoksul kalabalığa bakarak, Türk edebiyatının unutulmaz romanlarını yazacaktır.

Cibali'deki iki katlı evden yükselen daktilo sesi "*Filiz*", "*Cemile*" ve "*fabrika işçisi Murtaza*" gibi kahramanlara hayat verecektir. Orhan Kemal, saat dörtte yatağından kalkıp beş saat boyunca aralıksız yazmaktadır. Ardından kahvesini içmek ve eş dostla yararlanlık için Beyazıt'taki İkbal Kahvesi'ne uğrar.

Acı kahvesi getirilince bir sigara yakar...

Cibali; tütün fabrikası, karakol ve Orhan Kemal'dir.

İstanbul'a bıyıkları sararan adamlardan öyküler düşer.

Orhan Kemal, uzayan sohbetleri basit bir şekilde anlatmıştır:

"*Laf lafı, laf da tütün tabakasını açar!*"

Saraçhane ismi nereden geliyor?

BİNİCİLİK TARİHİMİZ

Ankara Savaşı'nda mağlup olan Yıldırım Bayezid, zincirlere bağlanmış halde, Timur'un önüne getirilir. Nam- diğer aksak Timur, Yıldırım'ı karşısında bulduğu anda sarsılarak gülmeye başlar. Tek gözü kör olan Osmanlı sultanı, diğer gözünden ateşler saçarak galip hükümdara bakmaktadır. Açıkçası bu şekilde alay edilmek hiç hoşuna gitmemiştir. Timur'a neden bu kadar güldüğünü sorar. Moğol imparatoru bunu net bir şekilde açıklayacaktır:

"Koca dünya senin gibi bir körle, benim gibi bir topala kalmış, işte buna gülüyorum!

Ankara Savaşı, tarihin gördüğü en ilginç çarpışmalardan biridir. Savaş esnasında meydana sis basar. Timur'un sadık adamlarından Esenboğa, fil birliğini komuta etmektedir. Sisler ardından çıkan filler, Osmanlı ordusunun üzerine bir kabus gibi çöker. Pos bıyıklı yeniçeriler hayatlarında ilk kez böylesine büyük hayvanlarla karşılaşmışlardır. Atlar ürker, yeniçeri askeri ürker, komutanlar ürker...

Osmanlı birlikleri çöker!

Ankara Savaşı'nın geçtiği yere Timur'un fil birliğini yöneten komutanın adı verilir. Askeri bir havaalanı olarak kullanılan Esenboğa, bugün de Ankara'nın en düz alanlarından biri olarak dikkat çeker.

Timur, esirini bir kafes içinde tutmakta, gücünün bir simgesi olarak halkına deşifre etmektedir. Yıldırım Bayezid bu tutsaklığa çok fazla dayanamayacaktır. Üstelik, oğulları kendisi ölmeden taht kavgasına tutuşmuşlardır. Tüm bunlar, mağlup Osmanlı hükümdarının yaralarını daha da kapanmaz hale getirir. Sonunda, kafasını demirden kafes parmaklıklarına vura vura kendisini öldürür.

Böylece kör topal dönen dünyayla tüm bağlarını keser.

* * *

Osmanlı İmparatorluğu Ankara Savaşı'yla "ilk duraklama dönemi" içine girer. Artık pek çok şeyin yeni baştan değerlendirilmesi gerekmektedir. Savaş teknikleri de bu genel değerlendirmeden nasibini alır.

Ankara Savaşı'nda birer tank işlevi gören zırhlı fillerin kullanılması, Osmanlı'da da fillere heves edilmesine neden olur. Bu tarihten itibaren, orduda kadrolu olarak görev yapmaları için Afrika'dan fil ve aslanlar getirilir. İmparatorluğun yeni gözdeleri olan bu vahşi hayvanlar İstanbul'da eğitimden geçirilecektir.

Topkapı Sarayı'na bir "aslanhane" kurulur. Aslanların öncelikli görevi sarayı muhafaza etmek ve gerekli hallerde savaş meydanında birer nefer olarak hizmet vermektir. Ne var ki aslanlardan gerekli randıman alınamaz. Hal böyle olunca birer şatafat numunesi olmaktan öteye gidemezler. Davul zurna çalınarak, imparatorluk sınırlarına getirilen aslanlar seyirlik hayvanlar oluverirler.

Peki Ankara Savaşı'ndan sonra savaş meydanlarında kullanılmak üzere, büyük umutlarla imparatorluğun başkentine getirilen fillere ne olur?

* * *

Saraçhane ve Unkapanı'ndan geçen Atatürk Bulvarı'nın eski adı Fil Yokuşu'dur. Yokuşun üzerinde tüm İstanbulluların sık sık altından geçtikleri Bozdoğan Kemerı bulunur. Kemerin yapımına ne zaman başlandığı kestirilmemekle birlikte, Roma İmparatoru Valens döneminde tamamlandığı rivayet olunmaktadır. Bu nedenle ismi, Valens kemerı olarak da bilinir.

Bir isyan sırasında çöken Kalkedon, yani Kadıköy surlarının taşları kullanılarak inşa edilen yapı, 373 yılında dönemin valisi Klearchos tarafından su perilerine ithaf edilerek, törenle hizmete sokulur.

Kemer Roma dönemiyle birlikte, Bizans ve Osmanlı dönemini de sırtında taşır. Her dönemde çeşitli tadilatlar yapılmış ve şehrin su ihtiyacı kemer sayesinde karşılanmıştır.

Ancak Bozdoğan, Osmanlı imparatorluğunun çeşitli dönemlerinde başka görevler de üstlenecektir. Kemerin kavisleri, "fil damı" olarak hizmet verir. Her kemer aralığına iki fil yerleştirilmiştir. Yeterince faydalanılamayan hayvanlar yerlerini böylece bulmuş olurlar...

İşte Atatürk Bulvarı'nın eski adının "Fil Yokuşu" olarak anılmasının nedeni de budur!

Bulvar üzerinde yer alan saraçhanenin ismi ise, burada yerleşen meslek erbaplarından gelmektedir. Atlara koşum takımı ve eyer imal eden saraçlar, Fatih devrinden başlayarak bu noktaya yerleştirilmişlerdir.

Koşum takımlarının yapıldığı saraçhane ve fil damı olarak kullanılan Valens Kemer...

Saraçhane'de fillere de koşum takımı ya da zırh yapıldı mı? Açıkçası bunu net olarak bilemiyoruz!

* * *

Bir bulvar üzerinde bu kadar hikâyenin toplanması gerçekten de şaşırtıcıdır.

Atatürk Bulvarı'nı takip ederek Unkapanı üzerinden Haliç'e inilir. Altın Boynuz'un yüzyıllar boyunca ticaret gemilerinin yanaştığı bir liman olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. Buğday, arpa ve un yüklü bu gemilerdeki mallar dönemin büyük terazileriyle tartılmaktadır. İşte bu terazilere Arapçada "kaban" denilir. "Un kabanı" da zaman içinde Unkapanı olacaktır!

İstanbul, geçmişin fırça darbeleriyle renklendirilen, bitmemiş, belki de asla tamamlanamayacak bir resimdir. Bu resme yakın geçmişte de fırça darbeleri vurulur. Haşim İşcan Geçidi, cumhuriyet döneminin renklerinden biri olarak, kendine çerçeve içerisinde bir yer bulacaktır.

* * *

Geçidi bir çocuk gözüyle değerlendirmek ilginç olacaktır. Çünkü burası bir bisiklet mabedi olarak dikkat çekicidir.

Haşim İşcan'ın geç başlayan bisiklet tarihimizin büyük bir bölümünü oluşturduğunu söylemek mümkündür.

İstanbul'da dut ağacına tırmanma fırsatı bulanlar, "Hüdaverdi" ya da "Pinokyo" gibi bisiklet markalarını da anımsayacaklardır. Çeşitli aksesuarlarla süslenen bisikletler "mahalle" kavramının olduğu yıllara damga vururlar. Selesi uzun ve vitesli "Tintin" ve "Polo" marka bisikletlerin ise, mahalle aralarından daha afili geçtikleri muhakkaktır. Bisiklet aksesuar demektir.

Çocuk hayatı başkadır.

Çocuk, "hayatı" selenin arkasına takılan "kedi gözü"yle görür, önünü "çınçın" kornayla açar.

Çocuk hayatı başkadır.

Tekerlek kenarına sıkıştırılan yoğurt kapağı, küçük bir ayrıcalık, maliyetsiz bir aksesuar ve mutlak yaygara demektir.

Tekerlek döndükçe mahalle uyanır, mahalle uyandıkça tekerlek döner...

Bisiklet yaz, bisiklet iyi karne, bisiklet mahallenin en güzel kıızıyla her dem göz göze gelebilmek imkânıdır.

* * *

Bisikletler İstanbul'da ilk kez 1800'lü yılların sonunda Be-yoğlu'nda görülür. "Velospid" adıyla nam salan bu tuhaf icat, görenleri hayrete düşürecektir. Halk kısa süre içinde sağda solda bisiklet görmeye alışsa da işe yaramaz bulduğu bu icada itibar etmeyecektir.

Her geçen gün popülasyonu artan pek çok dünya kentinde bisikletler baş tacı yapıp onlara, ulaşımı çözen pratik araçlar olarak bakılsa da bizde durum farklıdır.

Ne yazık ki bisiklet bir çocuk eğlencesi olmaktan öteye geçemeyecektir.

İstanbul'da bisikletin hiçbir dönem yeteri kadar itibar görmemesinin birkaç nedeni olabilir. Hâlâ; at, avrat, silah geleneğinden beslenen yaşam tarzında bisiklete "zibidi icadı" olarak bakılması

kaçınılmazdır. Atın yerini zamanla araba sevdası alınca, bisiklet yaya kalır. İstanbul'da bisikletin tutunamamasının bir nedeni de şehrin fiziksel yapısıyla ilgili olabilir. Kentin yedi tepesine şiirler yazılsa da hiçbir tepedeki şiire pedal çevirerek ulaşılmaz. Her tarafı yokuşlarla çevrili İstanbul'da bisiklete binmek zor zanaattır.

Ne var ki bisiklet gün geçtikçe çocuklardan da uzaklaşır.

Apartman kültürüyle ruhu, arazi istimlaklarıyla bedeni alınan kentte, sadece mahalle kavramı değil, mahalle araları da daralır.

Belki de Haşim İşcan Geçidi altından geçen yetişkinlerin de çocuklar kadar heyecan duymasının nedeni budur. Çünkü Haşim İşcan, geçmişe özlem antolojisinin, "açık hava müzesi" gibidir...

Filleri getiren adamlar, atlara koşum takımları yapan saraçlar ve bisikletler...

İstanbul, gün geçtikçe büyüyen bir umman,
İstanbul asla büyümeyen bir çocuktur!

Mimar Sinan susuz öldü

KIRK ÇEŞME, KIRKININ DA SUYU KESİK ÇEŞME

İstanbul kurulduğu günden itibaren, dudakları çatlamış genç bir kız gibi su aramaktadır. Denizden fazlasıyla payını alan kent, ırmak ve akarsu bakımından son derece bahtsızdır. Kent, kana kana su içeceği günü hararetle beklemektedir.

İstanbul'da susuzluk sorunu yeni değildir.

Kanuni Sultan Süleyman devrinde nüfus iyiden iyiye artınca büyük bir su sorunu baş gösterir. Halk bir gıdım suya bir servet öder olmuştur. Soylu ve zengin koca bir başkent, amansız serapların kucağında büyümektedir.

Muhteşem Süleyman çareyi Mimar Sinan'da arar.

Baş mimar, İstanbul'a nereden ve nasıl su getirebileceğini düşünmek için zaman istedikten sonra atına atlar ve yardımcılarıyla birlikte Çekmece'den başlayarak, Beşiktaş'a kadar olan bölgeyi tarar.

Defterine gezdiği yerlerdeki su kaynaklarını, nehir ve dereleri not eder. Gözlemleri sona erdiğinde sultanın karşısına çıkar.

Sakalını sıvazladıktan sonra sakın bir edayla konuşmaya başlar:

“Sultanım İstanbul’a su gelmez değil. Ama bunun büyük bir masrafı vardır. Akan sulara yol açmak ve pek çok baraj yapmak gerekmektedir. Ancak altın dolu keseleri ucuca eklemek şartıyla başkente su gelebilir.”

Bedel ödemeye çoktan razı olan Kanuni rahatlamıştır. Sinan’a kendine ne denli güvendiğini belli eden bir ses tonuyla cevap verir:

“Sinan Ağa, sen suyu getir, ben keseleri değil ucuca yan yana eklemeye razıyım!”

Mimarbaşı böylece işe koyulur. İstanbul dışındaki su kaynaklarını Kağıthane civarında, belli bir bölgeye toplar. Ardından büyük geçitler yaparak, bunlarla suyu İstanbul’a getirir. Şehirde belli başlı meydanlara yaptığı umumi çeşmelerden akıtır. Çeşmelerin tamamı kırkı bulmaktadır. Bu yüzden de kırk çeşme suları olarak anılırlar.

İstanbul’a getirilen su, o güne kadar musluk gibi bir âdet olmadığı için boşa akıp ziyan olmaktadır. Binbir zahmetle getirilip heba olan su görenleri üzer.

Tüm zorluklar, icat ve aydınlanma getirir. İstanbul’da ilk kez çeşmelere, musluk işlevi gören ve lüle olarak adlandırılan demir borular takılacaktır.

Meydanlardaki çeşmeler halkın genel malı sayılmıştır. Herkes küpünü ihtiyacı oranında doldurmaktadır. Hiç kimsenin özel kanallarla evine su çekmesine izin verilmez.

Ancak bir istisna vardır.

İstanbul’da bir eve çeşme ilk kez o yıllarda yapılır. Kente suyu getirip halkı ihya eden Sinan, evindeki lülenin ağzına tasını dayayıp su içebilmektedir. Sinan evinde su akan tek kişidir.

Tam 46 yıl boyunca tahtta oturan Kanuni, 1566 yılında tarih sahnesinden ilelebet çekilir. Onun ölümüyle bir dönem kapansa da, cihan padişahından sonra gelen hükümdarlar da su yönünden rahat ederler. Ancak bir süre sonra Sinan'ın hizmetleri hatırlanmaz olacaktır.

Onun suyu İstanbul'a getirmek için gösterdiği çabalar ve onca zahmet kimseleri ilgilendirmeyecektir.

Günün birinde, üç dönem eskiten büyük mimarın, Süleymaniye semtinde bulunan evinin kapısı çalınır. Doksan dokuz yaşını süren usta, bastonuna tutunarak kapıyı açar. Karşısında Topkapı Sarayı'nın habercisi bulunmaktadır. Postacı, Sinan'ın karşısında büyük bir saygıyla eğildikten sonra onun saray divanında beklediğini haber verir.

Saraya ulaşınca büyük bir heyetle karşılaşır. Ulemalar, sadrazamlar ve kadı...

Usta çok geçmeden, ne sebeple, o yaşlı haliyle saraya çağrıldığını anlayacaktır.

Devlet erkanı ondan hesap sormaktadır.

"Eve özel olarak su almak yasak olduğu halde, sizin evinizde su bulunmaktaymış. Ferman padişahın değil mi?"

Koca mimar şaşırsa da belli etmez.

"Cihan padişahı bana özel olarak izin vermişti" diyerek geçiştirir.

O zaman da divandakiler Sinan'dan özel izin belgesini göstermesini isterler.

"Hükümdarın sözü sözdür" der Sinan. "Mühürlü bir ferman istemeyi aklıma bile getirmedim!"

Divan zor durumda kalmıştır. Her kafadan bir ses çıkar. Kimisi Sinan'ın İstanbul'a su getiren kişi olduğu için devir değişse de ayrıcalığının aynen sürdürülmesini ister. Kimileri ise buna şiddetle karşı çıkar. Yüce Osmanlı'ya hizmet eden tek kişi Sinan değildir. Onun evinde su varsa diğerlerinin evlerinde de su akmalıdır. Ancak bunun imkânsız olduğu ortadadır.

Uzun tartışmalardan sonra bir karara varılır. Sinan'ın evine ulaşan su kesilecek, ancak büyük mimar, o güne dek fermansız kullandığı su için herhangi bir bedel ödemeyecek ya da cezaya tabii tutulmayacaktır.

Koca mimar, saray divanından üzgün, fakat vakur ayrılır. Gel-diği gibi bastonuna dayanarak evinin yolunu tutmuştur. Yolunun üzerindeki çeşmelere bakarken buruk bir şekilde tebessüm eder.

Bir süre sonra hastalanır, yatağa düşer. Tam bir asırlık çınar devrilmek üzeredir. Çevresinde bulunanlar, ölmek üzereyken bir mendili ıslatıp onun dudaklarını nemlendirmek isterler. Ancak Koca Sinan'ın evindeki musluktan su akmamaktadır. İstanbul'u suyla ihya eden büyük usta, evinde susuz ölecektir.

İstanbul'da bir semte esin kaynağı olan "40 çeşme" bulunur. Şimdi hiçbirinin suyu akmayan bu çeşmelerin kırkına da Sinan hayat vermiştir.

Balat'ta güneş tarihe batar

YAHUDİLER İSTANBUL'DA

1492 yılının Ağustos ayı İspanya limanlarına büyük bir hareket getirir. Can derdine düşmüş Yahudiler, yükte hafif, pahada ağır ne varsa yanlarına almış kaçmaya hazırlanmaktadırlar. Bu onların tarihteki ilk kovuluşları değildir. Aslında bu kara yazgıyı hazırlayan koşullar, 1391 yılında olgunlaşmaya başlar.

Ecica Başpiskoposu'nun çalışmalarıyla şekillenen Yahudi aleyhtarı hareket, çok sayıda papazın destek vermesiyle yayılır. Sonrası tam bir tufandır. Çok sayıda Yahudi cemaati yok edilirken, bazı Yahudiler varlıklarını sürdürebilmek için Hristiyanlığı kabul etmiş gibi görünürler. Ancak bir kere insan avı başlamıştır.

Hristiyan papazları, "Marona" yani dönme adını verdikleri Yahudi asıllıları, mimlemeye başlarlar. Kilise ve devlet işbirliği kendinden olmayana kan tüküren bir canavara dönüşmüştür. Sadece

Yahudi avlamak için bir engizisyon heyeti kurulur. Hemen ardından da mahkemeler açılır.

Kıyım, güröldeyerek akan bir çağlayan gibi yaklaşmaktadır. Kastilla Kraliçesi Isabelle ve Aragon Kralı Ferdinand, ülkelerini birleştirip Büyük İspanya'yı kurunca Yahudilerin bu coğrafyada yaşamaları olanaksızlaşır. Isabelle ve Ferdinand, aynı kalemle aynı belgenin altına imzalarını koyarlar. Böylece Yahudilerin "Kovuluş Fermanı" ortaya çıkar. "Edict of Expulsion" azınlıklara sadece iki seçenek sunmaktadır: Ya gidecekler ya da Hristiyan olup "dönek" statüsüyle "insanlık dışı" eziyetlere katlanacaklardır.

Yahudiler ferman gereğince, en geç 2 Ağustos 1492 tarihine kadar ülkelerini terk etmeye zorlanmaktadırlar.

* * *

Ağustosun ilk günleri İspanya limanları hıncahınç insanla doludur. Osmanlı İmparatoru Sultan II. Bayezid Han'ın kendilerine sığınma hakkı tanıdığı Yahudiler ufka bakarak, kendilerini bildikleri topraklara taşıyacak gemileri beklemektedirler.

Piri Reis ve amcası Burak Reis'in kadirgaları ufukta belirince, Yahudiler içlerine umutlarını, kinlerini, yaşama arzularını ve bilinmezlik duygularını koydukları bavullarını kadirgalara yüklerler. Son kadirganın son halatı iskeleden alınınca, dalga kokulu bir yolculuk başlar. Martılar hüznle denizin üstünde inci tanesi gibi dizilen gemilerin üzerinde uçarlar...

Ve onlar üşürler.

Ve onlar acıkırlar.

Ve onlar birbirlerine sarılırlar.

Sonra da uyurlar...

* * *

İspanya'daki hareketlilik ertesi gün de bitmez. Ancak bu başka bir gelişmenin kıpırtısıdır. Kristof Kolomb yoğun uğraşlar sonunda Isabelle'den büyük bir keşif için maddi ve manevi desteği

sağlamıştır. Yahudilerin İspanya'yı terk edişlerinden bir gün sonra; 3 Ağustos 1492'de 120 kişilik mürettebatı bulunan "Santa Maria", "Nina" ve "Pinta" isimli gemilerle İspanyol bayrağı altında Palos Limanı'ndan batıya doğru açılacaktır.

Yahudiler asla İspanya'ya geri dönmeler de Kolomb, 15 Mart 1493'de yani tam 224 gün sonra ayrıldığı Palos Limanı'na geri döner. Doğu Hindistan sandığı Amerika Kıtası'nın nimetlerini Isabelle'e anlattığında, ödüllendirilerek, koloni kurmak ve köle getirmek üzere yeniden aynı kıtaya gönderilir.

Ne tuhaftır ki Yahudileri yerlerinden yurtlarından eden kötü kader, aynısını Amerika yerlilerine de yapmaya hazırlanmaktadır.

İspanya'nın limanları, yağmalanan bir kıtaya yolculuk yapan gemileri ağırlamaktadır...

Basit bir biçimde yaşamını sürdüren insanların tadı kaçmıştır. Ancak İspanya'ya para akmakta ve Amerika, "Amerika" olmaktadır.

Ya Yahudiler?

Onlar sığınacak saray gibi bir liman bulurlar. Haliç kıyısında, Ayvansaray ve Fener arasında bir semt olan Balat, onları kucaklar. Latince "saray" anlamına gelen "Palantion"dan bozma Balat'ın surlardaki Blaharna Sarayı'na yakınlığı nedeniyle bu ismi aldığı muhakkaktır.

Haliç'in karşısında hüznü bir şiir gibi akan Balat, "Sefarad" olarak adlandırılan İspanyol Musevilerinin nefes aldığı, aşık olduğu, hüznü olduğu, kısaca yaşadığı bir merkez olarak bilinmektedir.

Balat yakın zamana kadar İstanbul'daki başlıca Yahudi mahallesi olarak varlığını sürdürmüştür. İstanbul'daki ilk apartmanlar da Yahudi kültürünün bir parçası olarak Balat'ta görülür. İstanbul halkının çok uzunca bir süre alışmadığı bu yapılar "Yahudihane" ismiyle anılmıştır.

15. yüzyıldan itibaren İstanbul'un Musevi cemaati Balat'ın yanı sıra onun karşısında yer alan Hasköy'de de ikâmet etmiştir.

Ne var ki Balat Yahudileri, 1950'den itibaren İsrail'e göç etmeye başlarlar. Bu göçü 1955 yılında yaşanan "6-7 Eylül Olayları"

hızlandırır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal'in Selanik'teki evi bombalanmış, gazeteler yıldırım baskılarla bu olayı tüm dünyaya duyurmuşlardır. Haber özellikle İstanbul'da büyük tepkiyle karşılanır, Azınlıkların evlerine, iş yerlerine, ibadethaneleri ve hatta mezarlıklarına saldırılır. Pek çok dükkân, olaylar sırasında yağmalanmıştır.

İstanbul'da kalanlar da zamanla şehrin başka semtlerine taşınırlar, Balat'ta çok az sayıda Yahudi kalmıştır.

Ancak onların ruhları, zamana, mekânların duvarlarına sinmiştir.

Eski Balat'ın kapısından içeri girince, Yanbol ve Ahrıda Sinegogları ile karşılaşır, genellikle üç katlı olan cumbalı evler tarafından selamlanırsınız. Balat'ta güneş, Aya Strati Ortadoks Kilisesi ve Mimar Sinan'ın yaptığı Ferruh Kethuda Camisi'ne sığınır. Ardından da cumbalı evlerden birinin penceresinden sarkan eski bir zeytinyağı kutusundaki akşam sefalarını öperek, Haliç üzerine konar.

Balat'ın daracık sôkaklarında arkadaşıyla ip atlayan bir kız çocuğunun gözlerine bakıp "Sen nerelisin?" diye sorunca, size mutlaka "İstanbulluyum" diye cevap verecektir.

"Peki Amerika'yı kim keşfetti küçük kız çocuğu?"

Cevap asla gecikmez:

"Elbette Kristof Kolomb."

Balat'ın mis gibi yeni yıkanmış çamaşır kokan sokaklarından bir ses yükselir:

"Hadi kızım eve gel artık!"

Ve güneş koca bir tarihi kucaklayarak batar...

Küçük pazar'da küçük umutlar

ŞİİR KARIN DOYURMAZI!

Kızkulesi'ne karşı uçan martı kanadına bir şiir takalım:
İstanbul hüznü aşklar tutanağı,
İstanbul günbatımına karşı kaldırılan kadeh,

İstanbul kahve kokusu, deniz sesi,
İstanbul, afili aşiftelerin işveli neşesi

Şiir faslını kapatıp madalyonu çevirelim ve bohem, egzotik,
cilveli, keyfe keder bu kenti tersten okuyalım...

Sahi İstanbul'un dibinde ne var?

Bunu anlamak için önce Esenler Otobüs Terminali'ne uğrayıp
ardından vakit kaybetmeden şehrin içine doğru süzülelim.

Artık "taşı toprağı altın" masalına kimse inanmasa da her
gün Anadolu'nun pek çok yoksul kentinden kalkan otobüs bura-
ya yanaşıyor.

Bavullarının içine hasretlerini, sıra özlemlerini, anne dualarını
koyanlar, karın tokluğuna çalışmak üzere İstanbul'a akın ediyor-
lar. Açıkçası umudun yüzüne kimse bakmıyor artık.

Esenler'den bir biletle şehrin merkezine doğru yol alıp Süley-
maniye, Vefa ve Küçükpazar'daki bekâr evlerine sığınalım.

Her gün hem kendi karnını doyurabilmek hem de sılada bulu-
nana biraz para yollayabilmek için İstanbul'a gelen onlarca kişinin
sığındığı Küçükpazar bekâr odalarıyla dikkat çeker.

Bekâr odaları, tüberküloz, yalnızlık ve romatizma kokar.
Buralarda yaşarken İstanbul'u sırtında taşıyanların, İstanbul'dan
haberleri yoktur. Yıllar önce memleketinden kalkıp ailesine biraz
para yollayabilmek amacıyla Küçükpazar'a gelenler anlatırlar...

"Bekâr odaları dünyanın sonu. Burada yaşamak kışın soğuk-
la, yazın sıcakla mücadele ederek geçiyor. Yarına karşı umut mu?
Ne gezer. En büyük umut, akşam olunca karın doyurmak. Bir ki-
şinin bile rahat etmesinin mümkün olmadığı küçücük odalarda
bazen on kişinin bir arada yattığı oluyor."

Küçükpazar'da sabah erken başlar. Burası İstanbul'un en eski
semtlerinden birisi. Eminönü'ne bağlı Küçükpazar'ın penceresi
denize bakar.

Ve soğuk, deniz tarafından içeriye sızar.

Küçükpazar'daki odalarında bulunan köhne sedirlerden kal-
kanlar, kendilerini sokaklara atarlar. Semtin yakınlarındaki çeşitli

atölyeler gün boyu üretim yapar. Küçükpazar'da sigortasız, kayıtsız, kimliksiz bir yaşam bulunur. Hayatı elleriyle, tırnaklarıyla kazıyanlar, İstanbul'u sırtlarında taşırlar.

İstanbul'un geçmişine baktığımızda da Eminönü çevresinin bekâr odalarıyla meşhur olduğunu görüyoruz. Osmanlı'ya kan kusturan yeniçerilerin bir bölümü bugün Bahçekapı olarak bilinen "Melegirmez" semtindeki bekâr odalarını mesken tutmuşlardır. Ancak bu tayfanın, günümüzde karın tokluğuna çalışan garibanlardan net bir biçimde ayrıldıklarını söyleyebiliriz. Yeniçerilere ev sahipliği yapan Melegirmez'e hava henüz aydınlıkken uğramak bile tekinsiz sayılmıştır. Gün geçtikçe daha da azan yeniçeriler, adlarını türlü rezilliklere şan ve şöhretle yazdırırlar. İçki içip rezillik çıkarmak, kazan devirip isyan başlatmak, adam yaralamak ve öldürmek, yeniçerilerin sıradan işleri olarak bilinir. Ancak bu arsız askerlerin vukuatları bu kadarla sınırlı kalmamıştır. Yeniçeriler, gözlerine kestirdikleri kadın ve kızları gündüz vakti İstanbul'un ortasından kaldırıp bekâr odalarına getirerek, namus bozmaktadırlar.

Eskilerin bereketi ve temizliği yok olan yerlere "Melek girmez" demeleri bu semtte somut bir biçimde hayat bulmuştur.

Melegirmez'i anlatmak mı?

Dünyanın sonu kadar karanlık, ürkütücü, saflığı bozulmuş ve kirli sayılmaktadır.

Semt, melekleri bile kaçırmaktadır!

O yıllarda İstanbul'da, her gün yaklaşık bin kişinin ölümüne neden olan bir veba salgını baş gösterince, II. Mahmut vebanın bu semtten yayıldığına karar verecektir. Zaten yeniçeriler topun ağzındadırlar. İşe yeniçerilerin "31" adlı cemaatinin idaresi altında bulunan odaların yıktırılmasıyla başlanır. Yıkılan binaların çevresinde pek çok kadın cesedine rastlanır. Semt tamamen temizlenince, buraya Hidayet Camisi yaptırılacaktır. Böylece geçmişin karanlık izleri silinmeye çalışılacak, atılan temelle belki de meleklerin yeniden semte girmesine olanak sağlanacaktır.

Eminönü çevresi geçmişten günümüze bekâr odalarıyla meşhurdur.

Küçükpazar'ın nefesi deniz kokar. Ancak burada yaşayanların, ne denizden ne de deniz kokusundan haberleri bulunur. Küçükpazar'da sabah erken başlar, güneş geç batır. Karın tokluğuna mesai yapanlar, tüberküloz, romatizma ve yalnızlık kokan odalarda hayat bitirirler. Memlekete biraz para göndermek için İstanbul'a düşenler, İstanbul'dan habersiz yaşarlar. Gelip de dönemeyenler, kent yoksulluğuna yeni bir cila atarlar. Umutsuz, tekdüze, sırttan bir ciladır bu.

Küçükpazar'da sadece pazar günleri nefes alınır. Pazar kahvaltılarında helva, beyaz peynir ve zeytin küçük bir mutluluktur. Yıkandıktan sonra ranzalara asılan çamaşırlar giyilir. Ayakkabılar cilalanır. Kentin şımarık ve aşüfte kadınlarına iç geçirilen küçük bir mutluluktur bu.

Melekgirmez ve Küçükpazar birbirlerine ellerini uzatsalar kenetlenecek kadar yakındırlar. Geçmişte yeniçerilerin bekâr odaları "melek kaçıran" bereketsizlikler nedeniyle veba salgını bahane edilerek yıkılmıştır. Bugünse Küçükpazar, şehrin imar planı çerçevesinde yıkılmayı beklemektedir.

Ne tuhaf, belki de yeniçeriler ödeyemedikleri veballerini, bugün Küçükpazar'da kalan bekârlara ödetmektedirler.

Anadolu'nun pek çok yoksul kentinden kalkan otobüsler, şehrin yamacına yavaşlar. Gidecek yeri olmayanlar şehrin kalbine yayılır. İstanbul iç içe geçmiş yalnızlıklar çağıdır.

İstanbul'da bir kadını özlemek âdettendir.

Bir anne, bir sevgili ya da kız kardeş...

İstanbul tekinsiz, arsız bir coğrafyadır.

İstanbul garibanlık atlasıdır.

Ve İstanbul'da şiir karın doyurmaz...

Baba Cafer'i tuttular, bir zindana tiktular!

ELÇİYE ZEVAL OLUR!

İstanbul büyük bir açık hava müzesidir.

Ne var ki Amerika petrol pompaladıkça otomobil satışları tavan yapar. Araba sevdası büyüdükçe, yeni otopark alanlarına ihtiyaç duyulması doğaldır. Bu nedenle koskoca bir açık hava müzesine Amerika'nın yüzü suyu hürmetine otopark muamelesi yapılır.

Yeni Galata Köprüsü'nün Eminönü ayağından sağa doğru Haliç uzanır. İskelenin bulunduğu Haliç'in başlangıç noktası, Zindankapı denilen yerdir. Zindankapı'ya adımınızı attığınız anda, sizi büyük bir otopark selamlar. İstanbul'da "Bizans'tan kalan son sur kalıntısı", işte bu otoparka bitişiktir. Sur kalıntısı, bir tarihi eserden çok çöplük görünümündedir. Ayrıca kent yoksullarına otel olarak hizmet vermektedir.

Zindankapı, başta aşağı bir şenlik alanıdır. Bizans'ın son sur kalıntısının karşı tarafında, denize yakın Baba Cafer kulesi bulunur. Kule, bugün bir restoran olarak hizmet veren mekânın yanı başındadır.

* * *

Abbasi İmparatorluğu'nun en parlak dönemine damgasını vuran Harun Reşit'in elçilerinden biri olarak Bizans İmparatorluğu'na gönderilen Baba Cafer, diplomatik anlayışa uygun olmayan bir biçimde tutsak edilir. Açıkçası elçiye zeval olmuştur!

Bir daha asla ülkesine dönemeyen Cafer, bu kulede ölecektir. İsmi Baba Cafer'den alan zindan, Osmanlı dönemine damgasını vurur. Burası önce kadınlar, ardından da borçlular hapisanesi olarak kullanılacaktır. Borçlarını ödeyemedikleri için mahpusa atılanlar kuledeki küçük pencerelerden bağıarak, halktan yardım talep etmektedirler. Osmanlı döneminde bir borçluyu zindandan çıkarmak büyük sevap sayılmaktadır. Baba Cafer'in kulenin ikinci katında bulunan türbesi, II. Mahmut döneminde onarılmıştır.

Bu dönemde pek çok kişinin evliya mertebesine yükseltilip mevcut türbelerinde de onarılması dikkat çekicidir. Yeniçeri ocağını kaldırıp kıyafet nizamını getiren sultanın adı, yaptığı yenilikler nedeniyle "Gavur Padişah"a çıkar.

Bu dönemde evliya sayısının çoğalıp türbelerin de yenilenmesi, sultanın bu imajdan kurtulma çabasında gizlidir.

* * *

İstanbul renkli kişilere ev sahipliği yapmış, nazik olanaklarını sunmuştur. Baba Cafer Kulesi'nin biraz ilerisinde Bekri Mustafa Türbesi bulunmaktadır. Mustafa mütevazı türbesini, Şeyh Abrür-rahif Şamadani ile paylaşmaktadır. Bekri "ayyaş" anlamı taşımaktadır. Dünyanın hiçbir yerinde ayyaş bir evliya bulunmaz!

Bekri Mustafa, IV. Murat Dönemi'ne damgasını vuran kendine özgü bir kişidir. İçki ve tütün gibi her türlü haşaratın yasak olduğu, üstelik yasağa boyun eğmeyenlerin ölümle cezalandırıldığı bir dönemde Bekri'nin derya kadar içki içmesi şaşırtıcıdır.

Bekri, bilge kişiliği, hazır cevaplığı ve tuluata olan yeteneğiyle, pek çok kişinin sevgisini kazanır. Çok geçmeden IV. Murat'la da tanışıp ahbap olur. Üstelik bu ahbaplık bir hayli ileri gidecektir. Evliya Çelebi satır aralarında sultanı içkiye alıştıranın da Bekri Mustafa olduğunu vurgulamaktadır.

Bekri ve Murat arasında yaşananlar dillere destandır. Yaşananların abartı boyutuna ulaşması, tarihe değişik bir çeşni, değişik bir lezzet katar. Murat koyduğu yasalara uymayanları şiddetle cezalandırırken, Bekri'ye göz yumar.

En çok bilinen hikâye, denizin ortasında geçer. Murat ve Bekri'nin tanışmalarına gönderme yapmaktadır.

Murat İstanbul'da tebdil kıyafet dolaşmaktadır. Bekri'nin kayığına biner. Mustafa kürekleri siya siya çekerken arada bir de testisine uzanıp sıkı bir yudum almaktadır. Murat şişede olanı merak edip Ayyaş Mustafa'ya sorar. O da, şişede, içeni çarpan efsun olduğunu söyler. Murat efsunun tadına bakmak için şişeyi ister. Bekri testiye uzatırken uyarır:

“Aman yavaş iç delikanlı, bilmeyeni fena çarpar!”

Sultan şişeden bir yudum içer, ağzını elinin tersiyle siler ve Bekri’nin gözlerinin içine bakarak gerçeği söyler:

“Ben Sultan Murat’ım!”

İşte o zaman Bekri, Murat’tan şişeyi derhal kaparak, noktayı koyar:

“Ben sana dikkat et demedim mi, daha ilk yudumda çarpıldın!”

Sultan günün birinde şirazeyi iyiden iyiye kaçıran Mustafa’ya tövbe ettirir. Artık Bekri’ye de içki yasaklanmıştı! Yasağın hemen akabinde, sultan teftişe çıkar ve devrin ayyaşını Balıkpazarı’nda demlenirken bulur. Bekri, sultanı karşısında görünce hemen ayağa kalkıp şişeyi arkasına gizler.

IV. Murat, ondan arkasına sakladığı elini göstermesini ister. O da şişeyi öbür eline geçirip boş olanı padişaha uzatır. Murat Bekri’nin diğer elini de görmek ister. Namlı ayyaş hareketin tersini yapar. Murat işi uzatıp Bekri’nin iki elini birden görmek istediğini söyler. Mustafa, duvara yaslanıp testiyi vücuduyla destekler. Murat’ın sabrı taşmak üzeredir.

“Bekri şimdi de bana doğru ilerle!” der.

O zaman, Bekri dinden imandan çıkıp Murat’a köpürür:

“Oynama Murat bana şişeyi kırdıracağını!”

Bekri Mustafa aslında iyi bir eğitim görmüştür.

1593 yılında Kadırga semtinde doğan Bekri, yorgancı esnafından hali vakti yerinde olan Ahmet Ağa’nın oğludur. Küçük bir çocukken, Küçükayasofya Camisi yakınındaki mahalle mektebinde eğitim alarak hafız olur. Beyazıt Medresesi’ne devam ettiği yıllarda ise, eğitiminden boş kalan zamanı babasının yorgancı dükkânında geçirmektedir. Babasını erken yaşta kaybeder. Annesinin ölümüyle ise, büsbütün yalnız kalır. Bu nedenledir ki teselliye meyde bulur. Çok geçmeden medreseyi de dükkânı da boşlayan Mustafa, ayı yaşlık merdivenin üst basamaklarına tırmanmaya başlar.

Bekri’nin iyi bir eğitim aldığını bilen Murat, onu son çare olarak bir camiye imam olarak atar. Ancak Bekri’nin mey ve devlet

işlerini birbirine karıştırmaması uzun zaman almayacaktır. Bekri günün birinde ölen bir yoksulun cenaze namazını kıldırmak üzere cemaate öncülük etmektedir. İş cenazeyi toprağa vermeye gelir. Yoksul kişi gömülmeden önce, Bekri onun kulağına bir şeyler fısıldar. Cemaat, ayyaş imamın, ölünün kulağına eğilip ne dediğini merak etmiştir. Bekri tebessüm edip "Ona, öbür tarafta dünyada ne olup bittiği sorulursa; Bekri imam olmuş cenaze namazı kıldırıyor, gerisini siz düşünün artık diyerek uyardım" diye cevaplar.

Zindankapı bir şenlik alanıdır.

Mustafa'nın dönemin diğer ünlüleri Evliya Çelebi, Hazerfen ve Lagari Çelebi gibi isimlerle yemiş içmişliği, oturup kalkmışlığı vardır.

Bekri'nin arkadaşlarından biri olan Evliya Çelebi'nin rüyasında gördüğü Ahi Çelebi Camisi de Bekri Mustafa Türbesi'nin hemen yakınındadır.

Evliya uykuya dalıp rüyasında bir cami görür. Burada peygamberle karşılaşır. Heyecana kapılan Evliya "Şefaath Ya Rasulallah" diyeceğine "Seyahat ya Rasulallah" der. Böylece bize, dönemin pek çok renkli simasını ve mekânını tanıma olanağı veren gezilere çıkararak, gözlemlerini yazmaya başlar. Evliya Çelebi rüyasında gördüğü camiyi, eren tayfasından kişilere anlatınca buranın Ahi Çelebi Camisi olduğu anlaşılır.

Ahi Çelebi Cami'nde namazı kılınan cenazelerden birine yaklaşmış kulağına fısıldadıklarımızı öte dünyadakilere aktarmasını isteyelim:

"Ayyaş Mustafa imamdı, ancak uzun süredir burada evliyalık yapıyor. Üstelik mütevazı türbesini bir şeyhle paylaşıyor. Türbesi Zindankapı'da. Hemen yamacında, Bizans'ın son sur kalıntısı bulunuyor. Sur kalıntısı otopark ve kent yoksullarına otel olarak hizmet veriyor."

Gerisi mi?

Artık gerisini de siz düşünün!

BOYNUZUN BEREKETİ

İstanbul, 2700 yıllık tarihiyle gülümser. Kent iç içe geçmiş medeniyetlerin günümüze yansıyan sesi gibidir.

Tarih değişimdir.

İstanbul da zaman içinde değişimden payına düşenleri alır. Bugün Haliç'in temizlenmeyi bekleyen bir çamur deryası olduğuna aldanmayın. Burası özellikle Roma döneminde billur gibi denizi ve yakamozun büyülü renkleriyle dikkat çekmektedir.

Tarihteki ilk ansiklopedinin yazarı olarak bilinen Büyük Plinius Haliç'ten şu şekilde söz etmektedir:

"Boynuz bereketi simgelediği için biz buraya 'altın boynuz' diyoruz. Deniz palamut kaynıyor, öyle ki onları elimizi uzattığımız zaman bile yakalıyoruz."

Plinius'un anlattıklarını Roma dönemine ait sikkeler destekliyor. Roma paralarının üzerinde şehrin bir simgesi olarak palamut balıkları bulunuyor.

Açıkçası Haliç'te balık çok bol olduğu için Romalılar parayla palamut almak yerine onları paraların üzerine koymuşlardır.

* * *

Elle palamut yakalanmasa bile, sonraki dönemlerde de Haliç'in billur rengini koruduğu kesindir. Halk, Osmanlı döneminde de buraya iyot, yosun ve rüzgâr kokusunu almak için sık sık uğramaktadır. Altın Boynuz, Osmanlı döneminin ilginç eğlenceleri ve gündelik yaşamına da damgasını vurur.

3 Aralık 1717 yılında, Sultan Ahmet'in şehzadelerinin sünnet düğününe tanık olmak için Haliç'e koşturan halk, asla unutamayacağı bir görüntüyle karşılaşacaktır. Eğlenceler olanca şatafatıyla sürerken, denizden bir timsah kafasını uzatır. Korkuyla sahilten geri çekilen insanlar gördükleri manzaranın şokunu henüz atlamadan yeni bir dehşet dalgasıyla karşılaşır. Timsah kocaman

ağzını açar ve içinden bir anda çıkan müzisyenler enstrümanlarını çalmaya başlarlar. Haliç kıyısına toplananlarda korkuyla karışık bir hayranlık ve merak uyanmıştır. Büyük bir alkış tufanı kopar.

Denizden çıkan şey timsah şeklindeki bir denizaltıdır. Bu sünnet düğünü için tertiplenen eğlencelerin bir parçasıdır. Timsah şeklindeki denizaltını, Tersane Emiri İbrahim Efendi, III. Ahmet'in şehzadeleri için aylarca süren bir uğraştan sonra tasarlamıştır. Müzisyenler sünnet düğününü birbirinden keyifli şarkılarla şenlendirdikten sonra, yeniden timsahın ağzına girerler. Denizaltı bir süre sonra denize batarak gözden kaybolacaktır.

Denizlerin altına inerek, orada yolculuk yapmak düşüncesinin, insanoğlunun hayal gücünü zorlayıcı binlerce yıllık geçmişi bulunsa da tarihteki ilk önemli denizaltı projelerinden biri de Haliç'te gülümsemiştir. Denizaltının bir savaş aracı olarak planlanıp hayata geçirilmesi ise, 1861 yılına dayanır. Silah kuşanmış denizaltılar ilk kez Amerika iç savaşlarında arz-ı endam edeceklerdir.

Geçmiş zamanları geride bırakıp günümüzün Haliç kıyısına uzanmak son derece tatsız ve iç burkucu bir deneyim olabilir. Denizin dibindeki taşları saymak şöyle dursun, bir karış aşağıyı görmek bile söz konusu olmayacaktır.

Haliç'te palamut mu? Denizin üzerinde yüzenlere şöyle bir bakıp işi fantezi boyutuna vardırılalım.

Patlıcan, sivri biber ve karpuz kabuğu...

Milattan sonraki ilk yüzyılda yaşayan Plinius eğer günümüz Haliç'ini görse onu nasıl adlandırırdı?

Peki ya Romalılar... Acaba sikkelerinin üzerlerine nasıl bir figür koyarlardı?

Mahmut Paşa'nın pazarı

ALLI VERELİM, MORLU VERELİM, AÇIKSA KOYU VERELİM!

Osmanlı'da siyasetin ne olduğunu özetlemek için; Topkapı Sarayı'nın önünde yer alan çeşmeye bakmamız yeterli olacaktır.

Çeşmeyle siyasetin ne ilgisi olabilir ki?

Buradan akan suyla, imparatorluğun resmi cellatları, önlerine atılan kurbanın boynunu vurduktan sonra ellerini yıkamaktadırlar.

Bu kurbanlar kimdir?

Genellikle kötü gidişattan sorumlu tutulan, iftiraya uğrayan, sözlerinin altında farklı anlamlar bulunan devlet adamları...

Saray entrikaları dönmeye başladığı zaman, cellat da baltasını bilemeye başlamaktadır.

İlk zamanlarda cellat çeşmesi olarak anılan yer sonrasında siyaset çeşmesine dönüşür.

Konuya biraz daha derinlik kazandırmak için, sert mizacı ve şiddetiyle meşhur Yavuz Sultan Selim'e ayna tutalım:

Yavuz, Osmanlı Tarihi'nin yazarı Alphonse de Lamartin'in satırları arasından kaşlarını çatıp bakıyor:

"...Zulmü kendi tabiatından gelen bir hainlikten çok, dehşet salmak için uydurulmuş bir sistemdi. Önceleri yalnız ailesine, rakiplerine ve hizmetkârlarına uyguladı. İmparatorluğun başına geçtikten sonra halk, devlet hizmeti gören saray erkanını o derece tehlikeli görüyordu ki başkasına lanet etmek isteyen biri, 'İnşallah Selim'in veziri olursun' diyordu..."

İşte Osmanlı'da siyasetin özeti budur. Beyliği, paşalığı, vezirliği ve sadaret mührünü alan mutlak surette, bir kefenle yaşamak zorunda kalmaktadır.

II. Mehmet İstanbul'u aldıktan hemen sonra, sadrazamı Çandarlı Halil'i ortadan kaldıracaktır. Onun yerine babası II. Murat devrinde de devlet işleriyle uğraşan Mahmut Paşa'yı atar. Mahmut Paşa sadece sadrazam olarak kalmayıp Al-i Osman sülalesine de katılır. Çünkü Fatih, kendisine hizmet eden bir diğer paşası Zağonos'un kızıyla evlenir. Paşanın öteki kızını da Mahmut Paşa kapacaktır. Böylece Mehmet Han'la bacanak olur.

Ancak zamanı gelince kardeş bile dinlemeyen Osmanlı geleneğinin sıradan bir sadrazama ya da kıytırık bir bacanağa itibar edeceğine düşünmek yanlış olacaktır.

Sözün özü, Mahmut Paşa da devrini kapatır. Şehzade Mustafa'nın ölümüne sevindiği dedikodusu çıkınca 1474 yılında canından oluverir.

Mahmut Paşa sadrazam olarak görev yaptığı yıllar boyunca şatafatlı günler geçirmiştir. Bu nedenle gözü açık gitmez.

1462 yılında yan yana 265 dükkân alıp bir çarşı kurar. Bu çarşının içine cami, mahkeme, medrese, tekkeyle birlikte birkaç hamam ve birkaç çeşme de yaptıracaktır. Elbette burası kendi adıyla anılır: Mahmut Paşa.

Mahmut Paşa, İstanbul'un fethinden sonra kurulan ilk çarşıdır. Beş yüz yılı aşan süreden bu yana ayakta durur, üstelik işlevini kaybetmemeyi de başarır.

Alışveriş geleneğinin, esnaflık bilimiyle harmanlandığı bu nokta, romanlara, şiirlere konu olacaktır.

Osmanlı esnafı entarilik kumaş almaya gelen hatun kişiye seslenir:

"Hanım, hanım allı verelim, morlu verelim, koyuysa sarı verelim..."

Mahmut Paşa laf ebeliği, gerçek yaşam öyküleri ve kadın kısmının yüzünü kızartıp mal satma geleneğinin mihenk taşıdır.

Osmanlı esnafı malını, ince ayar verdiği cümlelere sarıp satar.

İmparatorluk yıkılır, cumhuriyet kurulur ama Mahmut Paşa aynı kalır. Ne satılan mal, ne satıcı, ne dil, ne de literatür değişir.

Orhan Kemal romanlarından fırlayan Mahmut Paşa esnafı bağırır:

"Gel abla gel, allı verelim, morlu verelim, açıkça koyuverelim!"

Açıkçası dönemler arasında çok fazla değişim olamaz.

Bugün Mahmut Paşa'da Sadrazam Mahmut'un kurduğu 265 dükkândan geriye 175'i kalabilmiştir. Çarşı içindeki hanlardan ise, Sadece "Kürkçü Han" ayakta durmaktadır.

Peki Mahmut Paşa nerededir?

II. Mehmet, Osmanlı siyasetine uygun olarak paşayı cellata verdiği vakit halk çok kırılır. Özellikle kurduğu çarşıdaki esnaf, onun peşinden ağıtlar yakar. Mahmut Paşa kısa zamanda öykülere konu olan bir veli, bir evliyaya dönüşür. Açıkçası halk, II. Mehmet'in idam ettiği birini överek, ona muhalefet etmiştir.

Üstelik bir cihan padişahı olmasına ve yeniçağı başlatmasına aldırış etmeden.

Mahmut Paşa, çarşı içinde yaptırdığı caminin avlusundaki türbe içinde yatmaktadır.

"Mahmut Paşa'yı veli" yazan türbenin gölgesine gözlerini kاپayıp İstanbul'u dinleyen şairin dizeleri düşer:

*"...Serin serin Kapalıçarşı
Cıvı cıvı Mahmutpaşa
Güvercin dolu avlular
Çekiş sesleri geliyor doklardan..."*

Mahmut Paşa'da esnaf bağırır:

"Gel abla gel, alı verelim, morlu verelim, açksa koyuverelim..."

İlk kahvehaneler Tahtakale'de açıldı

KAHVENİN KIRK YIL HATIRI VAR

Tahtakale'ye girer girmez kahve kokusunu alırsınız. Eşsiz kurukahve kokusu mistik bir şark havası yaratır. Tam bu noktada Kurukahveci Mehmet Efendi'nin tarihi dükkânı bulunmaktadır. Kurukahveci Mehmet Efendi, babadan oğula aktarılan bir gelenek, ustadan çırağa geçen bir markadır. İşte bu marka, 1871 yılından beri kahve üretimi gerçekleştirebilir.

Dükkânın bulunduğu yer, kahvenin tarihiyle örtüşür. Çünkü tarihimizdeki ilk kahvehaneler tam burada açılır. Kahvehanenin ocağında ise, mutlak surette kahve pişmektedir.

Kahve, İstanbul'a 1543 yılında, Kanuni Sultan Süleyman döneminde gemilerle getirilir. Galata rıhtımına yanaşan gemilerde bulunan kahve; saraya, konaklara ve malikânelere dağılmaktadır.

1653 yılında Paris'te görev yapan Osmanlı elçisi Süleyman Ağa, Fransızları bu merete alıştıır. Bu tarihten birkaç yıl sonra da bir başka Türk elçisi Mehmet Ağa, onu Viyana'ya kabul ettirir. Bu nedenle kahvenin İstanbul üzerinden Avrupa'ya yayıldığını söylemek hiç de yanlış olmayacaktır.

Su, süt, şeker katılmış kahve çekirdeğine "Latte", "Capuccino", "Espresso" gibi isimler vermek ise yeni dünya düzeniyle ilişkilidir.

Moka'dan çıkan ürünü cilalayıp yeniden sunmak, modern çağ mucidinin bir oyunudur, hepsi bu. İş bu tarafıyla, Kayseri'den çıkma kumaşı, Avrupa'ya verdikten sonra, onu fahiş fiyata pantolon şeklinde alıp bedene oturtmaya benzer.

Sonuç olarak kahve şark dünyasına ait egzotik bir tattır...

Kahvenin tadına ise, kahvehane olmadan varılmaz.

Yarenliğin mabedi sayılan kahvehaneler ilk kez 1555 yılında açılır. Başladığımız yere geri dönerek, kahvehane mekânları olarak Tahtakale'nin uygun görüldüğünü belirtmek isabetli olacaktır.

Peçevi, o yıllarda İstanbul'a Halep'ten Hakim adında bir herif ve Şamdan da Şems adında bir zarif geldiğini yazar. Elbette girişimcilerin sadece Amerika'dan çıkması bir kural değildir. Bunlar Tahtakale'de birer dükkân açıp işletmeciliğe başlamışlardır.

Kahvehaneler o yıllarda, özellikle okur-yazar tayfasına hitap etmektedir. Buralarda kimi kitap okur, kimi tavla oynar, kimisi de satranç tahtasının başında bir sonraki hamleyi düşünür. Yıllar geçtikçe kahve kültürü de genişlemeye ve tüm toplumun erkek kısmını içine almaya başlar. Kadılar, müderrisler, bekârlar, işten atılanlar, kadın dirdirından bıkanlar, kısaca devlet büyükleri dışındaki herkes kapağı kahvehanelere atmaktadır.

İstanbul'da kahve kültürü yayılır. Kimi zaman buralarda oturacak yer bile bulmak mümkün olmayacaktır.

Ancak kahvelerin karşısında olanlar da bulunmaktadır. Özellikle mutaassıp din adamları, gençlerin kahvelere girip çıkmasını hoş karşılamazlar. Külliye kahve karşıtı vaazlar başladığında, renkli bir yaşam alanına dönüşen mekânların da sonu yaklaşır.

Peçevi, ulemanın kahve kültürüne yaklaşımını şu sözlerle özetler:

“...Büyük adamlar bile buralara gitmekten kendilerini alamazlar. İmamlar, müezzinler ve yobaz riyakârlar, ‘Halk kahvehane müptelası oldu, kimsenin camiye geldiği yok!’ diyor. Ulema da ‘Orası şer yuvasıdır, meyhaneye gitmek oradan evladır’ demektedir...”

İşte bu gelişmelerin sonucunda ilk kahvehane yasağı, III. Murat döneminde çıkacaktır. Kahvehanelerin kapısına kilit vurulur. Ancak yarenliğin tadının, halkın damağında kaldığı da muhakkaktır. Üstelik kahvehanecilik de çok kârlı bir iştir. Böylece gizli koltuk kahvehaneleri açılır. İlginçtir ki yasak halka daha da tatlı gelir. Gizli saklı iş, keyfi arttırır. Kahvehaneye gidenlerin sayısı çoğalarak devam eder. Bir yandan da din adamları ağız değiştirmeye başlarlar. Kahvehanelerden başlarını alıp da camilere gidenler, ilginç vaazlara tanık olurlar:

“Kahve kömür haddine gelmezse içilmesi caizdir!”

Dinsel açıdan da rahatlayan kahve, kahvehane ocağında daha büyük keyifle fokurdamaktadır. Servet sahipleri, beyler, paşalar hatta vezirler, büyük kahvehaneler yaptırmaya başlarlar.

Ancak açılan kahvelerin zıvanadan çıkıp her köşe başında boy göstermeleri başka bir gelişmenin sonucudur.

Peçevi’nin ifadesiyle Osmanlı sefa sofrasında dört yastık bulunmaktadır: Kahve, afyon, şarap ve tütün.

Afyon ve şarap İslami geleneklere göre yasak sayılmasına rağmen, gözlerden ırak köşelerin vazgeçilmez zevkleri olarak bilinmektedirler. Galata, Osmanlı’da her dönem, baldan tatlı şarapların sunulduğu meyhanelerle ilgi çekmiştir.

Günümüzde her türlü kötü alışkanlığa müptela olana “tiryaki” derler. Oysa tiryakilik başlı başına bağımlılıktır. Çünkü “tiryak” içeni başka diyarlara götüren ağır bir uyuşturucudur. İçinde envai çeşit bitkisel öz bulunan “tiryak” afyonun bile ağ babası sayılmaktadır. Tiryak maddesi Osmanlı’da yasak olmasına yasaktır, ancak İstanbul’da anlı şanlı bir çarşısı dahi bulunmaktadır.

Üstelik bir caminin yanı başında!

Süleymaniye Külliyesi’nin hemen yanındaki bir sokakta bulunan çarşıda, uzun yıllar boyunca, tiryak, afyon, esrar, kahve, çay, tütün gibi keyif erbabını ihya eden mamuller satılmıştır.

Elbette bunların en masumu çay ve kahveyle birlikte tütündür.

İşte kahvehanelerin sayılarının artmasının sebebi de tütünün memleket topraklarından içeri girmesinin doğal bir sonucudur. Tütünün İstanbul’da kullanılmaya başlanması, 17. yüzyılın ilk yarısına rastlar. İçenin bıyığını sarartıp, ciğerini daraltan bu meret, İstanbul’a 1605 yılında, I. Ahmet döneminde gelir.

Yine Peçevi İbrahim Efendi tarihinden tütünle ilgili detayları alıriz:

“...1600 senesi hududunda İngiliz taifesi getirdiler ve bazı hastalıklara şifa olmak nâmına sattılar. Ehli keyfden bazı yârân keyfe müsaadesi vardır diye müptela oldular. Giderek ehli keyif olmayan dahi kullanır oldular. Hatta büyük ulemeden ve eshâbı devletten niceleri ol iptilâya uğradılar. Kahvelerde erazil ve evbaşın çok tütün içmelerinden kahveler gök duman olup içinde olanlar birbirini görmemek mertebelerine vardılar. Sokaklarda ve pazarlarda dahi lüle ellerinden düşmez oldu. Birbirinin yüzüne gözüne püf püf diye sokakları, mahalleleri dahi kokuttular...”

Peçevi’nin bu yazdıklarına bakarak onun kişiliğinden izler bulmak da mümkündür. Dumanı yerden yere vuran tarihçinin satırlarından, onun ateşli bir tütün karşıtı olduğunu da anlıyoruz.

Peçevi’nin söylediği gibi tütün, o yıllarda sigara yapılma şekli bilinmediği için “lüle” adı verilen uzun çubuklarla içilmektedir.

IV. Murat tahta geçip olanca kudreti ve hışmıyla kaykıldığı vakit, kahvenin, kahvehanenin ve onun tezgâhında asılı duran lülenin de keyfi kaçacaktır.

Kahvesini höpürdetip memleketteki afyon ve şarabın dibine darı eken Murat, kendisi gibi müptelaları hoşgörüyü karşılamaz. Fermanı son derece açıktır:

“Her kim ki şarap, tütün, afyon, kahve ve dahi zararlı mamul içe ve kahvehaneye ve meyhaneye gide, boynu urula!”

İşte bu sözü edilen dört sefa yastığının, divanın altına sokuşturulması anlamı taşımaktadır.

Gözünü kan bürüyen sultan, İstanbul sokaklarında, tebdil kıyafet Azrail gibi dolaşırken, kente de tuhaf manzaralar hediye etmektedir.

Tütün içtiği için ağaca asılarak canı alınan birinin ağzına lüle sokulması, Murat döneminin alışlagelen uygulamalarından biri olur. Ölünen ağzında tütün ibreti alem için tütmetedir.

Ne var ki Murat da genç yaşta, kötü alışkanlıklarına kurban gider. Henüz 36 yaşında sirozdan ölür.

Onun ölümüyle birlikte, her türlü eski adetle birlikte, kahvehaneler de iplerinden yeniden boşanırlar.

Osmanlı’daki son kahvehane yasağı, II. Mahmut döneminde çıkar. Her dönem imparatorluğun başına bela olan yeniçeriler, her geçen gün daha da azarlar. Hem sultanlar hem de devlet erkânıyla oyuncak gibi oynayıp “İstemezük” dediklerinin boynuna ipi de rahatça geçiriverirler. Halk da yeniçeriler yüzünden sokağa çıkamaz olmuştur. Astığı astık, kestiği kestik paralı askerler, kahvehane köşelerinde yuvalanmakla kalmayıp kahvehane işletmeciliğine de soyunurlar. Yeniçeri kahveleri baldırı çıplak takımının sabahtan akşama kadar yan gelip yattıkları, sazlı, sözlü, içkili alem tertipledikleri yerler olurlar. Her kahvehanenin kendi köçekleri, sazandeleri bulunmaktadır. Kahvehane sahipleri de en namlı yeniçeri zorbalarıdır.

İstanbul'daki ilk berber dükkânlarının da bu kahvelerin ayrı bir bölümünde açıldığını söylemek ilginç bir ayrıntı olacaktır.

Kahveyi höpürdeterek tıraş olmak âdettendir.

Ancak hastalıklı bir mantar gibi türeyen yeniçeri, Osmanlı toprağından binbir güçlkle sökülüp atılır. Kahvehaneler de yeniçeriler gibi yasaklı olmuştur.

Ancak II. Mahmut dönemi, kahvehane yasağındaki son perdedir. İstisnalar dışında bir daha ne kahve, ne kahvehane ne de tütün yasaklanır.

Kahvehanenin kapalı toplum yapısını canlandırdığı ve kültürel hayata bir katkı sağladığı gerçektir.

1965 yılında İstanbul'a gelen Fransız gezgin Thevenat, Türklerin kahvehane ve kahveleri baş tacı ettiklerini yazacaktır. Gezgin notlarına, "İstanbul'da zengin ya da fakir günde en az iki ya da üç kahve içmeyen yok!" diye ekleyecektir.

Kahvehaneler ilk yayıldıkları günden, 1960'lara kadar meddah ve müzisyenlerin de uğrak yeri olmuştur. Bu noktada kahvehanelerin, Türk tiyatro ve sahnesinin çıkış noktalarından biri olduğunu söylemek hiç de yanlış sayılmaz.

Bazı deyimlerimizin kahvehane odaklı olduklarını söyleyebiliriz. Çok kısa bir zaman öncesine kadar, pek çok semt kahvesinin duvarında, "Hariçten gazel okumak yasaktır!" yazan levhalar bulunmaktaydı. Demek ki kahvelerde müzisyenler dışında, onlara özenip de gazel okumaya kalkanlar da olmuştur.

Duman altı olan kahvehanenin özüne uygun olarak konuyu tütün bahsiyle kapayalım.

I. Ahmet döneminde, İstanbul'a gemilerle gelen tütünle 400 seneye varan ahbablığımız, kesintilere uğrasa da sürüyor. Tütünle olan sıkı dostluğumuzu gözlemleyen İtalyanlar, çok sigara içenler için bir deyim kullanıyor. İtalya'da iflah olmaz tiryakilerden, "Türk gibi sigara içiyor" diye söz ediliyor.

Ülkemizde kapalı alanlarda sigara içmenin çok kısa süre önce yasaklandığını biliyoruz. Oysa duman altı resimleri hafızamızda dün gibi duruyor.

Yeşilçam filmlerini anımsayın! Henüz 80'li yıllardaki filmlerde bile, sigaraya olan tutkumuz anlaşılıyor.

Sevgilisi, otomobil çarptığı için "kör" olan "talihsiz kızı" yaşlı gözlerle hastane koridorlarında bekliyor. Bir yandan da duman-dan göz gözü görmeyen bekleme salonunda, sigara üzerine sigara yakıyor. Bir başka filmin, bir başka sahnesinde, uçak Yeşilköy'e inmek üzereyken, hostes anons yapıyor: "Kemerlerinizi bağlayın, sigaralarınızı söndürün!"

Demek ki daha düne kadar, hastane, uçak ya da şehirlerarası otobüslerde sigaranın içildiğini söylemek mümkün.

Peki bizde öteden beri sigara içmenin yasak olduğu bir yer yok mu?

Olmaz olur mu?

Devlete karşı, boynumuzun kıldan ince olmasından dolayı, her dönem devlet daireleri! Hatta bu konuda sigaraya kapalı alanlarda yasak getiren ülkelerden çok daha eskilere uzanan bir mazimiz var.

Ülkemizde kamusal alanlarda tütün içme yasağı ilk kez İstanbul'da uygulamaya konuyor. Kamusal alanlar kapsamındaki bu uygulama, aynı zamanda dünyadaki ilk sigara yasağı. Neredeyse tütünün Osmanlı topraklarından içeri girdiği döneme denk düşen yasak, cumhuriyetin kurulmasından sonra da devam ediyor.

İşimize gelen belgeleri yine Yeşilçam filmlerinden toplayabiliriz.

Hafızanızı yoklayıp sekansları şöyle bir akıtın. Doğumhane önünde endişeli bekleyişler ve uç uca eklenen sigaralar görüyor, ama asla devlet dairesine yolu düşen bir aktörün ağzında cigaraya rastlamıyorsunuz öyle değil mi?

Hariçten gazel okumayı bırakıp konuya, "kahverengi" bir nokta koyalım!

Son söz mü?

Gönül ne kahve ister ne kahvehane, gönül muhabbet ister
gerisi bahane!

Eminönü'nde altın bulundu

ALTINA HÜCUM!

Altın; tarih boyunca, güç, ihtişam, prestij ve savaşların ortasında sapsarı suratıyla gülümseyip durmuştur.

Mısırlılar bundan tam üç bin yıl önce altını saf hale getirip işlemeyi başarırlar.

Dünya tarihi altının gücüyle şekillenecektir.

"Altına hücum" olarak bilinen ilk hareket, 1849 yılında yaşanır. Kaliforniya'yı sıcak günler beklemektedir.

Sierra Nevada'nın dağları dünyanın dört bir yanından gelen umut yolcularına eteklerini açmıştır.

Altın avcıları, kaderlerini değiştirip zengin olmak umuduyla, bölgeye akın ederler. Kimisi trenle, kimisi atla, kimisi kayıklarla bazıları da yürüyerek bölgeye ulaşırlar. Bu zorlu yolculuk, pek çok umut avcısı için hüsrarla sonuçlanacaktır.

Nehir kenarlarına yerleşen kalabalık gün boyu altın aramaktır. Altın bulunsa da bu, Kaliforniya'ya umut için göç edenlerin günlük masraflarını bile karşılamaya yetmeyecektir. Yiyeceğe, barınmaya ve giysiye ihtiyacı olan bu insanlar, ellerine geçirdikleri altınları bunlara harcamaktadırlar.

Yalnızlık, ertelenmiş umutlar ve sefalet, evinden uzak yaşayanları içki ve kumar bataklığına sürükleyecektir. Ancak tüm bu yaşananlar göçleri azaltmak yerine daha da artırır. Altına hücum edenler, yeni umutlara yeni kazma darbeleri vururlar. 1848 yılında nüfusu 800 kişiyi geçmeyen San Fransisko, 5 yıl içinde 50 bin kişinin ikâmet ettiği bir kente dönüşür.

Elbette Kaliforniya'da para kazananlar da vardır.

Levi Strauss, bölgede ağır koşullarda çalışanların güçlü pantolonlara ihtiyaç duyduklarını gözlemleyip son derece sağlam di-kişli blue jean'leri altın işçilerine satacaktır. Böylece, Levi's efsanesi şekillenmeye başlar.

San Fransiskolu tüccar Sam Brennan ise altınla hiç ilgilenme-den altın bulanlardandır.

Brennan, altın avcılarının bölgeye geleceğini duyduğu za-man, bölgedeki bütün kazma, kürek ve elekleri satın alır. İlk al-tın avcıları bölgeye geldiklerinde Brennan, 20 cent'e satılan araç gereçleri, deposundan, üzerlerine tamı tamına % 750'lik bir kâr oranı koyarak çıkaracaktır.

Amerika'da karaborsa, para kazanmak için "Her şey mu-bahtır" diyen Smith Adam mantığından işlem görmektedir. Sam Brennan, girişimciliğin en zehir zemberek yöntemlerinden birini kullanarak kısa sürede Kaliforniya'nın en zengin adamı olur.

Bölgeye umutla gelen pek çok altın avcısı evine bir daha geri dönmeyi başaramayacaktır. Sağlıksız beslenme, kötü koşullar ve hastalıklar altın avcılarının iflahını keser. Kaliforniya'da yaşanan umutsuzluk suç oranını da arttırır. Girişimcilerin bir kısmı meydan-larda asılacaktır.

Bölgeye gelip altın aramaktan vazgeçenler de olmuştur. Çev-redeki toprakların son derece bereketli olduğu keşfedilince, pek çok kişi çiftlikler kurup tarımsal üretime başlar.

Yaşanan acı tecrübelere rağmen Kaliforniya altına hücum edilen son bölge olmayacaktır. Kolay yoldan para kazanma tutku-su Avustralya'da da bir yaşam tarzına dönüşür. Ülkedeki modern sanayi faaliyetlerinin bu dönemde başladığı bilinmektedir.

Afrika da altın avından payına düşeni alır. Afrika'nın en zen-gin altın bölgesi, 1886 yılında George Walker adındaki bir çift-çi tarafından, tesadüfen vurulan bir kazma darbesiyle bulunur. Witwatersrand bölgesi bugün Güney Afrika'da üretilen toplam altının %98'ini karşılamaktadır. Ancak bölgede Amerika ve

Avustralya'dan farklı olarak elle altın çıkarmanın imkânsızlığı anlaşılır. Makine gücüne bağlı madencilik faaliyetleri gelişirken, günümüzde buradan 500 ton altın üretilmektedir.

* * *

İnsanoğlu açgözlü bir muammadır. Esas olan yeni madenler bulup yeni kaynaklar yaratarak zenginliği arttırmaktır. Bu nedenle hiç çekinmeden, insanlar öldürülür, toprağa siyanür bulaştırılır. Karşılığı olsun veya olmasın dünyada her yıl altın aramaları için 1-2 milyar dolar harcanmaktadır.

* * *

"Modern insan" gittiği tüm yerlere acı taşımıştır. Kaliforniya'nın ABD tarafından işgali, bölgenin esas sakinleri olan Kızılderililerin keder denizine sürüklenmiştir.

Buraya çiftlik kurmak isteyen girişimciler ve madenciler akın edince, Kızılderililer yaşadıkları yerlerden sürülmekle kalmayıp büyük bir hızla öldürülmüş ya da köle haline dönüştürülmüşlerdir.

Amerika işgal ettiği tüm bölgelerde insanları köleleştirip acımasız cinayetler işlemiştir. Kaliforniya da bundan payını almıştır. Bölgedeki dram 20. yüzyıla kadar sürer.

Amerikan başkanı Theodore Roosevelt, Kızılderililerin yok edilmesinin ve topraklarının ele geçirilmesinin kaçınılmaz olduğu söylemiş ve hatta bunun son derece yararlı bir girişim olduğunu eklemiştir.

Amerikalılar tarafından bugün de büyük saygıyla anılan başkan, çok daha ileri giderek, talihsiz ve mide bulandırıcı açıklamalar da yapacaktır:

"En iyi Kızılderili'nin ölü Kızılderili olduğunu düşünecek kadar ileri gitmiyorum, ama sanırım onda dokuzu öyledir ve ben onun-cuyu yakından tanımak istemezdim."

Açıkçası, altın, bereket ve bunların sonucunda gelecek para Kızılderililerin kötü talihi olmuştur. Ortadan kaldırılmaları elzem

olarak görülenlerin aslında tüm dünyayı ilgilendiren derin felsefeler ortaya koymaları ise son derece şaşırtıcı bir noktadır:

*"Son ırmak kuruduğunda,
Son ağaç yok olduğunda,
Son balık öldüğünde;
beyazadam paranın yenmeyen bir şey olduğunu anlayacak!"*

* * *

İlginçtir ki ülkemiz de altın furyasından geri kalmayacaktır. Eminönü'nde altın bulununca, Kaliforniya'da 1849 yılında yaşanan kareler yaşanır. Evet, Eminönü'nde altın bulunmuştur! Sahile akın eden insanlar, ellerindeki eleklerle altın aramaktadırlar. Ancak aranan ham altın değil, işlenmiş altındır.

Yakın bir geçmişte; 1985 yılında, dönemin İstanbul Belediye Başkanı Bedrettin Dalan, asırlık Galata Köprüsü'nün yerine yenisini yaptırmak için kolları sıvar. Köprünün Eminönü yakasındaki ayaklarını yerleştirmek için yapılan temel çalışmaları sırasında balçıktan bir tepe oluşur. Bu tepe üzerinde birkaç değerli ziynet eşyası bulununca kıyamet kopar, ertesi gün tepenin üzeri insandan görünmez olacaktır. İnsanlar ellerine geçirdikleri eleklerle profesyonel arayıcılar gibi toprağı ayrıştırmaya başlarlar. Kimileri de toprağı kürekle kazmaktadırlar. Toprak üzerinde, sikkeler, meciidiyeler, kıymetli eşyalar bulunur.

Haber tüm İstanbul'a yayılır, bölgeye akın akın insanlar koşturmaktadır. Bulunan kıymetli eşyalar söylentileri arttırır. Meşhur Bizans altınlarının ve bazı kutsal emanetlerin, Eminönü'nde gün yüzüne çıkması doğal karşılanır. Pek çok kişi simsiyah bir balçığa dönüşmüş toprağa doğru umutla kürek sallamaktadır.

Ancak çoğu kişi altın bulmanın verdiği heyecanla tam bu noktada Eminönü umumi tuvaletinin olduğunu unutmuştur. Temel atma sırasında altüst edilen toprağa, bir süre önce kapatılan tuvaletin kanalizasyonu karışmıştır. Tuvalete girenlerin sıyırdıkları

pantolon ceplerinden, parmak ya da bileklerinden düşenler tam kazı noktasında toprağa kavuşmuştur. Bulunanlar oksitlendiği için "eski gibi" görünmektedir.

Böylece hevesler kursakta kalır ve gerçek anlaşılır.

Eminönü'nde insanları ihya edecek tarihi eser, müzeye kaldırılacak Bizans parası ya da ihracatı yapılacak altın yoktur.

Ne var ki Kaliforniya'da yaşananlara bakarak, buna şükretmek daha yerinde olacaktır!

Yeni Cami güvercin demektir

BELKİ DE SIRA SİZDE!

III. Mehmet'in annesi Safiye Sultan, Osmanlı Sarayı'na giren kadınların en ihtiraslılarından biri olarak dikkat çeker. Nam-ı diğer Venedikli Sofya gücünü, adına yaptırılacak büyük bir camiyle bütünleştirip ölümsüzleştirmek ister. Bu görev Mimar Sinan'ın öğrencilerinden Davut Ağa'ya verilir. Davut Ağa, caminin yerini belirleyip planını çizer.

Bu deniz kıyısında yapılacak ilk büyük camidir. 1597 yılının Ağustos ayında devrin ileri gelenlerinin bulunduğu bir törenle temel atılır. Davut Ağa, henüz ilk günlerde büyük bir problemle karşılaşır. Nereye kazma vurulsa su çıkmaktadır. Tulumbarlar ve değirmenler gece gündüz suyu boşaltmak için çalışır. Büyük çabaların ardından temeldeki su kurutulur. Rodos'tan gelen taşlar temele yığılınca inşaat başlar. Yapı birinci kat penceresinin hizasına kadar çıkar, minareler gökyüzünü selamlamaya başlamıştır.

Ancak o yıllarda İstanbul'da bir kara bela dolaşmaktadır. Binlerce kişinin canını toprağa çeken veba, Davut Paşa'nın hünerli ellerine ve bedenine de bulaşır. Davut Paşa'nın ölümünün ardından inşaatı Dalgıç Ahmet Çavuş devam edecektir.

1603 yılında ise, cami inşaatı bir başka sorun nedeniyle temelden sarsılır. III. Mehmet ölünce, valide sultanlık da düşer. Safiye Sultan eski saraya gönderilince inşaat yine yarım kalır.

Cami, bu haliyle 57 yıl boynu bükük bir şekilde kaderini bekleyecektir. Büyük umutlarla başlanan ibadethane bir harabeye dönüşecek, zaman solgun yüzünü eskitecek, yangınlar ruhunu daha da karartacaktır.

IV. Mehmet'in annesi Hatice Turhan Sultan, İstanbul gezilerinden birinde caminin içler acısı bu halini görünce, kubbeyi, minareleri, külliye tamamina erdirmek ister.

Camiyi bitirmesi için, dönemin mimarbaşı Mustafa Ağa'ya görev verilir. Mimarbaşı, Dalgıç Ahmet Çavuş'tan kalan yadigarı 3 yıl içerisinde tamamlar.

"Yeni Cami", 8 Şubat 1663 günü, yani temele ilk kazma vurulduktan 66 yıl sonra törenle ibadete açılır. Bu süre bir rekordur. Osmanlı İmparatorluğu'nun son ihtişamlı camisi böylece tamamlanmış olur. Safiye Sultan'ın niyet ettiği cami, Hatice Turhan Sultan'a kismet olacaktır. Mustafa Ağa, kendinden önceki mimarların planlarına uygun olarak inşaatı sürdürür. 4 fil ayağına oturtulan ana kubbe, Sultanahmet ve Şehzade camilerinde kullanılan planla aynıdır.

Cami bitirildiğinde küçük detaylarla ruhu okşanır. Ön cepheye kuş evleri yerleştirilecektir.

Yeni Cami önü güvercin demektir.

Ve güvercinlerin ilk okunan ezanla birlikte burayı mesken tuttuklarını söylemek mümkündür.

Anadolu topraklarında kuşlar, özellikle de güvercinler uğurlu sayılırlar. Üstelik onlardan her dönem "posta kuşu" olarak da yararlanılmıştır. Güvercinlerin huzur veren kanat çırpışları, işe yarar unsurlarla bütünleşince başımızın üzerinde yer bulurlar. Tepemizin üzerindeki uygunsuz icraları ve fütursuz hareketleri bile hafife alınacaktır.

Yeni Cami ibadete açıldıktan 265 yıl sonra yanı başına küçük bir kulübe kondurulur. Elbette bu geç kalmış bir külliye ilavesi değildir.

Cami önündeki meydanda tütüncülük ve sarraflık yapan İsmail Bey, Türk Tayyare Cemiyeti'nin çıkardığı piyango biletlerini satmaya karar verir. Cemiyetten aldığı biletleri tanıtmak amacıyla çevrede bulunan küçük esnafa dağıtır. Ancak satılan biletlerin paralarını tahsil edemez. İsmail Bey bir anda iflasın eşiğine gelecektir. İşte bu noktada devreye karısı Nimet Hanım girer. Türk Tayyare Cemiyeti'nin müdürü Fikret Bey'le görüşülüp kurumun bir numaralı bayilik anlaşması imzalanır.

Nimet Abla efsanesi başlamıştır.

1931 yılının ilk günlerinde dönemin en çok satan gazetelerinden İkbal, Tasvir ve Efkar gazetelerinin birinci sayfalarında mutlu yüzler dikkat çeker. Nimet Abla 100 adet mor binliği sayarak büyük talihliye teslim etmektedir.

Büyük ikramiyenin Nimet Abla eliyle satılan piyango biletine vurması ona büyük bir şöhret getirir. Sadece İstanbullular değil, Türkiye'nin pek çok yerinden gelenler de Nimet Abla bayisinde kuyruklar oluşturmaktadır.

Nimet Abla ana piyango bayi, 1938 yılında şimdiki yerine taşınır. İşlerin yoğun olması nedeniyle gece gündüz, kar kış demeden çalışan Nimet Hanım, bazı günlerde eve gitmek yerine dükkânının üst katında yapılan küçük bölmede yatmaktadır.

Pek çok kişi 1970'li yılların başına kadar işinin başında olan Nimet Abla'nın elinin uğurlu olduğuna inanır. Bu inançla birlikte, yaptığı reklam ve müşterilerine gösterdiği özen şöhretine şöhret katacaktır.

Nimet Abla umut satarak para kazanır. Hem de çok para kazanır. 1963 yılında adına bir cami inşa ettirmeye karar verir. Esentepe'deki Hacı Nimet Özden Camisi ancak yedi yılda tamamlanabilir.

1978 yılında İstanbul'da pek çok milli piyango talihlisinin katıldığı bir cenaze uğurlanır.

Nimet Özden, milli piyango biletlerinin üzerinden başka bir aleme uçar.

Caminin bulunduğu meydanın kalabalığı, kuşların kanat sesleriyle yıkanır. Güvercinler uçar, güvercinler konar. Nimet Abla Bakırköy ve Sirkeci gişelerinin yanı sıra yeni Eminönü Meydanı'nda da umut dağıtmaya devam eder.

Herhalde bir piyango bayii için daha uğurlu bir yer bulunamaz!

* * *

Yeni Cami'den çıkan cemaat, halkın kalabalığına karışır.

Oysa Esentepe'deki Nimet Özden Cami, "kumardan kazanılan parayla" yaptırıldığı düşünüldüğü için cemaatsiz kalmıştır.

Esentepe'den uçan güvercin Eminönü Meydanı'na konar.

Milli Piyango, her ayın dokuzunda, on dokuzunda, yirmi dokuzunda çekilir...

İlk canlı yayın Büyük Postane'den yapıldı

ESKİ NAMELER

"Alo, alo, muhterem samiin, burası İstanbul Telsiz Telefonu..."

Türkiye'deki ilk radyo yayınının İstanbul Sirkeci'deki Büyük Postane binasının bodrum katında Eşref Şefik Bey'in bu anonsuyla başladığı kabul edilir. 6 Mayıs 1927 günü yapılan anons dinleyicilere yayın akışının başladığını bildirmektedir.

Muhterem samiin... Bu sevimli cümle "sayın dinleyiciler" anlamı taşımaktadır.

İstanbul Telsizi'nin ilk günlük yayın akışı da bir hayli ilgi çekicidir:

19.00 Stüdyo musikisi heyetinden şevkefza faslı.

19.30 Esham ve tahvilat kambiyo ve nukut borsasının haberleri.

19.40 Stüdyo musikisi heyetinden köçek havası.

20.10 Monolog darülbedai sanatları Vasfi Rıza Bey tarafından.

20.40 Nezahat Feride Hanım-Kemal Niyazi Bey kemençe, Osman Bey piano.

21.10 Sesli radyo gazetesi.

21.20 Teganni-Matmazel Apostoldi tarafından.

22.05 Rasat merkezi raporu-Anadolu Ajansı haberleri İstanbul saati.

22.20 Orkestra ve kapanış.

1927-1937 yılları arasında İstanbul Radyosu olarak hizmet veren Büyük Postane'nin görkemli mimarisi Vedat Tek imzasını taşımaktadır. Mısır Çarşısı ve Yeni Cami'nin komşusu olan dört katlı tarihi bina, Türkiye'nin en büyük postanesi olarak dikkat çeker.

İnşaatına, Posta ve Telgraf Nezareti binası olarak hizmet vermek üzere 1905 yılında başlanan bina dört yıl içinde tamamlanır. Büyük Postane Milli Mücadele yıllarına da damga vurmuştur.

* * *

Hamdi Bey 1891'de Makedonya'nın Manastır Kasabası'nda varlıklı bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelir. Kendisine meslek olarak telgrafçılığı seçtikten sonra Dere-i Bala Kasabası'nda göreve başlar. Ancak aile, Balkanlar'daki baskının artması üzerine, İstanbul'a göç etmek zorunda kalacaktır.

Manastırlı Hamdi Bey 1919 yılında İstanbul Merkez Postanesi'nde işbaşı yapar. Onun Büyük Postane'de görev yaptığı yıllarda hem memleketin genel hali hem de İstanbul'un durumu içler acısıdır.

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra itilaf devletlerinin savaş gemileri İstanbul sularında cirit atmaya başlamıştır.

Kent pek çok uğursuz gelişmeye gebedir.

Hamdi Bey gelişmeleri Büyük Postane'deki görevinin başında bekler.

1919 yılının boğucu bir temmuz gecesı aniden makine çalışmaya başlar. Telgraf Erzurum'dan gelmektedir. Karşıdan "İsmin ne?" diye sorulur. Hamdi Bey kendini tanıttıktan sonra, "Ben de Mustafa Kemal" cevabını alacaktır.

Telgraf memuru sonraki gelişmelerden anılarında söz etmektedir:

"Onun adını duymamla birlikte, yerimden fırlamam bir oldu. Elimde olmadan fesimi düzelttim, ceketimin düğmelerini ilikledim ve 'Emredersiniz Paşam' cevabını verdim."

Mustafa Kemal ona tarihi isteğini yazdırır. Hamdi Bey'den, İstanbul Hükümeti'yle ipleri kopardığını ve memleketin kumandasını tamamen eline aldığını dalalet içerisindeki Yıldız Sarayı'na bildirmesini istemektedir.

Ne var ki işbirlikçilerin temsilcileri ülkenin dört bir yanını sarmıştır. Postane müdürü de Erzurum'dan çekilen bu telgrafın saraya iletilmesine şiddetle karşı çıkar. İşte o zaman Manastırlı Hamdi Bey telgrafı bizzat götürüp Ayan Meclisi'nden Fuat Paşa'ya teslim eder.

Mustafa Kemal ve Manastırlı Hamdi'nin tanışmaları o sıcak Temmuz gecesinde bu şekilde olmuştur. Postane memuru, uzunca bir süre İstanbul'da kuş uça Anadolu'daki Mustafa Kemal'e bildirmiştir.

Son telgrafı 16 Mart 1920'de çeker:

"Bu sabah Şehzadebaşı'ndaki Mızıka Karakolu'nu İngilizler bastı. Oradaki askerlerle çarpışarak, neticede şimdi İstanbul'u işgal altına alıyorlar."

Manastırlı Hamdi, İngilizler postaneyi de basana kadar büyük fedakârlıkla, canı pahasına tüm gelişmeleri Mustafa Kemal Paşa'ya bildirir. İstanbul'un işgali adeta bir canlı yayındır. Hamdi

Bey artık kentte yapılacak bir şey kalmadığı için, Milli Mücadele'ye katılmak üzere Anadolu'ya doğru yola çıkar.

Çileli bir yolculuktur, hemen başında yakalanır! Mustafa Kemal'in casusu olduğu gerekçesiyle bir gemiye bindirilip İngilizlere teslim edilmek üzere, İstanbul'a yollanır. Gemi İstanbul'a yanaşmakta olduğu sırada ölüme çok yakın olduğunu bilmektedir. Ne var ki son bir hamle yapar. Geminin arkasına geçip iskeleye atlar, "Dur" uyarılarına kulak asmadan ve arkasına bile bakmadan çılgınca koşmaya başlar.

Şans, kader, cesaret ve onur melekleri kollarına girmiştir. Üsküdar'a annesinin evine kapağı atar.

Gerisi yeni bir umut, yeni bir yoldur.

Mustafa Kemal'le, Ankara'da Ziraat Okulu'nda yer alan Heyet-i Temsiliye Karargahı'nda buluşurlar. Paşa ona doğru bir adım atıp "Hoş geldin oğlum" diyerek elini sıkar. Ardından da İsmet Paşa'ya dönüp şunları söyler:

"İşte kahraman çocuğumuz Manastırlı Hamdi. Büyük hizmetlerini gördük, sevgimize layıktır!"

Manastırlı Hamdi önce Mustafa Kemal'in ardından da İsmet İnönü'nün telgrafçısı olur. I. ve II. İnönü zaferlerini top ve tüfek sesleri arasında Ankara'ya ulaştıran da, Mustafa Kemal'in Meclis Başkanı olduğunu İsmet Paşa'ya haber veren de o'dur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra Manastırlı Hamdi Bey İstiklal madalyasıyla onurlandırılır. Soyadı kanunu çıktıktan sonra ise, Atatürk ona, İstanbul'un işgal gününü anımsatan "Martonaltı" soyadını verecektir.

* * *

İstanbul Radyosu 1927'de Büyük Postane içinde kurulur.

Aynı yıl 15-20 Ekim tarihleri arasında Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ikinci kongresinde Atatürk Büyük Söylev'i okur.

Nutuk'un bir bölümünde Manastırlı Hamdi'ye şu sözlerle teşekkür eder:

"Bu hamiyetli ve cesur Manastırlı Hamdi Efendi olmasaydı, İstanbul'da geçen bu acı olayları öğrenmek için kimbilir ne zamana kadar bekleyip duracaktık. İstanbul'da bulunan nazır, milletvekili, komutan ve teşkilatımız adamları içinden, bir kişinin çıkıp da zamanında bize haber vermeyi düşünememiş olduğu anlaşıyor. Demek ki hepsini heyecan ve çarpıntı kaplamıştı. Bir ucu Ankara'da bulunan telin, İstanbul'da bulunan ucuna yanaşamayacak kadar şaşkın bir duruma gelmiş oldukları yargısına varmak bilmem ki doğru olur mu? Telgraf memuru Hamdi Efendi sonradan Ankara'ya gelerek, karargahımız telgraf memurluğu yapmıştır. Kendisine borçlu olduğum teşekkürü, burada açıkça söylemeyi milli ve vatan görevlerinden sayıyorum!"

Alo, alo, muhterem samiin, burası İstanbul telsiz telefonu...

1927'de kurulup 1937'ye kadar Büyük Postane'de hizmet veren İstanbul Radyosu'nda şimdi artık unuttuğumuz "Büyük Nutuk" defalarca okunmuştur.

Ve onun içinde, kahraman vatanseverler gülümser.

Eski mektuplardan hoşlanmayanlara duyurulur!

Haliç, Sultanahmet Cami, Surlar, Kızkulesi, Leipsia Hesperos, 1885 - 1886

İSTANBUL'DA ZAMAN

Doğu toplumunun aşına olduğu tevekkül duygusu, Konstantiniye'de de zamanı Allah'a emanet etmek anlamı taşımaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nda müezzinin sesiyle birlikte sokak satıcıları da saat yerine geçmektedir.

İmparatorlukta saat kullanımının 18. yüzyılın başlarında bile yaygın olduğunu söylemek mümkün değildir.

Ancak bu yüzyılın başında Galata'da saat imalatçıları faaliyet göstermeye başlarlar. Aydınlanma çağının yetiştirdiği en ünlü düşünürlerden biri olan Jean Jack Rousseau'nun babası da Galata'ya yerleşen saat imalatçıları arasındadır.

Avrupa'dan saat ithal edilmesi de bu döneme rastlar. Bununla birlikte üzerlerinde Osmanlıca rakamlar olan saatler saray avanesiyle beraber en zengin ve yeniliğe açık Müslümanlarda bulunmaktadır.

Osmanlı'da "zamanın" bir hükme bağlanmamış olması, bazı eksiklikleri de beraberinde getirecektir.

"Aşağı yukarı" zaman anlayışı nedeniyle, asırlara damgasını vuran kentte sadece dört saat kulesine rastlanmaktadır. Üstelik kulelerin tümü geç bir vakitte gelmiş, yerlerine dikilmişlerdir.

İmparatorluğun kendini kurtarabilmek için zorunlu olarak yüzünü batıya dönmesiyle bir ferman yayınlanır. Saat kulelerinin Anadolu'nun iç kısımlarına kadar ulaşmasındaki en büyük etken de Abdülhamit'in tahta çıkışının 25. yılı olan 1901'de valilere gönderilen söz konusu fermandır. Elbette bir başkent olan İstanbul'da böylece kulelerden payına düşeni alacaktır.

* * *

1890 yılında, iki saat kulesinin yapımına birden başlanır. Bunlardan biri Hamidiye Camisi'nin hemen yanı başında dikilen saat

kulesidir. Üç katlı olarak inşa edilen kulenin ilk katında yer alan kitabede, kuleyi Abdülhamit'in yaptırdığı belgelenmektedir. Kuleyi süsleyen tuğra da Abdülhamit'e aittir. İkinci katta termometre ve barometre kadransları yer alır. Bu diğer saat kulelerinde bulunmayan bir özelliktir. Saat kadranı kulenin üçüncü katında bulunur.

Kentin ortasında bir sera gibi duran Yıldız Sarayı bahçesi, keşmekeşten bunalan İstanbulluya küçük bir kaçamak olanağı sunar. Yıldız Parkı'nın bahçesinde zaman, kaygısız bir su gibi berrak akar. Vakit bir martı kanadına takılmış sergüzeşt bir bulutu andırır.

İstanbul'da zaman pamuk helva gibi renklidir...

* * *

1890 yılında yapımına başlanan saatlerden biri de Dolmabahçe Sarayı'nın karşısına konur. İlk yaptırılan saat kulelerinin Beşiktaş'ta olmaları tesadüf değildir. Fatih Sultan Mehmet tarafından 1478'de yaptırılan Topkapı Sarayı'nın pabucu, imparatorluğun son dönemine doğru dama atılır. Sultanların ikâmet adresi değişir. Yıldız, Çırağan ve Dolmabahçe sarayları 19. yüzyıla "yönetim merkezleri" olarak damga vururlar. Bu dönemde Beşiktaş da "saraylar semti" olarak anılmaya başlamıştır.

Dolmabahçe Saat Kulesi'nin yapımı 1895 yılında bitirilir. Kule, Dolmabahçe Sarayı'nın da mimarı olan Sarkis Baryan imzasını taşımaktadır. Kuşkusuz, 27 metre yüksekliğindeki dört katlı yapının İstanbul çerçevesinde ayrı bir yeri bulunmaktadır. Dört tarafta yer alan saatlerin her biri Paul Garnier tasarımıdır. Bu saatler Alman imparatoru II. Wilhelm tarafından Dolmabahçe'nin saatlerini tamir etmek için Abdülhamit'e gönderilen Sahan Meyer tarafından yerleştirilmişlerdir. Kulenin tepesinde yer alan rüzgâr gülünün, ona ayrı bir form verdiği tartışılmaz.

Kulenin hemen karşısında Beşiktaş İnönü Stadı yer alır. İstanbul'da deniz kokusuna martı çığlığı, ezan sesine gol sevinci karışır.

Zaman galibe ayrı, mağluba ayrı geçmektedir.
İstanbul'da zaman görecelidir...

* * *

Kente gülümseyen bir başka saat kulesi Şişli Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nin bahçesinde bulunur. Hamidiye Etfal olarak kurulan hastanenin hüzünlü bir öyküsü vardır. Burası, dönemin sultanı Abdülhamit'in sekiz aylıkken ölen kızının anısına yaptırılmıştır. Saat kulesi ise, 1907 yılında Pera ve Boğaz'daki birçok yapıya hayat veren İtalyan mimar Raimondo d'Aranjo tarafından dikilecektir. 20 metre yüksekliğindeki kule, mermerin ihtişamı ve tuğlanın sıcaklığıyla işlenmiştir. Saatin yerleştirildiği kısmın süslemeli kemeri dikkat çekici güzelliğindedir.

Hastane bahçesinde zaman geçmek bilmez. Hayat zehirli bir akrebe takılmıştır.

İstanbul'da zaman zor akar...

* * *

İstanbul'daki dört saat kulesinden sonuncusu, Tophane'deki Nusretiye Camisi'nin yanında bulunur. Neoklasik tarzdaki üç katlı kulenin boyu 15 metre yüksekliğindedir. Birinci ve ikinci katın köşelerinde sütunlar, üçüncü katta ise kabartmalar bulunmaktadır. Saat kadrانının bulunduğu dördüncü katta ise, zamanın altı dantel gibi örülmüş ince mimari dokunuşlarla çizilmiştir. Sultan Abdülmecit tarafından yaptırılan Nusretiye Saat Kulesi, durmuş kadranı ve yıpranmış yüzüyle, kuytu bir köşede, kaderine razı bir boş vermişlikle beklemektedir. Bakımsızlıktan harap durumda olan kule, günümüzde depo olarak kullanılmaktadır. Nusretiye Saat Kulesi bu haliyle randevu yerinde unutulmuş bir kadını andırır...

FAST FOOD DEDİKLERİ...

Pop ateşinin mayonez ve ketçapla harmanladığı hızlı yaşam tarzı, kolesterolü yüksek bir iz bırakır.

Hamburger pop çağının, pop çağı hamburgerin parçasıdır. Yükselen değerlerin, hızlı tüketimin ve acele işlerin odak noktasında "fast food" kültürü durur.

Doğrusu fast food deyince insanın aklına ilk olarak hamburger gelir. Hatta işin sınırlarını biraz daha daraltıp konuyu McDonalds'a getirmek mümkündür.

Oysa, fast food kültürü antolojisinin başlangıç noktasında sayılan McDonalds'ın tarihi dün gibi yeni sayılır.

İlk McDonald's restoranı 1940 yılında Dic ve Mac Donald kardeşler tarafından Kaliforniya'da açılır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan refah dönemi şirketin gelişmesine olanak verir. Ancak McDonalds'ın gerçek başarı öyküsü 1954 yılından sonra başlar.

Şirketi bu tarihte, Donald kardeşlerden 70 milyon dolara Ray Kroc adlı girişimci alır. 1963 yılında McDonald's restoranlarının sayısı 500'ü aşar. Kent ve alışveriş merkezlerinin yanı sıra otopark restoranlarında da tekelleşen şirket, 1967'de yabancı pazara yönelir.

Bugün McDonalds'ın, 100'den fazla ülkede 30 binden fazla restoranla hizmet verdiğini belirtelim. Kısaca global sistemin etkilerinin, Sam Amca'nın iri ellerinden bile taşıdığını söylemek hiç de yanlış olmayacaktır.

Ülkemiz de McDonalds'ın hamburger istilasından payını alır. Fast food kültürünün amiral gemisi olan firma, Türkiye kara sularında 124 gemiyle yüzmektedir.

Firma, asrın kültürel bombası olarak, bir pazarlama harikası olarak lanse edilse de bazı eksikleri bulunmaktadır.

McDonalds Corporation sözcüsü, restoran zincirinin felsefesini;

“İddiamız tüm dünyada en iyi işveren olmak” diyerek özetler.

Oysa bu özet gerçeğin yakınından bile geçmez.

“*Markaların Kara Kitabı*”nda firmayla ilgili ilginç bilgiler bulunur. Kitap, tatsız bilgileri de gün ışığına çıkarmaktadır.

Çocuk mönülerinin yanında sunduğu oyuncaklarla dikkat çeken firma, büyük bir çelişki olarak, iş kanununa aykırı olarak küçük çocukları sağlıksız koşullarda çalıştırmaktadır. McDonalds, sağlıksız çalışma ortamı yaratmak, tedarikçi firmaları sömürmek, olumsuz ekolojik ve sosyal sonuçlar doğuracak ölçüde et israf etmekle suçlanmaktadır.

Güney Amerika’da yağmur ormanlarının bulunduğu alanlar, halen Amerikalı servet sahiplerinin sürülerine otlak olarak kurban edilmektedir.

Büyük tarım alanları, yem üretimi için kullanıldığı için halkın tarımsal ürün ihtiyacı da yeterince karşılanamamaktadır.

Bunlarla birlikte uluslararası çevre örgütü Greenpeace’in, 2000 yılının Temmuz ayında, firmanın “McNuggets” ve “McChicken burger” olarak sattığı tavukları, genleriyle oynanmış soya ile beslediğinin ispat ettiğini belirtelim.

Tüm bunlara rağmen her dört saatte bir dünyanın herhangi bir yerinde yeni bir MacDonalds restoranı açılması da son derece ilgi çekicidir.

Amerikalılar köftenin suratına sürülen kara ketçapa rağmen, hem hamburger hem de onun büyük sözcüsü McDonald’sla övünmeyi sürdürürler. Üstelik, hamburgerin mucidi olmaktan duydukları kıvancı, tüm dünyada açtıkları restoranlarla kutlarlar.

Ne var ki hamburgeri icat edenler Amerikalılar değildir.

Hamburger, adı üzerinde olduğu gibi Hamburg’ta keşfedilir. İkinci Dünya Savaşı’nda Almanya’ya giden Amerikan askerleri ülkelerine ellerinde hamburgerlerle döneceklerdir!

Simitçi, --, 1861

Hızlı yaşam kültürünün simgesi hamburgere bakıp onun dünyadaki ilk fast food ürün olduğunu düşünmek de yanlış olacaktır.

Beslenmeyle ilgili kültürel araştırmalar "hızlı yemek" alışkanlığının çok eski çağlara dayandığını göstermektedir. Romalılar ve Yunanlılar böcek larvalarını unlayıp şarapla karıştırırken, Asurlular bir an önce doymak için çekirgeleri yemeyi tercih etmişlerdir. Hititlilerle birlikte yine Romalıların da fareyi fast food olarak tükettikleri bilinmektedir.

Açıkçası, hamburger "yeni çağın icadı" olarak gülümsese de "fast food tarihi" asırlar öncesine dayanmaktadır. Üstelik bizdeki fast food tarihi bile hamburgerden yüzyıllar öncesine denk düşer.

* * *

Dumanı üstünde çıtır çıtır bir alışkanlık, hatta yaşam biçimi olan simitten söz ediyoruz.

Simit saraylarının tarihi çok yeni olsa da, simit asırlar öncesine dayanan bir klasik olarak gülümser.

Sokak aralarını kendilerine özgü naralarla çınlatan satıcılar, insana başka zamanları çağrıştıran taş fırınlar, demleme çay ve gemilerin küpeştelere takılan mutlu martılar...

Simidin rahatlıkla bize özgü bir fastfood geleneği oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Yakın zamanın icadı "simit sarayları"na bakıp ortada çelişkili bir durum olduğunu düşünebilirsiniz.

Gerçekten de yoksulun baş tacı simidin, sarayla birlikte anılması dikkate değer bir çelişki gibi görünür.

Ne var ki saray ve simit birbiriyle tamamen ilişkilidir!

Çünkü simit ilk olarak Kanuni Sultan Süleyman zamanında sarayda yapılır. Üstelik bir paşa tarafından!

Muhteşem Süleyman'ın vezirlerinden Şemsi Paşa devlet işlerinden bunaldığından mıdır yoksa boğazına düşkünlüğünden mi bilinmez, kollarını sıvayıp hamurun başına çöker. Hamuru bir

oklava yardımıyla açıp üzerine susam döktükten sonra yuvarlak bir halka haline getirip ateşe verir.

Simit bu dönemden itibaren saray sofrasının vazgeçilmez tadı olacaktır.

Tam otuz yıl boyunca saray yiyeceği olarak baş tacı edilen simit, daha sonra konaklara ve zengin sofralarına dahil olur.

Simit kokusu bu tarihten 160 yıl sonra da köşk, yalı ve saray mutfağından sokağa yayılır. Simit ilk kez 17. yüzyılın sonunda İstanbul halkı tarafından tüketilmeye başlanır. Çok kısa zamanda büyük bir alışkanlığa dönüşen simit, her dönem keyifle tüketilerek günümüze dek ulaşır.

Osmanlı döneminden bu yana fast food olarak kabul edebileceğimiz simidin kaliteli olabilmesi için halka biçimi verildikten sonra pekmezli suya batırılmasının şart olduğu anlatılmaktadır.

Makbul simit 22 ayar Osmanlı altını renginde olmalıdır.

İstanbul'daki simit geleneğini Evliya Çelebi'nin Seyehatname'sinden öğreniyoruz. Üstadın üzerine susam dökülen sayfalarından mis gibi bir koku yayılıyor. Büyük gezgin, İstanbul'da 70 simitçi fırını olduğunu aktarıyor. Bu fırınlarda çalışanların sayısı ise 300'ü buluyor. Evliya Çelebi, simitçilerin kendilerine ait bir loncaları olduğunu da belirtiyor.

Geçmiş dönemlerde Galata, Kumkapı, Samatya ve Beylerbeyi'ndeki fırınların, imal ettikleri kaliteli simitlerle nam salmış oldukları söyleniyor. 1910 yılında ilk cemiyetlerini kuran simitçiler, bugün İstanbul'da kendi esnaf odalarının çatısı altında faaliyetlerini yürütüyorlar.

Simitçilik mesleğini bugün Tokatlılar ellerinde bulunduruyorlar. Ancak geçmişte özellikle Safranbolu ve Kastamonuluların simitçilikle uğraştıkları biliniyor.

Osmanlı tarihinde simit ilk kez bir vezir tarafından yapılıyor. Şemsi Paşa köklü bir aileden geliyor. Ne ilginçtir ki bu büyük aile, Bolu, Karabük, Safranbolu ve Kastamonu civarına yerleşiyor.

* * *

Titiz tabiatıyla dikkat çeken Şemsi Paşa'nın, Sadrazam Sokollu Mehmet'le aralarında büyük bir husumet olduğundan söz ediliyor.

Paşa bir gün sadrazama; "Senin külliye kuşlar pislemiş" diye takılıyor. Sadrazamın, sinirinden beti benzi atsa da onu, "Gökyüzüne açık olan her mekân kuşlardan nasibini alır" diye cevaplamakla yetiniyor.

Sokollu'yla rekabetten beslenen paşa, çok geçmeden kendi adına bir cami yaptırmayı planlıyor. Koca Sinan'ın kapısını çalıp ondan, kuşların hiç konmadığı bir yerde cami yapmasını istiyor.

Sinan bu tuhaf istek karşısında şaşırsa da araştırmalara başlıyor.

Sonuç olarak, Üsküdar'da, derya kıyısında, kuzey ve batı rüzgârları kesiştiği için, kuşların hiç uğramadığı bir yer buluyor. Ancak burası denize doğru kayma riski taşıyor. Ne var ki, büyük mimar, Şemsi Paşa'nın ısrarlarını kıramayıp tam bu noktada bir cami inşaatına başlıyor.

1580'de ibadete açılan deniz kıyısındaki Şemsi Paşa Cami, bugün de Şemsi Paşa semtinde, Şemsi Paşa Caddesi üzerinde duruyor. Sinan'ın en küçük küllüyesi olarak bilinen caminin bir diğer adı da Kuşkonmaz'dır.

* * *

Günümüzde İstanbul'daki simit fırını sayısının 300 civarında olduğu söyleniyor. Fırın sahipleri rekabet nedeniyle, günde kaç simit ürettiklerini gizliyorlar.

Buna rağmen, aşağı yukarı bir hesap yapmak mümkün. Her fırından ortalama 10 satıcının simit aldığı ve bu satıcıların da ortalama üç yüz simit sattığı hesap edilirse, İstanbul'da bir günde satılan simit sayısının 500 binin üzerinde olduğu ortaya çıkıyor.

Bu gerçekten de büyük bir rakam.

Simit fırınlarının başında bulunanlar, McDonalds gibi fast food firmalarından son derece şikâyetçi olduklarını belirtiyorlar. Bunun nedeni haksız rekabet! Firma sahiplerine göre amaç, halkın simit yerine hamburger tüketmesini sağlamak.

Sık sık simitte farklı katkı maddeleri kullanıldığı yönünde haberler yayılıyor. Oysa simit sadece pekmezli bir şerbetle yapılıyor.

McDonalds ürünlerinin içeriği ise, tam olarak bilinmiyor. Firma yetkilileri bunun nedenini "taklit edilmeye karşı bir önlem" şeklinde açıklıyorlar.

Ne var ki Greenpeace, firmanın burger olarak sattığı tavukları, genleriyle oynanmış soya ile beslediğini ispat ediyor.

Oysa simidin yapılışı son derece basit.

1 tatlı kaşığı kuru maya, 2 bardak un, 1 çay kaşığı toz şeker, 1 çay kaşığı tuz ve 1 su bardağı ılık su meseleyi çözüyor.

Katkı maddesi denilen şey ise, simidin içeriğinden daha basit.

Simiti fırına vermeden önce üzerine dökülen sosu hazırlamak için, 1 bardak pekmez, 1 bardak ılık su ve 1 su bardağı susama ihtiyaç var.

Evde simit yapmak mı? Neden olmasın!

Şekerle mayayı çeyrek bardak ılık suda erittikten sonra, 10 dakika mayalayın. Tuz ve kalan suyu 15 dakika yoğurduktan sonra 2 saat dinlendirin. Hamuru da 10 eşit parçaya bölerek, yarım saat daha bekletin. Her bir hamuru 30 santim uzunluğunda ip haline getirin. Ona simit şeklini vererek, üzerine önce pekmez karışımınızı sürün ardından da susama yatırın. İş artık fırının hünerine kalıyor. Tepsie dizdiğiniz simitleri 30 dakika beklettikten sonra, 200 dereceye ayarlayarak önceden ısıtılmış fırınıza sürün. Hoş kokunun etrafa yayılması için sadece yarım saate daha ihtiyacınız var.

İşte Şemsi Paşa'nın ilk yaptığı simide yakın bir tarif.

Çok mu zor geldi?

O zaman kendinizi en yakın köşe başına atın!

İstanbul'da simit satılan noktalardan birinin de Şemsi Paşa ya da nam-ı diğer Kuşkonmaz Camisi'nin önü olduğunu aklınızda bulundurun!

Afiyet olsun!

Arnavutkaldırımları

ÖNCE EKMEKLER BOZULDU SONRA SOKAKLAR...

"Önce ekmekler bozuldu, sonra her şey..."

Cumhuriyet Gazetesi'nin duayenlerinden Oktay Akbal'ın "*Önce ekmekler bozuldu*" adlı kitabının ilk cümlesi de böyle başlar... Kitapla aynı adı taşıyan cümlelerin derinliği aslında pek çok şeyi özetlemektedir. Akbal, II. Dünya Savaşı yıllarında, Türkiye'de değişen değer yargılarını anlatır.

Geçmiş özlenir mi?

Ekmekler bozulmaya devam ediyorsa elbette...

"Dinozor" yaftasını sırtınızda taşımak istiyorsanız, cumbalı evler önüne sere serpe taht kuran tekir kedilerden, İstanbul Radyosu'nda akan zamandan, kentin ortasına kurulan pazarlardan, dut ağaçlarından ve diz kapağınızın üzerinde bulunan Arnavutkaldırımı izinden söz edin...

Geçmiş özlenir mi?

Sokaklar bozulmaya devam ediyorsa elbette...

İstanbul'un taşı toprağı altındır...

Bunu en çok ihalenin kaymak tabakasını sıyıran müteahhit bilir. Belli zamanlarda İstanbul'daki kaldırım taşları söktürülüp birilerine yeniden, üstelik tekrar tekrar yaptırılacaktır. İstanbul'un Arnavutkaldırımları da eş dost taifesinden "iş bilir" iş adamları tarafından asfaltla sivanır.

Çin'den ithal edilen biçimsiz granit bloklar, İstanbul sokaklarına döşendikçe, kentin güler yüzlü zemini suratını asar.

Oysa İstanbul, ilginç sokak isimleriyle birlikte, Arnavutkaldırımlarıyla da anılır.

Eski kent sokakları, estetik kaygılardan çok, ihtiyaç nedeniyle Arnavutkaldırımlarıyla döşenmiştir.

“Maşuklar”, “Altıntaş” gibi yokuşlarla çevrili Beşiktaş’ta

Arnavutkaldırımlarının sıklıkla kullanılması hiç de tesadüf değildir. Yollara döşenen taşlar arasındaki boşluklardan akan sular, düzlüğe ulaşmadan toprağa süzülür. Bu sayede toprak nefes aldığı gibi su baskınları da önlenmiş olur. Son yıllarda her büyük yağışla birlikte Beşiktaş’ta görülen sel baskınlarının nedeni Arnavutkaldırımlarından vazgeçilmesiyle açıklanabilir.

* * *

Beşiktaş’taki yokuşlardan biri de Nişantaşı’na çıkar. Ya da Nişantaşı’ndaki yokuşlardan biri Beşiktaş’a iner. Teşvikiye yokuşu, Arnavutkaldırımlı yolların son temsilcilerinden biri sayılır.

Teşvikiye, Sultan Abdülmecit’in bölgede yeni bir mahalle kurulması için “teşvikte” bulunmasıyla kurulur. Mahallenin kuruluş öyküsü, Rumeli ve Valikonağı caddelerinin kesiştiği noktada bulunan dikilitaşta belgelenmiştir.

Dünyanın pek çok yerinde caddeler, numaralarla sınıflandırılırken, İstanbul sokak adlarıyla anılır. Öyküleri olan kentlerin sokak tabelalarında keyifli isimler bulunur.

Mecidiyeköy’deki sokak tabelalarından birinin üstünde de “Othello Kamil” yazmaktadır. Asıl adı Kamil Rıza olan tiyatrocumuz birçok kez “Othello” rolünü başarıyla oynadığı için şanı yürümüş ve oturduğu sokak bu isimle anılmaya başlamıştır.

Geçmiş özlenir mi?

Ekmelekler bozulmaya devam ediyorsa elbette...

Geçmiş özlenir mi?

Sokak tabelalarındaki öyküler sökülüp caddeler balıkla sivanıyorsa elbette...

EN BÜYÜK KİM?

İstanbul ezelden bir derbi şehridir...

Roma İmparatoru Septimius Severus'un II. yüzyıl sonlarında inşa ettirdiği hipodrom, Büyük Konstantin tarafından akla hayale sığmayacak bir genişliğe ulaştırılmıştır.

80 bin kişinin sığabileceği bu stadyum, uzun dönem araba yarışlarının yapıldığı bir mücadele alanı olmuştur.

Sultanahmet'teki meydanın bugün bile "Atmeydanı" olarak bilindiğini düşününce, stadyumun ne kadar uzun süreyle hizmet verdiği de anlaşılır.

Ezeli rakipler bu meydanda karşılaşırlar. "Maviler" ve "Yeşiller" tribünleri dolduran ve takımlarının renklerini gösteren bayrakları sallayan taraftarların çılgın tezahüratları altında dörder atın çektiği arabaların üzerinde kıyasıya rekabet ederler.

Egemen sınıf ve aristokratlardan destek gören "Maviler" ile halkın takımı "Yeşiller"...

İstanbul'da ezeli rakiplerin Boğaz suları ile ayrılması bir gelecek olsa gerek!

Neden mi? Çünkü Konstantinapolis'te bundan 1500 yıl önce birbiriyle mücadele eden iki takımın da bugünü andıracak biçimde İstanbul'un farklı kıyılarını mesken tutmuş olduklarını söylemek mümkün olacaktır.

Yeşiller'in merkezi, Kadıköy civarında bulunan Aya Eufemia Kilisesi yakınlarıdır.

Maviler ise, Blakhernia Sarayı'nın bulunduğu Ayvansaray'a yerleşmişlerdir.

Elbette o dönemde de derbilere damgasını vuran isimler vardır. Tanrıçaları bile kendisine aşık edebilecek kadar yakışıklı olduğu rivayet edilen Porphyrios Calliopas bir "derbi kralı"dır. İstanbul'un orta yerine farklı zamanlarda hem Maviler hem de Yeşiller adına

yarışan Calliipas'ın heykeli dikilecektir; hem de her iki takım tarafından alınan ortak bir kararla.

Büyük yarışçı, aynı gün içinde iki takım adına da birer yarış kazanan ve imparatorun özel onur ödülünü alan tek yarışçı olarak ölümsüzleşir.

Calliipas'un ne denli yakışıklı olduğunu merak edenler ona yakından bakabilirler. Çünkü kaidesi İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir.

* * *

İstanbul ezelden bir derbi şehridir...

Günümüze dönüp Fenerbahçe-Galatasaray kapışmalarına yakından bakarak konuya derinlik kazandırabiliriz.

Dünyanın en önemli karşılaşmaları arasında yer alan mücadeleye, klasik hale dönüşen "biz" ve "onlar" meselesi olarak bakabiliriz!

Sarı-kırmızının, sarı-lacivertle ebedi savaşı ya da tersi...

İşin içinde başka şeyler aramak yersiz olacaktır!

"Galatasaray, batıya açılan penceredir ve burjuvaziyi simgeler, Fenerbahçe ise geniş kitlelere yayılan bir halk takımıdır" gibi söylemlere kulak asıp boşu boşuna kafanızı karıştırmanız anlamlı değildir.

Fenerbahçe-Galatasaray rekabeti büyük bir futbol klasiği ve babadan oğula geçen kimlik meselesiyle soslu "bir baba hindi" durumudur hepsi bu!

Ezeli rekabetin siyasal, dinsel, sınıfsal boyutları hiçbir zaman olmamıştır.

Yine de futbol topunu başka şeylere yaslamak ve öküz altında buzağı aramak istiyorsanız, konuyu biraz zorlayalım.

Hiç, Fenerbahçe-Galatasaray rekabetinin bir kıtalar savaşı olduğunu düşünmüş müydünüz?

İki kıtayı birbirine bağlayan köprünün her iki ucundaki statları aklınıza getirsenize!

Bir yanda Fenerbahçe bir yanda Ali Sami Yen; iki ayrı mabet.

Asya kıtasına geçince boynundaki sarı kırmızı kaşkolu, Avrupa kıtasına ulaşınca sırtındaki sarı-lacivert formayı çıkaracaksın başka yolu yok!

Türk futbol tarihinin "zıt kardeşleri" olarak anılan Fenerbahçe ve Galatasaray'ın bir asra yaklaşan ezeli rekabeti birçok ilginç olayın yaşanmasına da sebep olacaktır. İki takım ilk kez 17 Ocak 1909 yılında Papazın Çayırı olarak anılan yerde karşılaşır. Maçı 2-0 kazanan Galatasaray'ın ilk golünü, Emin Bülent Serdaroğlu atacaktır.

Galatasaray-Fenerbahçe maçlarının devre arasında herkes tuvalete gittiği için İstanbul Boğazı debisinin yükseldiği rivayet olunur.

Bu rivayet, Evliya Çelebi abartılarını bile geride bıraksa da, tarihi kapışmaya verilen önemi anlatması bakımından kayda değerdir.

Gerçekten de derbi oynanırken hayat durur. Elbette işin iyice ileri gidip seyirci rekorlarının kırıldığı karşılaşmalar da olacaktır.

21 Eylül 2003 yılında Atatürk Olimpiyat Stadi'nda yapılan lig maçını 70 bin 125 kişi izlemiş ve bu rakamla seyirci rekoru kırılmıştır. Elbette maçı ekran karşısında izleyenleri sayma şansımız bulunmuyor.

Yüz yıllık rekabet göz önüne alındığında, çok az sayıda taraftar önünde oynanan maçların bulunması da doğaldır.

Şüphesiz takımların cezaları nedeniyle seyircisiz oynanan maçları kastetmiyoruz!

17 Kasım 1922'de oynanan Fenerbahçe-Galatasaray maçına sadece 14 kişi gelecektir. Tamamı biletsiz seyircinin İttihat Stadi'nin tribünlerini "dolduramadığı" maça şiddetli yağmur eşlik edecektir.

Bu nedenle tarihte ilk kez bir maç şemsiyeyle yönetilir. Hakem Fethi Tahsin Başaran, maç boyunca hem oyuncularla hem

çamurlu sahayla hem de fırtına nedeniyle sık sık ters dönen şemsiyesiyle mücadele edecektir.

İstanbul ezelden bir derbi şehridir...

Derbilerin kralı Porphyrios Calliopas'ın kaidesi İstanbul arkeoloji müzesinde sergilenmektedir.

Derbiler tarihine hoş anılar düşer.

Biri Galatasaraylı diğeri Fenerli olan diğeri derbi krallarının arasında yaşanan anekdotlar da ilgi çekicidir. Hem nalına hem de mihına dokunarak bunlardan birini aktarıyoruz:

İki ezeli rakip arasında 1959 yılında oynanan, iki ayaklı maçın ilki, Galatasaray'ın 1-0 üstünlüğüyle biter. Metin Oktay'ın maçın ilk yarısında attığı gol uzun süre tartışılır. Top ağları delip dışarı çıkmıştır. Bu nedenle hakem bir müddet golü vermeye tereddüt eder. Galatasaraylı taraftarlar, yırtılan Fener ağlarından kendilerini büyük bir gurur vesilesi çıkarırlar.

Bir sonraki maçı Fenerbahçe 4-1 kazanır. Lefter inanılmaz sert şutlarla ağları havalandıracaktır.

Maçtan sonra golleri soran gazetecilere kısa bir özet geçer: "Ağları iyi tamir etmişler, çok uğraştım ama yırtamadım!"

Dolmuş'a geliş tarihimiz

KARINCAEZMEZ ŞEVKİ'Yİ KİMLER EZDİ?

II. Dünya Savaşı tüm dünyada 20 milyondan fazla insanın ölümüne yol açar.

Harp patlak verince önceki basiretsizliği göstermeyip savaşa, bir izleyici olarak tanık olunca gözyaşı, barut, ölüm üçgenindeki toz duman arasından hafif yaralarla sıyrılmayı biliriz.

Dünyadaki kayıp düşünüldüğünde ekmek karnesi, karaborsa ve karartma geceleri gerçekten de hafife alınabilecek sıyrıklardır.

Üstelik savaş bize tuhaf hediyeler bırakır.

Yokluk yıllarında, dışarıdan kitle ulaşım araçları ithal edecek para yoktur. Yollardaki otobüs sayısı yok denecek kadar azalır.

Bu nedenle 1940-41 yılları arasında İstanbul sokaklarında dolmuşlar çalışmaya başlar. Belediyenin tüm itirazlarına karşın İstanbul halkı uygulamayı benimseyecek ve sistem oturacaktır.

Henüz altı ay geçmeden İstanbullu 40 yıllık dolmuş müşterisi gibi koltuğa kurulacaktır.

Dolmuş şoförü "Ne zaman kalkacak?" diye serzenişte bulunan aşüfteye, "Dolunca" şeklinde karşılık vererek, konuyu net bir biçimde özetleyecektir. Sözün özü İstanbullu dolmuşa çabuk alışır.

Zaten dolmuş külliyatında uzunca bir eğitime gerek yoktur.

"Bir kişi uzatır mısınız?" ya da "Müsait bir yerde inecek var!" şeklindeki teferruatsız talepler müşteri olmak için yeterlidir.

İkinci Dünya Savaşı bitse de dolmuşlar ortadan kaybolmazlar.

1950 Dodge, 1960 Buick, Plymouth Belvedere ve Impala'lar bir efe edasıyla İstanbul yollarını azametle arşınlamaktadır.

2000'li yılların başına kadar azimle yol çilesi çeken damalı araçlar "milenyum" diye anılan zamanlara direnemeyerek, birer ikişer yollardan çekilirler.

Onlar da "Nerede o eski günler?" çekmecesinin arka taraflarına bir eski İstanbul hatırası olarak yerleştirileceklerdir.

Dolmuşa gelip dolmuşu yad ettikten sonra dolmuş şoförünü atlamak olmaz. Dolmuşçulukta yol alıp direksiyondan şanzımanı ikiye taktıktan sonra dikiz aynasından müşteriyi kesip "Var mı ücretini uzatamayan?" diye gürlemek esastır.

Ve bir dolmuş şoförü mutlak surette aracın kapıları konusunda hassas olur.

Ve bir dolmuş şoförü kesinlikle pantolondan çıkan partial paraya tahammül etmez. Torpidoyu süslemek, ayna üzerine çoluk çocuğun ya da futbolcu tayfasının fotoğrafını iliştiirmek âdettendir.

"Dolmuş şoförü" denince insanın aklına birtakım bıçkın adamların gelmesi ve bu nedenle dudaklarına bir tebessüm keleşbeği konması kaçınılmazdır.

Elbette "dolmuş" denildiğinde Karınca Ezmez Şevki bahsi de açılır.

Aslında Şevki, saf, buruk ve sarı-kırmızı bir kent öyküsünden başka şey değildir.

Bir gün Yeşilköy'deki bir köşkün bahçesinde sarı kırmızı bir Avrupa gülü görür.

İşte o saat kartpostaldan fırlamış gibi duran bu güle vurulur. Gülün yanına yaklaşan Şevki onu koklar. O günden sonra çiçek sevgisi, sarı kırmızı tutkusu ve güzel koku düşkünlüğü başlar. Şevki tam 40 yıl boyunca Galatasaray tribünlerinden ayrılmayacak, yine 40 yıl boyunca yakasına taze bir çiçek takmadan ve yüzüne parfüm sürmeden sokağa çıkmayacaktır.

İETT'de otobüs şoförü olarak çalışan Şevki, yakasına ilıştirdiği bu çiçek nedeniyle devletteki memuriyetinden kovulacaktır.

Şevki'nin ruhu çiziklerle doludur. Hikâyesi yazılsa roman olur.

İhaneti, vefasızlığı, kadersizliği hep sarı kırmızıyla bastırmaya çalışır. Şoförlükten kovulunca, karısı Bedia da çocukları Nuri ve Sıdika'yı alıp evi terk eder.

Hakim bir çorabı kırmızı bir çorabı sarı, tepeden tırnağa renkli adamı görünce sorgu suali uzatmadan, onu karısından boşayacaktır.

İşinden ve eşinden olan Şevki, böylece eski bir otomobil ediniş İstanbul sokaklarında dolmuşçuluk yapmaya başlar.

Galatasaray tarihinin unutulmaz figürlerinden biri olan Şevki, 1940-1970 yılları arasında İstanbul'un en tanınmış simalarından biri olarak dikkat çekecektir.

Galatasaray'a tutkun bir fanatik olan Şevki, tepeden tırnağa sarı kırmızı kıyafetleri, yine aynı renklere boyanmış otomobili ve kendine özgü tavırlarıyla bir şehir efsanesi olarak anılacaktır.

1919 yılında doğan Şevki Güney'e namını dönemin Emniyet Müdürü Orhan Eyüpoğlu verir. Sürücülük hayatı boyunca bir kez olsun kaportayı bile çizdirmeyen Şevki, kırk kilometre hızı da asla

geçmemesiyle ünlüdür. Açıkçası bu kadar temkinli araba kullanan birinin bir karıncayı bile incitmesine olanak yoktur!

Karıncaezmez yıllar boyunca "İstanbul'un en kibar şoförü" olarak seçilecek ve gazetelerdeki yerini gururla alacaktır.

Karıncaezmez asfaltta bir kedi olsa da Galatasaray tribünlerinde bir aslan kesilmektedir. O tribüne çıkınca hiçbir şey yapmasına gerek kalmaz. Taraftar onu görür görmez büyük bir tezahürata başlamaktadır.

Ne var ki işlerin statta da değişmesi uzun zaman almaz. Galatasaray'ın kötü gittiği yıllardır. Takım galibiyet yüzü göremez. Şevki tribünde çırpınsa da sahada yenen gollere engel olamaz. 3-2 Galatasaray'ın mağlubiyetiyle biten bir Fenerbahçe maçı sonrası adı uğursuza çıkar. Taraftar onu korkuluklardan atınca kolu kırılır. Her maç öncesi, alçılı koluyla stat önünde dolaşır. Ancak Galatasaray taraftarı onu içeriye almayacaktır. Karıncaezmez inanmış adamdır. Dolmuşunu stat önüne çekip radyodan maç dinler. Radyonun cızırtılı sesi tribünden gelen sese karışmaktadır.

Galatasaraylılardan "uğursuz", Fenerlilerden "fanatik Galatasaraylı" diye dayak yiyip duran Şevki'nin kolu bir türlü kaynamaz.

Sonunda kangren olup kesilecektir.

Gerisi bir sefalet, bir yılgınlık, hüznün hikâyesine serpilen tuz biberdir. İstanbul, hastane koridorlarında sarı-kırmızı pijamasıyla dolaşan kimsesiz, yalnız bir adama tanıklık edecektir.

Şevki bir belgeselin başrol oyuncusu gibi hayattan sarı kırmızı bir plonjon yaparak süzülür.

Karıncaezmez'in hikâyesinde eski dolmuşlar gibi kırık dökük bir taraf bulunur.

Aynı dolmuşlar gibi rolünü sessiz sedasız tamamlayıp hüznün rengine gidecektir. Üstelik tribünleri selamlamadan!

Karıncaezmez bir dolmuş aynasından İstanbul'a gülümser. Aynaya Turgay Şeren'in ve Metin Oktay'ın bir fotoğrafı iştirilmiştir.

Fotoğrafların üzerine onun kaleminden bir şiir düşer:

"Çarpar dağıtmaz
Acele iş istemez
Otuz kilometreden fazla gitmez
Esans sürmeden duramaz
Çiçek koklamadan yapamaz
Çarpar incitmez
Sarı-kırmızıyı görmeden yaşayamaz
Galatasaray yenilince gözyaşlarını tutamaz
Ölse Galatasaray'dan vazgeçmez
Tabutu, mezarı sarı-kırmızı olmazsa
Kabrinde rahat edemez
Allahtan aşık olanları tebrik ederim
Amin..."

Evliyalar diyarı İstanbul

BALIK KAVAĞA ÇIKAR MI?

İstanbul yedi tepe üzerinde duruyor...

Oysa İstanbul'daki tepeler saymakla bitmiyor!

Bu tepelerden biri de Dikilitaş...

Beşiktaş çarşısından başlayan İhlamur yolu, yine İhlamur Kasrı'nın önünden üçe ayrılıyor. Sağdaki yol Yıldız'a, soldaki yol Fulya'ya ortadaki yol ise Dikilitaş'a ulaşıyor.

Dikilitaş'ın ismini Sultan II. Mahmut veriyor. Elindeki tüfekle 1115 adımdan bir devekuşu yumurtası vurduğu yere, yaklaşık beş metre yüksekliğinde bir taş dikiliyor. Böylece semtin adı belli oluyor.

Günümüzde küçük bir mahalle arasında kalan bu taş, boyundan büyük apartmanların yanından poz vermeye çalışıyor.

Çok yakın bir geçmişte dutluk olarak bilinen, tenekeden yapılmış evlerin olduğu mahalleleriyle ünlü semt, bugün İstanbul'un kalburüstü yerlerinden sayılıyor.

“Eskiden bir sünnet düğünü ya da kına gecesi yapınca, Beşiktaş’tan kablolarla elektrik çekerdik” diyen eski semt sakinleri, baş döndürücü değişime hayret ediyorlar.

Dikilitaş’ın sınırlarından birini Fulya mahallesi oluşturuyor. Bir dere yatağında kurulduğu için deprem açısından “çok riskli” bir bölge olarak bilinen Fulya’da, Beşiktaş Spor Kulübü tesislerinin bir bölümü de bulunuyor. Fulya’yı meşhur eden şeylerden birisi de tesislerin biraz ilerisindeki Bardakçı Baba Türbesi. Ana yolun hemen kenarındaki türbe hakkında pek çok şehir efsanesi bulunuyor. Birkaç kez yerinden kaldırılmak istendiği ancak her seferinde kazma kürek kırıldığı, inat edenlerin ise başına muhakkak bir bela geldiği söylentiler arasında. Türbeyi yıllardır dert ve dilek sahibi ziyaretçiler medet kapısı olarak kullanıyorlar.

Bardakçı Baba Türbesi’yle ilgili iddialar bir hayli ilginç.

Milliyet Gazetesi’nden Serhat Oğuz’un, yıllar önce Marmara Diş Hekimliği Yüksek okulundan mezun olan ve bugün Beşiktaş’ta bir muayenesi bulunan H.D. ile yaptığı röportajı olduğu gibi aktarıyoruz:

“Şimdi spor tesislerinin bulunduğu, ağaçlık, koruluk alana bir masa koyup ders çalışıyorduk. Masada sürekli bardaklarımız duruyordu. Espri olsun diye bir tahtaya “Bardakçı Baba Türbesi” yazıp oraya astık. Ders çalıştığımız kafatasını da oraya koyduk. 1970’li yılların sonunda yol çalışması yapılırken, işçiler yazıyı ve buldukları kafatasını yolun karşı tarafına yerleştirmiş. Zamanla etrafı çevrilmiş ve türbe haline gelmiş. Orayı kazsalar hiçbir şey çıkmaz. Belki benim plastikten damak ve diş yaptığım kafatası çıkabilir. Onun dışında böyle bir türbe yok.”

İstanbul Türbeler Müdürlüğü yetkilileri de Bardakçı Baba’yla ilgili hiçbir kayıt olmadığını belirtirlerken, kesin bir şey söylemek için belediye ve arkeologların mezarı açması gerektiğini ifade ediyorlar.

Türbenin hemen yanı başında yeni yapılan 20 katlı bir plaza bulunuyor. Plaza inşaatı boyunca türbeye dokunulmadığı gibi or-

taya çok ilginç bir durum da çıkıyor. Türbenin yeniden düzenlenip modern bir sanat eserine dönüştürüldüğünü belirtelim.

Şaibeli eren artık geceleri aydınlatılan bir camekan içerisinde “Pamuk Prenses” gibi yatıyor.

Günün birinde Eyüp Sultan’ın karşısına bir plaza yapıldığını düşünsenize... Herhalde türbe lazer ışıklarıyla şenlendirilirdi!

Dünyada eşi benzeri olmayan türbeyi “nur içinde” bırakıp İstanbul’un bir başka tepesine doğru uzanalım.

Beykoz Anadolu Kavağı yolu üzerindeki 17 metre uzunluğundaki bir başka türbe de hayli dikkat çekiyor. Besbelli burada uzun bir eren yatıyor.

Peki kim bu eren?

Pek çok kişinin bildiği, pek çok kişinin de medet umduğu Hz. Yuşa...

Soruyu, “Kimdir bu Hz. Yuşa?” deyip yineleyerek derinleştirilim.

İpin ucu eskilere gidiyor.

Kanuni Sultan Süleyman tahta çıkınca, Trabzon’dayken memesini emdiği süt annesini anımsayıveriyor. Süt annesinin oğlu Yahya’yı Trabzon’dan kaldırıp İstanbul’a getiriyor. Üstelik ona Beşiktaş’ta kışlık, Anadolu Kavağı’nda ise, yazlık bir köşk yaptırıyor. İşte Yuşa Nebi, bu Yahya Efendi’ye bir gece malum olup mezarının yerini gösteriyor. Gösterilen yerde mezar bulununca hemen bir türbeye dönüştürülüyor. Osmanlı’nın yazılı olmayan kaynaklarından kulak dolgunluğuyla günümüze gelen hikâye bu. Ancak ipi çekince biraz daha eskilere ulaşıyoruz.

Yuşa Nebi’yle ilgili yazılı kaynaklar da var. Üstelik referansın en sağlamını kutsal kitaplardan biri olan Tevrat veriyor.

Yuşa aslında dört Yahudi peygamberinden biri. Musa’ya yakınlığıyla biliniyor. Nebi, Musa’nın Mısır’dan çıkardığı İsrailoğulları’nı vaat edilen topraklara kavuşturuyor.

Osmanlı tarihçilerinden biri olan Ayvansaraylı Hüseyin bu konuda şunları yazıyor:

“Peygamber olan Yeşua Aleyhisselam, Hz. Musa’nın hemşerizadesi. İsmi Yeşua iken sonra Yuşa oldu. O bu taraflara gelmeyecek, Hz. Musa öldüğü vakit yüz yaşındaydı. Bu Yeşua’nın mezarı bir rivayete göre Halep’e yakın Maare, bir rivayete göre Kudüs’e yakın Nablus şehrinde dir.”

Metin açık. Adı her nedense Yuşa’ya dönüşen Yeşua, İstanbul’a hiç gelmiyor. Gömüldüğü yerin Suriye ya da İsrail’e yakın olduğu tahmin ediliyor...

Ancak Yeşua ya da nam-ı diğer Yuşa’nın İstanbul Beykoz’daki türbesine yakın bir yerde, buraya giriş bileti kesiliyor.

Bizde gerçeklerin üzerine ne zaman kazma vurulur?

Hz. Yuşa’nın yattığı Anadolu Kavağı’ndan çıkma bir deyim vardır.

Kavak kıyısı çok rüzgârlı ve akıntılı olduğu için, burada balık avlamak pek mümkün değildir. Kurnaz balıkçı, fiyatlardan yakınıp pazarlığa yeltenen müşteriye cevabı yapıştırır:

“Senin bu dediğin fiyat balık ancak kavağa çıkınca olur.”

Bizde gerçeklerin üzerine ne zaman kazma vurulur?

Elbette balık kavağa çıkınca!

Drakula İstanbul’da

FATİH’İN KAN KARDEŞİ

Edirne Sarayı’nın taş merdivenlerinde iki çocuk yan yana oturmaktadır. Aynı yaşlarda olan Mehmet ve Vlad, oyun çağının tüm masumiyetini birlikte kutsarlar.

Mehmet elindeki bıçakla avuç içini keserek onu Vlad’a uzatır. O da aynı şeyi tekrarlar. Sonra ellerini birleştirirler. Böylece kanlar birbirine karışır, çocuklar kan kardeşi olmuşlardır.

Daha küçük bir çocuk, olanları gizlendiği çınar ağacının arkasından seyretmektedir. Her şeyi tüm çıplaklığıyla gören Radu deh-

şete kapılmıştır. Dünyadan kaçmak istercesine koşar... Mehmet ve Vlad'ın kahkahaları saray bahçesinde yankılanmaktadır...

Osmanlı İmparatorluğu'nun fetih politikası II. Murat zamanında da sürer. Romanya'nın güneyinde yer alan Eflak ve Boğdan onun zamanında imparatorluk sınırlarına katılacaktır. Osmanlı'da fethedilen topraklara merkezden yönetici atanması tercih edilmez. Bunun yerine güvenilir yerel yöneticiler değerlendirilir. Eflak'ta da yerel bir vali, yani "voyvoda" bırakılır.

Voyvodanın çocukları Osmanlı sarayına götürülecektir. Çocukların alıkonulması voyvodanın elini kolunu bağlar. Osmanlı İmparatorluğu'na karşı yapılan en ufak bir ihanet onların ölümü anlamına gelecektir. Çocuklar hem rehine hem de müstakbel yöneticiler olarak değerlendirileceklerdir. Vlad ve Radu bu şeytani plan çerçevesinde saraya getirilirler.

Vlad, Mehmet'in oyun arkadaşı olmuştur. Şehzade Mehmet, kendisinden yalnızca bir yaş küçük olan Romen arkadaşıyla yıllar boyunca, omuz omuza çok sıkı bir eğitimden geçer. Birlikte en seçkin hocalardan yabancı dil dersleri alır, kılıç kullanmayı, ata binmeyi ve devlet yönetiminin türlü inceliklerini öğrenirler.

Zamanla arkadaşlıkları iyice derinleşecek olan iki çocuk, koşullar ne olursa olsun birbirlerine destek olacaklarına söz verirler.

Zaman değişir, devir değişir, imparatorluk değişir... Murat ölünce II. Mehmet tahta oturur. Gelecekteki Fatih'in ilk icraatlarından birisi kan kardeşini Eflak voyvodalığına atamak olur.

Böylece nam-ı diğer "Kazıklı Voyvoda" kültü başlamış olacaktır.

Fatih Sultan Mehmet ve Kazıklı Voyvoda'nın birbirlerine verdikleri büyük destek uzun yıllar boyunca sürer.

Mehmet, İstanbul'u aldığı anda Eflak'ta şenlikler düzenlenecektir.

Her şey yolunda gitmektedir. Vlad bölgeyi büyük bir başarıyla yönetmekte ve Osmanlı İmparatorluğu'na bağlılığını sürdürmektedir. Vergi gelirleri, düzenli olarak merkeze gönderilir. Osmanlı

sarayı ona hizmetleri karşılığında hiçbir yöneticiye tanınmayan ölçüde özerklik sunmuştur.

Ne var ki Karpatlar'da esen sert milliyetçilik rüzgârları her şeyin değişmesine neden olur. Bölge bağımsızlık hareketleriyle kaynamakta ve pek çok kişi Vlad'dan bu harekete önderlik yapmasını beklemektedir. Bu noktada, babasının efsanevi savaşçılık kariyeri de sık sık onun önüne konulur. Açıkçası ondan, babasına ait ejderha figürleriyle süslü kılıcı bir an önce beline takması beklenmektedir.

Büyük bir çelişki içine düşen Vlad, çözümü içki kadehlerinde arayacaktır.

Çıktığı uzun alkol yolculuklarında, ne doğduğu toprakların akıbeti ne de Mehmet'in silueti peşini bırakmaz. Gün geçtikçe köşeye sıkışır. Ancak çok geçmeden pek çok şeyi doğrudan değiştirecek bir karar verecektir.

Böylece babasından kalan ve eski Romence'de "Şeytanın Oğlu" anlamına gelen Dracul adını alır.

Artık kanlı Drakula efsanesi başlamaktadır. İçtikçe kendisinden geçen Vlad, çevresindeki en ufak itaatsizliği bile affetmez. Emirlerine uymayanlara, elleriyle akıl almaz işkencelerde bulunmaktadır. Bölgeye uzun süre hakim olan huzur, yerini büyük bir kaosa bırakmaya başlar.

Kendisine çok zalim bir eğlence bulan, "Vlad Dracul" yeni bir isim almaya hazırlanmaktadır. Emirlerine uymayanları kaziğa oturtmakta ve bazen günlerce süren ölümlerini keyifle izlemektedir. Korkudan sokağa adım atmaya cesaret edemeyen yerel halk böylece kendisini "Kazıklı Voyvoda" unvanıyla taçlandıracaktır. Şatosunun etrafını binlerce kazıkla çeviren voyvodanın öldürdüğü kurbanlarının kanını içtiği bile söylenmektedir.

Söylentiler İstanbul'a ulaşır. Fatih, önce kan kardeşinin sapkın davranışlarına inanmak istemez. Ancak yine de Eflak'a olanları araştırmaları için bir heyet gönderir. Fakat elçiler geri dönemeye-

ceklerdir. Voyvoda, sonunda Fatih'in elçilerini bile kazığa oturtmayı göze almıştır.

Vlad şatosunda içkisini yudumlarken, Fatih Sultan Mehmet, Eflak'tan aldığı yeni haberler nedeniyle öfkeden titremektedir.

Vlad'a eski günlerin hatıranı bir mektup yazar. Ondan aklını başına toplamasını emretmekte, vahşet gösterilerini sona erdirmesini ve Osmanlı sarayına bağlılığını yinelemesini istemektedir. Ancak Vlad mektubu elinin tersiyle bir kenara iter. Bağımsızlığını ilan ettiğini ve Osmanlı iradesini tanımadığını bildirir.

Bölgede Türk soyundan olanların katliamına ağırlık verilmiştir.

Bunun üzerine Fatih ipleri koparır ve 1462 yılının baharında hazırladığı büyük orduyla Balkanlara doğru yola koyulur...

Fatih, Vlad ve isyana destek olan tüm yerel yöneticileri ortadan kaldırmaya ant içmiştir. Kılıç sesleriyle Eflak ve Boğdan içlerine kadar yürünür. Voyvoda 900 metre yüksekliğe erişen sarp bir dağın zirvesinde kurulu Poeinari Kalesi'ne çekilmiştir. Birbirlerini çok iyi tanıyan kan kardeşler arasında büyük bir sinir harbi başlar. Bu, çok uzun süren bir kuşatmadır. Vlad'ın biricik karısı Elizabetha bu psikolojik savaşa dayanamaz ve kendini kalenin surlarından aşağıya doğru bırakır.

Fatih ise, İstanbul'un güvenliğini tehlikeye atacak kadar uzun süre Balkanlarda kalmıştır. Hem onun için, hem de kanlı voyvoda için çember daralmaktadır.

Fatih çok geçmeden, askerlerinin büyük bir bölümünü yanına alıp Romanya'dan ayrılır. Ancak ayrılırken çok güvendiği birini burada vali olarak bırakacaktır.

Kazıklı Voyvoda, Fatih'in yokluğundan yararlanıp büyük ölçüde gevşeyen kuşatmayı yarmayı başaracaktır.

Kendisine Rumen köylüleri de yardım etmişlerdir. Poeinari Kalesi'nden aşağılara süzülen devrik voyvoda, atının nallarını ters çaktırarak, düşmanlarını yanlış tarafa yönlendirir.

Böylece Macaristan'ın Budin eyaletine ulaşacak ve komşu ülkelerden sığınma talep edecektir.

Vlad tam 14 yıl boyunca Macaristan'da sürgünde kalır.

Fatih tüm olanları unutmuş görür. Oysa eski voyvodanın aklı hâlâ Eflak'tadır.

1476'da Macar Kralı Matiei Corvin ve Moldova Prensi Büyük Stefan'ın yardımıyla güçlenen voyvoda, Eflak'a dönecek ve yeniden mücadelesine girerek, bir kez daha bağımsızlığını ilan edecektir.

Aslında II. Mehmet, Vlad'ın ihanetini hiçbir zaman aklından çıkarmamıştır. Bu son derece tehlikeli isyankârın attığı en ufak bir adım bile imparatorluk tarafından izlenmektedir.

Artık eski defteri tozlu raflara koyma zamanı gelmiştir.

Eflak'taki yeni vali, Fatih'ten aldığı emir doğrultusunda Vlad'ı yanında az sayıdaki destekçisiyle birlikte Transilvanya ormanlarında sıkıştırıp öldürür.

Eski prensin başı sarayın isteği üzerine İstanbul'a gönderilir ve kurbanlarına yaptığı gibi .bir kazığa oturtularak İstanbul sokaklarında görücüye çıkarılır.

Fatih, iki kez kazık yediği kan kardeşi Kazıklı Voyvoda'dan sonsuza dek intikamını almıştır. Vlad'ın başsız bedeni, Bükreş'teki Snagov Manastırı'na gömülür.

Hesap kapanmıştır...

Edirne Sarayı'nın taş merdivenlerinde iki çocuk yan yana oturmaktadır. Aynı yaşlarda olan Mehmet ve Vlad, oyun çağının tüm masumiyetini birlikte kutsamaktadırlar. Mehmet elindeki bıçakla avuç içini keserek onu Vlad'a uzatır. O da aynı şeyi tekrarlar. Sonra ellerini birleştirirler. Böylece kanlar birbirine karışır, çocuklar kan kardeşi olmuşlardır.

Daha küçük bir çocuk olanları gizlendiği çınar ağacının arkasından seyretmektedir. Her şeyi tüm çıplaklığıyla gören Radu dehşete kapılmıştır. Dünyadan kaçmak istercesine koşar... Mehmet ve Vlad'ın kahkahaları saray bahçesinde yankılanmaktadır...

Saray bahçesinde koşan Radu'ya dönüp parantezi, içini eksik bırakmadan kapatalım.

Vlad'ın kendisinden beş yaş küçük kardeşi Radu, Edirne Sarayı'nda tıpkı ağabeyi gibi iyi bir eğitim alarak büyüyecektir.

Balkanların ateşini damarlarında taşıyan Radu, olağanüstü yakışıklı bir delikanlı olur. Saray kadınları onu, kapalı kapılar ardından iç geçirerek izlemektedirler.

Ne var ki genç prens, Mehmet'in tahta geçmesiyle birlikte onun gözdelelerinden biri olacaktır!

Fatih Sultan Mehmet, Poenori Kalesi'nden ayrılırken de çok güvendiği Radu'yu vali olarak Romanya'da bırakacaktır.

Vlad'ı Transilvanya ormanlarında yakalayarak kesik başını Fatih'e yollayan da devrik voyvodanın kardeşi Radu'dan başkası değildir...

* * *

Drakula tam iki kez İstanbul'a gelir. Ancak bu iki gelişin de asla farkına varamayacaktır...

Kafasının bir kazık üzerinde İstanbul sokaklarında gezdirilişinden 477 yıl sonra da görüntüsü İstanbul'da beyaz perdeye yansıyacaktır.

* * *

Dublin Şatosu'nda devlet memuru olarak çalışan Bram Stoker boş zamanlarını Avrupa tarihi üzerine kitaplar okuyarak geçirmektedir. Kazıklı Voyvoda'nın ilginç öyküsüyle bu sayede tanışan Stoker, prensin "kazık işkenceleri" ve "kan içme ayinleri"nden etkilenecektir. Voyvodanın akıllara durgunluk veren işkence tarzı, Brom Stoker'in inanılmaz hayal gücüyle birleşince ilk kez 1897'de İngiltere'de yayımlanan ve edebiyat dünyasını altüst eden "*Kont Drakula*" efsanesi ortaya çıkar.

Roman, 1920 yılından itibaren pek çok kez sinemaya uyarlanır. Elbette Türk sineması da bu sıradışı hikâyeye uzak kalamayacaktır.

1953 yapımı “*Drakula İstanbul*”da ilk Türk korku filmi olma özelliğini taşımaktadır. Filmin yönetmenliğini Mehmet Muhtar üstlenir. Transilvanya-Edirne-İstanbul üçgeninde geçen macedera Drakula’yı canlandıran Atıf Kaptan müthiş performansıyladikkat çeker. Beyaz perdede dişleri ilk görünen Drakula da Atıf Kaptan’dır.

İlginç olan; filmin, onlarca benzeri arasından sıyrılıp Drakula gerçeğine uygun tek yapım olarak gülümsemesidir. Şüphesiz filmin çok başarılı kabul edilmesinin sırrı da burada gizlidir.

Şaşırtıcı mı geldi?

Öykünün en başına gidip iki kültürü, kanayan avuçlarında birleştiren çocukları düşünsenize...

Tıkandı Baba fena tıkandı

MAHMUT NE YAPSIN?

I. Mahmut tebdili kıyafetle halk arasına karışır. İstanbul’u bir uçtan bir uca dolaştıktan sonra, altının, peynir ekmek gibi satıldığı büyük çarşıya ulaşır.

Yorgunluktan ayaklarına kara sular indiği vakit Kapalıçarşı’daki bir esnaf kahvesinde soluklanır. Kahve içinde bir adamcağız sağa sola koşturup istenilenleri müşterilerin önüne koymaktadır. Müşteriler bu üstü başı perişan yaşlı adama “Tıkandı Baba” diye hitap etmektedirler.

“Tıkandı Baba bir acı kahve yap, Tıkandı Baba bir tavşankanı çay getiriver.”

Bu durum Mahmut Han’ın ilgisini çeker.

“Anlat bakalım baba” der “Niye sana Tıkandı Baba diye hitap ederler?”

Tıkandı Baba dudak büküp eliyle bir “boş ver” çeker. Fakat Sultan ısrarcı davranınca hikâyeyi olduğu gibi anlatır:

“Bir gece cenabet bir rüya gördüm. Kalabalık arş-ı alaya çıkmıştı. Ortalık insan kaynıyordu. Bu adem oğullarının her birinin birer çeşmesi vardı ve bu çeşmelerden oluk oluk su akmaktaydı. Benim de bir çeşmem vardı, ama su çok az akıyordu. Onlarınkı gibi akması için çeşmenin ucuna bir çomak sokup oluğu açmaya çalıştım. Ama böyle uğraşırken çomak kırıldı ve su damla damla akmaya başladı. Bu sefer içimden çeşmem diğer insanlarınki gibi akmasa da olur, yeter ki eskiye dönsün diye geçirdim.

Ancak çeşmeyle uğraşmaya devam etmek gafletinde bulundum. Sonunda oluk iyice tılandı, artık hiç su gelmiyordu. İşte tam bu sırada bir derviş çıkıp felaket haberini verdi. Bana ‘Uğraştığın yeter, görmüyor musun artık iyice tılandı’ dedi. Kabustan kan ter içinde kalkıp yürekten bir ‘Hayırdır inşallah’ çektikten sonra davranıp işe koyuldum. Ama olan olmuştu. Rüya gerçeğe dönüştü. O günden sonra elimi hangi işe attıysam bir dikiş tutturamadım. Böylece kaderim gibi adım da üzerime yapıştı. İşte bana bu yüzden Tıkandı Baba derler.”

Bu hikâyeden etkilenen Mahmut saraya döner, ama akli Tıkandı Baba’da kalmıştır. Bu nedenle bir tepsi baklava yapılmasını emredip Tıkandı Baba’ya gönderir. Tüm baklava dilimlerinin altına da birer altın lira koydurmuştur. Yaşlı adam baklavayı alınca çok sevinir. Akşam olunca elinde tepsi, evine doğru yola çıkar. Fakat bir tatlıcı dükkânının önünden geçerken, usta yolunu çevirir.

“Baba” der “Bu kadar baklavayı yiyemezsin gel bunları bana sat.”

Tıkandı Baba parayı görünce tepsiyi bırakır.

Mahmut, ikinci gün aynı usulde bir tepsi baklava daha gönderir. Tıkandı Baba baklavayla evine dönerken, bu defa tatlıcı ustası onu ellerini ovuşturarak beklemektedir. Adam baklavayı aynı fiyattan alır. Otuz gün boyunca aynı durum tekrarlanacaktır.

Sultan Mahmut, Tıkandı Baba’nın durumunu merak ettiği için ay sonunda, yine onun çalıştığı dükkâna uğrar. Ancak Tıkandı Baba hayata “eski tas, eski hamam” devam etmektedir. Bu

duruma çok şaşırان sultan, bu işin hikmetini sorar. Baba hikâyeyi olduğu gibi anlatınca, Mahmut kendini tanıtır ve bu duruma çok şaşırان adamı saraya çağırır. Tıkandı Baba'yı devletin hazine odasına alan muhafızlar eline bir kürek verirler.

Mahmut şöyle buyurur:

"Baba senin bu basiretsizliğini çözmeye ant içtim. Küreği şöyle bir hazineye daldır, ne kadar cevahir gelirse hepsi senindir."

Tıkandı Baba o kadar heyecanlanır ki küreği tersten daldırır.

Sultan Mahmut küreğin sapında bir tek altın görünce kahkaha halarla gülmemek için kendini zor tutacaktır.

"Anlaşıldı" diye söylenir, "Babanın buradan da kısmeti yok. En iyisi mi biz onu yine mekânına götürüp kendisini başka bir şekilde ihya etmeye çalışalım."

Böylece Tıkandı Baba'nın Kapalıçarşı'da çalıştığı kahveye gidilir. Osmanlı'nın sultanı adamcağızın eline bir gülle verilmesini emreder. "Baba son bir çaremiz daha var" der, "Bu gülleyi al ve kuvvetlice savur. Nereye kadar giderse oralar senin, anında çitle çevir, ticarete koyul!"

Tıkandı Baba, gülleyi elinde tarttıktan sonra, olanca gücüyle fırlatır. Gülle yükselir yükselir ve gelir adamın kafasına düşüverir. Tıkandı Baba oracıkta ölür.

Sultan acıyla gülümsedikten sonra noktayı koyar:

"Vermeyince mab'ud neylesin Mahmut!"

İstanbul, İstanbul'dur

HANGİ KONSTANTİN?

Roma imparatorluğu ikiye ayrılınca, Bizans tarihi başlamış olur. İmparator Konstantin buraya kendi ismini verecektir.

Konstantinapolis yaşam kadar gerçek, masal kadar hayal bir şehirdir. Tarih akarken, dünyanın ortasında sihirli bir "kızıl elma" gibi duran şehir, rüyaları süslemeye devam eder.

Fatih Sultan Mehmet, şehri 1453 yılında, yani Konstantin'in burayı kurmasından 1058 yıl sonra alınca, başka bir çağ başlayacaktır.

Konstantinapolis bambaşka bir kültürün, bambaşka bir yaşam tarzının kucağında dinlenmeye hazırlanmaktadır.

Bizans tarihini başlatan Konstantin, 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla buraya ayak basar. Şehre kendi adını verecektir...

Fatih'in ordusu 53 gün süren muharebenin ardından şehre girecektir. Bizans düşer. Kutsal ağaca elini uzatan Sultan Mehmet Han, kızıl elmayı dalından çeker alır.

Ne ilginçtir ki Bizans, Türklerin eline geçerken başında yine bir Konstantin vardır.

Şehrin son imparatoru Konstantin, umudunu kaybetse de son ana kadar çarpışır. Savunma hatlarını cesaretlendirmek için hiç çekinmeden en ön saflarda kılıç sallamaktadır.

İstanbul asla sadık bir sevgili olmayacaktır.

Buna rağmen tüm aşıklar hiç çekinmeden onu korumak ve elde etmek için var güçleriyle savaşır. İstanbul bir kahramanlık öyküsünden çok bir tutku ateşidir. Bu uğurda kazananlar ve kaybedenler olacaktır.

Kent 53 gün süren muharebenin ardından düşer.

Üstüste yığılı cesetlerin içinde göğsünde saplanacak ok, kafasında vurulacak gürz yeri kalmamış bir adam yatmaktadır. Kan damlayan çizmelerinin üzerindeki işarete bakanlar şehrin tamamen Türklerin eline geçtiğine kanaat ederler. Bizans'ın amblemi sayılan "kartal"ın mağrur ifadesini, üzerine düşen kan damlaları örtmektedir. Son nefesine kadar çarpışan Konstantin çizmelerinden teşhis edilir.

Bizans'ı bir Konstantin kurmuş bir Konstantin kaybetmiştir...

Tarihteki en uzun süreli imparatorluklardan biri de Osmanlıdır. Osmanoğlu, Osmanoğlu'nun oğlu ve onun oğlu at üstünde cenk edip yedi düvele kök budak salar. Ancak hiç yıkılmayacak

sanılan imparatorluklar da yıkılmıştır. Kıtalarla nam salan Osmanlı da önce ufalanmaya sonra yok olmaya başlar. "Hasta adam" İstanbul'u nakışlı bir mendil gibi elinde tutmakta, onunla göz yaşlarını silmektedir. Sonunda olan olur. Beyaz mendil yukarıya kaldırılır. Teslim bayrağı çekilmiştir. İmparatorluğun başkenti Konstantinapolis işgal altındadır.

İtilaf devletleri 1920 yılında şehri tamamen işgal ederler.

İstanbul, sil baştan yedi düvelin hayalini süslemeye başlar. Kent, mumları çoktan üflenmiş Osmanlı pastasının en lezzetli yeridir. Pera'da pek çok ülkenin askeri cirit atmaktadır. İzmir'i işgal eden Yunanlılar, buradaki dükkânlara afişler asarlar...

Halkın moralini de en çok Yunan Kralı Konstantin'e ithafta bulunan bu afişler bozmaktadır:

"İstanbul'u bir Konstantin kurdu,

Biri kaybetti ve..

Bir diğeri yeniden alacak.

İsa yeniden gökyüzünde göründü!"

İstanbul'un işgalinden yaklaşık 400 yıl önce İngiltere'de bir kitap yayımlanır. Nostradamus'un tarihi olaylar, savaşlar ve keşiflerle ilgili kehanetlerinin bulunduğu "*Yüzlükler*" isimli bu kitaptaki bir dördlük dikkat çekicidir:

"Kongre başkanını tutan devlet adamları

İşgal kuvvetlerince sürülecek Malta'ya

Girilmiş İstanbul'a alınmış Rodos Adası

Ama geldikleri gibi gidecekler sonunda..."

Bütün tersaneler ele geçse, bütün kaleler teslim olsa ve hainler düşmanla işbirliği yapsa da zafere inananlar vardır. Mustafa Kemal bir ulusu peşine takmış kuyruklu bir yıldız gibi akmaktadır.

Atatürk, ülkenin üzerinde dolaşan tüm kara bulutlara rağmen son sözü söyleyecektir:

“Geldikleri gibi gidecekler!”

İstanbul kehanetin basiretle örtüştüğü bir şehirdir.
Şehri bir Konstantin kurar, bir Konstantin kaybeder...
İstanbul, son Konstantin'in aç gözlü umuduna inat...
İstanbul, İstanbul'dur!

Cahide'nin dramı

ALKAZAR'DA SON SAHNE

Ah o eski filmler, ah o eski siyah-beyaz yüzler...

Bir sonbahar akşamı kadar hüznü kadınlara, menekşe renginde izler bırakırlar.

Jenerik akar, film biter...

1954 yılında Dram Tiyatrosu tarafından “Yavru Kartal” adlı oyun sergilenmektedir. Perde açılmadan kısa bir süre önce Cahide Sonku'yu müthiş bir öksürük krizi tutar. Ne yapacağını bilemez, son çare olarak sahnenin arkasına tükürür. Hemen ardından arkadaşlarına dönerek şöyle söyler:

“Allah beni affetsin, istemedim sahneye tükürdüm.”

Sahneye bu kadar aşık, mesleğine bu kadar saygılıdır.

Türk sinema tarihine ilk kadın yıldız, ilk kadın yönetmen ve ilk kadın yapımcı olarak damgasını vuran Cahide Sonku öldüğünde yalnızdır.

Türk sinemasının ilk kadın yıldızı, 1916'de Yemen'de doğar. Dedesi Yedinci Ordu komutanı nam-ı diğer Çorapsız İbrahim Paşa'dır. Babası ise Çorapsız İbrahim'in emrinde görev yapan bir subay.

Aile Yemen'den İstanbul'a geldiğinde babası aileyi terk eder. Bu hayatının ilk dramıdır. Ortaokul sıralarındayken annesinin has-

talınması nedeniyle, Sirkeci Basiret Han'da 4 lira haftalıkla işe başlar. Bu yıllarda sinemaya kaçtığı için sık sık annesinden dayak yemektedir. Ancak 1932 yılında gazetede gördüğü bir haber hayatını değiştirecektir. Şehir Tiyatroları, konservatuar için öğrenci aramaktadır. Seçilecek olan aday, hem okuma hem de çalışma imkânı bulacaktır.

Cahide üzerinde siyah bir önlük, koltuğunun altında gazete seçmelere katılır. Sonradan kendisine ilanı aşk edip evlenme teklifi edecek Muhsin Ertuğrul, "*Kül Kedisi*"ni andıran bu kızda farklı bir ışık görür. Cahide, seçmelerde başarı gösterir. Kendisi için bir servet sayılan 135 kuruş yevmiyeyle işe başladığında, tüm geleceği bir film şeridi gibi gözlerinin önünden akar. Tutmasalar bayılacak, tutmasalar zamansız kayacaktır.

Cahide Sonku, 1932 yılında "*Yedi Köyün Zeynep*"i adlı piyesle sahneye çıkar. Omzunda bir testi taşıyan köylü kızı rolündedir. Bir yıl sonra yönetmenliğini Muhsin Ertuğrul'un yaptığı "*Söz Bir Allah Bir*" adlı filmle sinemaya adımını atar.

Artık şöhret basamaklarını çıkmaya hazırlanmaktadır. 1939 yılında başrolünü oynadığı "*Bataklı Damın Kızı Aysel*" rolüyle bir yıldız olarak pek çok kişi tarafından tanınacaktır.

Cahide artık sarışın bir ilah, hüznü bir yıldız ve ulaşılmaz bir kadındır...

1937 yılında "*Adalar*" adlı revüyü oynamak üzere evden çıkarken, hasta yatağındaki annesi ölür. Annesinin cansız bedeniyle baş başa kalan Cahide, ne yapacağını şaşırır. Ancak kararını çabuk verir, tiyatroya gidecektir. O gece de perde açılmıştır. Cahide içi kan ağlarken, şarkı söyleyip dans eder. Aynı yıl ünlü tiyatrocu Talat Artemel'le evlenir.

Sadece Artemel'le olan evliliğiyle değil, Demokrat Parti iktidarının desteklediği Tütün Kralı İhsan Doruk ve Cahit Irgat'la olan çalkantılı ilişkileriyle de adından söz ettirir.

Yıllar sonra Talat Artemel ve İhsan Doruk'la olan ilişkisini kısaca özetler:

"Ben Talat'tan içkiyi, İhsan'dan ise gücü ve sadakatsizliği öğrendim!"

Cahide, büyülü bir iksirdir. Perde açıldıktan kısa bir süre sonra geldiği için Atatürk'ü bile içeriye almayan Muhsin Ertuğrul gibi güçlü birinin bile boynu Cahide karşısında kıldan incedir.

Cahide Sonku sinema kariyerinde sınır tanımaz. "*Fedakâr Ana*" isimli filmle yapımcılığa da soyunur. Üstelik film çekildiği sırada yönetmen Seyfi Havaeri rahatsızlandığı için kamera arkasına geçip yönetmen olarak filmi bitirir.

Bütün şatafata rağmen yolun sonu görünmüştür. Talihsizlikler kibirli düşlere, sonsuz hayaller ucu bucağı görülmeyen alköl yolculuklarına eklenir. Sonku Film tarafından Zeki Müren'in ilk kez kamera karşısına geçtiği "*Beklenen Şarkı*" filmi çekilir.

Bu son fasıl, bu son şöhret madalyası ve son büyük başarıdır.

Sonku Film bir gece yarısı yandığında her şey bitmiştir... Bu, kimilerine göre büyük bir sabotajdır. Büyük bir servetle birlikte Cahide'nin külleri de boşlukta savrulur. Sonku servetini yitirince alkölle olan dostluğunu ilerletir. Eşi Talat Artemel öldüğünde ise artık rakıyı şişeden içmektedir...

Tiyatro'ya dönme çabaları sonuç vermez. Dormen Tiyatrosu'ndan kovulur. Cahit Irgat'la birlikte "*Cahitler Tiyatrosu*"nu kurup birlikte sayısız oyuna imza atsalar da artık o, eski günlerin ihtişamından bir hayli uzakta olduğunun farkındadır. Küllerinden doğma çabasını bir kenara bırakıp gerçeği kabullenir. Zaten artık bir "zümrüd-ü anka kuşu" olmaya da niyeti yoktur. Ruhu yorulup gönlü kırılmıştır.

Bir zamanlar ayakkabısından şampanyalar içilmekte, Taksim Gümüşsuyu'nda kendisi için inşa edilen apartmanın temeline pırlantalar serpilmiştir. O günler anı olur, o günler Cahide'den uzaklaşır.

Kendinden emin, kibirli gülüşü fotoğraflarda kalır. Neonlardaki yazılar inmektedir. Kül kedisi, saçına aklar düşen bir çalı ku-

şuna dönüşür. Son günlerini ispiрто içerek geçirir.

Ah o eski filmler, ah o eski siyah-beyaz yüzler...

Bir sonbahar akşamı kadar hüzünlü kadınlar, menekşe renginde izler bırakırlar...

Jenerik akar...

* * *

1923 yılında Cine Salon Electra ismiyle Saffet ve Naci Beyler tarafından açılan sinema, 1925 yılında "Alkazar" adını alacaktır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında kovboy ve korku filmleri oynatan Alkazar, daha sonra fantastik filmlere geçiş yapar. 1970'li yıllarda yaşanan seks furyası Alkazar'ı da etkisi altına alacaktır.

Alkazar'ın insanın içine dokunan bir havası vardır. Geçmiş zamanlardan kalan replikler salonda asılı kalmıştır...

"Güzel olduğunuz kadar küstahsınız da..."

Cahide Sonku, 18 mart 1981'de elindeki içki şişesiyle film seyretmek için Alkazar'a gelir. Sinemada fenalaştığı için ne yazık ki filmin sonunu görememiştir.

Cahide ölür, film biter...

Alkazar boş kalan salonuyla zamana direnmektedir...

Osmanlı Bankası

HAYALLER ŞEHİRİ

"Yoktur birbirimizden farkımız, ama biz Osmanlı Bankasıyız!"

Borçlanma tarihimizin başlangıcı Kırım Savaşı'dır. 1845 yılında Osmanlı hükümeti Galatalı iki sarraftan borç alır. Bunun karşılığında sarraflara imparatorluk toprakları üzerinde banka kurma ayrıcalığı verilecektir. Böylece 1847'de Derseâdet Bankası ismiyle bir banka kurulur.

Ne var ki sermaye kıtlığı çeken banka, uzun süre ayakta kalamaz ve batır.

1856 yılında ise, devreye İngilizler girer. Merkezi Londra'da bulunan Bank-ı Osmani kurulur. Bankaya, 1863 yılında Fransız sermayesi de katılacaktır. İngilizler, Fransızlar ve Osmanlı makamları tarafından imzalanan ortak bir protokolle, Bank-ı Osmani de Bank-ı Osmanlı Şahane'ye dönüşür.

Toprakları satmaya gönüllü yöneticiler, hazır yiyici paşalar, beceriksiz ve müsrif padişahlar Osmanlıyı felakete sürüklemişlerdir. Ancak son yıllarda her şey daha da hızlanmış ve imparatorluk iflasın eşiğine gelmiştir. Pusuda bekleyen işgalciler, işe mali konulardan başlarlar. Osmanlı Bankası aracılığıyla, devlet egemenliğinin en önemli ayaklarından biri olan para basma olanağını bile ellerine geçirirler.

Üç kıtaya boy salmış imparatorluk batarken, başkentteki denize nazır banka devlete borç vermektedir. Borçların faizini ödemek için yeni borçlar alınır. Slogan tanıdık gelmeye başladı değil mi?

"Yoktur birbirimizden farkımız, ama biz Osmanlı Bankasıyız..."

Tüm bunların yanı sıra meseleye bankacılık tarihi açısından bakmak da yerinde olacaktır. Koşullar ne olursa olsun, Osmanlı Bankası ülkemiz topraklarında kurulan ilk modern bankadır.

Bugün ilk kurulduğu yer olan Voyvoda Caddesi üzerinde müze olarak hizmet veren Osmanlı Bankası, cumhuriyet döneminde de varlığını sürdürmüştür. Banka çok yakın bir zaman önce kapılarına kilit vurarak, sermayesini devredecektir. Osmanlı efsanesi, Garanti Bankası'na katılarak varlığını fiilen noktalar.

Geçmişin izleri Osmanlı Bankası Müzesi'nde sürülebilir.

Ne var ki bankanın renkli geçmişi sadece müze duvarlarındaki fotoğraflardan ibaret değildir. Osmanlı Bankası İstanbul'un orta yerinde dursa da faaliyetleri Amerika'ya kadar uzanmış, hatta uzay araştırmalarına bile aracı olmuştur.

Jules Verne bugün hâlâ dünyanın en çok okunan yazarları arasındadır.

Bunun nedeni, onun kendi hayallerinden yola çıkarak, başkalarının hayallerine de yön vermesiyle açıklanabilir.

Jules Verne yazdıklarına inananlardandır.

19. Yüzyılın ikinci yarısında “Ay’a çıkmak istiyorum!” diye tutturur.

O günün koşullarında, böyle bir istek ancak delilikle açıklanabilir. Oysa kimse ona deli gömleği giydirmeyi düşünmez. Üstelik bu amacı dünyanın dört bir yerinde desteklenir. Onun adına fonlar oluşturulur.

1865 yılında Avrupa’da tam 1.446.675 dolar toplanır. Ne ilginçtir ki bu paranın % 5’i Türk halkı tarafından bağışlanır. Para, bu tarihten iki yıl önce kurulan Osmanlı Bankası aracılığıyla Jules Verne’e ulaştırılır.

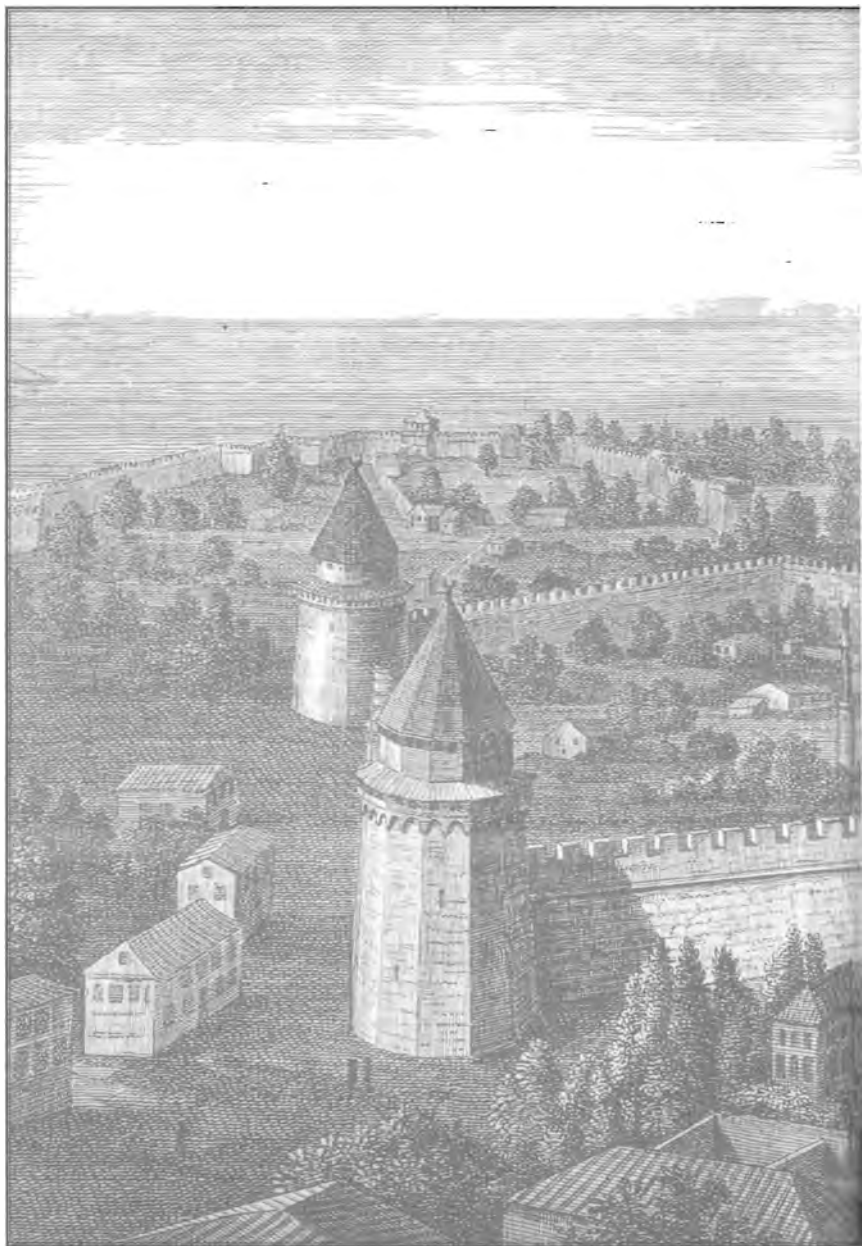
İstanbul hayaller şehridir.

İstanbul’un orta yerinde bir bankanın müzesi bulunur.

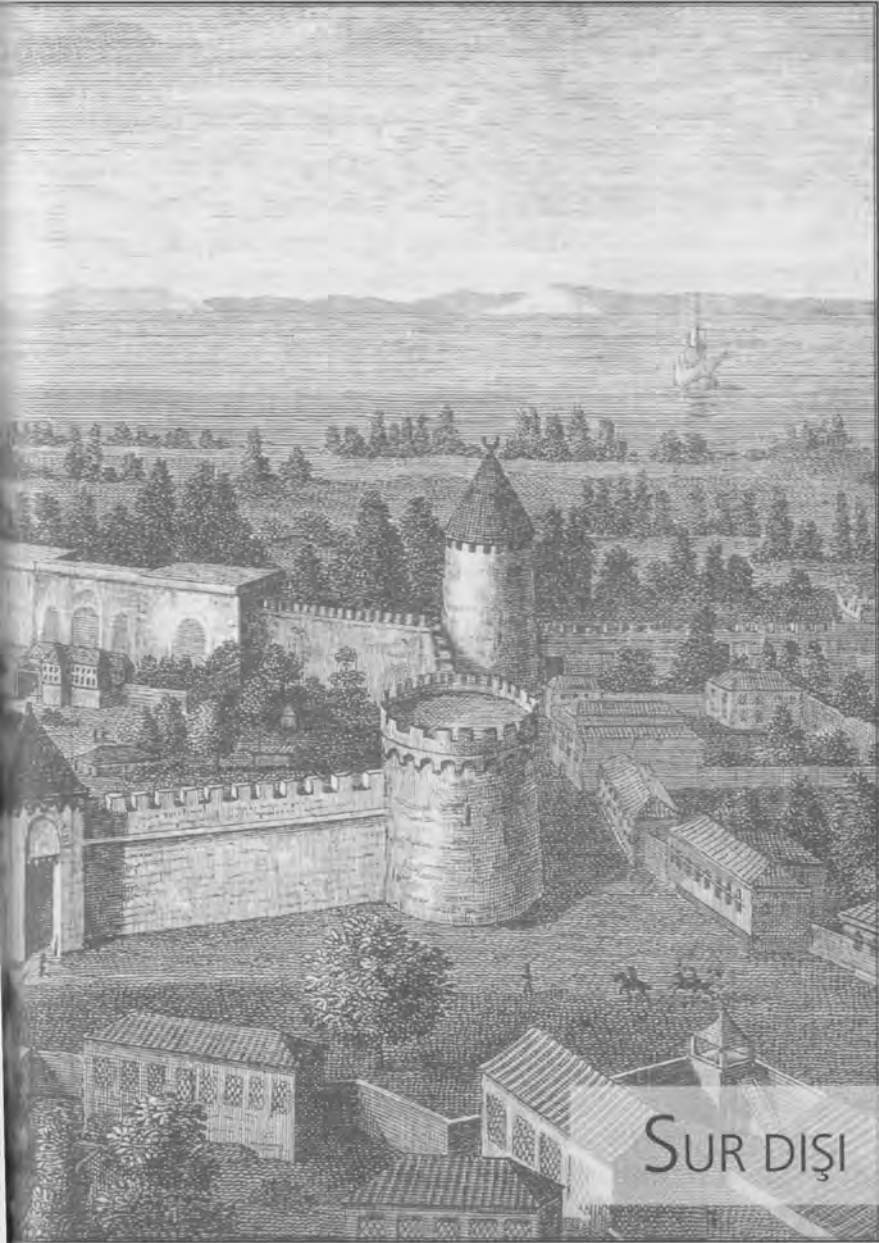
Hatırladıklarımıza tebessüm ederiz.

Hafızamızda bir reklam sloganı kalır:

“Yoktur birbirimizden farkımız, ama biz Osmanlı Bankasıyız!”

Yedikule, Le Clerc, 1805

SUR DIŞI

Florya'da kuşlar öter

ATATÜRK'ÜN YAZ KÖŞKÜ

Küçük kuşların kanatları, denizin mavi tonlarına yakışır. İstanbul'da bahar kokan semtler vardır. Günümüzde de dokusu-nu koruyan Florya bu semtlerden biridir.

Bir rivayete göre semt, adını bölgede sık rastlanan "flürya" kuşlarından almıştır.

Burasiyla ilgili bir diğer rivayet ise, Kanuni Sultan Süleyman dönemine uzanır. Selanikli Mustafa Efendi, kendi adıyla anılan tarihinde, bu civarda bulunan İskender Çelebi Bahçesi'nden söz etmektedir. Arnavutluk'un Florina Kasabası'ndan çıkan devşirme İskender Çelebi, hızla yükselerek, Kanuni'nin baş defterdarı olur. Bahçenin bulunduğu yer, onun doğup büyüdüğü kasabanın adıyla anılacaktır. Her iki rivayet de gerçeğe yakındır.

* * *

Cumhuriyetin kurulmasının ardından buradaki kuşlar daha büyük bir şevkle ötmeye başlayacaklardır.

28 Haziran 1935 günü trenle İstanbul'a gelen Atatürk, Haydarpaşa'dan Dolmabahçe'ye geçer. Aynı gün Florya'ya da uğrayacaktır. İstanbul'un en gözde plajlarından biri olan Florya'da İstanbul Belediyesi tarafından kendisi için yaptırılan köşkün inşaatını gezerek, gözlemlerini bildirir. Atatürk'ün köşkü beğendiği yüzündeki tebessümden anlaşılmaktadır. Temmuz'un ilk haftasını İstanbul'da geçirir. Bu süre içinde, denizle olabildiğince içli dışlı olur. Moda'da deniz yarışlarını takip eder, Florya'da halkın arasına karışıp denize girer.

Florya Deniz Köşkü de kısa bir süre içerisinde tamamlanıp belediye tarafından Atatürk'e armağan edilmiştir.

Paşa bir yıl aradan sonra yeniden İstanbul'a gelir. Tarih 16 Haziran 1936'dır. Bu kez daha fazla kalır. Çünkü İstanbul Deniz

Köşkü tamamlanmıştır. Atatürk, tam 42 gün boyunca, burada kalır; çalışır, denize girer, güneşten yararlanır.

Ne var ki paşa şatafattan ve usulü erkandan sıkılır. Burada kaldığı günlerden birinde, biraz olsun nefes alabilmek için yakın dostlarından Nuri Conker'i ayartır. Onunla birlikte muhafızları atlatıp Florya Deniz Köşkü'ne kaçmayı başarır.

Conker'in kullandığı otomobil تنها yollara sapar. Yolda otomobilin üstü de açılır. Paşa beyaz gömleğini yalayan bahar rüzgârıyla gülümsemeye başlamış, yaramaz bir çocuk kıvamına gelmiştir.

Ancak çok geçmeden keyfi kaçır. Bunun nedeni yolda gördükleri bir köylüdür. Köylü çiftindeki öküzün yanına eşeğini bağlamıştır. Bu yüzden tarlasını yalpa vurarak sürmektedir. Atatürk hemen otomobili durdurup aşağı iner. Hal hatırdan sonra adama, neden sabana inek yerine eşeğini sürdüğünü sorar. Adının Halil olduğunu söyleyen köylü, bunun nedenini açıklar:

"Ağam devlet öküzün birini vergi olarak zapt etti."

İşte o saat Mustafa Kemal burnundan solumaya başlar. Gömlek cebinden çıkardığı sigarasını bitene ekler.

"Halil ağa" der, "Neden hakkını aramak için muhtara gitmedin?"

"İneğe haciz konurken muhtar da vardı."

"Valiye çıksaydın o zaman..."

"Beni dinler mi sanıyorsun bey?"

"Başvekil İsmet'e gitseydin?"

"Onun kulağı işitmez ki mesele çözülsün!"

"Sen de Atatürk'e çıksaydın..."

"Haşa Peygamber gibidir o da. İş gücü, yemeyi, içmeyi bırakıp benle mi uğraşacak?"

Atatürk alacağını almıştır. Tadı kaçtığı için geri dönmek ister. Ancak Nuri Conker'e akşam kurulacak sofrada valiyi, kaymakamı, başvekili görmek istediğini söyler. Elbette köylü de alınıp getirilecek sofrada hazır bulundurulacaktır.

Paşa yakın arkadaşı Nuri Conker'e tembihler:

"Aman ha, Halil Ağa nereye getirildiğini bilmesin!"

Conker mesajı almıştır. Paşanın istediği düzeneği kurar.

Akşam Florya'daki Deniz Köşkü'nde içilmeye başlanır.

Mustafa Kemal bir süre geçtikten sonra masadakilere çok önemli bir konuk beklediklerini duyurur.

Gelecek olan milletin efendisidir!

Büyük bir tuluatın son perdesi, Halil Ağa'nın içeri girmesiyle oynanmaya başlamıştır. Öküzüne devlet tarafından el konulan köylü, masanın başına gelince sabah Atatürk'le karşılaşmış olduğunu anlamıştır. Bu nedenledir ki eli ayağı birbirine dolanır.

Ancak kaçmak için çok geç kalmıştır.

Mustafa Kemal ondan sabah söylediklerini tekrarlamasını ister. Köylü diretir.

Muhtarın işbirlikçi, valinin ilgisiz, başvekilin sağır olduğunu söylemek kolay iş değildir. Hem de tam karşılarında! Mustafa Kemal cımbızla laf alır Halil Ağa'nın ağzından.

Artık masada iş bilmez bir vali, sağır bir başbakan tüm çıplaklıklarıyla oturmaktadırlar.

Keyfi yerine gelen Atatürk'ün kısa kesmeye niyeti yoktur.

"Bana ne demiştin?" diye üsteler köylüye.

Köylü adeta bitmiştir:

"Bunu bana söyletme Atatürk, ağzıma ataş dök söyletme!"

Mustafa Kemal o zaman kendisi hakkında hatırladıklarını kendi söyler.

"Kısaca yemek içmekten çok hoşlanan bir sarhoşum ben öyle mi?"

Köylü dal gibi titrerken, onu masaya oturtup önüne bir duble rakı konulmasını emreder.

İşte bu büyük bir rahatlama anıdır. Halil rakıyı tek yudumda boğazından boca ettikten sonra, öpmek için paşanın ayaklarına sarılır.

Kolay iş değildir; koskoca bir ulusun reis-i cumhuru, köylü Halil'i sofrasına oturtmuştur.

Paşa, köylünün tüm sorunlarını çözerek onu uğurlar.

Masada sadece yönetim ahvali kalmıştır.

Artık herkes yaklaşan zılgıt faslının farkındadır. Atatürk eyleyip gevelemeden üzüntüsünü dile getirir. Sonra da herkesi derinden yaralayan özeti geçer:

"Demek ki bu çark işlemiyor beyler. Biz Cumhuriyeti; halkı, işçi-yi, köylüyü zor durumda bırakmak için mi kurduk?"

* * *

Atatürk'ün Florya'yı son ziyareti 28 Mayıs 1938 tarihine rastlar.

Bugün Milli Saraylar İdaresinin elindeki mekân, "Cumhurbaşkanlığı Köşkü" olarak kullanılmakta ve etrafında kuş uçurulmaktadır!

Küçük kuşların kanatları, denizin mavi tonlarına yakışır. İstanbul'da bahar kokan semtler vardır. Florya'da flurya kuşları uçmaktadır!

Her semtten bir deli, Bakırköy'den kim gelirse...

DÜŞÜN TAŞIN YOKTUR İŞİN

Bakırköy'ün kapısındaki hastayı gören meraklı kendini tutamayıp, "İçeride kaç kişisiniz?" diye sorar. Hasta tereddüt etmeden karşılık verir:

"Sen bizi bırak, siz dışarıda kaç kişisiniz?"

Bakırköy semtinin akıl hastanesiyle anılması kuruluş tarihiyle ilgilidir. Hastane neredeyse Cumhuriyet tarihimiz kadar eskidir. Yapılanmasına, Türkiye'deki çağdaş psikiyatrinin kurucusu olarak kabul edilen Mazhar Osman öncülük etmiştir. Üsküdar Toptaşı

Bimarhanesi'nde sefillik içerisinde yaşamaya mahkum olan hastalar ünlü tabibi derinden etkileyecektir.

Bakırköy'den önce hizmet veren bimarhanenin açılışı 1488 yılında II. Bayezid tarafından gerçekleştirilmiştir. Hastane özellikle II. Abdülhamit döneminde zıvanadan çıkmış, zincire vurma, dayak atma gibi uygulamalar sıradan bir iyileştirme biçimi sayılmaya başlamıştır. Hücre kapısında muhafızlık yapan devasa zenci, gerektiğinde doktorun yazdığı reçeteyi de kusursuz bir biçimde uygulamaktadır.

Kimi hastaların reçetesinde "Günde üç öğün, odunla dayak atılacak!" diye yazmaktadır. Hastaların önüne bir pösteki atılıp üzerindeki kılları saydırtarak onların ortalıklarda görünmemesini sağlamak da ilginç uygulamalardandır.

"Deliye pösteki saydırmak" deymi de bu görülmemiş uygulama sonucunda dilimize yerleşir.

Mazhar Osman, önce bimarhaneye el atar, ardından da hastaları bir başka merkeze taşımak için kolları sıvar. Böylece hastalar halkı rahatsız etmesinler diye, Üsküdar sahillerinden gemilere yerleştirilip bugünkü akıl hastanesi olan Reşadiye Kışlası'na götürülürler.

Valide Cami'nin yanı başında hizmet veren eski akıl hastanesi ise, uzun yıllar tütünlük olarak kullanılır. Ardından da bir cezaevine dönüştürülür. Toptaşı, Yılmaz Güney'in firar ettiği meşhur mahpushane olarak da uzun yıllar gündemde kalacaktır.

Üsküdar'daki "tarih tanığı" son olarak bir imam hatip lisesine dönüştürülür. Kısacası burada delilikten eser kalmamıştır(!)

Toptaşı Bimarhanesi'nin yerine açılan akıl hastanesiyle anılmaya başlayan Bakırköy'ün tarihi, Bizans dönemine uzanmakta ve "Makri Hori" olarak adlandırılmaktadır.

Yunanca'da Makria, "uzak", Hori "köy" anlamı taşır. Uzak köy, 14. yüzyılda Osmanlıların eline geçecek ve adı da deformasyona uğrayarak Makriköy olarak değişecektir. Ne var ki, 1925'te bu isim de değişerek, Atatürk'ün isteğiyle Bakırköy olur.

Semtin tarihi, ruh ve sinir hastalıkları hastanesinin bahçesine, koğuşlarına, tabip odasına düşen öykülerle daha da renklenecektir.

Ruhu hastalananların, ruhunu iyileştirmeye çalışan Mahzar Osman da deli-dahi çizgisinin sınırlarını zorlamaktadır.

"Psikiyatrlar da normal değil!" yakıştırması tam anlamıyla onu tarif etmektedir.

Mazhar Osman'ın yolu bir gün dönemin başbakanı Adnan Menderes'le çakışır. Menderes pek hoşlanmadığı doktora, sözün bir yerinde "Siz delisiniz" diyecektir. Osman, altta kalacak değildir. Üstelik sözünü hiç sakınmaz. Menderes'e cevap vermekte de bir sakınca görmez:

"Başbakanım, önemli olan sizin bana deli demeniz değil, benim size deli demem!"

Aynı yıllarda İstanbul'da Fahrettin Kerim Gökay belediye başkanlığı yapmaktadır. İçkiye ve sigaraya karşı olan başkan, fanatik bir Yeşilay'cıdır. Kısa boylu bir adam olan Gökay, işi ileriye vardiırp meyhaneleri denetlemeye kalkınca, ortaya son derece ironik bir durum çıkacaktır. O yıllarda ufak rakı "Fahrettin" olarak anılır.

Gökay'ın önemli bir özelliği de Mazhar Osman'ın öğrencisi olmasıdır. Belediye başkanı olduğunda herkes ondan, hocasını makamında ziyaret etmesini beklemektedir. Ancak o, Bakırköy'e gitmez. Duruma içerleyen Mahzar Osman, yakınında bulunanlara şunları söyleyecektir:

"Fahrettin gelmez. Belki bir gün vekil olur, o zaman da gelmez. Başbakan mı? Neden olmasın! Ama yine de geleceğini düşünmeyin. Merak etmeyin ama sonunda 'Allah oldum der', işte o zaman zorla getirirler!"

Günün birinde Rodin'in de yolu Bakırköy'e düşecektir.

Evet Rodin'in...

Fakir bir ailenin çocuğu olarak 1840 yılında Fransa'da doğan, François Auguste Rene Rodin, her dönem taşla hayat verdiği düşünülen en ünlü heykeltıraşlar arasında gösterilir.

Rodin sanatını, "Taşın fazlasını atıyorum, geriye heykel kalıyor" diyerek açıklamaktadır. "Düşünen adam" heykeli onun çizgisini özetleyen yapıtlarının başında gelir. İşte bu eser ülkemizde de ilginç bir öyküye dönüşecektir.

Etrafta onca heykel varken, Rodin'in "Düşünen adamı"nın bir kopyasını akıl hastanesi bahçesine dikme fikri 1950'li yıllarda başhekimlik yapan, Fahri Celal Göktulga'dan çıkar. 1953 yılında bir dergide heykelin resmini gören Göktulga, Bakırköy'ü bu heykelin tasvir edeceğini düşünmüştür.

Tam da o sıralarda hastanede eli sanata yatkın bir hasta bulunmaktadır. Başhekim, hastayı Rodin'in eserinin bir taklidini yapmaya ikna eder. Böylece askeri birliklerin de yardımıyla, Bakırköy'de bulunan taş ocaklarından çok büyük bir kaya kütlesi çıkarılıp hastanenin önüne konur. "Düşünen adam" yontulmaya başlanmıştır. Ancak hasta, heykeli bitirmeye yakın sukoyuverir. Eserini tamamlamak için 40 bin lira istemektedir. Başhekim maaşının 400 lira olduğu günlerde böyle bir para ödemek olanaksızdır. Para ödenemeyince, heykelde adamın çenesine koyduğu el, eksik kalır. Hastane yönetimi kara kara düşünürken, başka bir hasta çıkıp heykeli tamamlayabileceğini söyler. Ancak işin bitiminde, taburcu olmak istediğini de belirtmeyi ihmal etmez. Çaresiz şartı kabul edilir. Heykelin tamamlanan bölümünü bozma riski düşünülerek, başka bir kaya parçası hastanın önüne konur. Hasta gerçekten de kısa bir sürede uygun bir kol yapmayı başarmıştır.

O, bavullarını toplarken, heykelin açılışı yapılır.

Bakırköy ve akıl hastalığıyla özdeşleşen heykel, yaklaşık yarım asır sonra büyük bir kaygı daha yaratacaktır. Rodin'in İstanbul'a getirilen eserlerinin sergilenmesi arifesinde, gazeteler "İstanbul'da

Rodin rüzgârı“ benzeri başlıklar atarlar. Ancak bu sanat olayı yetkilileri derinden endişelendirmektedir. Pek çok kişinin aklı, hastane bahçesindeki taklit “Düşünen adam” heykelindedir.

Elbette hiçbir şey olacağı yoktur.

Bakırköy’ün simgesi haline gelen heykel bugün de kara kara düşünmeye devam eder.

Ne derler, “Her semtten bir deli, Bakırköy’den kim gelirse...”

Sadece heykel etrafında şekillenen öykülere bakarak bile işin bu kadarla da sınırlı kalmadığını söylemek mümkün elbette...

Aslında durumu 1953 yılında akıl hastanesinin başhekim yardımcısı Faruk Bayülkem açıklar. Bakırköy bahçesine neden “Düşünen adam” heykeli dikildiğini soran gazetecilere, gülerek şunları söyler: “Hastane dışındakilerin durumu içeridekilerden daha kötü. Bu heykel onların durumu ne olacak diye düşünüyor.”

Güzel kızları, çarşısı ve deniz gören meydanıyla anılan Bakırköy, İstanbul’un en büyük semti olarak biliniyor. Kimbilir, belki sizin de yolunuz ansızın buraya düşebilir...

Sahi biz dışarıda kaç kişiyiz?

Dolmabahçe ne zaman müze oldu?

DENİZKIZLARI BURADA YAŞADI

Mustafa Kemal, henüz öğrencilik yıllarındayken, Topkapı ve Dolmabahçe saraylarını yakın arkadaşlarına göstererek, ilginç bir kehanette bulunmaktadır:

“Türkiye Cumhuriyeti’ni kurduktan sonra buraları müze yapmak istiyorum!”

Dört yüz yıl önce Osmanlı donanmasının gemilerini demirlediği Dolmabahçe, Boğaziçi’nin büyük koylarından biri olarak dikkat çekmektedir. Deniz törenlerinin yapıldığı bu koy, zamanla

bataklık haline gelecektir. Bataklık 17. yüzyıldan sonra doldurulur ve padişahların dinlence ve eğlence yeri olarak düzenlenen bir "hasbahçe"ye dönüşür. Bu bahçede imparatorluğun çeşitli dönemlerinde yapılan köşkler ve kasırlar uzun dönem, Beşiktaş'ın "Sahilsarayı" adıyla anılmasına neden olacaktır.

İmparatorluğun son zamanlarında, "yazlık saraylar" âdeti başlar. Bu nedenle Topkapı dışında, denize nazır saraylara da rağbet edilecektir. Yıldız, Beylerbeyi ve Çırağan saraylarının yanı sıra Dolmabahçe'ye yapılan saray da sultanlar tarafından tercih edilecektir. 18. yüzyılın ikinci yarısına doğru, Türk mimarisinde batı izleri görülmeye başlar. "Türk rokokosu" denilen süsleme şeklinin damga vurduğu Dolmabahçe, imparatorluğun son günlerini hüznünlü bir şatafatla karşılar.

* * *

Dolmabahçe Sarayı'nın önünde, gözlerini bile kırpmadan duran askerlere bakarak, Mustafa Kemal'in sözünde durduğunu söyleyebiliriz.

Atatürk, cumhuriyeti kurduktan sonra, diplomasi ve siyasetin tül gibi gerildiği başkentten zaman zaman uzaklaşır. Gazi, İstanbul'a kapağı attığı zaman Dolmabahçe Sarayı'nda kalmaktadır.

Boğaz deniz kızlarıyla meşhurdur. Dolmabahçe sarayı da deniz kızlarından nasibini alacaktır.

* * *

Galata'nın çalgılı kahvelerinde sahneye çıkan Eftelya, "*Gel ey denizin nazlı kızı*" sözleriyle başlayan şarkıyı seslendirince, deniz kızı olarak anılmaya başlayacaktır. Mustafa Kemal, Eftelya'yla karşılaşp sesinden etkilenince, Deniz kızının Dolmabahçe serüveni de başlayacaktır. Eftelya sık sık Dolmabahçe sarayına davet edilir. Paşanın sofrasında oturanlar, Deniz kızı Eftelya'nın billur gibi sesiyle başka diyarlara doğru büyüleyici yolculuklara çıkarlar.

Eftelya, 1923-1926 yılları arasında pek çok plak doldurur. 1927 yılında doldurduğu plak sayısı elliye yaklaşmıştır. Ancak, plak dolduran sadece o değildir. Pek çok sanatçı plaklarıyla meşhurdur. Hata o yıllarda bir şair bile plak doldurmuştur.

* * *

Mustafa Kemal'in İstanbul'da bulunduğu bir sırada, Dolmabahçe Sarayı'ndaki sofrada, günden güne ünlenen Nazım Hikmet'in adı geçecektir. Mustafa Kemal, Nazım'ın bir şiirini dinlemek istediğini söyler. Gramofona yerleştirilen plaktan gelen sözler, paşayı hayrete düşürecektir. "Bu şair kimselere benzemiyor" dedikten sonra, onu, kendi ağzından dinlemek istediğini belirtir. "Şairi derhal bulup getirsinler" emrini verir. Ancak vakit gece yarısını çoktan geçmiştir.

Nazım Hikmet, Boğaz'ın karşı kıyısında oturmaktadır. Kadıköy Polis Merkezi, Dolmabahçe'den gelen telefonla, acil durum pozisyonuna geçer. Gecenin bir yarısı Nazım'ın oturduğu evin kapısı çalınır. Uykudan kalkan Nazım Hikmet, karşısında polisleri görünce korkuya kapılır. Ancak bu korku kısa bir süre sonra yerini şaşkınlığa ve kızgınlığa bırakır. Polis memuru, pijamalarıyla kapının önünde duran Nazım'a, Mustafa Kemal'in kendisini, şiir dinlemek için Dolmabahçe Sarayı'nda beklediğini ve onu götürmek için geldiklerini söyleyecektir.

Nazım kendisine nazik bir dille paşanın davetini ileten polis memuruna şu cevabı verir:

"Paşaya benden selam söyleyin, ben Denizkızı Eftelya değilim!"

Mustafa Kemal, kendisini net ve kişilikli bir dille refüze eden cevaptan etkilenmiştir:

"Aferin çocuğa" der, "İşte şair dediğin böyle olmalı."

İki mavi gözlü devin karşılaşmaları hiçbir zaman mümkün olmayacaktır. Dolmabahçe'den Mustafa Kemal'in Türk bayrağına

sarılmış tabutu, insan seli üzerinde akarken, Nazım, Çankırı mah-pushanesinde çile doldurmaktadır.

* * *

Boğaz denizkızlarıyla meşhurdur.

Eftelya'ya, 1936 yılında, jübile yapılır. Denizkızı 25 yıllık sanat yaşamını, o geceye özel olarak tutulan, dört Şirket-i Hayriye vapurunun üzerinden bir yıldız gibi kayarak noktalar. Jübile gecesinde üşüyüp hastalanan Denizkızı, bir daha asla kendini toparlayamayacaktır. Atatürk'ün ölümünden bir yıl sonra geride hüzünlü şarkılar bırakarak hayata gözlerini yumar.

*"Bu yaz, geçen günlerimiz hatırandan çıkmasın
Okşadığım o elleri, başka bir el sıkmasın
Şen gönlümüz sevişmekten usanmasın,
Bıkmasın"*

Bir kuşak,

"Bize Nazım'ı haram ettiler" diye yakınır.

Aslında bu; hüzünlü, mahzun ve yürek burkan bir başkaldırıdır. Bu başkaldırı, Nazım'ın otobiyografisinde de duyulur:

"...yazılarım otuz kırk dilde basılır Türkiye'mde Türkçemle yasak..."

Mustafa Kemal, henüz öğrencilik yıllarındayken, Topkapı ve Dolmabahçe saraylarını yakın arkadaşlarına göstererek, ilginç bir kehanette bulunmaktadır:

"Türkiye Cumhuriyeti'ni kurduktan sonra buraları müze yapmak istiyorum!"

Dolmabahçe Sarayı'nın önünde, gözlerini bile kırpmadan duran askerlere bakarak, Mustafa Kemal'in sözünde durduğunu söyleyebiliriz.

* * *

Nazım Kadıköy’de oturmuş, Beşiktaş’ta çay içmiş, Bab-ı Ali yokuşunu tırmanmıştır. Memleketi terk etmeden önce, dostlarıyla Kadıköy’deki Mühürdar Gazinosu’nda buluşur. Yanında bir daha göremeyeceği, karısı ve çocuğu vardır. Onlara henüz o sabah birtirdiği şiiri okur:

“Bir yandan cellatlar girdi araya, bir yandan oyun oynardı benimle

Bu mel’un felek

Kismet olmayacak, Memedim, oğlum

Seni bir daha görmek.”

İstanbul’da pek çok müze bulunur. Şairler İstanbul sokaklarına isim vermişlerdir. Oysa İstanbul’da “Nazım Hikmet Müzesi” yoktur. Ne yazık ki şehir-i kahpede, Nazım Hikmet isimli bir sokağa da rastlanmaz.

Küçükçiftlik Parkı’ndaki dönme dolap duruyor

DÜNYA DÖNÜYOR

İstanbul’un kilitli defterinde “Nerede o eski bayramlar?” bölümü, zarif bir el yazısıyla işlenmiş inci dizisi gibi durur.

Anahtarı bulup defteri açtığınızda, özel anılarla karşılaşsınız. Defterde, Arap sabunu kokulu misafir odaları, bonbon tadı, arka avluya asılmış sakız gibi çamaşırlar büyük yer tutar.

Satırlar arasından kırmızı ayakkabılarını yatağının kenarına koymuş çocuklar gülümser.

Bayram “bayram”dır işte.

Bayram; kente, elleri öpülecek nur yüzlü bir ihtiyar gibi indiğinde, en çok çocuklar sevinir.

Zaman şenlik zamanı, kent panayır alanıdır.

Şehrin müstesna yerlerine atıklarınca kurulur. Mendilde biriken paralar, atıklarincayı bilek gücüyle çeviren işbilir ustaya verilince, dünya başka bir aleme doğru döner.

İstanbul'da bayram, panayır alanıdır.

* * *

Kent kültüründe panayırın önemli bir yeri olmuştur. Panayır, alışveriş, sergi ve eğlence demektir. Bizdeki panayır kelimesinin, batı dillerindeki izdüşümü "fuar" olarak bilinmektedir.

Aslında bugün kullandığımız fuar, Latince bir kelime olan ve "sevinç" anlamı taşıyan "feria"dan gelmektedir.

Avrupa'da fuarlar 11. yüzyıldan itibaren kurulmaya başlanırlar. Bu şehirlerin büyümesine paralel bir gelişmedir. Senyörlerin iktidarı zayıflamış ve birtakım yasaklamalar ortadan kalkmıştır.

Bu durum tüccar sınıfı için bir "bayram havasının" yaşanmasına neden olmuştur. Bu bakımdan fuarların bilinen bayram günlerinden birine denk düşürülmesine özen gösterilmiştir. "Büyük Perhiz", "Azizler Yortusu" ve "Noel" gibi kutsal günler aynı zamanda birer fuar günü sayılacaktır.

Batıdan uyarlanan gelenek bizde de aynen korunmuştur. Yani bayramların Osmanlı döneminin kuruluşundan itibaren panayır ile birlikte anılması bir rastlantı değildir.

Şehirde bayram olduğu vakit, kent sokaklara sığmaz. Şehrin önemli yerlerine panayırlar kurulur. Atıklarınca gelince, bayram coşkusu ikiye katlanır.

İstanbul'un kilitli defterinde "Nerede o eski bayramlar?" bölümü, zarif bir el yazısıyla işlenmiş inci dizisi gibi durur.

Geçmişe özlem duygusu, toplumsal vicdanımızı bayramlardan yakalamaktadır İstanbul; atıklarınca, İstanbul; panayır, İstanbul; bayram demektir.

Ne var ki âdetler değişir, bayramlar da öyle. Üstelik elle çevrilen atıklarınca, makinelerin gücüne yenilmiştir. Güçleri tükenen atıklarincalar panayır yerlerine uğramaz olurlar.

* * *

İstanbullu çocukların imdadına birbiri ardına açılan lunaparklar yetişir.

Bunlardan en meşhuru, en büyüğü ve en çok bilineni Küçükçiftlik'teki lunaparktır.

* * *

İstanbul ansiklopedisinde "eskiden gazinolar vardı?" serzenişlerinin ayrı bir yeri vardır. Ansiklopediyi açıp bakarsanız, Hamiyet Yüceses'in Beşiktaş'tan okuduğu şarkının, Üsküdar'a ulaştığı yılları da bulursunuz.

Küçükçiftlik Parkı olarak bilinen yerin geçmişi, Kanuni Sultan Süleyman dönemine kadar uzanır.

Beşiktaş semti büyük gelişimini Kanuni Sultan Süleyman dönemine borçludur. Osmanlı'nın bu döneminde, Bektaşî dergâhından "Karaabalı Mehmet Baba", bugünkü Dolmabahçe Sarayı'nın bulunduğu koyun bir kısmını doldurmaya başlar. Zamanla daha üst kısımlara çıkan bu bahçe, etrafa mis gibi bir koku yayan meyve ve büyük servi ağaçlarıyla anılır olacaktır. Karaabalı Bahçesi, 16. yüzyılda büyük bir şöhret kazanmıştır. Bahçe, sonraki yıllarda "Kara-balı" şeklinde telaffuz edilmeye başlar.

* * *

Dolmabahçe Sarayı'nın inşa edildiği yıllarda, Karabali Bahçesi de Abdülazizin büyük oğlu, Yusuf İzzettin Efendi'ye geçer. Ne var ki İzzetin Efendi mütevazı bir köşk yaptırdığı bahçeden, yeterince yararlanamayacaktır. Çünkü I. Dünya Harbi'nin ikinci yılında, veliaht olarak bulunduğu sırada, tıpkı babası gibi bileklerini keserek intihar etmiştir.

Osmanlı'nın son padişahı Vahdettin burayı kısa bir süre av köşkü olarak kullanır.

Saltanat kaldırılıp hanedan yurtdışına sürülünce köşk de başıboş kalacaktır.

Karabali Bahçesi, cumhuriyetin ilk yıllarında halka açık eğlence yeri olarak hizmet verir. Mustafa Kemal de burada rakı tokuşturup zeybek oynamıştır.

Karabali Bahçesi büyük şöhretini sonraki yıllara borçludur.

Dönem, gazinolar dönemidir.

Bu gazinolardan biri de 1945 yılında kurulan Kazablanka'dır. Kazablanka, İstanbul eğlence hayatında fırtınalar estirmektedir. Dönemin en parlak eğlence mekânlarından biri olan Kazablanka, ilk fiks mönüyü uygulayan ve ilk gazete ilanını veren gazino olarak anılır. Kazablanka'nın yazlık mekânı ise, nam-ı diğer Karabali Bahçeleri diye bilinen yere açılacaktır. Küçükçiftlik Park Gazinosu'nda kutsanan yaz akşamları, Hamiyet Yüceses ve Zeki Müren'in sesleri ile yıkanmaktadır. "Şahane Kadın" Sevim Çağlayan da, sahneye transparan kıyafetlerle çıkmaktadır.

Sonra...

Bir dönem daha kapanır. Gazinolar birbirleri ardına kapılarına kilit vurmaya başlarlar.

Artık televizyonda "gazino" dönemi başlamak üzeredir.

Önce neonlardaki isimler iner, sonra da sandalyeler toplanır.

Zamana direnemeyen ilk gazinolardan biri Kazablanka ve onun yazlık şubesi Küçükçiftlik Park Gazinosu'dur.

Yazlar da kışlar da assolistsiz kalmıştır.

Bununla birlikte Küçükçiftlik daha büyük bir eğlenceye hazırlanmaktadır. 1960'ların sonlarında, buraya büyük bir lunapark açılır.

İstanbul çocuklarının içine sığmayan bayramlar, büyük bir lunapark hayali olmuştur.

Dönme dolap aşağı inerken, gökyüzünün rengi daha da aydınlanır. Atıklarınca dönerken bahar kokusu yayılır.

Küçükçiftlik Lunaparkı'nın dönme dolaplarına hayallerle birlikte şehir efsaneleri de asılacaktır.

Lunaparkta görevli iki bekçi, soğuk bir İstanbul günü, uçan sandalyelere binip mekanik kolu çekerler. Ancak onu tekrar durdurmayı başaramamışlardır. Kaderlerine razı olup binbir güçlükle birer sigara yakarlar. Ayaza kesen bir İstanbul gecesidir. Bekçiler, bu buz gibi havada sürekli dönerler, dönerler...

Sabah parka gelenler onların kaskatı kesilmiş bedenleriyle karşılaşır.

O yıllara ait bir felaket de Sarayburnu'ndaki lunaparkta yaşanır. Bu kez uçan sandalyelerden birinin zinciri kopmuştur. Denize düşüp de bulunamayan talihsiz çocuğun hikâyesiyle bütün İstanbul çalkalanacaktır. Aileler, çocuklarının lunaparkların kapısı önünden geçmelerini bile yasaklarlar.

Hayatımızın "tatsız" tatları olan bu hikâyelere rağmen lunapark şenlik, lunapark, eğlence, lunapark karne günü, lunapark bayram yeridir.

* * *

Lunaparkın tarihi çok eski zamanlara dayanır. Mucidi İtalyan bir babadır. Günün birinde "Luna" isimli kızına evlerinin önünde bir park yapmak için kolları sıvar.

Ağaçlardan ipler sarkıtıp salıncaklar, keresteleri kesip sallanan atlar, demirleri büküp dönen dolaplar yapmıştır. Park bitince Luna dünyanın en mutlu çocuğu olur. Günlerce tahtadan atar, salıncakta sallanır. Ancak mutluluğu çok uzun sürmemiştir. Arkadaşlarını özler.

İşte o zaman bahçe bir şenlik alanına döner.

Bütün çocuklar ailenin bahçesine, yani Luna'nın parkına akın ederler.

* * *

İstanbul, "Nerede o eski günler" külliyyatıdır.

Bayramlar değişir, gazinolar kapanır.

Lunaparklar zamana direnmektedir.

Dünya dönerken dönme dolap yerinde durmaktadır.

İzzetin Paşa Köşkü, Küçükçiftlik Lunaparkı'nın arkasında kentten ürker gibi saklanır. Boyaları dökülmekte, tahtaları çürümektedir.

İstanbul kalabalık, lunapark boştur...

Beşiktaş siyah-beyaz bir semttir

ÇARŞI DENİZE KARŞI

Kentler de insanlar gibi çift yaratılmışlardır.

Eski Beşiktaş, Antik çağın Antakya'sında yer alan "Dafne" şehrine öylesine benzemektedir ki o dönemde "Dafne" ismini alır.

Ancak Beşiktaş'ın bugünkü ismini alması Antik çağdan sonraki dönemlere rastlar. Semtin adıyla ilgili hikâyelerden biri Bizans dönemine dayanır. Bir zamanlar burada bulunan Aya Menas Kilisesi'nin rahibi Yaşka, Kudüs'ten dönerken, İsa'nın vaftiz sırasında yıkandığı "beşik" şeklindeki taşı, getirip bu kiliseye koyar. Bu nedenledir ki Rumlar burayı, "Taş Beşik" olarak adlandırırlar.

Rivayetlerden biri ise, Osmanlı dönemine uzanmaktadır.

Barbaros Hayrettin gemilerini burada diktirdiği beş adet sü-tuna bağlamıştır. Bu taşlar daha sonra Mimar Sinan tarafından Barbaros'un türbesinin inşasında kullanılırlar.

Beşiktaş saray semtidir.

Çırağan Sarayı Lale Devri'ne, Dolmabahçe imparatorluğun son günlerine, Yıldız Sarayı ise, istibdat devrine damgasını vurur.

Beşiktaş siyah-beyaz bir semttir. Burada futbolla yatılır, futbolla kalkılır. Rivayet değildir, memlekette devalüasyon, ihtilal, erken seçim olduğu gün bile bir köşede Beşiktaş'ın hafta sonundaki maçı konuşulmuştur.

Dünyada tüm denize kıyısı olan semtlerde, bir balık pazarı olması gelenektir. Balık pazarından mevsimine göre alınan lüfer,

kalkan ya da palamut, yan meyhanedeki ızgarada pişer, maş seyredilen sofradaki rakı bardağının yanına düşer.

* * *

1902 yılının son aylarına doğru Serencebey Mahallesi'nde spor yapmak için biraraya gelen gençler çok geçmeden, gölgesinden bile korkan Abdülhamit'in kovuşturmalarından nasiplerini alırlar. Sultanın ajanları gençleri gözetim altına alırlar. Ancak gençlerin saraya yakın iyi ailelerden olmaları ve yasak olan ayak topunu oynamamaları ortamı yumuşatır. Üstelik Şehzade Abdülhalim antrenmanları seyretmek için sık sık saraydan çıkıp Serencebey'e gitmekte ve sporcuları desteklemektedir. 1903 yılının Mart ayında özel bir izinle Bereket Jimnastik Kulübü kurulur. Meşrutiyet'in ilanı toplumda belli bir serbestlik yaşanmasına yol açar. Artık sporcuların peşinde hafiyeler yoktur. Çok geçmeden kulübün faaliyet alanları genişler adı da Beşiktaş Osmanlı Jimnastik Kulübü olarak değiştirilir. 13 Ocak 1910 tarihinde tescil edilen "ilk Türk spor kulübü" olan Beşiktaş, jimnastik, güreş, boks, eskrim ve atletizmin ön planda tutulduğu bir gençlik merkezi olarak nam salar.

Balkan Harbi'nin insan ve toprak kayıplarına, tüm ülkeyle birlikte saraylar semti de ağlar. Beşiktaş Jimnastik Kulübü'nün kırmızı-beyaz renkleri, tutulan yas nedeniyle değiştirilir ve siyah-beyaza çevrilir.

İlginçtir ki Beşiktaş, renkleri gibi sembolünü de tutulan bir yasin ardından bulur. Hayatını kulübe adayan Şeref Bey'i kaybeden Beşiktaş, Fenerbahçe ile şampiyonluk maçına çıkar. Tutulan yas nedeniyle Beşiktaş futbolcusu sahada simsiyah formasıyla boy göstermektedir. Takımın şampiyon olması ancak ezeli rakibini yenmesine bağlıdır. 90 dakika boyunca Fener kalesinin önünden ayrılmayan Beşiktaş futbolcusu, son dakikaya kadar saldırdıkça saldırır. Müthiş akınlar, golle sonuçlanmaz ve Beşiktaş şampiyonluğu sarı-lacivertlilere kaptırır. Buna rağmen tribünlerdeki Beşiktaş taraftarı takımlarıyla gurur duymaktadır.

“Kartallar gibi saldırıyorlardı. Her bir futbolcu Kara bir kartalı andırıyordu...” Bu benzetmeler, Beşiktaş’ın “Karakartal” olarak anılmasına neden olur. Beşiktaş o sezon şampiyonluğu kaybetse de pek çok defa “Karakartal” olarak sahalardan topladığı kupaları müzesine uçurmayı başarır.

Beşiktaş balık pazarıyla, çarşı içiyle, sahil şeridiyle, geçmişte kalan anıları ve cumbalı evleriyle biraz siyah, biraz beyaz, ama daha çok rengârenk bir yerdir.

Bu rengi anlamak için, bir pazar günü Muradiye’den, Dikilitaş’tan, İhlamur’dan Barbaros Bulvarı’ndan akan insanların doldurdukları tribünlere bakmak yeterli olacaktır.

Beşiktaş’ın kalesi, çarşı içi olarak anılır. Çarşı, takımı destekleyen taraftar grubuyla ünlüdür.

Çarşı ruhunun köşeli hatlarını “uzlaşmaz” tutum tanımlayacaktır. Çarşı gerçekten de aşık olduğu takımın renkleri kadar keskindir. Siyah, net bir biçimde beyazdan ayrılmaktadır. Popülist yalakalıklara prim vermeyen, kendinden başkasıyla yandaş olmayan, hatta zamanı geldiğinde “Çarşı kendine de karşı” diyerek topyekûn tüm gemileri yakan keskin bir sıradışılığın sembolü olarak dikkat çeker. Futbolu aykırılık poşetine sokup kimliğini ele güne haykıran grup, açık mesajlarla dikkat çeker. “Tek adam Atatürk” ve “Çarşı Mustafa Kemal dışında herkese karşı” diyerek duruşunu çerçeveleyecektir. Cumhuriyet mitinglerinde “Beşiktaş laiktir laik kalacak” sloganları atan da Çarşı’dır. Siyah-beyaz kentin şarabi eşkiyaları aslında tek bir noktada toplanmaktadır. Güce tapan herhangi bir zihniyet “Çarşı poşeti”ne girmeyecektir. Çarşı yekten haksızlığa karşıdır... “Erkek adam renkli takım tutmaz” sloganıyla dostu düşmanı güldüren ince zekâ, “Biz bir plan yaptık, cehennemden kombine aldık” diyerek de evdeki hesabın “çarşıya” uymadığının altını çizmektedir. New York’ta bir metro trenine yazılan, Prag’da bir duvar yazısı olarak kazınan, Erzincan’da bir dağın yamacına nakşedilen Çarşı, en sıradışı mesajlarla ilgi uyan-

dıracaktır. Denize, duvara, endüstriyel futbola, nükleer santrale, savaşa ve kafasına yatmayan nice şeye karşı olan Çarşı, son noktayı "Kendine de karşı" diyerek koyar. Boş kalan tribünlere "Ruhumuz yeter" pankartı asarak gündem yaratan taraftar hareketi, kızdığı hakeme "Satanist" diye bağırarak gündemi takip ettiğini de belli edecektir.

Velhasıl Beşiktaş çarşı, çarşı içi ve siyah-beyaz bir ruhtur.

Beşiktaş saray semtidir...

Rivayet değildir, memlekette ihtilal, devalüasyon, erken seçim olduğu gün, bir köşe başında takımın hafta sonunda oynayacak olduğu maç konuşulmuştur. Elbette stada gündemi yakalayan muhalif bir pankart asılmak şartıyla.

Beşiktaş saraylar semtidir.

İlginçtir, İnönü Stadi'nin hemen karşısında Dolmabahçe Sarayı bulunur. Beşiktaş'ın ilk kurulduğu yer Serencebey mahallesidir. Mahellenin hemen altında Yıldız Sarayı bulunur. Serencebey Mahallesi'nde spor yapmak için bir araya gelen gençler çok geçmeden, gölgesinden bile korkan Abdülhamit'in kovuşturmalardan nasiplerini alırlar. Sultanın ajanları gençleri gözetim altına alır.

Herhalde, o günlerde Çarşı Grubu kurulmuş olsaydı, tarih kitapları sporcuların karşılaşmalarına damga vuran bir pankarttan söz etmiş olurdu:

"Çarşı Abdülhamit'e karşı!"

Dünyadaki tüm denize kıyısı olan semtlerde bir balık pazarı ve futbol takımı olması gelenektir.

Ancak dünyanın hiçbir yerinde, gol sesinin ezan sesine, lodosun rakı kokusuna karıştığı bir yer olmayacaktır.

Ateşli taraftar grubunun sloganı olup özetleyelim:

"Çarşı denize karşı..."

GÖKTE YILDIZ, PERDEDE YILDIZ

İlle de yazlık sinemalar...

Gökte yıldız, bahçede çınar ağaçlarının esintisi, kopan makarının cızırtısı, öpüşme sahnesi, kız kovalayan...

Ve hayatımız iki film birden.

Ihlamurdere Caddesi'nden Beşiktaş çarşı içine doğru giderken, iki dükkân arasında gizlenmiş yeşil bir vaha vardır.

İşte burası eski bir yazlık sinemadır.

Çınar ağaçlarının gölgesinde direnen zaman eski bir Beşiktaş panoraması, yıpranmış bir hatıra fotoğrafıdır.

Beşiktaş'a yazın gelişi, bozadan dondurmaya dönen Naşit'in "Buz gibi çilek" diye bağırarak sokakları arşınlamasıyla birlikte, sinemalardan anlaşılmaktadır.

Burası semtin geçmişteki üç yazlık sinemasından birisidir. Bahçeye tezgâha düşen karpuzla birlikte, iki film birden gelmektedir.

İlle de yazlık sinemalar...

Nürnberg bakiresi,

Opera'daki hayalet,

Hint fakiri...

Beşiktaş'a yazın gelişi, genç kızların tuhafiyeci Mösyö'ye koşmalarından anlaşılmaktadır.

Kaçan naylon çorapları çeken Mösyö, maskaranın ve pudranın da en afilisini satmaktadır. Genç kızların nakış gibi işli tırnakları tüm siyah beyaz fotoğraflarda renkli çıkmıştır. Bunun nedeni Mösyö'de satılan "Java marka oje"yle birlikte yazlık sinemada yapılan piyasadır.

Ihlamurdere Caddesi'nden Beşiktaş çarşı içine doğru giderken, iki dükkân arasına gizlenmiş bir vaha vardır.

İşte burası meşhur Kamburun Bahçesi'dir.

Arkasını Akaretler'e, yüzünü Beşiktaş çarşısına dönen bahçe, çınar ağaçlarının gölgesinde dinlenmektedir.

Kambur Arif annesinden kalan bahçeyi çiçek gibi yaparak, ortasına bir yazlık sinema kondurur. İşte o vakit, koca semt, bu bahçede topluca hayal kurmaya başlayacaktır.

Beşiktaş'ın orta yerindeki bir bahçeye bakıp da "Neden hâlâ burası büyük bir alışveriş merkezi olmadı?" diye şaşırmamak elde değildir. Ancak cevap ileri görüşlü bir semt aşığı olan Arif'te gizlidir.

Annesinden kalan bahçenin geleceğiyle ilgili bir vasiyet bırakır. Üstelik bu vasiyet, tasdikiyle, mührüyle kağıt üzerindedir:

"Bahçe içerisine asla bina yapılamaz!"

Kamburun Bahçesi, artık içinde sinema olmasa da kentin nefes alınacak mekânlarından biri olarak dikkat çeker. İnce belli bardakta, "tavşan kanı" bir mutluluk sunan bahçede mütevazı bir kafe'yle birlikte, ocak başı ve düğün salonu bulunmaktadır.

Genişçe meydan ise, otopark olarak kullanılır. Kambur Arif, ileri görüşlü olsa da bunu hesaplayamamıştır.

Kamburun Bahçesi, geçmişin panoraması, kentin hüzünlü bir negatiftir.

Semtin geçmiş yıllarına damgasını vuran üç eski yazlık sine-madan biridir.

Peki diğer yazlık sinemalara ne olur?

Bugün, ne Gürel ne de Suatpark'ın esamesi bile okunmamaktadır.

Her ikisinin yerinde de alışveriş merkezleri bulunur.

Çırağan Sarayı dikiş tutmadı

SARAYDAN BOZMA TOP SAHASI

Osmanlı İmparatorluğu Pasarofça Antlaşması'yla, Avrupalılar karşısındaki üstünlüğünü kaybettiğini tamamen kabul edecektir.

Artık at üzerinde üç kıtaya koşturulan, kaleler fethedilen ve şehir kapılarına dayanılan yıllar geride kalmıştır.

İmparatorluk defansa çekilir.

Büyük bölümü, savaş ganimetleri üzerine kurulan ekonomi yerlerde sürünmeye başlar. Devlet mali sıkıntıların pençesinde can çekişmektedir.

Ne var ki formül çabuk bulunur. Halka bindirilen ağır vergiler sıkıntıyı kökten çözme de erteleyecektir.

Sarayın, ağaların, paşaların sürdüğü saltanat artarak devam eder.

Bilindiği üzere döneme “Lale Devri” adı verilecektir.

Saray çevresinden beslenen “mutlu azınlık” vur patlasın, çal oynasın eğlendikçe coşacak, coştukça kendinden geçecektir.

Lale Devri; Sadabat bahçeleri, çırağ eğlenceleri ve çiçek çıl-gınlığı demektir.

Hiç şüphesiz 1718’de başlayıp 1730 yılına kadar devrin başrol oyuncularından biri Damat İbrahim Paşa’dır...

Muşkura’dan çıkıp İstanbul’a gelen İbrahim’in şansı yaver gider. Yükseldikçe yükselir. Okuma yazma bilmeyen biriyken paşa olur. Şehit Ali Paşa’nın ölümü nedeniyle dul kalan sultanın kızı Fatma’yla evlendiğinde ise, artık önünde hiçbir engel kalmayacaktır, onun için devlet kapısı sonuna kadar açılır.

İbrahim Paşa, gece sultanın koynuna girip sabah sarayda padişah tahtının yanına kurulmaktadır.

Paşa, doğup büyüdüğü yeri ihmal etmez, onun zamanında ihya olan Muşkura’nın adı da değişip Nevşehir olacaktır.

Elbette İbrahim’in bir damat olarak payitahtın başşehrinde de birtakım görevleri vardır. İlk iş olarak, sevgili zevcesiyle birlikte III. Ahmet’in hediye ettiği boğazdaki yaliya yerleşir.

Burası Çırağan Sarayı’dır. Sarayda kışları helva sohbetleri yapılmaktadır. Sohbetlere padişahın yanı sıra devletin önde gelen kişileri de katılır. Konuklardan birinin Nedim olduğu bilinir. Şair çok

büyük keyif aldığı dönemi aruz ölçüsüyle kağıtlara dökerken, aynı zamanda farkında bile olmadan vakanüvisliğe de soyunmuştur.

*"Bu şehri-i Sitanbul ki bi misl ü behâdır
Bir sengine yekpâre Acem mülkü fedâdır
Bir gevher-i yekpare iki bahr arasında
Hurşîd-i cihan-tâb ile tartılsa sezâdır
Bir kân-ı niamdır ki anın gevheri ikbâl
Bir bağ-ı iremdir ki gülü izz ü alâdır
Altında mı üstünde midir cennet-i a'lâ
El-hak bu ne halet bu ne hoş âb u hevâdır
Her bağçesi bir çemenistân-ı letâfet
Her kûşesi bir meclis-i pür-feyz ü safâdır
İnsaf değildir ânı dünyaya değışmek
Gülzarların cennete teşbih hatadır..."*

Şair dönemin İstanbul'unu bu satırlarla özetler. Yazdıklarının fazlası değil eksigi vardır.

Çırağan Sarayı ismini burada yapılan çırağ eğlencelerinden almıştır. Boğaz'ın limonata tadındaki akşamlarında, sarayın bütün bahçesinde çırallar yakılmakta, birbirinden nadide lalelerin altına mumlar yerleştirilmektedir.

O dönemde İstanbul'da iki bin çeşit lale yetiştirilmektedir. Çulsuz bir adamken sırf lale yetiştirdiği için büyük bir servete kavuşan Tabak Ata, saraya her gün bir servete bedel, yeni bir çiçek taşımaktadır.

Ama iş bu kadarla da kalmaz, Çırağan'ın bahçesinde gezinen kaplumbağalar sırtlarında taşıdıkları mumlarla ortalığı bir ışık der- yasına çevirmektedirler.

Boğaz'daki sandalcılar ya da yalı karşısında ağ atan balıkçılar, ışık oyunlarını hayretle izlerlerken içlerinden; "Vay kahpe felek, günün birinde biz de bu eğlenceden nasibimizi alır mıyız acep?" diye geçirmektedirler.

Helvaydı, şiirdi, laleydi, sohbetti derken işin tadı kaçar. Halk, yaşanan dönemden çok fazla rahatsız olmakta, ancak sesini çıkaramamaktadır. Sonunda Patrona Halil diye bilinen bir hamam tellağı meydana çıkar. Ne yazık ki Halil bir halk kahramanı değil, kendi defterindeki hesabın, kâr hanesine çetele atmaya çalışan bir baldırı çıplaktır. İlginçtir ki yeniçeri peşine takılır. Patrona Halil bir gecede ihtilal lideri olurken, İstanbul'un da altı üstüne gelir. Saraylar, hanlar hamamlar yıkılıp laleler kökünden sökülür.

Damat Paşa'nın hakkı Damat Paşa'ya! Osmanlı'da ilk matbaa bu dönemde kurulur. Yine aynı yıllarda bir kağıt fabrikası ve çini atölyesi de hizmet vermeye başlamıştır. Ama kimse, bunlardan dolayı Muşkuralı İbrahim'in gözünün yaşına bakmaz. Paşa kelleyi yeniçeriye kaptırmıştır. III. Ahmet de hiç sorgu sual etmeden tahtı tacı şehzade Mahmut'a devreder. Bir dönem kapanmıştır. Şiir kağıt üzerinde kalır. Nedim isyan sırasında damdan dama atlarken düşüp ölür...

Lale devrinin ardından İstanbul gibi Çırağan Sarayı da ışığını yitirir.

Aslında buraya ilk yalısı IV. Murat, kızı Kaya Sultan için yaptırmıştır. Nevşehirli İbrahim Paşa'nın karısıyla ikâmet ettiği yer, eski yalının yıkıntıları üzerinde yükselir.

İbrahim Paşa'nın ipinin çekilmesinin ardından, Fatma Sultan yaşama veda edene dek bir başına burada oturur.

Çırağan Sarayı'nın büyümlü havasını hissetmek için, İngiliz Elçisi Edward Wortley Montague'nin eşi Lady Mary'in bir arkadaşına yazdığı mektubu referans alabiliriz:

"...Size burayı tasvir etmek istiyorum. Saray deniz kenarında bulunabilecek mevkilerin en güzelinde. Mevkie ağaçlık bir tepe hakim... Kapıcı sekiz yüz odadan fazla dedi. Bu kadar bulunduğuna emin değilim, odaları saymadım... Hamam daireleri kadar zevkimi hiçbir şey okşamadı. Karşılıklı iki hamam var. İkisi de aynı tarzda yapılmış. Kurnalar, çeşmeler, tabanlar hep beyaz mermerden. Tavanlar yaldızlı, duvarlar çini kaplı... Bahçeler de ihtişamca

saraylardan geri değil, yeşil kameriyeler, ağaçlar ve havuzlar var. Hepsi garip bir âhenk teşkil ediyor.”

Çırağan Sarayı, Lale Devri’nden sonra tahta oturan tüm padişahlar tarafından her nedense yıktırılıp yeniden yaptırılacaktır.

Son kez Sultan Abdülaziz tarafından inşa edilmiş ve masraflarını karşılamak için Avrupa’dan borç para istenmiştir.

Ne var ki Sultan Aziz, onca masrafın ardından, buranın çok nemli olduğunu söyleyip kısa süre içerisinde saraydan taşınacaktır. Açıkçası 5 milyon altın Osmanlı lirası, birkaç aylık bir saltanat için harcanmıştır!

Çırağan Sarayı yıkılmakta olan imparatorluğun kaderini paylaşır. O, artık Boğaz’ın kenarında çökmeye hazır bir hüzün abidesidir.

Sarayda yaşayan son sultan V. Murat olur. Ancak onunki keyif değil bir ıstıraptır.

Bir askeri darbeyle tahttan indirilen sultan, 1904 yılında ölene kadar ailesiyle birlikte burada hapis tutulacaktır.

Bu tarihten sonra sarayın yeni meclis binası olmasına karar verilir. Meşrutiyetin meclisi, 14 Kasım 1909 yılında açılır. Ancak meclis sarayı sadece iki ay kullanılabilecektir. Kalorifer dairesinde çıkan yangın, hızla bütün sarayı sararak, onu kısa bir sürede küle çevirecektir. Yangında, sayısız tarihi belge, paha biçilmez antika eser, yağlıboya tablo ve kitap yok olur.

Deniz kenarında, sütunları çıplak, yıkılmaya yüz tutmuş duvarları boş bir saray uzanmaktadır.

Dikiş tutmayan Çırağan, 1946 yılında meclis kararıyla, İstanbul Belediyesi’ne bağışlanır. Artık burası, belediye tarafından kum ve inşaat malzemelerinin yığıldığı bir alan olarak kullanılacaktır.

Sonraki yıllarda daha da ilginç bir gelişme yaşanır. Çırağan Sarayı, Beşiktaş Futbol Takımı’nın, antrenman sahası olarak kullanılmaya başlanır. Sahaya, kulübün futbol şubesini kuran kişinin ismi verilecektir.

Şeref Stadı, dünyadaki, saraydan bozma ilk ve tek stat olarak dikkat çekecektir.

Futbol sahasının hemen yanında bir de havuz açılır. Burası uzun dönem semt sakinlerine hizmet vermiştir. Ancak yanan sarayın işlevi bunlarla sınırlı kalmayacaktır. Çırağan'ın bahçesinde denize nazır balıkçı kulübeleri göze çarpmaktadır. Evsiz barksızlar da gelip saraya yerleşirler.

O dönem Beşiktaş'ın yıldızlarından olan Metin Tekin, Çırağan Sarayı'nda geçirdikleri günleri şöyle anlatır:

“Eski bir saray kalıntısı üzerine kurulu toprak sahada antrenmana çıkıyorsunuz... Aşağıda bir balıkçı kulübesi var. Çırağan'ın soyunma odasındaki duşlar hiçbir zaman akmadığı için, antrenmandan sonra tüm takım Ortaköy Hamamı'na giderdik. Kapıda geceleri sarayı mesken tutan bazı şarapsever arkadaşlar bekler, tezahürat yapmak için bahşiş, yani şarap parası isterlerdi. Verdiğiniz para kafalarına yatmadı mı? İşte o zaman yanardınız. Yabani incir ağaçlarının bittiği tribünlere gelir yerleşirler, antrenman boyunca ağır tezahüratlarda bulunurlardı. Boğaza karşı antrenman yapılan ilk yer herhalde burası olmuştur. Şeref Stadı'nın Beşiktaş Kulübü tarafından alınmasını çok isterdik. Ama olmadı! Beşiktaş, Fulya'ya taşındı. Burası da otel olarak restore edildi.”

Çırağan Sarayı, nam-ı diğer Sarı Fırtına, Metin Tekin'in söylediği gibi, 1991 yılında restore edilerek otele dönüşecektir. Çırağan Palace Hotel Kempinski, dünyanın sayılı kalburüstü otellerinden biri olarak dikkat çeker. Saray, özellikle yaz aylarında yapılan özel düğün ve kutlamalarla gündeme gelmektedir. Büyük servetin dökülüp içkilerin su gibi aktığı kutlamalar magazin programlarının da yegane malzemesidir. Çırağan Sarayı'ndan atılan havai fişekler, kent semalarını görsel bir şölene dönüştürür.

* * *

İstanbul Laleler şehridir!

Lalelerin Türk kültüründe önemli bir yeri olduğu muhakkaktır.

Lalenin yazıldığı “lam”, “elif” ve “he” harfleriyle “Allah” ve “hilal” sözcüklerinin de yazılması, onun kutsal bir çiçek sayılmasına neden olmuştur. “Cevahir-i hurûf” yani cevahir harflerle yazılan bu çiçek ismi, her dönem baş tacı olmuştur.

Geçmişin izleri günümüzde saklıdır...

Bir dönem boyunca Çırağan Sarayı’nın bahçesini bir şölen yerine dönüştüren lalelere günümüzde de itibarları iade edilmiştir.

İstanbul.Büyük Şehir Belediyesi, dahiyane projelerle gündem yaratmaktadır!!!

Bu projelerden biri de son yıllarda düzenlenmeye başlanan Lale Festivali’dir. İstanbul refüjlerinin arasında tozlu laleler gülümserken, belediye tarafından kentin dört bir yanına asılan pankartlar da dikkat çekmektedir:

“Lale anavatani İstanbul’a geri dönüyor.”

Çırağan sarayından atılan havai fişekler ve İstanbul’u donatan laleler!

Ne derler; “Zamanla her şey aslına döner!”

Başka; “Tarih tekerrürden ibarettir!”

Sonra; “Delilik aynı şeyleri tekrar edip her seferinde farklı sonuçlar beklemektir!”

Nişantaşı ne zaman Nişantaşı oldu?

41 KERE MAŞALLAH

İstanbul’un kalburüstü semtlerinden Nişantaşı, kalabalığı, alışveriş merkezleri, trafiği ve hiç bitmeyen hareketi ile kentin ortasındaki şımarık bir çocuğu andırır.

Uyanık yatırımcı, şehrin ortasında bağımsız bir şehir gibi bayrak açan merkezi kaçırmayacaktır. Semte böylece her gün yeni alışveriş olanakları taşınır. “City” Nişantaşı’na uygun yepyeni bir merkez olarak gülümsemektedir.

Yürüyen merdivenden inip "Gucci" poşetiyle arzı endam eden zarafet sahibi Nişantaşı gülü, kapının önüne getirilen cipine atlayacaktır.

Nişantaşı'nda trafik sıkışıklığından şikâyet etmek âdet olmuştur...

Nişantaşı, kalabalığı, alışveriş merkezleri, trafiği ve hiç bitmeyen hareketi ile kentin ortasındaki şımarık bir çocuğu andırır.

Bu şımarık çocuğun büyümesi bir sünnet düğünü sayesinde olacaktır.

Gözlerinizi kapayın. Bir zaman tüneline girerek, kent karmaşasından uzaklaşalım ve Nişantaşı'nın 150 yıl önceki haline uzanalım.

* * *

1856 yılının baharı Nişantaşı'nın bugün borçlu olduğu şöhreti etkileyecektir.

Abdülmecit'in sevgili şehzadeleri, Mehmet Reşat, Kemalettin ve Süleyman'ın sünnet düğünleri için tamamen boş bir alan seçilir. Bu alan bugünkü Teşvikiye, Nişantaşı ve Topağacı'nı içine almaktadır.

Abdülmecit düğün için hiçbir masraftan kaçınılmamasını emreder. Bu nedenle bu geniş alana bir karış toprak boş kalmayacak şekilde, binlerce İran ve İzmir halısı serilir. Halıların üzerine göz kamaştıran değerli kumaşlarla yaptırılan yüzlerce çadır kurulur. Düğündeki gece eğlenceleri için yerleştirilen rengârenk avizeler içindeki on binlerce mum, etrafı gündüze çevirmektedir.

Sünnet düğünü tam on iki gün sürecek ve "Binbir gece masalları" nı aratmayacaktır.

Çoğu saray çevresine bağlı ailelerden seçilen on bin çocuk da şehzadelerle birlikte sünnet ettirilir. Çadırların kapladığı alanların dışında da davetliler için uzun sofralar hazırlanmıştır. Şehzadeler dışındaki tüm çocuklar da tepeden tırnağa kadar giydirilir. Ayrıca tümüne padişah tarafından beşer altın verilecektir.

Düğünde saray erkânının yanı sıra Osmanlı topraklarında bulunan elçiler, ruhani liderler ve önemli yerlerdeki gayri Müslimler de hazır bulunacaktır.

Nişantaşı'nın tam orta yerinde kurulan ip üzerinde gösteriler yapan cambazlar, İstanbul halkına o güne kadar ender görülen bir coşku yaşatırlar. Şöleni; orta oyuncular, Karagöz ve hokkabaz gösterileri tamamlayacaktır. Sultan Abdülmecit, Dolmabahçe'de yaptırdığı tiyatro için Viyana'dan bir oyuncu grubu getirmeyi de ihmal etmemiştir.

Sarayın ve Babıali'nin resmi davetlerinin yanı sıra halk da şenliklere koşar. Gelenlerin hiçbiri geri çevrilmeyecek ve Osmanlı'nın sofrasına davet edileceklerdir. Halka yapılacak ikramlar için İhlamur'da çadırlar kurulur. Tatlısından böreğine, dolmasından pilavına eksiksiz hazırlanan sofralar için başta iki yüz aşçı görev alacak ancak bu sayı yetismeyince, Anadolu'nun muhtelif yerlerinden bin iki yüz yeni aşçı daha getirilecektir. Gece gündüz kesintisiz süren bu sunnet düğünü boyunca yarım milyondan fazla kişinin yemek yediği tahmin edilmektedir.

Ne yazık ki sunnet düğünün bittiği günün ertesinde koca Osmanlı devletinin kasası tamtakır kalır. Devrin vakanüvisi Lütfü Efendi masraflar için imzalanan senetlerin yabancı tüccar ve bankerlerin kasalarına düştüğünden söz etmektedir.

Açıkçası fazlalıkları kesen makas, Osmanlı'nın da iflahını kesmiştir. Ancak kasadaki boşluğun bedelini kimin ödeyeceği kimse'nin umurunda değildir. Abdülmecit bir yıl sonra iki kızını birden evlendirir. 1857 yılında gerçekleşen Cemile ve Münire Sultan'ın düğünleri de İstanbul'da yeni bir şatafat kasırgasının esmesine neden olacaktır...

* * *

Günün en kalabalık saatlerinde yolunuz Nişantaşı'na düşerse, biran için gözlerinizi kapatın. Binaların, trafiğin kent karmaşasının olmadığını varsayın! Altınızda duran İran ve İzmir halılarını his-

sedin, yukarıda gerili ipin üzerinden cambazların geçtiğini düşünün.

Osmanlı tarihinde eşine az rastlanan sünnet düğünü sayesinde şehrin fethinden beri nedense hiç kimsenin ilgisini çekmeyen Nişantaşı değer kazanacaktır. Halk buranın, İstanbul'un çok güzel ve havadar tepeleri üzerinde bulunduğunu fark eder. Nişantaşı, "Nişantaşı" olmaya başlayacaktır!

Gözlerinizi açın, kalabalık Nişantaşı sokaklarına, alışveriş merkezlerine dönün ve su gibi akan paraların nereye gittiğini düşünün!

İstanbul'un kalburüstü semtlerinden biri olan Nişantaşı'nın kanında şatafat bulunmaktadır. Bu şımarık çocuğun büyümesi bir sünnet düğünüyle olacaktır.

Kırk bir kere maşallah...

Barbaros Bulvarı büyüktür

ZITLIKLAR ŞEHİRİ

Geçmişin izlerini semt isimlerinde bulabiliriz.

Eski İstanbul, bağlar, bostanlar ve bahçelerle doludur. Bu yeşil alanlarda ise, zincirlere bağlı kovalarla su çekilen kuyular bulunmaktadır.

Levent semtini, Mecidiyeköy'e bağlayan ve Beşiktaş'a akan Zincirlikuyu'nun adı da buradan gelir.

Plazalar, trafik keşmekeşi ve yoğun kent kalabalığı arasında nefes almaya çalışan Zincirlikuyu, eski günleri, yeşil alanların korunduğu büyük mezarlıkla anmaktadır. Zincirlikuyu Mezarlığı, İstanbul'un modern biçimde düzenlenmiş ilk mezarlığı olarak dikkat çeker.

1935 yılında Atatürk'ün isteğiyle kurulup 1950'li yıllarda bugünkü sınırlarına ulaşır. Mezarlık, inanç özgürlüğünün huzur dolu

ebedi mabedi olarak tasarlanmıştır. Bu nedenle her dinden, her inançtan fanilere kapılarını açar. Hatta inançsızlar da dünyayla bağlarını kopardıklarında burada dinlenme olanağı bulurlar. Yine Atatürk'ün emriyle Zincirlikuyu Mezarlığı'na Türkiye'deki tek ve ilk krematoryum yapılır. Ancak burası, kullanım için talep gelmediğinden yıktırılarak, yerine garaj ve müdürlük binası yapılmıştır.

Mezarlığın ana kapısı üzerinde *Al-i İmran Suresi*'nin 185. ayetinde yer alan yazı bulunmaktadır: *"Her canlı ölümü tadacaktır!"*

Selvi ağaçlarının gölgesi, kentin merkezlerinden biri olan bölgedeki insan sesi, insan neşesi, insan öfkesine karışır. İstanbul yaşamaya net bir sınır çizer.

* * *

Zincirlikuyu, Balmumcu önünden denize doğru iner. Beşiktaş sırtlarında yer alan Balmumcu'da 19. yüzyılda büyük bir üretim tesisi kurulur. Zamanın zengin girişimcilerinden biri, burada balmumu imal etmiştir. O yıllarda henüz elektrik olmadığı için üretilen mumlar, geceleri aydınlatır.

Zincirlikuyu, Balmumcu ve Yıldız, "Barbaros Bulvarı" üzerinden denize kavuşur. Bu yokuş, sadece Beşiktaş'ın değil İstanbul'un en büyük caddelerinden biri olarak anılır. Adını deniz kıyısındaki meydanda türbesi bulunan, 16. yüzyılın ünlü Osmanlı denizcisi Barbaros Hayrettin'den almıştır.

Batılların kızıl sakalından dolayı "Barbarossa" adını verdikleri kaptan-ı derya, gemilerini sefer dönüşünde Beşiktaş sahiline bağlamıştır.

* * *

Deniz Müzesi'nin hemen yanındaki şirin meydanda büyük toplar durur. Bunlar dünyada namluları kapatılan yegâne silahlardır.

1970'li yıllarda meydanda saklambaç oynayan çocuklardan biri topların içine gizlenir. Ancak burada sıkışmıştır. Oyunun biti-

minden saatler sonra yokluğu fark edilir ve bir itfaiye ekibi tarafından kurtarılır. O tarihten sonra topların ağzı bir tedbir olarak doldurulur.

* * *

Denize yakın meydandaki heykel de dikkat çekicidir. Türbenin hemen arkasındaki heykel 1944 yılında, zamanın parasıyla 52 bin liraya yaptırılır. Barbaros Hayrettin Paşa, eliyle eteğini tutmaktadır. Anıtın altında Yahya Kemal'in mısraları bulunur:

*"Deniz ufkunda bu top sesleri nereden geliyor?
Barbaros belki donanmayla seferden geliyor
Adalardan mı? Tunus'tan mı? Cezayir'den mi?
Hür ufuklarda donanmış iki yüz pare gemi
'Yeni doğmuş ay'ı gördükleri yerden geliyor.
Ol mübarek gemiler hangi seherden geliyor?"*

İstanbul'dan, Beşiktaş'tan Neyzen Teyfik geçer. Ünlü neyzen Beşiktaş'ta oturduğu günlerde deniz kenarındaki heykelle karşılaşır. Ne var ki Yahya Kemal'in yazdıkları hoşuna gitmemiştir. Hem kağıda kaleme sarılıp karşı taarruza geçer ve şaire şu dizeyle cevap verir:

*"Ebedi bilgini Hayrettin kaptan
Beş asır önceden biliyor gibi
İkına sıkına yazdığın şiire
Barbaros kışını siliyor gibi"*

* * *

Neyzen Tevfik hayatında asla iki şeye sahip olmadığını söyler: Para ve uşak. Parada saklamaya layık bir değer bulamadığını dile getirir. Herkesle senli benli olduğu için uşağa da gerek duymadığını anlatır.

Henüz küçücük bir çocukken ney sesini duyan büyük üstat, o günden sonra bir tahtasının eksildiğini söyleyecektir. Mala, mülke, itibara, paraya, kürke asla önem vermeyen Neyzen, alçak gönüllüğü de hiçlik noktasına vardırır.

Günün birinde, kendisine Talat Paşa tarafından memuriyet teklifi önerilir. Neyzen memuriyetin sonunda ulaşacağı noktayı merak eder. Minnet bekleyen paşa bu işe şaşırır, ama kızgınlığını belli etmeden kariyer basamaklarını sıralar. Kendini kaptırdığı için saydıkça sayar; işi vekilliğe, nazırlığa hatta sadrazamlığa vardırır.

“Sonra...” diye üsteler Neyzen.

Talat Paşa’nın sabrı taşmıştır. Neyzen’in “padişah” olacak hali yoktur.

Sonrasını “Hiç” diye açıklar.

Neyzen “Ben zaten hiçim, bu kadar zahmet, bulunduğum yere geri dönmek için mi?” dedikten sonra arkasını dönüp gider.

Yerginin, küfür edebiyatının ve yedi delikli çubuğun babası, günlerce, haftalarca, aylarca, asırlarca süren alkol yolculuklarından sonra, Bakırköy’deki özel odasında soluklanıp kendine gelmektedir. İçtiği içkinin çetelesini kamyon yüküyle tutan Neyzen, neyini üflediğinde ise, adeta dünyayı durdurmaktadır. Neyzen, Atatürk’e olan hayranlığıyla tanınmıştır. Onun öldüğü gün annesinin, babasının ölümüne ağlamadığı kadar ağlayacaktır. Fikret Mualla’yla da yolları Mustafa Kemal’in öldüğü yıl olan 1938’de Bakırköy’deki akıl hastanesinde kesişir. Ünlü ressam, Tevfik’in ney tutan bir portresini yapar. Mualla not defterine şunu yazacaktır: “Biraz edebiyat bilgim ve zevkim varsa onu Neyzen Tevfik’e borçluyum!”

Neyzen bir içki meclisinde hararetle çalarken, neyini çatlatır. Buna bozulanlar olur.

O zaman şişede kalan birayı bir bardağa boşaltıp tepesine diker. Ardından şişeyi dudaklarına götürerek olağanüstü bir taksim geçer.

Neyzenin sanat yaşamındaki jubile, yakın dostlarının ısrarıyla Şehir Tiyatrosu'nda yapılır. Büyük üstat ilahi jübilesini ise, 28 Ocak 1953'te yapacaktır. Beşiktaş'taki Sinanpaşa Cami, tarihteki en kalabalık cenazeye tanıklık eder. Caminin avlusu, Beşiktaş çarşısı ve Barbaros Bulvarı insan seliyle yıkanmaktadır. Cenaze namazında; memurlar, profesörler, devlet adamları ve sanatçılarla birlikte sarhoş ve ıpsız sapsız güruhu da saf tutacaktır.

Üstadın öğrencileri, onu, ney çalarak uğurlarlar. Bir cenaze merasiminde ney sesinin duyulduğu tek yer Sinanpaşa Camisi olur. Neyzenin tabutu eller üzerinde bir kuş gibi uçar.

Sinanpaşa Cami, Yıldız ve Balmumcu'daki kalabalık görülme-ye değer olmuştur.

Neyzen, delilikle dahilik arasında gidip gelen ince bir çizgi üzerinden ayrılıp Barboros Bulvarı üzerinden...

Yakın olan Zincirlikuyu Mezarlığı yerine, karşı taraftaki Karacaahmet'e uzanmıştır...

Neyzen zıtlıkların adamı, İstanbul zıtlıkların şehridir...

Haçlılar çınaraltında

BÜYÜKDERE'DE İKİ BİN YILLIK BİR ÇINAR VARDI

İnsanoğlunun bozduğu yerleri düzeltmek yerine başka yerleri ele geçirip oraları da yaşanmaz hale getirmek gibi hastalıklı bir takıntısı vardır.

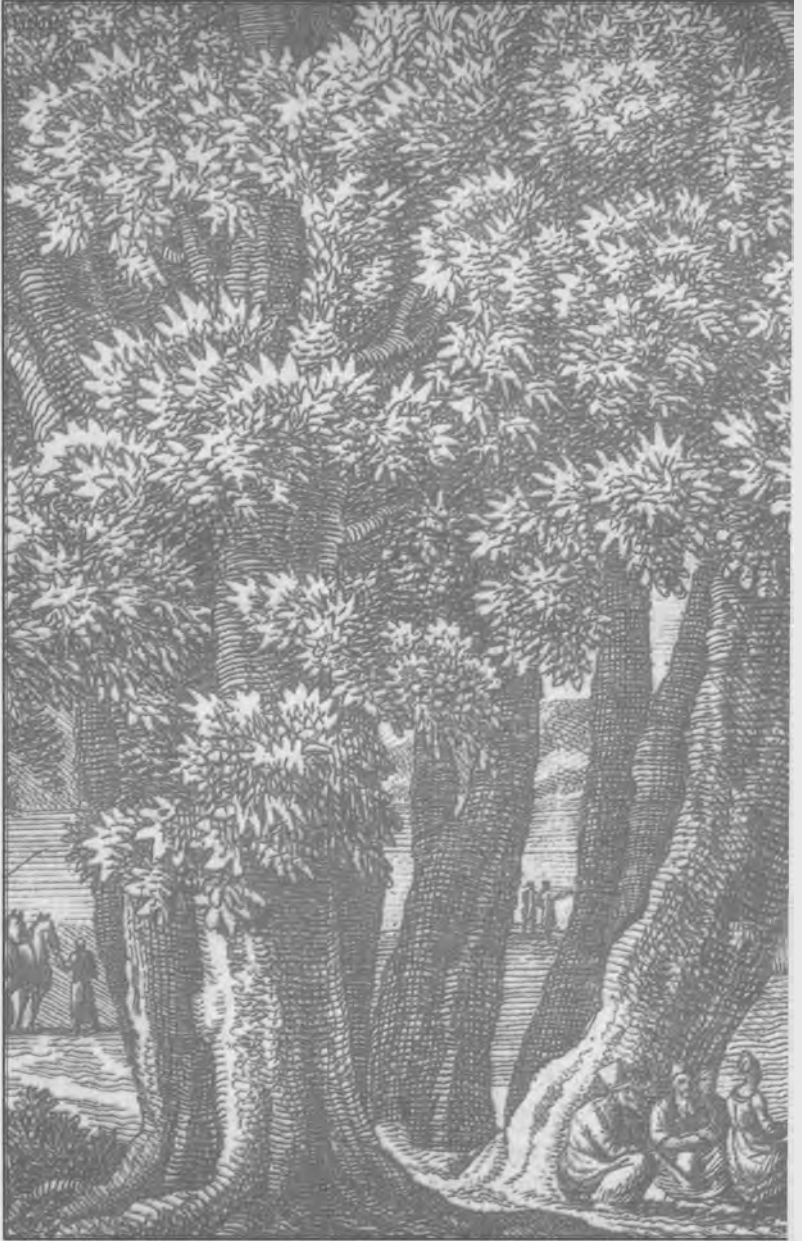
Etrafı dağıtan çocukların yaptığı gibi davranıp başka odalara kaçmak meselenin ana hatlarını oluşturur.

İş zıvanadan çıkıp işler düzeltilemeyince, bolluk, mutluluk ve refah başka yerlerde aranacaktır.

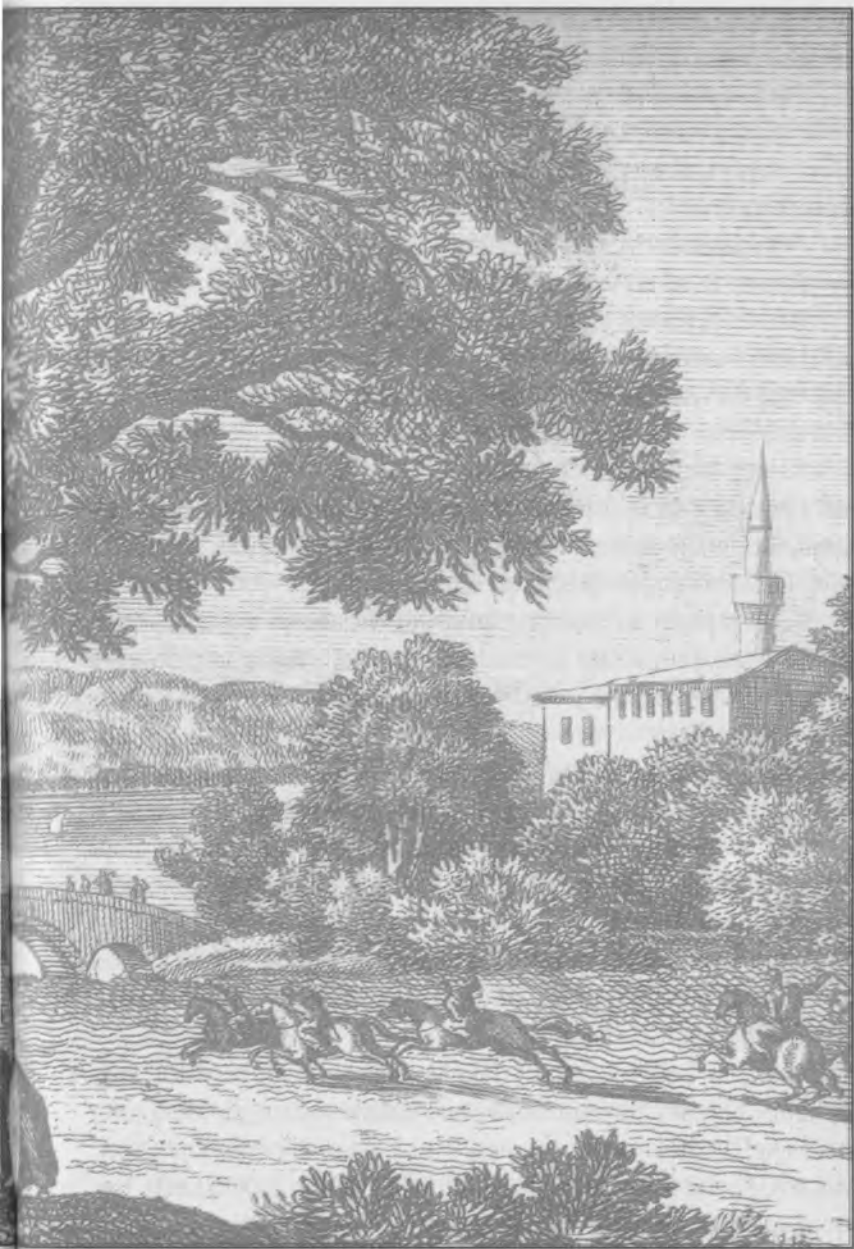
Bu iflah olmaz tutku, genellikle din rüzgârını arkasına alır.

1096 yılında da aynen böyle olmuştur.

Ortaçağın karanlığı Avrupa'nın tam ortasına düşer. Açlık, sefalet ve cehaletle şişen balon, sömürülen Tanrı inancıyla patlatılır.

Büyükdere, Sergey Nikolaeviç Glinka, 1829

Papa II. Urban, Kudüs'ü fethetmekten söz eder. Kudüs, ilahi bir şaka gibi, üç din tarafından da kutsal sayılmaktadır.

Tarihin vadisinde sesler yankılanır:

"Kudüs bizim, orası İsa'nın doğduğu yer."

"Hayır, bizim! Kirli ellerinizi kutsal kentten çekin, bu topraklar bize vaat edildi."

"Peygamberimizin gökyüzüne yükseldiği yer nasıl bir başkasının olabilir. Buranın esas sahipleri bizleriz!"

Ne var ki Kudüs sadece bir semboldür.

Hem maddi hem de manevi anlamda gerçek bir çöküş yaşayan batı dünyası, içinde bulunduğu bunalımdan kurtulmak için "ele geçirmek" tutkusuyla yürümeye başlar.

Servet, bilgi, refah doğudadır.

Karanlık çağda, batı ve doğu dünyası arasındaki derin uçurumu, dönemin tarihçisi Usame'in anlattıklarında bulabiliyoruz. Usame, Frenklerin yargı sistemini şu örnekle açıklıyor:

"...Ortaya içi su dolu kocaman bir fıçı kondu. Kendisinden kuşkulanılan genç adam sımsıkı bağlandı, koltuklarından ipe asıldı ve fıçının içine atıldı. 'Eğer masumsa suya gömülür ve onu bu iple çekeriz' diyorlardı.

'Suçluysa asla suya gömülemez.' Zavallı adam fıçının içine atılınca dibe kadar inmek için elinden geleni yaptı, ama başarılı olamadı ve onların kanununun sonuçlarına katlanmak zorunda kaldı, Allah belalarını versin! O zaman kızgın gümüş bir şişle, gözleri dağlanıp kör edildi."

Usame'nin aktardığı bir başka olay ise, o dönemde batıların tıp bilimine nasıl yaklaştıklarını gösteriyor. Dehşet veren bu satırları da aynen aktarıyoruz:

"Bir gün Cebel-i Lübnan'daki Munietra'nın Frenk valisi, Şeyzer Emiri amcam sultana birkaç acil vakayı tedavi etmek üzere, kendisine bir hekim göndermesini rica eden bir mektup yazdı. Amcam, Thabet adında bizim buralı hristiyan bir hekim seçti. Hekimin yokluğu sadece birkaç gün sürdü, sonra geri döndü. Hasta-

ları nasıl bu kadar çabuk iyileştirebildiğini hepimiz merak ediyorduk ve sorularımızla bunalttık adamı. Thabet cevap verdi: 'Önüme bacağında çıban çıkmış bir şövalye ile hiç hali kalmamış veremli bir kadın getirdiler. Şövalyenin bacağına bir yakı koydum, çıban açıldı ve düzeldi. Kadına iştahını açacak bir diyet yazdım. Ama o sırada bir Frenk hekim geldi ve 'Bu adam tedavi etmeyi bilmiyor' dedi. Şövalyeye, 'Tek bacakla yaşamayı mı, yoksa her ikisiyle birden ölmeyi mi tercih edersin?' diye sordu. Hasta, tek bacakla yaşamayı tercih ettiğini söyleyince, hekim buyurdu: 'Bana güçlü kuvvetli bir şövalye ve ağız iyi bilenmiş, keskin bir balta getirin.' Biraz sonra şövalye ile balta geldi. Frenk hekim bacağı, bir ağaç kütüğü üzerine yerleştirdi ve yeni gelene şöyle dedi: 'Baltayı çok sıkı vur ve bir kerede kes!' Adam gözlerimin önünde bacağa ilk darbeyi indirdi, ama bacak kopmayınca bir kez daha vurdu. Bacağın iliği dışarı fıskırdı ve yaralı anında öldü. Frenk hekim kadını da muayene edip şöyle dedi: 'Bu kadının başında şeytan var, ona sahip olmuş; saçını kazıyın!' Saçını kazıdılar ve hasta kadın onların sarmısaklı ve hardallı yemeklerini yemeye devam etti. Ama hastalığı iyileşmedi, daha kötü oldu. Bunun üzerine hekim, 'Şeytan kadının başının içine girmiş' dedi. Bir ustura aldı ve kafa derisini Haç şeklide çizdi. Çiziğin ortasından itibaren kafatası kemiği açılıncaya kadar deriyi soydu ve orayı tuzla doldurdu. Kadın hemen oracıkta öldü. Ben de o zaman, 'Herhalde artık bana ihtiyacınız kalmamıştır' diye sordum. 'Kalmadı' dediler, ben de Frenk tıbbı üzerine hiç bilmediğim şeyleri öğrenmiş olarak geri döndüm."

Yerinde bir özetle toparlayıp doğu medeniyetine göz diken Avrupa'nın, Haç'ın önünde istilaya kalktığını söyleyebiliriz.

Papa Urban'ın sefer çağırısıyla binlerce kişi Keşiş Ermit'in peşine takılacaktır.

Şövalyeler, maceracılar, umudu tükenenler ve dini açlığa alet edenler yürürler...

Bu ilk Haçlı Seferi olarak bilinmektedir. Haç'ın Hilal'e karşı uzun yıllar sürecek savaşı böylece başlar.

Normandiya'dan yürüyüşe başlayan düzensiz güruh, henüz Ren Nehri'ni geçip Almanya'ya ulaştığında 60 bin masum insanı kılıçtan geçirecektir.

1098 yılında Antakya Kalesi önlerine gelen ve şehri zapt eden Haçlılar, tarihte görülmemiş bir katliama da imza atarlar. Binlerce kilometre yol yürüyüp Antakya Kalesi'ni kuşatan büyük grup açlık ve susuzluktan çıldırmış hale gelecektir. Susuzluklarını foseptik çukurlarına sarkıttıkları kuşaklarını emerek ve kestikleri atlarının kanlarını içerek gidermeye çalışırlar. Kaleye sığınan insanlar, yakınlarını parçalamak için koşuşturan azgın adamlar görürler. Haçlılar tarafından yakalanan kadın, çocuk ve gençler şişe takılıp pişirildikten sonra yenecektir!

İnsanoğlu'nun kendi neslini yiyip bitirmesinden söz edilir. İşte Antakya'da tam anlamıyla bu gerçekleşmiştir.

Halep'in Maarra Kasabası'nda da aynı korkunç katliamlar yaşanır.

Amin Maalouf, *"Arapların Gözünden Haçlı Seferleri"* adlı kitabında, Fransız tarihçilerinden Rudolf of Caen'in sözlerine yer veriyor:

"Askerlerimiz Maarre'de dinsizlerin (Müslümanların) yetişkinlerini yemek kazanlarında kaynar suyla haşladılar, çocukları şişe geçirerek öldürdüler ve sonra da ızgarada pişirip yediler."

Fransız Akademi üyelerinden Funck Brentanono ise, yaşanan vahşetin boyutunu şu sözlerle özetler:

"Bizimkiler susuzluklarını giderebilmek için at ve eşeklerin damarlarını kesip kanlarını ve idrarlarını içtiler. Bazıları lağımlara kuşaklarını ve paçavralarını daldırıp bunlardan toplanan suyu içtiler. Kimi de arkadaşlarının idrarını avuçlarına doldurarak içti."

Fransızların *"Milli Destan"* olarak kabul ettikleri Chanson d'Anioche de aynı konuda tüyler ürperten bilgiler vermektedir:

"...Antakya önlerinde açlıktan şikâyet eden Haçlılara din adamı Pierre l'Ermit şu tavsiyelerde bulunur; 'Açlığınızın sebebi

korkaklığınızdır. Cesetleri toplayın! Tuzlayarak pişirilirse daha lezzetli olur.’ Bunun üzerine Haçlılar onun dediğini yaptılar...”

Düzensiz ordu, amacına ulaşıp Kudüs’ü ele geçirdiğinde de ortalığı kan gölüne çevirir. Haçlılardan kaçan halk, Hz. Ömer Camisi’ne sığınacaktır. Ancak Frenkler gözü dönmüş bir şekilde buraya da saldırırlar. Masum halkın cesetleri, kanlar üzerinde yüzmeye başlar. Öyle ki batılı bir şövalyenin de onayına göre, insan kanı, atlı bir süvarinin dizlerine kadar çıkacak seviyeye gelir.

Şövalyeler katliamı bitirdikten sonra İsa’nın mezarı önüne gelirler ve burada...

Tanrı adına, kanlı elleriyle dualar ederler.

* * *

Haçlılar Kudüs’e ulaşmak için uzun bir yol katederlerken İstanbul’dan da geçmişlerdir. Ancak Bizans hükümdarı Aleksios Komenos’un uyanık tutumu, Antakya ve Maarra’da yaşanan deşetin bir benzerinin İstanbul’da yaşanmasını engelleyecektir.

Tarih kitapları “Bizans imparatoru, Komenos Haçlılarla anlaşarak onları kolay yoldan Anadolu’ya geçirdi” diye yazar.

Doğrudur!

İmparator gözü dönmüş kalabalığın bir an önce İstanbul’u terk etmesi için elinden gelen çabayı göstermiş, imparatorluğun tüm olanaklarını seferber ederek onlara istediklerinin de ötesinde lojistik destek sağlamıştır.

Çamurlu köylerinden ve tek katlı evlerinden başka bir şey görmeyen şövalyeler İstanbul’daki mermer sarayları, yaldızlı kubbeleri, geniş yollarları görünce, büyük bir şaşkınlığa uğrarlar. Diğer yandan gözleri kamaşmıştır.

İmparatorun kayıt tutmaya ve kitap yazmaya meraklı kızı Anna Komenos, Latinlerin kabalıkları hakkında, “Onların ne kili-seye ne de imparatora saygıları vardı” diye bilgi verir.

Haçlılar ve Bizanslılar birbirlerinden nefret etmekle birlikte, çıkar ilişkilerine dayalı gergin bir ip üzerinde dans etmektedirler.

Doğu Hristiyanları ve batı Katoliklerinin asla aynı ritmi tutturamadıkları ve birlikte hareket edemedikleri bu dans, farklı amaçlara hizmet etmektedir...

Bizans imparatoru Türkleri mahvetmek ve Anadolu'yu ele geçirmek için batılı kuvvetlerden yararlanmayı düşünmüştür. Batının azgın şövalyeleri ise, doğuda hakimiyet kurmak istedikleri için imparatora bağlı kalmayı uygun görmüşlerdir.

Haçlılar kısa bir dönem Pera'da kalırlar. İstanbul'da yağma ve tecavüz olaylarına rastlansa da bu genele yayılmayacak ve kenti tahrip etmeyecektir.

Haçlıların İstanbul'da bulundukları yerlerden biri de Sarıyer'dir. Büyükdere'deki yedi kollu dev çınarın altında dinlenirler. Bu nedenle bu çınar Haçlı Ordusun'un komutanının ismini alır. İstanbul'un bilinen en uzun ömürlü ağacı da bu olmuştur. Tam 2000 yıllık olduğu rivayet edilen yedi kollu Gadfruva de Buyyon Çınarı... 1096 yılı Anadolu'nun pek çok yerine kan kokusu taşıırken, İstanbul biraz şans, biraz sağduyu ve çıkar üzerine kurulan ilişkiler nedeniyle kurtulur. Görkemli kent, sadece devşirilen bir çınar ağacıyla felaketten sıyrılacaktır.

Ne var ki Haçlı İstilasası yaklaşık 200 yıl sürmüştür.

İstanbul, 1204 yılında ilk Haçlı seferindeki kadar talihli olmayacaktır.

İşte bu kentin kaderini değiştiren büyük Latin İstilasası'dır!

* * *

Ortaçağ Avrupası vebadan çektiği kadar hiçbir şeyden çekmemiştir. İnsanlara tam anlamıyla "kan kusturan" kara ölüm, kentleri de dibinden çürütecektir. Bazı yıllarda ve bazı yerlerde insanların üçte ikisini öldüren salgınlar meydana gelir. Öncelikli olarak ticaret limanları kara ölümden payını alır.

Bu ticaret kentlerinin başında yer alan Venedik'e bazı dönemlerde servet kadar hastalık da bulaşacaktır.

Vebanın yayılmasının en büyük nedeni fare, farenin en büyük düşmanı kedidir.

Venedik'te bugün bile kedilerin kutsal sayılmasının nedeni budur. O dönemde kedi bağırsağından yapılan meşhur Venedik kemanlarının günümüze dek ulaşmasının arkasında da bu ilginç gerçek bulunmaktadır.

Açıkgası kimse kutsal bir kediye öldürmeye ya da onun bağırsağından yapılan kemanı kırmaya cesaret edememiştir.

Vebanın hüküm sürdüğü yıllarda, Venedik'e gelen gemiler, 40 gün boyunca, limana yanaştırılmadan, içlerindeki insanlarla birlikte açıkta bekletilmişlerdir. "40 gün" anlamına gelen Latince "karanta" kelimesi de dilimize karantina olarak yerleşir.

* * *

Gemiler Venedik'e sadece hastalık taşımayacaklardır.

Kanallar kenti Venedik, yüzyıllardan beri korunan tarihi dokusuyla dikkat çeker. Öyle ki kent hakkında üç yüz yıl önce yazılan kaynaklarla, günümüz gezginlerinin yazdığı kitapların tıpatıp birbirlerine benzedikleri bilinir.

San Marco Bazilikası da geçmişten günümüze kadar çivi bile çakılmadan korunan bir "Venedik klasiği" olarak varlığını sürdürmüştür. Bazilika içinde aynı isimle anılan katedral dingin ve evrensel bir meydan okumadır. San Marco'nun tepesindeki "dört büyük at heykeli" özellikle dikkat çekicidir. Bronzdan dökülmüş bu atların orijinaleri, katedralin ayrı bir bölümünde saklanmaktadır.

İşte bu atlar Venedik'e büyük bir gemiyle İstanbul'dan getirilmişlerdir.

1204 yılındaki Latin İstilas, İstanbul'da taş üzerinde taş bırakmayacaktır. Tüm tarihi eserler yağmalanır. Latinlerden oluşan Haçlı Ordusu, kiliselerden söktükleri tüm madenleri eriterek, bozuk para niyetine harcarlar. Taşıyabildiklerini de uzak diyarlara götürmüşlerdir.

Dört at heykeli de Ayasofya karşısından sökülüp Venedik'e götürülür. İstanbul'dan kaçırılan ilk tarihi eserin de bu at heykeli olduğu rivayet edilmektedir.

İstanbul, istilanın ardından, büyük şöhreti yitirecektir. Bir daha asla eskisi gibi olamaz!

İstanbul neresi, Venedik neresi?

Buradan kaçan atlar, kanallar şehrindeki bir kiliseye sığınır-
lar.

Konuya, "Her ne şekilde olursa olsun, dünya malı dünyada kalır!" diyerek yumuşak, ama ironik bir nokta koyalım!

Gadfruva de Buyyon çınarı mı?

2000 yıllık, yedi kollu bir ejderha...

Haçlıların gölgesinde dinlendiği büyük bir tarih.

Çınar, sadece yüz yıl önce çıkan bir yangında büyük bir tarihi
de kolları arasına alarak kül olmuştur!

Emirgan'a hoş geldiniz

ÇAY SAATİ

"Çerağân sarayı'ndan Büyükdere'ye
üşümek sonbaharında eski çınarların
uzadığı yerde gizlice akşamların
başlayıp adetâ kendini dinlemeye
kafeslerin ardında bol gözlü bir kadın
ansızın giydirilmiş ipek ferâceye
bir çay yalnızlığı emirgân'dan öteye
değdikçe ısındığı yaldızlı bardağın
nedîm'den yansıması tatyos efendi'ye
tenhâ bir genç kız sesiyle hicazkâr'ın
kuytularda çürüdüğü bağdadî yalılarının
yorgun sarmaşıklarıyla sarkmış bahçeye..."

Atilla İlhan, dem kokusu sinmiş zamanları “*Emirgan’da Çay Saati*” isimli şiiriyle anlatır.

Emirgan’da çay içmeyenin İstanbullu sayılmadığı üzerine yazılar dizilmiştir.

Gerçekten de üzerine tomurcuk kokusu, ruhuna çınar yaprağı sinmeyen birinin çelebi tayfasından reşit bir İstanbullu sayılması pek mümkün değildir.

Emirgan’ın tarihi çok eskilere uzansa da gelişmesi Osmanlı döneminde tamamlanacaktır. Bizans zamanında servi ormanlarıyla kaplı olan Emirgan, bu nedenle, bir dönem, Rumca’da selvi anlamına gelen “kyparodes” olarak anılır. Bölgede yerleşim 16. yüzyılın ortalarında başlar. Servi boylu bir paşa olan Sokollu Mehmet, servilerle kaplı bu bölgede huzur bulmaktadır. Sık sık atına atlayıp Emirgan’a giden nam-ı diğer “Uzun Paşa”, soluklanıp geri döner. Paşa çok önem verdiği nişancılarından Feridun Bey’e bu köydeki büyük bir alanı hediye edince, servilerin arasına büyük bir yazlık köşk yapılır. Bu köşkü diğer yapılar izleyecektir.

Ancak Emirgan’ın “Emirgan” olması IV. Murat’ın Revan Seferi dönüşüne rastlayacaktır. Sultan Murat Han, kuşatma sırasında hiçbir güçlkle karşılaşmaz. Çünkü Han Emirgüneoğlu Tahmasb Revan Kalesi’ni hiç savaşımadan Osmanlı imparatoruna teslim edip Osmanlı saflarına geçmiştir.

Emirgüneoğlu ve Murat anlaşmaya varmak için karşı karşıya geldikleri ilk andan itibaren aralarında bir yakınlık olur. Hem de ne yakınlık!

“...Zekerin başına şırak şırak vurarak gele...” şeklindeki Osmanlı metinler, bize erkeklik organının nereye kadar uzandığını açıklamaktadır. Elbette terminolojik olarak!

Namı üç kıtaya yayılan Osmanlı’nın sadece at üstünde ülkeler fethettiğini düşünmek büyük bir yanılgı olacaktır. Bugün saray aleminin arka bahçelerinde dönen dolapların pek çoğunun cinsellikle ilişkisi olduğunu kestirebiliyoruz.

Bununla birlikte genlerimizde dolaşan delikanlılık ruhunu atalarımızın malum konulara olan eğilimiyle açıklayabiliriz.

At ve silahla birlikte avrat denilen hadisenin en mahrem sınırlarında dolaşan bir kültürün geçmişteki izlerini sürünce, işin bu kadarla da sınırlı kalmadığı aşikâr bir biçimde ortaya çıkıyor. .

Uzun lafı, Evliya Çelebi derleyip toplayıp kısaltıyor. Seyehatname'nin birinci cildinde, IV. Murat'ın İran Seferi'nde Revan kalesi'ni ele geçirirken, Acem komutanıyla da yakınlaşmış olduğunu aktarıyor.

Emirgüneoğlu olarak anılan eşcinsel kale komutanı, Murat Han tarafından Halep'e Paşa olarak atanıyor.

Ancak bu görevi eline yüzüne bulaştıran Emirgüneoğlu Tahmasb İstanbul'a geri çağırılıyor. Ne ilginçtir ki bu başarısızlığı adeta taçlandırılarak, padişah tarafından adı Yusuf olarak değiştirildikten sonra vezirliğe yükseltiliyor.

Her nedense IV. Murat ona olan ihsanlarını artırdıkça arttırıyor. Kendisine Nişancı Feridun Bey'in bahçesini de böylece bağışlıyor.

Bundan sonra Emürgüne olarak anılmaya başlayan yere yaptırılan konakta o zamana kadar görülmemiş alemler tertiplenmeye başlıyor. Padişahla birlikte Emirgüneoğlu'nun katıldığı bu oturak alemlerinin konukları arasında dönemin iflah olmaz oğlanları Musa Çelebi ve Silahtar Mustafa Paşa da bulunuyor.

Zevk-i sefa ve işret alemleri iç içe geçip zıvanadan çıkıyor. Her türlü içki ve tütün mamulünü yasaklayan IV. Murat'ın bizzat sirozdan ölmesi Osmanlı tarihindeki ironik çelişkilerden biri olarak gülümsüyor. Murat'ı içkiye alıştıranlar arasında Bekri Mustafa'yla birlikte Emirgüneoğlu'nun da adı anılıyor.

Oturak alemiyle meşhur konak gel zaman git zaman sonra denize nazır bir semte isim babası oluyor. Emirgan ismi ise Emirgüne'den bozulup dilimize yerleşiyor. Cumhuriyetin ilanından sonra "Uluköy" olarak ismi değiştirilen semt, bir süre de "Mirgun" olarak anılıyor. Ancak bu eski köyün ahalisi yeni âdetlere

alışamadığından ne Uluköy'e ne de Mirgun'a itibar ediliyor. Böylece semtin adı Emirgan olarak kalıyor.

"Bir çay yalnızlığı emirgân'dan öteye
değdikçe ısındığı yaldızlı bardağın"

Emirgan'da çay içmeyenin İstanbullu sayılmadığı üzerine yazılar dizilip oya gibi dizeler işleniyor. Üzerine tomurcuk kokusu, ruhuna çınar yaprağı sinmeyen birinin çelesi tayfasından reşit bir İstanbullu sayılması pek de mümkün olmuyor.

İnsan reşit bir İstanbullu olunca kimi öykülerin sonunu da merak ediyor...

Semte ismini veren Emürgüne konağı mı?

İstanbul, iffet temizleyip namus kurtarmayı bir borç, bir vazife biliyor.

Şimdi onun yerinde Emirgan Cami duruyor...

Yeniköy şiir kokar

ESKİ KÖYE YENİ ÂDET

Dünyanın kuruluşundan bu yana haritada olan ve üzerinde insan yaşayan yerlere "Yeni" yaftası yakıştırmak avantür bir zorlamadan başka bir anlam ifade etmez. Yeni kıta, yeni şehir, yeni köy...

Yeniköy boğazın en eski köylerinden biri olarak dikkat çeker. Büyük İskender'in babası Philippe'in komutanlarından Demetrios, bir yaz günü burada Bizanslılarla büyük bir deniz savaşı yapmıştır. Hava öylesine bunaltıcıdır ki o günün anısına İstinye ile Tarabya arasında yer alan bu semte "sıcak gün" anlamına gelen "Termemeria" adı verilir. Demetrios, savaşı kaybedince karaya ayak basmadan ülkesine döner.

II. Mehmet İstanbul'u alınca Romanya'nın "Geri" bölgesinden gelen Ulahlar buraya yerleştirilir. Çağlar boyunca sahile dam-

gasını vuran "Termemeria" ismi böylece bir kenara bırakılır. Artık buranın ismi "Geriköy"dür.

Bir süre sonra Muhteşem Süleyman tarih sahnesine çıkar. Köyün adı içine sinmez. Küçük bir semt, cihan padişahına direnecek değildir. Süleyman'ın isteği doğrultusunda semtin adı bir-kez daha değiştirilip "Yeniköy" olur.

Zaten Rumlar da buraya "Yeniköy" anlamına gelen "Neo Horion" demektedirler.

* * *

Kürk tüccarı Yorgo Fotiyadis, semtin 19. yüzyıldaki tanınmış simaları arasındadır.

Zamanla tıpkı burası gibi Fotiyadis'in adı da değişir.

Üstelik tüccar yeni adıyla Yeniköy'deki bir sokağa da isim balığı yapacaktır: Kürkçü Faik Sokağı.

Fotiyadis ya da Faik'in torunu, onun sokağındaki Ayios Nikolas Kilisesi'nde vaftiz edilir.

Bu çocuk yıllar sonra Arnavutkaldırımlarında yürüdüğü, ceviz ağaçlarının arasında huzur bulduğu semte minnet borcunu "Neohori" adını verdiği şiirle ödemeye çalışır:

*"Akşamdan yürüyüşe çıkarsın,
Önündeki ceviz ağaçlarını bulursun
Artık yoluna devam etmene gerek yok
Neohori'den daha güzel olan nereyi bulacaksın?"*

Bu dizeler anne tarafından Yeniköylü olan dünyaca ünlü Yunan şair Konstantin Kavafis'e aittir...

Kavafis İstanbul'a iki kez gelir. İlkinde henüz bir bebektir. İkinci gelişinde üç yıl Yeniköy'de kalır. O sıralarda artık 19 yaşında bir delikanlıdır.

Annesi Hariklia, kocasını kaybettikten sonra bir süre daha, çok mutlu günler geçirdiği İskenderiye'de yaşamak için direnir.

Ancak olmaz. Üç çocuğunu da yanına alıp İstanbul'daki baba evine taşınır.

Belki de dünya şairi Kafavis'i tanımamızın ardında bu dramatik öykü bulunmaktadır.

Çünkü genç Kavafis, İstanbul'a ve Yeniköy'e vurulur. Açıkçası hayatının en verimli ve mutlu yıllarını da burada geçirmiştir. Yeniköy'de yazıp biriktirdiği şiirlerini 40 yaşından sonra yayımlamaya başlar.

Bu şiirler arasında biri özellikle dikkat çekicidir:

*"Bir başka ülkeye, bir başka denize giderim dedin.
Bundan daha iyi bir başka şehir bulunur elbet.
Her çabam kaderin olumsuz yargısıyla karşı karşıya
-bir ceset gibi- gömülü kalbim
Aklım daha ne kadar kalacak bu çorak ülkede?
Yüzümü nereye çevirsem, nereye baksam
kara yıkıntılarını görüyorum ömrümün
boşuna bunca yılı tükettiğim ülkede
Yeni bir ülke bulamazsın, başka bir deniz bulamazsın
bu şehir arkandan gelecektir.
Sen gene aynı sokaklarda
dolaşacaksın. Aynı mahallede koşacaksın;
aynı evlerde kır düşecek saçlarına.
Dönüp dolaşıp bu şehre geleceksin sonunda. Başka
bir şey umma
Ömrünü nasıl tükettiysen burada, bu köşecikte,
öyle tükettin demektir
bütün yeryüzünde"*

Açıkçası şiir dinleyene Yeniköy kokusu sinmiş gibi bir his verir.

Ne var ki Kavafis dizeleriyle çelişir. Sadece üç yıl kalıp vurulduğu Yeniköy'e bir daha hiç dönmez. 29 Nisan 1933 günü Yunanistan'da öldüğünde 80 yaşındadır...

Kürkçü Faik Sokağı denize iner...
Yeniköy'den daha güzel bir yer mi?
Daha güzel neresi olacak?

Fethin ilk kalesi

ÖKÜZ DERİSİ GENİŞLİĞİNDE BİR HİSAR

Şüphesiz İstanbul Boğazı'nın çırılçıplak bir kadın gibi seyredildiği yerlerden birisi de Rumeli Hisarı'dır.

Ne var ki Fatih Sultan Mehmet, hisarı göz zevkini tatmin etmek için yaptırmamıştır. Rumeli Hisarı izlemekten çok, "ele geçirmek" tutkusuyla inşa edilir.

İstanbul sevdası II. Mehmet'ten çok daha önce başlar. Bu tutku, Osmanlı'nın ilk yıllarına kadar uzanır.

İmparatorluğun dördüncü hükümdarı Yıldırım Bayezid kenti almak için en ince detayları düşünmüş, ancak kader çizgisinin kırılma yönünün hesaplayamamıştır. 1402 yılında gerçekleşen Ankara Savaşı'nda Timur'a yenilince, önce planları sonra da hayatı suya düşer. Heveslendiği işlerin tümü eksik kalır.

II. Mehmet, büyük dedesinin başlayıp bitiremediği, işi tamamlamak için derin hülyalara dalmaktadır. İlk işi, Bayezid'in Anadolu tarafına yaptırdığı Güzelce Hisarı'nın tam karşısına başka bir hisar yaptırmak olur.

Burası Bizans surları dışında kalsa da imparatorluğa ait sayılmakta ve kefare vilayeti olarak bilinmektedir. Mehmet Han bu nedenle zeki bir planı uygulamaya koyar. İmparator Konstantin'in iznini alarak, Terkos Kalesi civarında ava çıkar.

Avlandıklarını Bizans imparatoruna göndererek, "sözüm ona" dostluğunu gösterecek, çok geçmeden de ondan bir istekte bulunacaktır.

Konstantin'e Boğaz'ın Rumeli yakasına, yani bugünkü hisarın bulunduğu yere bir av köşkü yaptırmak niyetinde olduğunu söy-

ler. Bizans imparatoru bunun bir oyun olduğunu anlamaktan aciz bir devlet adamı değildir. Bununla birlikte Osmanlı'yla ilişkilerini bozmaya cesareti de yoktur. II. Mehmet'e kısa zamanda cevabını bildirir:

"İstediğiniz yere bir köşk yaptırabilirsiniz, ancak yapı bir sığır derisinin kapladığı yere sığmalı!"

İmkânsız isteyen Konstantin rahatlar...

Mehmet Han'a elçileriyle birlikte bir sığır derisi göndermeyi de ihmal etmeyecektir.

Osmanlı'ya ulaşan deri, ince şeritler halinde ip gibi kesilir. Bu iple hisarın yapılacağı yer çevrilecektir. Sınırları belirlenen alan içine temel atılır.

Büyük bir hisarın inşa edilmekte olduğunu haber alan Bizans imparatoru, elçilerini yeniden Osmanlı diyarına yollar, barışa aykırı kalenin hesabını sormaktadır. Sultan Mehmet, imparatora, ince kesilmiş sığır derisinden yapılmış ip yumağını gönderir. Konstantin, bununla birlikte kendisine ulaştırılan mektubu okuyunca, oyunu kaybettiğini kabul edip işin peşini bırakır.

"İstediğiniz üzere, bir sığır derisi büyüklüğünde bina yapıyoruz. Bize deriyi nasıl kullanmamız gerektiğini söylemediniz. Yapının fazlası varsa yıkabiliriz!"

Kullanılan bu diplomatik dil, bir fetih hazırlığının ön eskizidir. Elbette Konstantin de bunu bilmektedir.

Rumeli Hisarı, fetih sırasında Bizans'a diğer kefare eyaletleri ve komşularından gelecek yardımları engellemek için yapılmıştır. Mehmet Han böylece boğazı kontrol altına alır. Artık fethin ilk aşaması tamamlanmıştır.

Tamamlanan hisara büyük toplar yerleştirilir. İlk kez bu toplardan biriyle, boğazdan geçmekte olan bir Ceneviz teknesi, ateşe tutulur. Böylece gereken gözdağı da verilmiş olacaktır.

Nam-ı diğer Boğazkesen'in yapımında Fatih bizzat görev alır.

Tevarihi Ali Osman Aşıkpaşazade, hisarın yapımını şu sözlerle özetlemektedir:

“Diledi kim Rum Eli’ni geçse. Eyitdiler: ‘Devletlü Sultanım! Gelibolu Boğazı’nı kafir gemileri gelüp bağladı.’ dediler. Hünkârı aldılar. Doğruca Koca Eli’ne getürdüler. İstanbul’un üsti yanında, boğazda Akhisar’a kodılar. Atası geçtiği yerden Rum Eli’ne geçti. Akhisar’ın karşısına kondı. Halil Payşa’ya eyidür: ‘Lala! Burada bana bir hisar gerekdür.” Elhasıl ol orada hemen buyurub hisarı yaptırdı.”

İnşaata, İstanbul’un fethinden bir sene iki ay önce başlanır. 26 Mart 1452’de toprağa ilk kazma darbesi vurulmuştur. Osmanlı ülkesinin dört bir yanından gelen usta ve işçiler, Horasan harcının, harca karıştırılan güvercin yumurtasının ve toprağa akıtılan nice kurban kanının birbirine karışan kesif kokusu eşliğinde çalışmaya başlarlar.

Anadolu ocaklarından çıkarılan taşlar ve Karadeniz ormanlarından kesilen ağaçlar kıyıya yanaşan gemilerden alındıktan sonra, bitmez tükenmez bir şevkle hisar inşaatına taşınmaktadır.

Mehmet Han şantiyeden neredeyse hiç ayrılmamaktadır. Böylece işi savsaklayanları ve büyük bir şevkle çalışanları birbirinden ayırt etme fırsatı bulur. İşten kaçanlar, kadınların onayıyla ölüme gönderilir. Pazuları şişene kadar çalışıp deva için merheme bile yüz vermeyenler ise, yine sultan tarafından hayal bile edilemeyecek şekilde ödüllendirileceklerdir.

Recep ayında bitirilen hisara,

“Adın boğazkesen virüben Han kal’anın

Tarihin İtt(i) vaka İstanbul üstüne” yazısı kazınır.

Yazı ebced hesabıyla 856 yılını işaret etmektedir. Bu tarih hicri takvime göre hisarın bitirildiği yıl olan 1452’yi gösterir.

Osmanlı geleneklerine göre, önemli devlet adamları, hisar inşasında büyük maddi yükümlülüklerin altına girmek zorundadırlar. Zağonos ve Saruca paşalar yapının kuzey ve güney kulelerinin inşasını üstlenirler. Sadrazam Halil Paşa ise, kendi adıyla anılacak kıyrdaki kuleyi yaptıracaktır.

Dört ay gibi akla hayale sığmayacak bir sürede bitirilen Rumeli Hisarı'nın hemen ardından fetih hazırlıkları da tamamlanacaktır.

İmparator Konstantin, hisarın yapımını engelleyemediği gibi, İstanbul'un düşmesine de mani olamayacaktır. Kılıç yaralarından tanınmayacak hale gelen cesedi, Bizans'ın amblemi olarak çizmelerine işlenen "kartal" figürü sayesinde teşhis edilir. Fatih, İstanbul'u savunmak için kahramanca çarpışan Konstantin'in dini-ne uygun bir törenle öte dünyaya uğurlanmasını emredecektir.

Bizans yıkılırken yeni bir çağ açılır. Ne var ki İstanbul'un fethinden sonra hesabı kapananlar da vardır.

Sadrazam Çandarlı Halil, Bizans'tan aldığı çil çil altınlar nede-niyle fethi engellemeye çalıştığı dedikodularına kurban gider.

Oysa Fatih Sultan Mehmet, o olmadan İstanbul'u alamayacağı- nı bildiği için idam emrini fetihten sonraya bırakmıştır.

Gerçekte Fatih'le Çandarlı arasında eskiye dayanan bir husumet olduğu bilinmektedir. Sadrazam iki kez tahtı bırakan II. Murat'ı her seferinde yeniden devletin başına çağırmış ve oğlu Mehmet'i saf dışı bırakmıştır. Fatih, kendisine güvenmeyen Halil Paşa yüzünden, tahttan, taçtan, bir çocuk gibi boynu bükük bir şekilde vazgeçmek zorunda kalmıştır.

Bunu asla unutmaz...

Peki paşa gerçekten de Bizans'tan rüşvet almış mıdır?

"Ateş olmayan yerden duman çıkmaz" derler.

İşte bu dumanla birleşen eski husumet, Halil'in sonunu hazırlar.

İstanbul'un fethinden iki ay sonra, Çandarlı Halil Paşa, sarayından alınıp Rumeli Hisarı'na getirilir. Kaderin bir cilvesi olarak kendi yaptırdığı kule içinde, kırk gün hapis tutulduktan sonra, sıcak bir Temmuz günü canı alınır.

Kafası bir kılıç darbesiyle gövdesinden ayrılır. Kanı, Halil Paşa Kulesi'nin toprağına karışır.

Şüphesiz İstanbul Boğazı'nın çırılçıplak bir kadın bedeni gibi seyredildiği yerlerden biri de Rumeli Hisarı'dır.

Ne var ki tarihte iki kişiye bu eşsiz manzarayı huzurla izlemek kısmet olmayacaktır.

İstanbul derin bir maviliktir.

Konstantin İstanbul'un düştüğü gün,

Çandarlı Halil Paşa üç ay sonra bu mavilikte kaybolur.

Yusuf Paşa Köşkü'nün kaderi

PERİLER ŞEHİRİ

Jacob ve Wilhelm Grimm adlı kardeşler, Alman edebiyatına farklı bir soluk getirirler. 18. yüzyılın sonlarında doğan Grimm'ler, kendilerini masallara adayacaklardır. Almanya'yı karış karış gezen kardeşler, yüzyıllardan beri anlatılan, okunan, söylenen şiirleri efsaneleri ve masalları derleyip bunları edebi bir üslupla yeniden yazarlar. Şüphesiz, "*Çocuk ve Yuva Masalları*" adı altında yayımladıkları kitabın en ilgi çeken ve sevilen bölümü Rapunzel'dir.

Rapunzel bir cadı tarafından merdivensiz bir kuleye hapsedilmiştir. Pek çok kişi onun dışarıyla tek bağlantısının uzun sarı saçları olduğunu bilir.

Masal son derece keyiflidir. Yoksul bir çiftçi ailesi, çocuk özlemleriyle yanıp tutuşur. Gel zaman git zaman sonra, kadının rahmine aile için mücevher sayılan bir cenin düşer.

Her şey yolunda giderken, Grimm Kardeşler masala beklenen gerilim efektini verirler.

Hamile kadın, karşı evin bahçesindeki resim gibi marulları fark edince kader ağlarını örmeye başlar. Kocasına onlardan birini kendisine getirmesi için yalvarır. Çaresiz kalan adam korkarak karşı eve girer. Burası cadının malikânesidir. Fedakâr koca, binbir tehlikeyi göze alarak, girdiği bahçeden yemyeşil bir marulla dönmeyi başarır. Ne var ki hamile karısı ertesi gün, ondan bir marul daha ister. Adam bahçeye yeniden girer. Ne yazık ki işler yolunda gitmez; talihsiz adam cadıya yakalanmıştır.

Gözlerinden alevler saçan cadı, "Bu ne cüret!" diye bağırır. Adamcağız korkudan tir tir titrerken, cadı onu sadece tek bir koşulda bağışlayacağını söyler. Onlardan doğacak çocuklarını istemektedir.

Öfkeli cadının bir kara büyü yapmasından korkan çift, gözleri yaşlı bir şekilde onun isteğini kabul eder.

Çok geçmeden bebek doğar. Cadı da güzeller güzeli kızı alıp evine götürür ve ismini Rapunzel koyar.

Aslında "Rapunzel", sadece cadının bahçesinde yetişen ve aileyi felakete sürükleyen son derece lezzetli marul türünün ismidir. Kız büyüüp serpilince, cadı tarafından ormanda yaptırılan merdivensiz bir kuleye hapsedilir. Artık dış dünyayla tek bağı, aşağı kadar uzanan sapsarı saçlarıdır. Annesi bildiği cadı, istediği zaman onun uzun saçlarına tutunarak, kuleye çıkmaktadır. Rapunzel gün boyu ormana bakıp şarkı söyler.

İşte yakışıklı prensle bağını da güzel sesi sayesinde kurar. Ormanda dolaşan prens, uzaktan gelen sesin büyüüne kapılıp kuleyi bulur.

Gerisi, kırk gün kırk gece sürecek olan düğüne, macera dolu bir kaçıştır. Rapunzel, beyaz atlı prensiyle mutlu bir hayat geçirir.

Gökten düşen üç elmanın birisi de reklam sektörüne isabet eder. Rapunzel sık sık günümüzün şampuan reklamlarına ilham kaynağı olacaktır.

* * *

İstanbul'da da Rapunzel'i aratmayan masallar yaşanmıştır.

Ne var ki bazı masallar tamamen mutsuz biter.

Perili Köşk, Rumeli Hisarı'nın esrarengiz yapılarından biri olarak dikkat çeker.

2002 yılında özel bir şirket tarafından kiralanan köşkün öyküsü, geçtiğimiz yüzyılın başına uzanmaktadır.

Yapının inşasına çok zengin bir tüccar olan Yusuf Ziya Paşa tarafından başlanmıştır. İnşaata ilk çivi, 1910 yılında çakılsa da köşkün istenildiği şekilde bitirilmesi mümkün olmayacaktır.

Yusuf Ziya Paşa, çok güzel bir kıza aşık olur. Kızla evlenmek için yanıp tutuşan paşa, tüm servetini onun ayakları üzerine sermekten kaçınmaz. Sonunda amacına ulaşır kızla evlenir. Buna rağmen işi hiç de kolay olamayacaktır. Çünkü kızın büyüüne kapılan pek çok genç onun peşinde koşturmayı sürdürür.

Kaybetme korkusuyla yanıp tutuşan Yusuf Ziya sonunda çözümlü bulur. Onu Rumeli Hisarı'nda yaptırdığı köşkün üst katına kapatır...

Ancak köşkün önünden geçenler, iç geçirmeye devam ederler. Bu nedenle buranın adı, kısa süre içinde Perili Köşk'e çıkacaktır.

İçinde peri gibi bir kız yaşayan köşk...

Büyük bir tüccar olan Yusuf Ziya Paşa'nın işleri Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla bozulur. Akdeniz açıklarında iki gemisi birden batınca, ekonomik sıkıntılar başlar. Bu nedenle köşkün yapımı da planlandığı üzere büyük ustalar yerine kalfalar tarafından sürdürülür. Hatta binanın bulunduğu kayalığın taşları sökülüp inşaatta kullanılır.

İflasın eşiğindeki paşa, bir yandan da çılgınca sevdiği peri kızını etraftan korumak için gösterdiği büyük çabalara da devam etmektedir. Sonunda onu da yanına alıp İstanbul'u ve köşkü olduğu gibi bırakarak, Mısır'a yerleşir.

Fakat takıntı haline getirdiği aşkın acıları Mısır'da da dinmek bilmemiştir. Yusuf Ziya Paşa sonunda Mısır'da aşkından ölür.

Ancak öldükten sonra bile uğruna çıldırdığı kızdı vazgeçmeyecektir. Mezar taşının, genç karısını hapsettiği kulenin taşlarından yapılmasını vasiyet eder.

Günümüzde tamamlanabilen Yusuf Ziya Paşa Köşkü'nün restorasyon çalışmaları sırasında ilginç gelişmeler yaşanır.

Köşkün hikâyesi zamanla unutulmuştur.

Kimse buranın masal kadar güzel bir kız yüzünden Perili Köşk adını aldığını kabullenmek istemez. Pek çok kişi köşkün yanından bile geçmeye çekinecektir.

Öyle ki restorasyon çalışmaları sırasında burada çalıştırılacak işçi bulmakta bile zorlanılır.

İstanbul masallara benzer,
İstanbul masallar diyarıdır.

Ali Sami Yen'in açılış maçı

İSTANBUL'UN ORTA YERİ STADYUM

İstanbul'da bahardan kalma bir gün,
Tribünler tıklım tıklım dolu...

Ali Sami Yen'de atılan gol esen rüzgârın yönüne göre, Gayrettepe'den, Levent'ten, Barbaros Bulvarı'ndan, Şişli veya Dikilitaş'tan anlaşılır. Eski açık "Sarı" diyecek ve tribünleri yıkan, kulakları sağır eden tezahürat başlayacaktır.

1999 Kasım sonunda Avrupalı bahisçiler, Galatasaray'ın UEFA Kupası'nı alma olasılığını iki yüz ellide bir olarak hesaplarlar. Ancak 17 Mayıs 2000 tarihinde Arsenal'le oynanan maçı Galatasaray penaltılarla 4-1 kazanır. UEFA Kupası, Danimarka'dan Ali Sami Yen Stadyumu'na taşınacaktır.

Galatasaray Futbol Kulübü bir edebiyat dersinde kurulur.

1 Ekim 1905 yılında birkaç arkadaş kafa kafaya vererek, geleceğe damgasını vuracak bir futbol takımından söz ederler. Okuldaki yegane topu domuz yağıyla cilalayan ve yamasını hiç acımadan yeni alınmış ayakkabısından kesen Ali Sami Yen, başkan seçilecektir. Takımın amacı, "Futbolu İngilizler gibi toplu halde oynamak, bir renge ve isme malik olmak ve özellikle de Türk olmayan takımları yenmek" şeklinde özetlenecektir...

Çok geçmeden Galatasaray Lisesi I. sınıf öğrencilerinden Ayetullah, pek çok kişi tarafından ilgiyle izlenen mizah mecmuası "Karakedi" için eski yazıyla iç içe geçmiş "G" ve "S" harfleri çizer. İcini sarı-kırmızıya boyadığı harfler arkadaşları tarafından beğeni-

lince çoğaltılır. Galatasaray'ın amblemi hazırdır. Önce kitaplara, defterlere çizilir ardından da levha olarak sıra ve sınıflara asılır.

1940 yılında Taksim Stadı'nın yıkılması üzerine Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü tarafından sahasız kalan Beyoğlu semti kulüpleri için bugün Mecidiyeköy'de bulunan arazi satın alınır. Bu arazi Galatasaray'a kiralanacaktır. Stadın yapımına 1943 yılında başlanırsa da ancak 1964 yılında tamamlanabilir. Stada Galatasaray'ın bir numaralı kurucu üyesinin ismi verilir: Ali Sami Yen.

Ayetullah Bey'in çizdiği amblem de stada asılan ismin hemen yanı başına konulacaktır.

Bugün Galatasaray Futbol Takımı'nın mabedi olarak bilinen stat 20 Aralık 1964'te açılır. Futbolseverler Türkiye-Bulgaristan karşılaşmasını izlemek amacıyla, tribünleri doldururlar.

Ancak bu tarih, bir açılış maçından çok bir felaketle anılacaktır. O gün maçı radyodan aktarmak için stada giden Halit Kıvanç, felaket gününü şöyle anlatır:

"1964 yılındaki Türkiye- Bulgaristan milli maçı, coşkusu ve şenlik havasıyla hafızalarda kalacak gibiydi. Ancak o gün, şenlik havasıyla değil, acı bir anıyla hatırlanacaktı. Sami Yen'in tribünleri kapasitesinin üzerinde, tıklım tıklım doluydu. Maçın başlamasına kısa bir süre kalmışken açık tribün ağırlığa dayanamayarak yıkılıverdi. Maçı anlatmaya hazırlanırken, bu felaket anını anlatmaya başladım. Yaralılar hastaneye taşınıyordu. Herkes maçın tatil olmasını bekliyordu. Ancak Avusturyalı hakem A. Haberfeiner inat etti ve maçı oynattı. Maç tatsız tuzsuz oynanırken, Ali Sami Yen'de bulunanların yakınları stada koşup kapılara dayandılar. Hiç kimse yakınlarından haber alma imkânına sahip olamadı. Sonuç olarak trajik bir gün yaşandı. Bir kişi öldü ve seksenin üzerinde insan yaralandı. Maç keyifsiz bir atmosferde başladığı gibi, 0-0 bitti."

Herhalde yeni açılan bir statta bir felaket yaşanması dünyada görülmüş şey değildir.

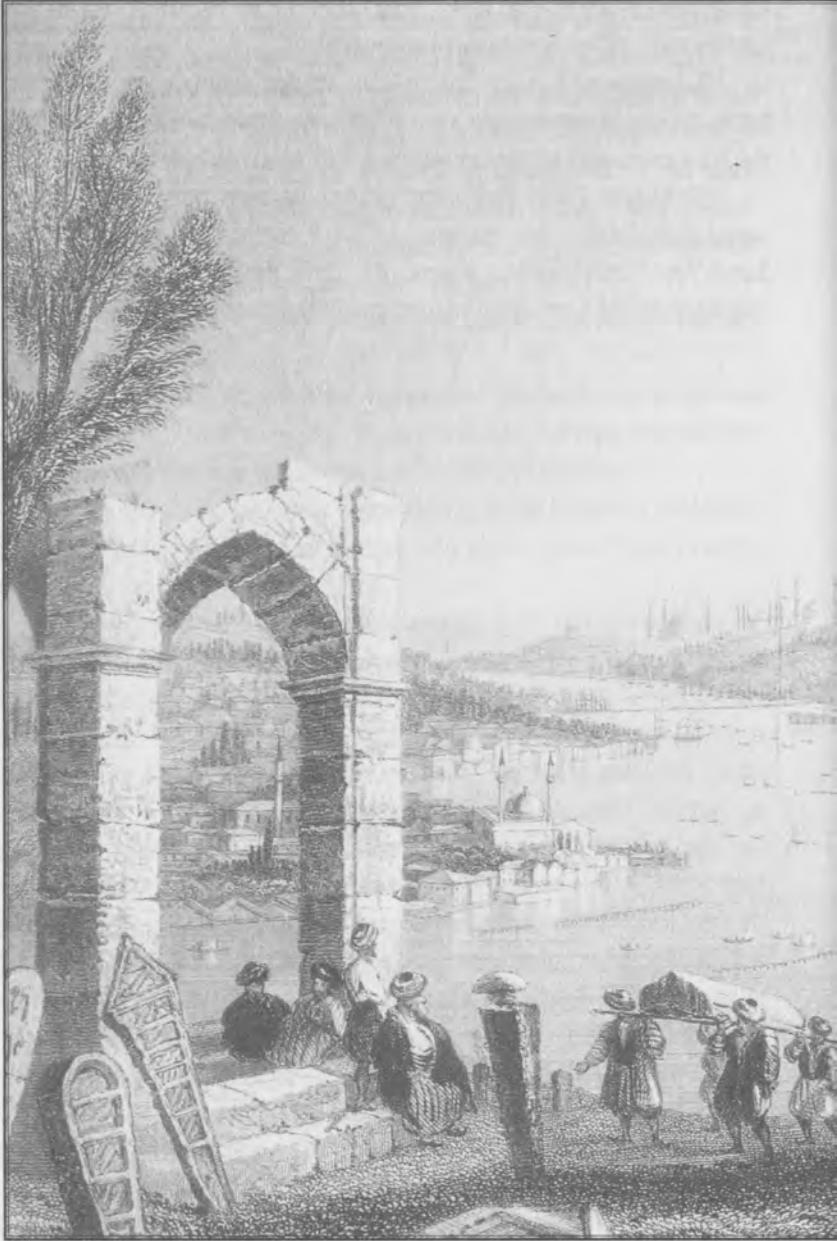
Ali Sami Yen'de atılan gol, esen rüzgârın yönüne göre, Gayrettepe'den, Levent'ten, Barboros Bulvarı'ndan, Şişli veya Di-

kilitaş'tan anlaşılır. Eski açık "Sarı" diyecek ve tribünleri yıkan, kulakları sağır eden tezahürat başlayacaktır.

Galatasaray Futbol Takımı'nın amacı, futbolu İngilizler gibi toplu halde oynamak, bir renge ve isme malik olmak ve özellikle de Türk olmayan takımları yenmek olarak özetlenecektir...

17 Mayıs 2000 tarihinde Arsenal'le oynanan maçı Galatasaray penaltılarla 4-1 kazanır. UEFA Kupası, Danimarka'dan Ali Sami Yen Stadyumu'na taşınır. Ali Sami Yen'deki tezahürat arşa yükselirken Ali Sami Yen huzur içinde uyumaktadır.

Eyüp Mezarlığı'ndan Haliç, William Henry Bartlett, 1835

ÖTE YER

İlk Galata Köprüsü

HEPİMİZ KÖPRÜALTI ÇOCUĞUYUZ

Pera; öte yer...

Surlarla çevrili İstanbul'un karşı tarafı; Galata meyhaneleri, Levanten kültürü ve ticaret...

Suriçi; eski İstanbul. Kapalıçarşı, Mahmut Paşa, Yeni Cami önü, Sultanahmet...

Haliç'in sularının bittiği yerde başlayan Pera, Haliç'in sularının bittiği yerde başlayan Eminönü... Nereden baksan öteki taraf...

Öteki tarafa geçip ötekiyle buluşmak mı?

Bir köprü şart!

Haliç üzerine bir köprü kurmak...

Bu fikir ilk kez II. Bayezid zamanında gündeme gelir. Üstelik köprünün planlarını da Leonardo Da Vinci çizecektir. Ancak projeyi gerçekleştirmek o günün imkânlarıyla neredeyse olanaksızdır. İki taraf ortasına yapılacak bir köprü, Haliç'in ağzını kapatarak, gemilerin geçişini engelleyecektir. Açılıp kapanan bir köprü yapmak için teknik olanakların gelişmesi beklenir.

Eski İstanbul'la Pera ilk kez 1845 yılında kucaklaşır. Haliç üzerine ilk köprü, Abdülmecit döneminde, onun annesi Bezm-i Alem Sultan'ın girişimiyle yaptırılır. İstanbulluyu hayretler içerisinde bırakan bu yapı, Cisri Cedid yani, "Yeni köprü" olarak anılacaktır. Halk bu ismi sevmez. Bunun yerine "Büyük Köprü", "Yeni Cami Köprüsü", "Güvercinli Köprü" gibi adlar kullanılır. Ancak iki tarafı birbirine bağlayan yapı yıllar içerisinde kendi ismini kendisi koyar: Galata Köprüsü.

Galata Köprüsü'nden ilk kez padişah ve devlet ayanı birlikte geçerler. Köprünün kullanıma açıldığı ilk üç gün halktan para alınmaz. Ancak bu sürenin sonunda tamir masraflarına karşılık bir geçiş tarifi belirlenerek, köprünün her iki tarafına asılır:

Yayalar 5 Para

Hamallar 10 Para

Boş beygirle geçiş 20 Para

Dolu beygirle geçiş 40 para

Boş arabalar 100 para

Yüklü arabalar 200 para

Koyun, keçi, kuzu başına 8 para

Köprü, 1863 ve 1875 yıllarında yenilenir.

Ancak 1912 yılında yapılan ve 1992’de yanan Galata Köprüsü’nün, İstanbullunun gönlündeki yeri bir başka olacaktır.

* * *

Osmanlı İmparatorluğu’nda tramvay, ilk kez 1896’da Konstantin Karopano Efendi tarafından kurulan bir kumpanya tarafından, Azapkapı-Beşiktaş hattında işletilmeye başlanır. Atlar tarafından çekilen tramvay, ahşap olarak yapılan ilk üç köprüden geçme olanağı bulamaz. Öte yandan Balkan Savaşı nedeniyle tramvay seferleri de kesintiye uğrayacaktır.

Çünkü atları askere alırlar!

1914 yılında tamamen elektrikli tramvaylar devreye girip beton dökülen yeni köprüden de geçmeye başlarlar.

Köprü yapıldığı ilk günden itibaren, karşı tarafa geçilen bir yol olmanın çok ötesinde anlamlar da taşıyacaktır.

Galata Köprüsü; denize işlenen motif, motifin üzerine konan güvercin, güvercinin takıldığı bulut ve buluta Orhan Veli tarafından iliştilen şiir olacaktır:

“Dikilir köprü üzerine,

Keyifle seyrederim hepinizi.

Kiminiz kürek çeker, siya siya;

Kiminiz midye çıkarır dubalardan;

Kiminiz dümen tutar mavnalarda;

Kiminiz cimacıdır halat basında;

Kiminiz kuştur, uçar, şairane;

Kiminiz balıktır, pırlıl pırlıl;

*Kiminiz vapur, kiminiz şamandıra;
Kiminiz bulut, havalarda;
Kiminiz çatanadır, kırdığı gibi bacayı,
Şıp diye geçer köprünün altından;
Kiminiz düdüktür, öter;
Kiminiz dumandır, tüter;
Ama hepiniz, hepiniz...
Hepiniz geçim derdinde.
Bir ben miyim keyif ehli içinizde?
Bakmayın, gün olur, ben de
Bir şiir söylerim belki sizlere dair;
Elime üç beş kuruş geçer;
Karnım doyar benim de."*

Galata Köprüsü kısa bir zamanda yaşam tarzına dönüşecektir. Köprüaltı; birahaneleri, kitapçıları ve gülen insan yüzleriyle derin izler bırakır. Köprünün üstünden atılan oltaya takılan istavrit, köprü altındaki ocakta pişer. Galata Köprüsü balık ekmek ve balık ekmeğin yanında içilen bira demektir. Dubaların üzerine oturtulan köprünün sallantısı, biranın mayasına eklenince, çakırkeyif bir İstanbul yolculuğu başlayacaktır. Bu geniş zamanlara, siyah beyaz fotoğraflara, dostluğa, naif yaşamlara açılan bir kapıdır.

Suların üzerinde renkli simalar yüzer...

Ömer Özkan'ı kim bilir?

6 "nümero"lu, Adalar-Yalova iskelesinin yanında milli piyango bileti satarak geçimini sağlayan Ömer Özkan'ın dükkânına asılan afiş dikkat çekicidir:

"Dünyanın en uzun adamı, Bilecikli..."

Ömer gerçekten de 2.25 metrelik boyuyla görenleri hayrete düşürmekte ve "uzun" namını sonuna kadar hak ederek, alnının akıyla taşımaktadır. Günün birinde, ayakkabısının içine, hiç zorlamadan kundakta yeni doğmuş bir bebek koyarlar.

Uzun Ömer, 1960 yılında ölünce, dükkânı yakınları tarafından büyük bir hava parasıyla satılır. Uzun Ömer'in dükkânını alan

kişi onun 58 numara ayakkabısını burada sergiler. Bu nedenle kısa sürede hava parasını çıkarıp kâra geçecektir.

İstanbul'a getirilip Galata Köprüsü'nün Eminönü ayağına bağlanan bir motorda sergilenen fok balığı da bir başka alemdir. Uzun bıyıklarıyla insanın gözünün içine bakıp el çırpın sevimli balığa "Yaşar" adı takılır. Fok Yaşar, Galata Köprüsü'nden geçen herkesin mutlaka seyre daldığı bir sembol olacaktır.

Fok Yaşar, sessiz sedasız İstanbul'dan ayrılır... İnsan yüzleri siyah-beyaz fotoğraflarda kalır. 1912 yılında yaptırılan ve halk tarafından en çok benimsenen Galata köprüsü, 1992 yılında yanar. Yerine bugünkü köprü konulacaktır.

İstanbul'da sadece köprüler yanıp yok olmazlar.

Bugünkü Galata Köprüsü'nün Karaköy tarafının başlangıç noktasında Ziraat Bankası bulunmaktadır. Eski yıllara ait fotoğraflarda bankanın yanında bir caminin olduğu görülür. Soluk karelerdeki bu cami, Karaköy Cami olarak bilinmektedir.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Avcı Mehmet döneminde yedi yıl sadrazamlık görevinde bulunur. II. Viyana Kuşatması'nın hüsrarla sonuçlanması üzerine 1683 yılında idam edilir. Karaköy Cami, onun sadrazamlığı döneminde yaptırılır ve kendisinin adıyla anılır. Ancak Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Cami, İstanbullu tarafından Karaköy Cami olarak anılır.

Cami, Demokrat Parti döneminde istimlaka kurban giden, 114 camiden sadece biridir.

Talihsiz sadrazamın adıyla anılan yapı, Osmanlı Dönemi'nin tek ve ilk ahşap camisi olarak hafızalarda yer edinmiştir. 1958 yılında temelinden sökülen caminin parçaları tek tek numaralandırılır. Amaç onu, Kınalıada'da uygun bir yere dikmektir. Ne var ki İstanbul'a yap-boz tahtası muamelesi yapanlar bunu gerçekleştiremezler.

Karaköy Camisi'nin parçaları ortadan kaybolur.

1992 yılında yanan köprünün yerinde bugün eskisine benzemeyen bir köprü durmaktadır.

Bugün köprüde balık tutanlar, belediyenin yasağıyla karşı karşıya kalmak üzereler.

İstanbul'un kenar süslerine hiç acımayanlar, geçmişin izlerini sürenleri de köprüaltı çocukları olarak algılıyorlar.

Evet İstanbul'da isimleri, alışkanlıkları ve tutkularıyla hala gerçek "köprüaltı çocukları" yaşıyor...

Hayat onları, "ruhları" köprü altına düşmüş sefillerden korusun!

1912 model Galata Köprüsü Ayvansaray'da duruyor.

Uzun Ömer'den bilet almak, Fok Yaşar'a bir selam sarkıtmak, Türkiye'nin ilk rock barı Kemancı'da iki bira yuvarlamak ve oltasını geçmişe savurmak isteyenlere duyurulur...

Galata'dan kimler uçtu?

ÖYLE İNTİHAR EDİLMEZ, BÖYLE EDİLİR

Galata Kulesi İstanbul'un en eski yapılarından biri olarak dikkat çeker. Kule nice depreme, nice yangına direnmiş, yıkılmamış ayakta kalmıştır. İstanbul'un çirkin binalarına inat parmak uçlarına basarak, uzun boylu bir fotoğraf vermeye çalışır. Galata Kulesi hemen tüm fotoğraflarda hüznülmü çıkmıştır.

Kule, 1384 yılında Bizans'ı savunmak amacıyla, Galata surlarına ek olarak Cenevizliler tarafından yaptırılmıştır. İnşaatında her yaştan Cenevizlinin gece gündüz demeden hiç durmadan çalıştığı rivayet edilir. Yapıldığı ilk yıllarda "İsa Kulesi" olarak adlandırılmış, etrafına derin hendekler kazılmıştır. Bu nedenle daha çok bir kaleyi andırmaktadır. Yapılan statik hesaplamalar ağırlığının on bin tonu bulunduğunu göstermektedir. Kalenin kalın gövdesi işlenmemiş moloz taşındandır. Kulenin etrafındaki hendekler zamanla doldurulmuştur. Galata'nın etrafında "Büyük Hendek", "Lüleci Hendek" ve "Küçük Hendek" adıyla anılan pek çok sokak olmasının anlamı geçmiş zamanda gizlidir.

İstanbul'un Sultan Mehmet tarafından kuşatılması esnasında burada yaşayanlar tarafsız kalırlar. Fetihden hemen sonra da II. Mehmet'e Galata'nın anahtarını teslim ederler. Bu kabullenme ve boyun eğiş, onlara büyük imtiyazlar sağlar. Galata'nın Osmanlı topraklarında bağımsız bir cumhuriyet gibi kabul edilmesinin sırrı da budur. Galata meyhaneleriyle, yaşam tarzı ve kendine özgü gelenekleriyle kent içinde kent ya da her şeyden kurtarılmış bir bölge kimliğindedir.

1509 yılında büyük bir deprem İstanbul'un altını üstüne getirir. Galata Kulesi ve surlar "Küçük Kıyamet" olarak adlandırılan felaketten büyük zarar görür.

Lale Devri'nde ilk itfaiye birliğinin kurulmasıyla Galata Kulesi de yangın gözetleme kulesi olarak kullanılmaya başlar. Kulenin tepesine yerleştirilen büyük davul, İstanbul'u, yangınlardan haberdar etmektedir. Ancak kulenin büyük bölümü III. Selim döneminde çıkan bir yangında hasar görür. 1831 yılında bir başka yangından daha etkilenir. 1875 yılında ise, büyük bir fırtına kulesini devirecektir. Kule, II. Mahmut döneminde turistik bir mekâna dönüşeceğinin sinyallerini verir. Bu dönemde gerçekleştirilen onarımdan sonra, üst katına, İstanbul'u panoramik olarak görme imkânı sağlayan bir gezinti yeri eklenir. Tepesine de davul yerine bayrak ve fener asılır.

Çeşitli dönemlerde İstanbul'u bir hamal gibi sırtında taşıyan Galata'nın, "saatleri ayarlama kulesi" olarak görev yaptığı yıllar da olmuştur. Pek çok noktadan görülebilecek olan "siyah zaman küresi" bayrak direğinden aşağı doğru indirildiğinde, saatin öğle vaktine geldiği anlaşılmaktadır.

Elbette Galata Kulesi, büyük şöhretini Ahmet Çelebi'ye borçludur. Çelebiye teknik bilimlerdeki bilgisi nedeniyle "bin fen" anlamına gelen "Hezarfen" lakabı takılması hiç de tesadüf değildir. Ahmet Çelebi, hayatı, doğayı anlamaya ve yön vermeye çalışmaktadır.

En büyük tutkusu bir kuş gibi uçmaktır. Bu uğurda gecesini gündüzüne katan Hezarfen, hiçbir zorluğa boyun eğmez. Teknik kapasitesini, büyük uğraşlarla elde ettiği Leonardo da Vinci'nin notları ve gözlemleriyle derinleştirir.

Hezarfen Ahmet, önce Okmeydanı'nda rüzgârın sert estiği günlerde, uçuş talimleri yapar. Uzun süre havada kalabileceğini anlayınca Galata Kulesi'ne çıkar. Hezarfen, arkasına lodosu alarak, kendisini kuleden bırakır. İstanbul ahalisi havada kuş gibi uçan bu ademi, hayret ve dehşet içinde seyretmiştir. Sultan IV. Murat Han da, Hezarfen Ahmet Çelebi'nin uçuş denemesini At Meydanı'ndaki Sinan Paşa Köşkü'nden izler.

Hezarfen bir kuş gibi süzülür, denizi geçer ve Üsküdar'daki Doğancılar Meydanı'na iner.

Murat Han, çelebiyi kendisine bir kese altın vererek ödüllendirir ama elinden her iş geldiği için, onu korkulacak bir adam olarak nitelendirmekten de geri kalmaz. Elbette IV. Murat'ın korkusunu ulema táfesi ateşlemiştir. Böylece Hezarfen'in İstanbul günleri biter. Kanatlarını çıkarıp Cezayir'e sürgüne giderken, dünya tarihine damgasını vuracağından habersizdir.

Galata Kulesi'nden son uçan Hezarfen değildir. Üstelik kuleden kanat takmadan uçanlar da olacaktır. Kanatsız uçanlar uzak diyarlara göçerler...

* * *

Ümit Yaşar Oğuzcan, aşkı ve yalnızlığı anlattığı dokunaklı şiirlerle dikkat çeker. Hayatı ve yaşadıklarını son derece yalın bir dille anlatacak derecede cesurdur. Aynı zamanda kendisine sevgilisinin ağzından mektup yazıp adresine postalayacak ve mektup eline ulaştığında da sevinecek kadar çılgın!

Aşka, şiire, kadehlere sığınan Ümit Yaşar, hüznü izler bırakır. Tam yirmi dört kez intihar girişiminde bulunan şair hepsinden kurtulur.

Ümit Yaşar Galata Kulesi'ne bakıp şiir yazarlardan biridir.

Ne var ki şiiri, Galata Kulesi'nden çok evlat acısını anlatmaktadır:

"6 Haziran 1973

Pırıl pırıl bir yaz günüydü

Aydınlıktı, güzeldi dünya

Bir adam düştü o gün Galata Kulesi'nden

Kendini bir anda bıraktı boşluğa

Ömrünün baharında

Bütün umutlarıyla birlikte

Paramparça oldu

Bu adam benim oğlumdu...

Gencecikti Vedat

Işıl ışıldı gözleri

İçi

Bütün insanlar için sevgiyle doluydu

Çıktı apansız o dönülmez yolculuğa

Kendini bir anda bıraktı boşluğa

Söndü güneş, karardı yeryüzü bütün

Zaman durdu

Bir adam düştü Galata Kulesi'nden

Bu adam benim oğlumdu

'Açarken ufkunda güller alevden'

Çıktı, her günkü gibi gülerek evden

Kimseye belli etmedi içindeki yangını

Yürüdü, kendinden emin

Sonsuzluğa doğru

Galata Kulesi'nde bekliyordu ecel

Bir fincan kahve, bir kadeh konyak

Ölüm yolcusunun son arzusu buydu

Bir adam düştü Galata Kulesi'nden

Bu adam benim oğlumdu

Küçüktü bir zaman

Kucağıma alır ninniler söylerdim ona

'Uyu oğlum, uyu oğlum, ninni'

Bir daha uyanmamak üzere uyudu Vedat

6 Haziran 1973

Galata Kulesi'nden bir adam attı kendini

Bu nankör insanlara

Bu kalles dünyaya inat

Şimdi yine bir ninni söylüyorum ona

'Uyan oğlum, uyan oğlum, uyan Vedat' "...

Ümit Yaşar Oğuzcan'ın büyük oğlu Vedat, henüz 17 yaşındayken hayattan bunalır. Galata Kulesi'ne çıkarak kendisini aşağı bırakır. Bir kuş gibi süzölmüş, bir taş gibi çakılmıştır.

Vedat ilk kez intihar edip ilk kez ölür. Kulenin dibinde boylu boyunca yatan Vedat'ın avuç içinde tuttuğu bir kağıt dikkat çeker.

Kağıdı babasına ithafen son anda karaladığı rivayet olunur:

"Öyle intihar edilmez, böyle edilir!"

Ümit Yaşar sayısız defa intihar edip başaramasa da oğlu ilk intihar girişiminde hayatla bağını koparıp atacaktır.

Kule, İstanbul'un çirkin binalarına inat parmak uçlarına basarak, uzun boylu bir fotoğraf vermeye çalışır. Galata Kulesi hemen tüm fotoğraflarda hüznü çıkmıştır.

Kara yazgılı kadınlar semti

18 YAŞINDAN KÜÇÜKLER GİREMEZ!

Galata ezelden beri içkinin su gibi aktığı, kadın kokusunun insanın içine işlediği ve ahlaksız içgüdülerin taş sokaklara sindiği bir yerdir. Bunda semtin bir ticaret limanı olmasının önemi büyüktür.

"Her limanda bir sevgilin olsun" şiarını benimseyen denizciler, Galata'ya ayak bastıkları vakit, bedenlerini ve şehvet duy-

gularını semtin leylak kokulu, hafif meşrep kadınlarına emanet edeceklerdir.

Günlerce bağına deniz, tuz ve rüzgâr basan gemiciler karaya ayak basınca, kendilerinden geçip zıvanadan çıkacaklar. Afyonlu şarapla kafayı tütsüledikten sonra, meyhanenin hemen karşı tarafını mesken tutan, Eleni, Katia, Maria ya da Sofya'nın koynunda sabahı bulacaklardır.

Galata'nın eski evlerinden yayılan esrik ışıklar, semti boydan boya kırmızıya boyamaktadır.

Burası şehvetin, alemin ve kendinden geçişin dokunulmaz başkentidir. Osmanlı'da seks sığınaklarının tarihini yazanlar semtin göğsüne dokunup bin "Ah" işitmeden satırlarını çizemezler.

Galata fuhuşun mabedi olmakla birlikte, yasal bir kılıftan yoksundur. Herkes semtte dönen dolapları bilse de görmezden gelir.

Peki İstanbul'da ilk yasal ve yerleşik genelev fikri nasıl ortaya çıkar?

Cevap Kırım Savaşı'nın toplumsal yansımalarında gizlidir.

Ruslarla yapılan savaş 1853 yılında başlar. İmparatorluğun üzerinde üç yıl boyunca kara bulutlar dolaşır. Bu kasvetli hava tüm imparatorluğun üzerine acı dolu damlalar taşımıştır. İstanbul hüznle ıslanır.

Savaş süresince şehre çok fazla yabancı asker akın edecektir. Bu nedenle ihtiyaçlarının alelade karşılanması hasıl olur.

İstanbul'daki ilk randevuevinin Edirnekapi'da Langa Fatma tarafından açıldığını biliyoruz.

Randevuevinin ruhsatı olmasa da buraya kimse tarafından ilişilmez. Langa Fatma cebine parayı koyana hizmetin en afilisini vaat etmektedir. Daha sonraki yıllarda ise, Langa Fatma'nın açtığı işletme referans alınır.

Kente yerleşen Avrupalılar özellikle Beyoğlu ve Galata'da çeşitli ahlaki sorunların yaşanmasına neden olurlar. Bölge sakinlerinin bazıları kolay yoldan para kazanmanın yolunu bulup "pazarlamacılık" denilen sanatın inceliklerini öğrendikleri için mahalle

aralarında yeni mekânlar da boy gösterir. İş çıkırından çıktığı sırada devlet kalın bir duvar örer. Beyoğlu'nda "Altıncı Daire" adıyla açılan devlete ait kurum, fuhuş yapan kadınları denetim altına almaya başlar.

1884 yılının şubat ayında "Şura-yı devlet" kararıyla bir talimname yayınlanır. Böylece ilk yerleşik genelevimiz de Abanoz Sokağa gelip kurulur.

İstanbul'daki yasal genelev 1950'li yıllardan sonra Galata'ya taşınır. Kısa süren illegal aşkların mabedi, dönüp dolaşıp limana yakın bir yerde hayat bulmuştur.

* * *

İstanbul'da Yahudi cemaatine mensup 25 bin kişi yaşamaktadır. İspanya'dan kovulan "Seferad Yahudileri" Osmanlı İmparatorluğu'na sığınır. 1492 yılından itibaren Balat ve Has-köy civarını mesken tutarlar.

İkinci Dünya Savaşı sırasında da Türkiye'ye yoğun bir Yahudi göçü olmuştur. Doğu Avrupa'dan kaçan "Aşkenaz Yahudileri", aradıkları güven ve huzuru Türkiye'de bulmuşlardır.

Ancak Yahudilerin İstanbul'a ilk kez ayak basmaları Bizans döneminde olur. "Karia Yahudileri" gelip İstanbul'a yerleşirler ve bir semte adlarını verirler. Karia semti zaman içerisinde dönüşerek "Karaköy" olur.

Bir Yahudi kolundan ismini alan Karaköy, günümüzde de meşhur geneleviyle nam salmıştır.

Semtler adlarıyla anılır. Kara yazgılı kadınların, Karaköy'de beden ve ruh tüketmeleri ironik bir tesadüftür.

Alageyik Sokak, umuma açılmış bedenlere çıkan sokaktır.

Sokak, üzerinde "18 yaşından küçükler giremez!" diye yazan demir kapıya çıkmaktadır. Burası polis kontrolü altında sevişmeye gidilen kapıdır.

Hayatın çemberinden geçip de "hayat kadını" unvanını alan birisine sorulacak iki soru vardır:

İşe başlamadan önce, "Muamele nasıl?" ve iş bittikten sonra "Buraya nasıl düştün?"

Tecrübeli bir abla, her iki soruyu da gülümseyerek geçiştirecektir. Daha yırtık olanlar ise, her iki soruyu da istenildiği şekilde uzun uzadıya cevaplarlar. Bunlar gönüllü olarak yalan dinlemek için ideal sorulardır.

Ne denir? "Fahişeler ya unutturmak ya da hatırlatmak için mesai tüketirler."

Mutlak doğrudur.

Peki hayat onların gözleriyle nasıl görünür?

Cam kırığına batmış bir ruhun neresi ateşli olabilir?

İstanbul, masumeyitini kaybetmeye hazırlanan genç bir delikanlıyla, bekâretini yüzyıllar önce kaybeden bir fahişenin kasvetli aşkıdır. Bu aşk Karaköy'de yaşanır.

Mor neonlarla şehvetin açığa çıkarılıp kirli çarşafaların gizlenmek istediği soğuk odalarda, daima yarım kalacak aşklar yaşanır.

Kirli duvarların üzerine asılan Orhan Gencebay posterinin yanına bir çetele atılır. Sonra bir çetele daha. Sonra çetelenin sayısı da unutulur!

Bir fahişenin uyması gereken kurallar vardır.

Duvarları çürümüş bir otel odasında ölmek için, parayı dosta yedirmemek esastır.

İşte buna "malulen emekli olmak" denir.

Hayatın beden yükünü çeken hiçbir kadının büyük bir servet kazandığı görülmemiştir.

Genelev, yüksek ökçeli pezevengi, alacakaranlık müşterisi ve ucuz parfüm kokan yosmasıyla büyük bir çarktır.

Elbette bu çarktan para kazanlara da olur.

Hem de ne para!

Matild Manukyan zengin bir Ermeni ailesinin kızı olarak 1914 yılında doğar. İyi bir eğitim alır ve Notre Dame de Sion'u bitirir. Ancak kariyerine farklı bir şekilde devam etmek isteyecektir. Terzilik öğrenir ve bu konuda kendisini geliştirir. Tamamen piş-

tiğine ikna olduğunda ise, sosyete terzisi olarak işe başlar. Ne var ki babasının ölümünden sonra büyük bir mirasa konar. Artık hayatın başka taraflarını dikmeye hazırlanmaktadır. Babasından kalan binaları genelev işletmecilerine verir. Alacağını ödemeyen bir kiracı ise, onu, bilinen ününe kavuşturur. Borç takan kiracının mekânlarına ortak olur. Artık o büyük bir "mama" olmaya hazırlanmaktadır. Üst üste vergi rekortmeni seçilir. Bir rahibe okulunda yetişip genelev patronu olan Manukyan, 2001 yılında öldüğünde sahip olduğu tam 14 genelevi de "taşınır" ve "taşınmaz"larla birlikte mirasçılara bırakacaktır.

* * *

Tecrübeli bir abla öğretir. Belki de bu nedenle genelevin argodaki adlarından biri de "mektep"tir. İstanbul'un meşhur genelevinin hemen yakınlarında Saint Benoit ve Avusturya Lisesi bulunur. Her üç mektebe de, Galata Kulesi ve yanı başındaki Galata Mevlevihanesi'nin gölgesi düşer.

İstanbul, kesintisiz eğitimin devam ettiği bir hayat üniversitesidir!

İşkencenin âlâsı Tophane'de yapıldı

AŞK GÖZE ALMAKTIR

Aşkla kabahat, sevdıyla günah iç içe geçtiği içindir ki, tarih bazı hikâyelerin üzerine toprak örter.

Oysa İstanbul gözü kara aşıkların mabedidir. Hatice'yle Ali'nin aşkı da bu türden bir sevdadır.

"Zehir Ali" derler erkek güzeli, görenleri hayrete düşürecek kadar yakışıklı bir yeniçeri neferidir.

Ali sadece çehre güzelliğiyle ve boyu posuyla değil, efendiliğiyle de nam salmıştır. İt, uğursuz, kopuk ve cenabetten geçilme-

yen Yeniçeri Ocağında böylesi bir delikanlıya rastlamak neredeyse imkânsızdır.

Gündüz vakti adam harcamanın, en olmadık işlerde adam kayırmının, ortalık yerde rezalet çıkarmanın âdet olduğu ocakta, Ali başı önde dolaşmaktadır.

Ali başını sadece bir kez yerden kaldırır. Onda da sanki bir şeytan gelip sol omzunu dürtmüştür. İşte o anda bir ay parçasıyla karşılaşır. Karşısında sudan duru, kuğudan ince, inciden parlak, güneşten aydınlık bir genç kadın durmaktadır. Olan olur, Hatice'ye vurulur!

Ali'nin gecesiyle gündüzü böylece birbirine karışır. Bağlı bulunduğu Yeniçeri Ortası'nın kışlasında sabahı sabah etmektedir. İşin tuhafı Hatice'nin göğsünün tam ortasına da bir kor yerleşecektir. Yakışıklı yeniçerinin gözlerinden başka bir şey düşünmez olur.

Aşk acı olup kor gibi yakınca, Ali soluğu Hatice'yi ilk gördüğü yerde alır...

Aşk ıstırap olup küplere sığmayınca, Hatice kendini dışarılara atar...

Yol kollayanla, yol gözleyen böylece yine karşılaşırlar. Gel zaman git zaman sonra da sözleşirler. Yeniçeri neferi Ali, imamın karısı Hatice'yi böylece omzuna vurup kaçar.

Kıdemli yeniçeriler yanlarında "civelek" denen oğlanlar dolandırmakta ve sözüm ona mesleğin inceliklerini onlara aktarmaktadırlar. Civelek denen bu işveli oğlanların sokağa peçesiz çıkmaları yasaktır. Ali çareyi bu tuhaf âdette bulur. Hatice'nin saçlarını kısacık keser ve bir civelek gibi yüzünü peçeyle örter. Artık âşıklar gece gündüz birlikte dolaşmakta üstelik kimseler bu durumu yadırgamamaktadır.

Aksaray'daki Murat Paşa Camisi'nin imamı Hafız İlyas körpeçik zevcesinin buhar gibi yok olmasından sonra çılgına dönecektir. Ancak çok geçmeden bu sırra kadem basışın öyküsü anlaşılır. Muhbir tayfası, Hafız İlyas'ın, o da Yeniçeri Ağası Ferhat'ın kulağına olup biteni fısıldayacaktır.

Ferhat Ağa yanındakilerle birlikte 59. Yeniçeri Ortası kolluğuna gider. Ağayı karşılarında bostancıyla birlikte görenler korkudan soluk alamayacak hale gelirler. Çünkü ağanın hiç yoktan yaptığı bu ziyaret hayra alâmet değildir. Ne var ki sebebi ziyaret çok geçmeden anlaşılır.

Ağa, zehir Ali ve yanındaki civeleği soruşturmaktadır.

Çorbacıbaşı Ali'nin kısa bir süre önce, kolluğa "Mustafa" adında genç ve güzel bir yeniyetme getirdiğini, kendisine el etek öptürdüğünü anlatır.

Ferhat Ağa öfkeden deliye döner. Kaşlarını çatıp pos bıyıklarını titreterek sorar:

"Peki şimdi nerededirler?"

Çorbacıbaşı korkudan bitap bir şekilde cevaplar:

"Kolluk hamamına gittiler. Usul ve edep ölçüsünde meşk edip gusül abdestinden sonra vazife başına dönecekler."

Zehir Ali ve Hatice'den bozma civelek Mustafa Üsküdar'daki hamamda böylece basılırlar.

Mustafa'nın üzerindeki örtü çekilince goncaya benzer göğüsleri, peştamalı sıyrılınca kadınlık organı ortaya çıkar.

Ferhat Ağa ağzından köpükler çıkartarak sorar:

"Senin adın Hatice mi?"

Kız bakışların yere doğru indirince, Hafız İlyas'ın karısı olduğu anlaşılır.

"Yıkın kahpeyi!" diye bağıırır Ferhat Ağa.

Kız oracıkta boğulup gece denize atılmak üzere bir çuvala konur.

Sıra Zehir Ali'ye gelmiştir. Delikanlının giyinmesine bile izin verilmez. Doğruca iskeleye gidilir. Herkes Ali'nin ayağına bir taş bağlanıp denize atılacağını düşünmektedir. Ama Ferhat Ağa'nın öfkesi bu kadarla denecek gibi değildir. Aklından ona nasıl bir ceza verebileceğini düşünmektedir. Sonunda bir kayıkla Tophane'ye doğru hareket edilir.

Galata'nın hemen aşağı tarafındaki semtte yüksek duvarlı, kâgir ve çok fazla bacaya sahip binalar bulunmaktadır. II. Mehmet tarafından top üretmek için kurulan bu imalathaneler bir semte isim vereceklerdir. Burası hem Osmanlı hem de İstanbul'un ilk sanayi bölgesi olarak anılır.

Ağa, Ali'ye vereceği cezayı bulduğu için buraya gelinmiştir. Yeniçeriler ve bostancılardan oluşan kalabalık bir maiyetle kayıktan inilir. Top üretmek için zemine açılmış büyük çukurlar, erimiş maddelerin taşınması için kullanılan künkler, döküm esnasında çıkabilecek yangınları söndürmek için kullanılan su sarnıçları ve büyük alevleri yatıştırmak için duran bal dolu fıçılar arasından geçilir.

Ali'yi yere yıkarlar...

Önce ayak, bacak, diz ve kalça kemikleri ağır demir tokmaklarla kırılır. Artık ne zehirliği, ne bağıracak ne de düşünecek hali kalmıştır. Belden aşağısı kanlı bir külçe haline dönüşür. Yarı ölü bir halde toprakta yatmaktadır.

Herkes, işin bu kadarla kalacağını ve Ali'nin ölüme terk edileceğini düşünse de ağanın öfkesi yatışmamıştır.

"Bu haini ne yer ne de gök kabul eder" diye bağırır. "İmam karısıyla zina etmek de ne demektir?"

Sonunda delikanlının bütün bedenini dürüp büküp yağlı paçavralara sararlar, orada bulunan bir havan topunun ağzına da gülle diye tıkarlar. Ferhat Ağa topun fitilini bizzat kendi elleriyle ateşe verir.

Ali'nin bedeni bir top güllesinin çıkarabileceğinden çok daha cılız bir sesle fırlar. Havada bin parçaya bölünmüş haliyle denize savrulur.

Galata'nın karşısı Tophane, Tophane'nin yamacı denizdir...

1595 yılının yaz gecesi, Ali'nin öldüğü günün karanlığı, yakamozların üzerine bir kadın bedeni düşer. Deniz üzerindeki halkalar hüzünlü bir ıslık çalar. Hatice'nin içinde olduğu çuval aheste aheste derinliklere iner.

Geride ne Hafız İlyas, ne Ferhat Ağa, ne Yeniçeri Ortası ne de Tophane kalmıştır.

Sadece...

Ali ve Hatice Marmara'nın sularında buluşurlar...

Fransız Sokağı mı?

SİZ BİZİM FRANSIZLAŞTIRAMADIKLARIMIZDAN MISINIZ?

Akdeniz'in en büyük ülkesi Cezayir, petrol rengi bir hüznle boyanmıştır. Akdeniz güneşi, bereket, kara elmas ve ticaret...

Cezayir'e kan doğramak için daha haklı nedenler aramaya gerek var mı? Cezayir'in kökleri çok eski tarihlere uzanır. Bölge kıyılarına önce Fenikeliler gelir. MÖ 814 yılında Kartacalıların eline geçen bereketli topraklar özellikle kıyı ticaretinin önemli bir merkezi olarak anılacaktır. Daha sonraki dönemlerde Roma ve Bizanslılar tarafından işgal edilen Cezayir, Osmanlı İmparatorluğu'nun fetih politikasından da nasibini alacaktır. Büyük eyaletlerden biri haline getirildikten sonra üç asır Osmanlı'nın topraklarında kalan Cezayir, esas acıları 1830 yılından sonra çekmeye başlayacaktır.

* * *

Mum ışığı dibini aydınlatmaz!

Eşitlik, özgürlük, kardeşlik...

Fransız Devrimi'yle başlayan aydınlanma çağının tüm dünyayı sardığı inkâr edilemez. Ancak...

İşte bu "ancak" kısmı uzun ve acı bir külliyattır. Cezayir'i kara bir tül gibi kuşatan acılar da bu külliyatta yer bulur. Fransızlar 1830 yılında çok büyük deniz ve kara kuvvetleriyle ülkeyi ele geçirirler. Ancak yerli halk, bir sömürge yönetimi kuran Fransızları hiçbir zaman kabul etmeyecektir.

Ticaret kaynakları, petrol ve maden yataklarıyla "girmeye", "almaya", "sömürmeye" alışık tüm güçlerin iştahını kabartan Cezayir 1830'dan, 1962'ye kadar yani 132 yıl süreyle Fransız işgali altında nefes almaya çalışır.

Bu yıllar arasında halk kesintisiz olarak bağımsızlık mücadelesi vermiştir. En şiddetli savaş 1954-1962 yılları arasında yaşanan "Büyük Bağımsızlık Savaşı"dır.

Bu süre içerisinde gözü dönmüş Fransız işgalciler, 1.5 milyon Cezayirliyi acımasızca öldürürler.

* * *

1.5 milyon insanı öldürdükten sonra özgürlük ve kardeşlik borazanları çalanlar, sözüm ona diğer halkları savunurlar.

Peki ya taptıkları güçten ölümüne korkanlar...

Ne yazık ki ülkemiz siyasetinden söz ediyoruz. Cezayir'de bağımsızlık savaşının sürdüğü yıllarda Türkiye, gizli yollardan ülkeye yardımcı olsa da siyasal platformda sınıfta kalacaktır. Acıdır ki Cezayir'i en son tanıyan ülkelerden birisi Türkiye'dir.

Mazlumların ahıyla süslenmiş bir kolyeyi boyunda taşımak ne utanç verici!

Ancak iş bu kadarla da sınırlı kalmaz.

İstiklal Caddesi'nin sonunda yer alan Cezayir Sokağı'nın "Fransız Sokağı"na dönüştürülmesi hayret verici bir muamma olarak dikkat çekicidir.

Güçlüye yaltaklanmanın trajikomik tarafını kaçırانların sömürüyü de sıradan saymaları son derece doğaldır.

"Ha Fransız Sokağı, ha Cezayir Sokağı, ne var bunda efendim?"

Türkiye'ye "Küçük Amerika" denilmesinden gurur duyanların tekerlemelerine dikkat edin:

"Siz bizim Amerikalılaştıramadıklarımızdan mısınız, siz bizim Fransızılaştıramadıklarımızdan mısınız?"

Ucuz politikaların sığınağında, para için kendi ülkelerini bile satmaya hazır olanların diğer mazlumları düşünmeyecekleri açıktır. Tüm değerlerin içini boşalttıktan sonra, bu boş ambalaja soktukları fos fikirleri “yükselen değerler” diye sunanların, tarih, kültür ve yaşam tarzlarına saygı göstermeyecekleri de ortadadır.

İşte Cezayir Sokağı’nı Fransız Sokağı’na dönüştüren zihniyet de budur.

Bunun kırk yıllık Rus salatasını, “Amerikan salatası” diye yuturmaktan hiçbir farkı yoktur.

Uygunsuz bir şekilde adı değiştirilse de, Cezayir Sokağı’nın geçmişteki keşmekeşten kurtulup renkli bir eğlence mekânına dönüştüğü de gerçektir.

Burası İstanbul gece hayatının vazgeçilmez mekânlarından biri olarak dikkat çeker.

Müzik sesi, parfüm kokusuna karışır...

Tüm meselelere Fransız kalanlar, sokak adlarını değiştirmeye bayılırlar.

Ve bu sokakta...

Elbette adı Cezayir sokağıdır; sık sık Enrico Macias şarkıları çalınır...

Çok bilenler, Fransız Sokağı’nda “Fransız müziği” çalmanın ne denli doğru bir seçim olduğu konusunda birleşirler.

Ne var ki Enrico Macias Cezayir asıllı bir Fransız’dır.

Mekteb-i Sultani

GÜL BABA’NIN TEKKESİ

İkinci Bayezid bir kış günü atına atlar, yanına saray muhafızlarını alarak Topkapı Sarayı’ndan ayrılır, gösterişli uzun kaftanının üzerine kar taneleri düşmektedir. Hava, deniz, kara; Konstantiniye tümünden ayaza kesmiştir. Sahil surları yönünde Haliç’e doğru ilerlenir ve buradan saltanat kayıklarıyla karşı tarafa geçilir. Ar-

tık kurt ulumaları daha yakından duyulmaktadır. Avlanmak için en uygun yere kurt ve kuşun korkutucu iniltileri arasında varılır. Pera'nın sırtlarındaki, bomboş arazi av için en uygun yerdir. Bayezid Han sadağındaki oklara "Ya bismillah" diye davranır. Av gün boyu devam eder. Günün sonuna yaklaşıldığında ne sultanda ne maiyetindekilerde nefes alacak hal kalmıştır. Uzakta, bacasından duman tüten bir kulübe fark edilir. Hünkâr alayı biraz ısınmak ve dinlenmek için kulübeye yönelir. Onları nur yüzlü bir derviş ağırlar. Bir süre yarenlik edilir. Bayezid Han son derece bakımlı bahçesiyle dikkat çeken kulübeden ve ihtiyarın yarenliğinden keyif almıştır.

Kulübenin içindeki, bahçedeki kan kırmızı ve güneş sarısı rengindeki güller dikkatini çeker. İhtiyar Konstantiniye'nin en güzel güllerini yetiştirmekte ve "Gül Baba" olarak anılmaktadır.

Sultan kulübeden ayrılırken, Gül Baba'ya dönüp "Bizi mesut kıldın, bir isteğin var mı?" diye sorar. Nur yüzlü ihtiyar birbirinden güzel güller yetiştiren bu kulübe çevresinde bir okul yapılmasını ister. Bir süre sonra buraya ilk kazma darbesi vurulup kısa zamanda Galata Mektebi bitirilir. Gül Baba da buraya baş müderris olarak tayin edilir...

* * *

Osmanlı, tarihin gördüğü en zeki ve acımasız yöntemlerden birini keşfetmiştir. Devletin büyük gücünü temsil eden yeniçeriler, devşirme yöntemiyle yetiştirilmektedirler.

İmparatorluk topraklarına katılan yerlerdeki erkek çocukları, yaşadıkları yerlerden alınarak, asker olarak yetiştirilirler. Böylece orduya zahmetsizce adam sağlanmakta ve alınan topraklar erkeklerden mahrum bırakıldığı için herhangi bir başkaldırı ve savaş riski engellenmektedir.

Özellikle Osmanlı'nın ilk yıllarında Rumeli'den genç oğlanlar toplanır. Yaşları 8 ila 18 arasında değişen bu çocukların Müslüman olmamaları şart koşulur. Dallarından koparılıp merkeze gö-

türülen çocukların yaşadıkları yerlerden ayrılmaları büyük acılara neden olmakta, ortaya dramatik sahneler çıkmaktadır.

Osmanlı ağalarından çocuk saklamanın büyük cezası vardır. Buna rağmen hem aileler hem de söz konusu bölgelerin ileri gelenleri çeşitli çözüm yollarına başvurmuşlardır. Kayıt defterlerine çocukların yaşları olduğundan büyük ya da küçük gösterilmiş, çocukları toplayacak Osmanlı görevlilerine büyük rüşvetler verilmiştir.

Bosnalılar, çocuklarını imparatorluk ordusuna vermemek için daha ilginç bir yöntem geliştirirler. Erkek çocuklarını sünnet ettirmekte ve onların İslamiyeti kabul ettiklerini söylemektedirler. Üstelik sünnetli oğlanlara bir de Müslüman poturu giydirilir.

Devşirilecek oğlanlarda yüz ve fizik güzelliği büyük önem taşımıştır. Yeniçeriler, imparatorluğun ilk dönemlerinde mutlak surette çok yakışıklı ve fiziksel açıdan üstün özelliklere sahip erkekler olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nda "güzel huy, güzel insanda bulunur" şeklinde bir deyim bile bulunur.

Bosnalılar hem çehre hem de vücut güzellikleriyle nam salmışlardır. Üstelik mert ve iyi ahlaklı kişilerdir. İşte bu nedenle Osmanlı neredeyse, Bosnalı erkek çocuklarını kurutmuştur. Onların sünnet gibi bir hileye başvurmaları çok doğaldır.

İlginç nedenler, ilginç sonuçlar doğurur. Oğlan çocuklarını devşirilmekten kurtaran sünnet uygulamaları, Bosna'da İslamiyetin yayılmasına yol açmıştır. Bu nedenle Bosnalılar dinleri nedeniyle komşularından ayrılmışlar ve "Boşnak" adını almışlardır.

Ancak sadece onlara özgü bir kanun çıkarılır. Bosnalı çocuklar Müslümanlığı kabul etseler bile orduya asker olarak alınmaya devam ederler.

Merkeze getirildikten sonra anadan doğma soyulan oğlanlar, hekimbaşı tarafından muayene edilirler. Bir kısmı "acemi oğlanı" olarak derhal Yeniçeri Ocağına gönderilmektedir. Daha güzel ve fizik olarak çekici olanların daha şanslı olduklarını söylemek doğ-

ru olacaktır. Çünkü onlar devlet adamı olarak yetiştirileceklerdir. İçoğlanı olarak Enderun mekteplerine yerleştirilirler. Bu mektepler, Topkapı Sarayı'nda, Edirne Sarayı'nda ve Galata Sarayı Mektebi kışlalarında dırlar.

Gül Baba'nın isteğiyle II. Bayezid tarafından kurulan ve bugün Galatasaray olarak bilinen okul geçmişte Osmanlı'ya devşirme vezir, sadrazam, kaptan-ı derya, paşa ve bey yetiştirmiştir. Galata Mektebi'ne "Sultani" denmesi boşuna değildir.

* * *

Sultani'de yaşanan olaylar dikkat çeker. Galatasaray Kulübü'nün çıkış noktası da Mekteb-i Sultani'dir. Lisenin bir öğrencisi olan Ali Sami Yen, Türk futboluna doğan güneşi özetler:

"1 Ekim 1905'te mektebin beşinci sınıfında edebiyat öğretmenimiz merhum Mehmet Ata Bey'in dersi esnasında birkaç arkadaş baş başa vererek Galatasaray'da bir futbol kulübü kurmaya karar verdik. İlk girişimler oyuna ve mücadeleye yönelik arkadaşlardan Asım Tefvik Sonumut, Reşat Şirvani, Cevdet Kalpakçioğlu, Abidin Daver, Kâmil gibi gençlerdi.

Okulda eğitim gören Bulgar ve Sırp öğrencilerden çevik ve kuvvetli olanlar da bize katılmışlardı. Asım'ı muhasebeciliğe, Cevdet'i ikinci reisliğe seçmiş, kendim de reis olmuşum. Asım her hafta arkadaşlardan birer kuruş toplamakta mahir olduğu için kendisini muhasebeci yapmıştık. Ben reisliği topu yağlayıp şişirmekle almıştım. Topumuza evladım gibi bakardım. Zaten varımız yoğunuz da toptu. Mektebe gelirken domuz sokağından geçer, domuz yağı alırdım. Topu onunla yağlar, şişirirdim; yamasını yeni pabucumdan kesmiştim. Bunu gören arkadaşlar, bana hepimizden fazla paye vermişlerdi. Yani o zaman reisliğe ve diğer vazifelere payeyi en çok çalışan kazanırdı. Cevdet de ikinci reisliği formaları yıkadığı için almıştı. Maksudımız İngilizler gibi toplu bir halde oynamak, bir renge ve isme malik olmak ve Türk olmayan takımları yenmekti."

* * *

Galatasaray Lisesi'nin meşhur öğrencilerinden birisi de Ferhan Şensoy'dur. Ünlü tiyatrocu ve yazar, Eski Fransız Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'ün liseye yaptığı ziyaretin ardından, kendisine bir şapka yaptırır. Bu, Fransız Cumhurbaşkanı'nın giydiği şapkanın tıpatıp aynısıdır. Şensoy akabinde taklitlere başlar. Giydiği şapkayla Charles de Gaulle taklidini oyunlaştırarak, Sultani'de sahneye koyar. Büyük beğeni toplamış, hem öğrencileri hem de öğretmenleri gülmekten kırıp geçirmiştir. Ferhan Şensoy, bu taklidiyle yıllar sonra da Strasbourg Konservatuvarı'nı kazanacaktır.

Charles de Gaulle'ün Galatasaray'ı ziyareti sırasında çok ilginç bir anekdot yaşanır. Ferhan Şensoy, Biraz hayal, biraz gerçek olan bu anıyı *"Kalemim sapını gülle donattım"* adlı kitabında paylaşır:

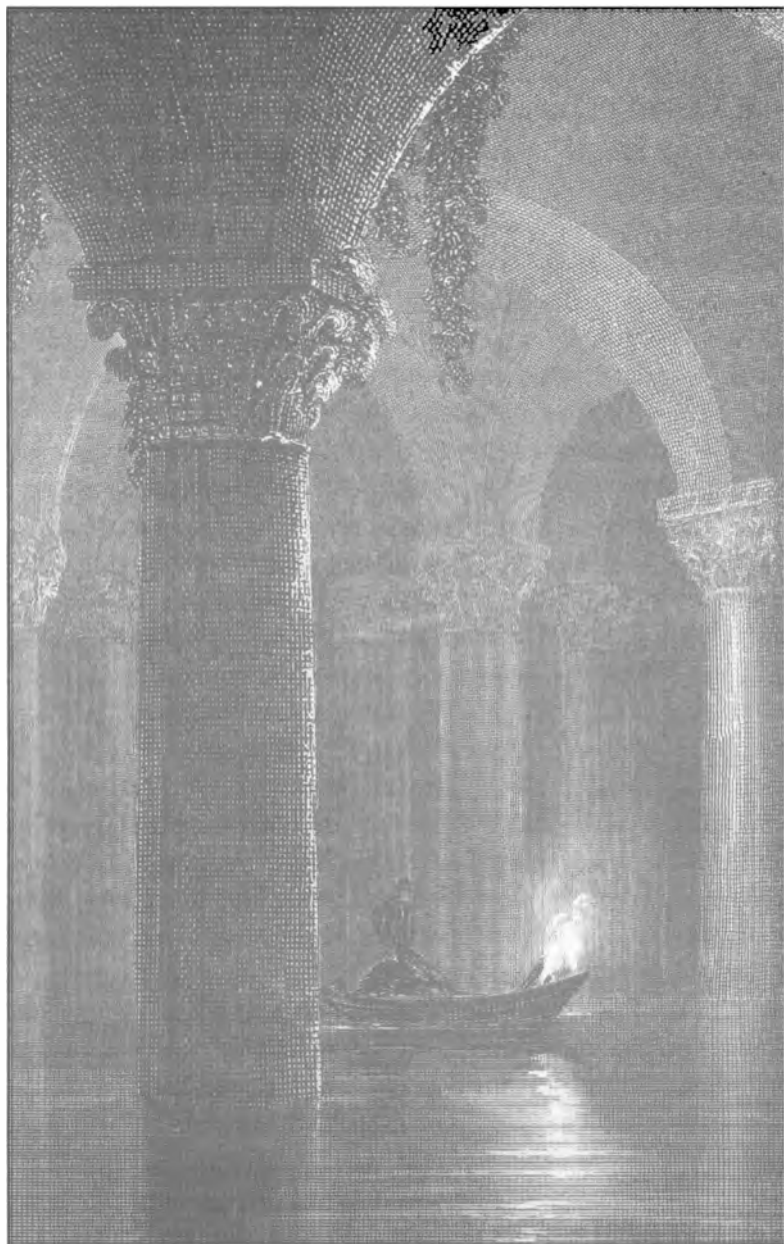
"Fransızların cumhurbaşkanı Charles Degaulle'ün Türkiye ziyareti programının içine Galatasaray Lisesi de konuşlandırılmıştı. Ben, Degaulle'ün gittikçe güzelleşen konuşmasının bir yerinde artık dayanamayarak, bilinçaltı bir hıncımı kusarak, fısıltıyla, 'İbne Degaulle!' diye söylenmeye başlamıştım. Biraz sonra baktım, sağimdaki Kuku Mesut ve solumdaki Makas Adnan da bana katılmışlar, üçlü koro halindeyiz. Ben birden panik halinde sustum fakat slogan ön sıralara bulaşmıştı..."

Charles de Gaulle'ün yanında bulunan okul müdürü engellemeyen tezahürat nedeniyle, soğuk terler dökmektedir. Sonunda olan olur. De Gaulle okul müdürünün kulağına eğilerek, "İbne ne demek?" diye soracaktır. Müdür soruyu, çaresiz bir biçimde, "Yaşa" demek diye cevaplar.

Fransız Cumhurbaşkanı konuşmasının sonuna geldiğinde herkesi gülmekten bayılтан bombayı patlatır:

"İbne Galatasaray"

Charles de Gaulle'ün selamına çarpı koyarak, batıya açılan pencereyi, saygıyla kapatalım...

Yerebatan Sarayı, William Henry Bartlett, 1835

MADAM ANAHİT'İN DÜŞÜ

1876 yılı alevler içerisinde ağlayan bir Pera fotoğrafı bırakır.

“Beyoğlu Büyük Yangını” pek çok binayı kızıl dilli bir ejderha gibi yutacaktır.

Yangınla birlikte İstanbul’da sanatın da rengi ruhsarı solmuştur. Avrupa’nın sayılı kültür merkezlerinden biri olan “Naum Tiyatrosu” yangından payına düşeni alıp tamamen kül olur.

Verdi’nin ünlü operası Il Trovatore, Paris’ten önce burada oynanmıştır...

Tiyatro eski, suskun, terk edilmiş bir gramofon gibi kalır. Buraya ancak yangından altı yıl sonra yeni bir bina yaptırılır. Ne var ki, artık burası bir tiyatro olarak kullanılmayacaktır.

Yanan arazi meşhur bir Galata bankeri tarafından satın alınır. Karun kadar zengin Hristaki Zagrofo, boş arazi üzerinde keşif yapmaya başladığında, çevre sakinleri meraklanırlar.

Çok geçmeden buranın nasıl değerlendirileceği anlaşılır.

Zagrofos Efendi’nin kafasındakileri, Rum mimar Cleanthy Zanno, Naum Tiyatrosu’nun yanan yerine işleyecektir.

Beyoğlu’nda yeni bir pasaj açılır. 24 dükkânın üzerine 18 lüks daire inşa edilir. Artık burası “Cite de Pera” ya da “Hristaki’nin Pasajı” olarak anılacaktır. Bir tiyatroyken, kısa bir sürede iş merkezine dönüşen yerde çok şeyi bir arada bulmak mümkün olacaktır.

Keserciyan’ın terzihanesinde en façalı takım elbise dikilir. Sideris’in mağazasından çıkan kürk kışa zarif bir şekilde başkaldırmanın yoludur. Schumaer’in fırınından yayılan francala kokusu ise, tek mil Pera’yı saracaktır.

Pasajda açılan ilk meyhane ise, “Yorgo’nun Yeri” olacaktır. Elbette Yorgo’da kafa tütsülemek isteyenler Acemyan’ın tütüncü dükkânına uğramadan edemeyeceklerdir.

İş merkezinin girişinde yer alan Cite de Pera tabelası, 1908 yılında indirilip yerine "Said Paşa Geçidi" levhası asılacaktır. O yıl pasajın mülkiyeti Said Paşa'ya geçse de yapısı ve içindeki dükkânlar korunur. 1917 yılında tarih sahnesine çıkan Lenin, dünyaya farklı bir pencere açar. Rusya'da "Ekim Devrimi" olunca, çar yakını ve yanlısı aileler bavullarını endişeyle toplayıp farklı yerlere göç ederler. Ailelerin bir kısmı da İstanbul'a yerleşir.

Aristokrasi Moskova'dan İstanbul'a sert bir iniş yapmıştır.

Çiçek gibi Rus kızlarının bir bölümü, Said Paşa Geçidi'ndeki küçük dükkânlarda çiçekçilik yapmaya başlarlar.

İstanbul'da çiçek satışları patlar. Yeşil gözlü, beyaz tenli düşes ve baroneslerin ufak bir tebessümüne mazhar olmak isteyen İstanbul erkekleri, her akşam evlerine demet demet karanfil, kucak kucak gonca gül taşırlar.

Kentteki karıkoca kavgaları azalmıştır. İş merkezinin resmi adı, tabelada baki kalsa da gönüllerdeki adı değişir. Artık burası "Çiçekçiler Pasajı"dır. İstanbul halkı buradaki çiçek mezarlarına alışır.

Ne var ki 1940 yılından itibaren pasajın yapısı yeniden değişmeye başlar. İçinde yer alan tüm dükkânlara meyhaneler açılmaya başlar. Bu nedenle çiçekçiler ve üst katta oturan apartman sakinleri buradan taşınıp başka yerlere giderler.

Çok geçmeden çiçekçilerin varlığı unutulur. Artık buraya sadece "Çiçek Pasajı" denecektir.

İstanbul, Çiçek Pasajı'nda mutedil çalkantılı bir bira havasıdır.

Çiçek Pasajı yarım kalmış bir aşk, coşkulu bir bahar akşamı, soğuk bir İstanbul günü sinema çıkışıdır.

Ve hiçbir İstanbul delikanlısı, birahanelerden birindeki tahta masaya gönlünü kaptırdığı kızın fotoğrafını vurmadan "yetişkin" sayılmayacaktır.

Ve hiçbir İstanbul kızı, bir şişe birayla çakırkeyif olup gönlünü açmadıkça "ergen" diye anılmayacaktır.

Çiçek Pasajı İstanbul neşriyatına ilıştirilen renkli bir anıdır...

Anılar 2005 yılında restore edilen pasajın duvarlarındaki fotoğraflarda canlanır...

* * *

Madam Anahit büyük gözlükleri, hüzünlü gözleri, kırık akerdeonu ve yeni sürülmüş gibi duran rujuyla gülümser. Pasajın renkli simalarındandır. Çiçek Pasajı'na uğrayıp da onun çaldığı akerdeonun sesini duymayan olmamıştır. 2003 yılında, kanatlanıp öte tarafa uçtuğunda, İstiklal Caddesi'nde kırık bir ezgi ve boynu bükük kediler kalacaktır. O göçünce pasajın bir tarafı da yıkılır.

İlhan Berk'in dizeleri arasından gülümseyen Madam Anahit hiç şüphesiz Çiçek Pasajı'nın unutulmaz yüzlerinden biri, solgun bir güle benzeyen simgesidir.

"...Madam Anahit akerdeonu, Balık Pazarı'nı, dört kocasını, dört kedisini sevdi. Dünya o zaman kısır değildi, kırk yapraklı bir güldü. Akerdeonu Büyükada'da daha dondurmasını yiye yiye giden bir çocukken gördü. İçinden bir günbatımı geçmiş gibi duydu..."

* * *

Johhny Weismuller 1920'li yılların efsane yüzücüsüdür. Yüzme ve sutopu dallarında rekor üzerine rekor kırıp bunları madalyalarla süsleyecektir. Weismuller çok geçmeden Hollywood tarafından keşfedilir. 12 serilik Tarzan'ın tamamında oynar. Yeni bir fenomen yarattığı muhakkaktır. Ormanda vahşî bir hayat yaşayan iyi kalpli ve masum bir kişiliği canlandırarak, milyonlarca kişinin gönlünde taht kurar.

Tarzan filmleri İstanbul'a da gelir. Ancak ekmek derdinin peşinden akerdeon çalarak yürüyen Madam Anahit, büyük hayranlık duyduğu Johhny Weismuller'i izleme şansı bulamayacaktır. Bu daima içinde ukde kalır.

Ne var ki Johnny Weismuller'in yolu tıpkı filmleri gibi İstanbul'a düşecektir. Gelir, Çiçek Pasajı'na oturur.

Madam Anahit, o gece akerdeonunu çalarken kalbi yerinden çıkacak gibidir. Sonra aktör ona yaklaşır!

Bir adım, bir adım daha... Anahit'i elinden tutup dansa kaldırır. Artık Anahit, Pera'nın ortasında bir başka dünyada yaşamaktadır.

Nam-ı diğer Tarzan ve Akerdeoncu Madam Anahit Çiçek Pasajı'nın ortasında dans edip gazetelere manşet olurlar.

İstanbul bekleyene hiç ummadığı kapılar açan bir bahar günü, İstanbul, Çiçek Pasajı'nda mutedil çalkantılı bir bira havasıdır.

Kapıdan Akerdeoncu Anahit, meyhaneci Yorgo ve Tarzan geçecektir.

Ve hiçbir İstanbul delikanlısı, Çiçek Pasajı'ndaki birahanelerden birinin tahta masasına gönlünü kaptırdığı kızın fotoğrafını vurmadan "yetişkin" sayılmayacaktır.

Ve hiçbir İstanbul kızı, Çiçek Pasajı'nda bir şişe birayla çakırkeyif olup gönlünü açmadıkça "ergen" diye anılmayacaktır...

Cumhuriyetin meyhanesi

ATATÜRK BURADA İÇTİ

Rakı dedikleri beyaz, büyülü buğu...

Anason kokusu, esrik akşamların gölgesi ve dostluğun ince tınısı...

Rakı dedikleri bir ince âlem; içmesini bilene gülsuyu, tadını kaçırana iğneli fıçı.

Rakı şişesi sihirli bir lamba; lambayı okşayınca, ortaya anason kokusu sinmiş hikâyeler çıkıyor.

Rakının kökeni hakkında muhtelif rivayetler bulunuyor...

Rakı içildikçe adamı terletiyor ve yapımı bizzat terleme usulüne dayanıyor. Arapçada "arak" ter manasına geliyor.

Rakının razaki üzümünden yapıldığını ve razakininin döne döne rakı olduğunu söyleyenler de var.

Kimi rakı erbabı ise, efsaneyi "Irak"larda arıyor; bunlar içkinin ilk kez Irak'ta yapıldığı için adının "Irakıdan" bozulduğunda hemfikir olanlar.

Seyahatname'ye 1635'te başlayan Evliya Çelebi İstanbul'daki arakçı esnaflarından söz ediyor. Ancak rakının geçmişinin biraz daha eskilere dayandığını söylemek mümkün. Nam-ı diğer Osmanlı Sultanı "Sarhoş" Selim, 1583 yılında çıkardığı emirnameyle İstanbul'a şarap ve rakı getirilmesinin kontrol edilmesini buyuruyor. Tüm bu bilgileri üst üste koyunca rakının, Türk kültürüyle özdeş, 400 yılı aşan bir geçmişi olduğu ortaya çıkıyor.

Ancak rakı şişesinde balık olmaya meyyal akşamcının geçmişle ilgilenmediği muhakkak. Maksat bir an önce çakırkeyif olmaksa, istikbâl gelecekte...

Rakı, sohbetiyle, adabıyla, mezesiyle, hüznü ve sevinciyle, akşamcının baş tacı olan bir gelenek.

Güneş, rakı burcuna girip eşref saati yaklaşınca, akşamcının etekleri de zil çalıyor. Çilingir sofrasının ortasında üç çeşit akşamcı oturuyor:

İpçiler, kandilciler ve topçular...

Ramazan yaklaşp minareler arasına ip çekildiği zaman rakıyı kesenler "ipçiler" olarak anılıyor. Bu tayfa "Üç Aylar"ı boynu bükük bir biçimde atlatmaya çalışan akşamcı tipi. Ramazan yaklaşp da ipler üzerine kandiller dizilince içkiyi kesenler "kandilciler" olarak biliniyor. Bir de Ramazan ayında gün boyu oruç tutup top atılınca kadeh kaldıranlar var. Bunlarsa, "topçular" sınıfının sabırsız akşamcıları.

Aslan sütünün küpüne düşmek...

Buğulu içkinin kimyasında pek de üzerinde durmadığımız küçük öyküler var.

Meyhanecilik yeni değil. Eski İstanbul'un küplü meyhaneleriniyle meşhur olduğunu söyleyebiliriz. Meyhanenin bir duvarının ay-

rıldığı dizi dizi küplerde, şarap ve rakı bulunuyor. İlginçtir ki, küplü olarak adlandırılan bu yerlerde rakı, müşteriye aslan kabartmalı kadehlerde sunuluyor. İçki süt kıvamında, kadeh aslanlı olunca...

İki kadeh içince aslan kesilen tiryaki konuya derinlik kazanıyor. Elbette aslan sütü, aslanların içkisi...

Rakının dibine vurunca tramvay çarpmışa dönen aslanlar da var. Eski İstanbul meyhanelerinde hizmette sınır yok. Şişede olduğu gibi duran içkiyi, bedende ve ruhta taşıyamayanlar, evlerine meyhane kapılarında bekleyen küfecilerle taşıyorlar. Elbette bahşiş, "Boyun posun devrilsin, küfelik olana kadar içecek ne vardı?" diye feryat figan eden yengeden.

İstanbul'da geçmiş zaman akşamcılarının ruhunu okşayan çeşit çeşit meyhane bulunduğu biliniyor. Ruhsatı kapı gibi asılı "gedikli meyhaneler" ve ayaküstü iki kadeh atılan "tek tekçilerin" yanı sıra "ayaklı meyhaneler" de dikkat çekiyor.

Demlenme vakti, aniden gelip çattığında, Evliya Çelebi'nin "piyade" olarak adlandırdığı ve sayısını 800 olarak tespit ettiği bu ayaklı meyhanelere ihtiyaç duyuluyor. Bunlar, fıçısı, ustası, tezgâhı tek bir kişide toplanan seyyar içki satıcıları. Sırtlarında cübbe bulunan ve "tas-ı arak" olarak adlandırılan kadehi ceplerinde taşıyan satıcıyı görenler ayağa gelen fırsatı kaçırmıyorlar. Kadehi bir dikişte yuvarlayan sıkı akşamcılar, boşalan kadehin ardından ellerini yumruk yapıp alt tarafını yalıyorlar. Bu hareket halk arasında "yumruk mezesi" olarak biliniyor. Ne var ki ihtiyacı olanı rakıyla abat eden "piyadeler" zaman içerisinde tas-ı arakı toplayıp kayboldular.

Ancak kaybolanlar sadece onlar değildir. 1944 yılından önce İstanbul'da elliye yakın rakı üreticisi olduğu bilinmektedir. Çeşit çeşit şişeler, çeşit çeşit etiketlerle rakı tutkunlarına sunulmuştur. Aliyülala Gazi Ayıntap, Üzüm Kızı, Umurca, Erdek, Ruh, Jale, Dimitrokopulo ve Deniz Kızı gibi isimlerle anılan iksirlerin tadına bakanlar bambaşka dünyalara yelken açmışlardır.

Ancak rakı üretiminin Tekel'e bağlanmasıyla birlikte, küpler de şişeler de tarih olacaktır. 1944 yılından itibaren rakı, bir

standarda bağlanıp “ufak” ve “büyük” olmak kaydıyla meyhane tezgâhları ve Tekel satıcılarının raflarında yer alacaktır. Adları bile insanı çakırkeyif yapmaya yeten içkiler ortadan kalkınca, meydan sadece devlet eliyle üretilen, dört çeşit rakıya kalacaktır.

Akşamcıların Altınbaş, Yeni Rakı, Tekirdağ ya da Kulüp Rakısı'ndan medet umma devri başlamıştır.

Söz “Kulüp” rakısına gelince, şişedeki etiketi atlamak olmaz. Etiketın üzerinde iki şık beyefendinin itidalle demlenirken, “Rakı adam gibi içilir!” mesajı verdikleri kesindir. Smokin giymiş bu kişiler pek çok kişi tarafından Mustafa Kemal ve İsmet İnönü olarak düşünölmüştür. Oysa gerçekte etiketteki kişilerden biri, grafiğı tasarlayan İhap Hulis Görey'in bizzat kendisi diğeri ise, yakın dostu şair Ahmet Fazıl Aykaç'tır.

Mustafa Kemal, etiketinde yer almasa da en çok sevdiği rakının Kulüp olduğunu itiraf etmiştir. Paşa her akşam masasına kurulup şişenin ruhuna inecektir.

Atatürk halk adamıdır. Vakti kerahati gelince diğeri içkicilerin arasına karışıp demlenmeyi kendine vazife bilir. Atatürk'ün İstanbul'da rakı içtiğı mekânlar arasında bir meyhane dikkat çekicidir. Meyhane 1883 yılında “Şaraphane” adıyla kurulur. Sık sık şaraphaneye gidip Kulüp rakısını yudumlayan Atatürk, Cumhuriyetin ilanından hemen sonra, mekânın adını bizzat değiştirecektir.

Taksim'deki Şaraphane böylece “Cumhuriyet Meyhanesi” olur. Mustafa Kemal Atatürk, İstanbul'da olduğı zamanlarda sık sık bu meyhaneye uğramakta ve 5 numaralı masasını donatmaktadır. Cumhuriyetin “Cumhuriyet”i sonraki yıllarda da meşhur nice simaya kapılarını açmıştır. Burası, Cahide Sonku, Yaşar Kemal, Melih Cevdet Anday, Ece Ayhan gibi isimleri seve seve ağırlayacaktır. Böylece meyhanenin köhne duvarlarına memleket meseleleri, sinema, şiir sinecektir.

Cumhuriyet Meyhanesi'nde bir gelenek vardır. Bu, rakı tiryakisini hüzünlendirmekle birlikte mutlu da eder. Her 10 Kasım'da 5

numaralı masaya beyaz leblebi ve bir kadeh rakı konmaktadır.

Rakı dedikleri bir ince âlem; içmesini bilene gülsuyu, tadını kaçırana iğneli fıçı...

Muhabbeti bol, mezeleri lezzetli, anısı taze bir mekân mı arıyorsunuz? Piyadeler kalmadığına göre biraz zahmete katlanacaksınız.

İçmesini bilen cumhuriyet çocuklarının müdavimi olduğu meyhanenin açık adresini bir kez de biz verelim:

Sahne Sok. No: 47

Nevzade şahsına münhasır Balık Pazarı

Beyoğlu İstanbul.

Hüzünlü aşklar sokağı, Yeşilçam

ESKİ ÇAMLAR BARDAK OLDU

Türk sinemasında ilk "sanat filmi"nin ne zaman çekildiğine dair somut bir veri bulunmuyor.

Yedinci sanat olarak kabul edilen sinema...

Film, başlı başına sanat olarak kabul ediliyorsa, "sanat filmi"nin ne anlama geldiğini çözmek için fazladan enerji harcamalıyız.

İçi boşaltılan kavramları Amerikan bara taşıyıp üzerlerine duruma göre buzlu Jack Daniel's ya da birkaç kadeh rakı dökmek âdettendir.

"Genç kadınları kültürümüzle etkiledikten sonra

Vesta kızlarına, rahibelere saldırdıktan sonra

Leylakları yaktıktan bulutları gömdükten sonra

Elimize ne geçti, elimize ne geçti

Akademide bir koltuk ve bir de çek defteri

Çek Mustafa çek çek

Çek çek rakı çek

Senin ömrün hep böyle çekmekle mi geçecek
Çek Mustafa çek çek
Çek çek rakı çek
Senin ömrün hep böyle ahkâm kesmekle mi geçecek
Müzeleri havaya uçurduktan sonra
Ün peşinde koşup
O kadınla yattığımızı düşledikten sonra
Gazetelere geçsin diye
Adımız yalvar yakar olduktan sonra
Elimize ne geçti, elimize ne geçti
Akademide bir koltuk ve bir de çek defteri
Çek Mustafa çek çek
Çek çek rakı çek
Senin ömrün hep böyle çekmekle mi geçecek
Çek Mustafa çek çek
Çek çek rakı çek
Çek bir de benim için akademik rakı çek"

Bolivyalı şair Shimose'dan Türkçeye uyarlanan şiir konuyu özetliyor. Shimose, bu dizelerle, görgüsüz aristokrasiyle jelatinlenmiş tatlı su entelektüellerine hak ettikleri bir cevap veriyor...

Yersiz âdetleri bir kenara bırakıp Türk sinemasının mabedine siyah beyaz bir girizgâh yapalım.

Hafızalarımıza kazınan pek çok film, Yeşilçam'ın bereketli dallarından toplanır.

İstiklal Caddesi'nin tam ortasındaki sokak, uzun yıllar Türk sinemasını sırtında taşır. İşte bu nedenledir ki, günümüzde de sinemamızın boynunda asılı madalyonda "Yeşilçam" yazmaktadır.

Yeşilçam'ın büyük serüveni, 1948 yılına uzanır. Halk Partisi iktidarı, % 75 olan sinema vergisini % 25'e düşürünce, beyazperdede para kazanma olasılığını gören yapımcılar kollarını sıvarlar. Yeşilçam Sokak'ta birbiri ardına yazıhaneler açılmaya başlar.

Aslında sokak ezelden beri, sinemaya aşınadır. Buradaki binalardan biri uzun süre, "buz pateni pisti" olarak hizmet verir.

Ancak bir dönem sonra, paten merkezi zarar ederek, kapılarına kilit vuracaktır. 1924 yılında eğlence merkezinden boşalan yerde, Melek Sineması açılır. Sinema adını sahnesinin iki yanında bulunan sarı ve turuncu "melek" tablolarından alacaktır.

Sinema endüstrisi meleklerin bulunduğu sokakta büyüdükçe büyür.

Yeşilçam Sokak'tan beyazperdeye kaçan öyküler; alçakgönlü ve bazen de fantastik kurgularla Türk sinema tarihini özetleyecektir.

Yeşilçam damakta siyah-beyaz bir tat bırakır. Burası karşılıksız aşkların, kader kurbanlarının, fakir ama onurlu genç adamların sığınağıdır.

Yeşilçam'ın Türk sinemasına damgasını vurmaya başladığı yıllarda, film sayısında da büyük bir artış gözlenir. 10 yılda sadece 50 film çıkarabilen Türk sineması, aynı sayıya bir yılda ulaşmaya başlar. 1950'li yıllar Yeşilçam'ın büyük yıllarıdır. Sokak 30 yıl boyunca, Türk sinemasının kalbi olarak atacaktır.

Ne var ki, sinema tarihimiz kısır olmakla beraber, Yeşilçam'dan çok daha önceki yıllara dayanır.

Bu yıllara yakından tanık olmak için, Türk sinemasının boyundaki, Yeşilçam yazılı madalyonun öbür yüzünü çevirip Yıldız Sarayı'na uğrayalım.

* * *

Sarayla sinemanın yakından bir ilişkisi olabilir mi?

İstanbul'da ilk kez film izleyen, bir sultansa neden olmasın!

Dünyadaki ilk film gösterisi, Aguste ve Lois Lumiere adlı kardeşler tarafından 22 Aralık 1895 yılında, Paris'teki Grand Cafe'de düzenlenir.

İstanbul'daki ilk beyazperde ise, Fransa'daki gösteriden sadece birkaç ay sonra kurulacaktır.

Gösteriyi saray hokkabazı olan Bernard düzenler.

Her yıl, II. Abdülhamit'in izniyle, türlü yenilikleri İstanbul'a getirmek için ülkesi Fransa'ya giden Bernard, 1896 yılında sihirli bir icatla geri döner. Başta padişah olmak üzere, saray halkını Yıldız Sarayı'nın geniş bir odasına toplayan Bernard, sinemograf makinesini çalıştırdığı vakit, beklediği etkiyi yaratır.

II. Abdülhamit'in sinemadan büyülediği muhakkaktır. Çünkü her şeyin yasak olduğu büyük baskı döneminde, sinemacılar İstanbul'da cirit atmaya başlarlar. Lumiere'lerin bütün dünyaya olduğu gibi, İstanbul'a yolladığı temsilcilere özel izinler verilir. Bunlar bir yandan belgeseller çekmekte diğer yandan da hem Osmanlı İmparatorluğu hem de başka ülkelerde hazırlanan filmleri meraklı entelektüellere göstermektedirler.

Çok geçmeden İstanbul ahalisi de sinemayla tanışır.

Halka açık ilk sinema filmini, gramafon ve fotoğraf makinesi gibi pek çok icadı, ülkemize taşıyan Polonyalı Sigmund Weinberg, çok zor koşullar altında gösterir.

Bu çok özel gösterinin yapılacağı yer olarak Galatasaray Lisesi'nin karşısındaki, Avrupa Pasajı seçilir. Pasajın ikinci katındaki, Sponeck Birahanesi müdavimleri, İstanbul'un ilk sinema izleyicisi olup tarihe geçeceklerinden habersizdirler.

Birahanenin duvarlarına birkaç gün önceden asılan afişlerin üzerinde, birbirleri ardına gösterilecek olan kısa filmlerin isimleri yazmaktadır. Çığırkanlar, "Pera'da canlı fotoğraf, asrın harikası" diye bağırarak, hiç bilmedikleri olayın reklamını yapmakta, filmin oynatılacağı geceyi duyurmaktadırlar.

Sonuç olarak filmin ilan edildiği gece, Sponeck Birahanesi bir sinema salonu olarak kapılarını açar. Müdavimlerin yanı sıra canlı fotoğrafı merak edip birahaneye doluşanlar da ortalığın zifiri karanlık olmasına itiraz ederler. Mekânda ışık olmadığı gibi dışarıdan gelecek aydınlığa da birahane pencerelerine gerilen kalın siyah bezlerle set çekilmiştir. Kimse karanlığın, başlayacak gösterinin olmazsa olmaz koşulu sayıldığını anlamamıştır. Neyse ki bir görevli çıkıp zor da olsa, karanlığın şart olduğunu seyircilere anlatır.

Makine odasındaki sinemagraf aletini işletmek ve şeridi aydınlatmak için kullanılan petrol lambaları yakılınca film başlar.

Beş seriden oluşan gösterinin ilk filmi olan “Bir Trenin Ciotat Garı’na varışı”, beklendiğinden de büyük bir etki yaratır. Filmin başlamasıyla birlikte, bacasından kara dumanlar çıkaran bir tren, gardan ayrılır. İzleyicilerin tümü trenin üzerlerine geldiğini düşünerek, büyük bir korkuya kapılırlar. Hatta bazı izleyiciler, kendilerini sokağa atıp felaketi halka duyururlar.

Açıkçası sinema çok büyük bir iz bırakıp izleyeni şoka sokmuştur! Ancak bu şok çabuk atlatılır. İzleyici sinemaya hemen alışır. Bununla birlikte halk yerli yapımları görmek için uzunca bir dönem bekleyecektir.

İlk Türk filmi, -prodüksiyonu yabancılara ait olsa da- İstanbul Sultanisi’nde, Dahiliye Şefi olarak görev yapan, Fuat Uzkınay tarafından çekilecektir. Bir sinema âşığı olan Uzkınay, satın aldığı film makinesiyle öğrencilere kısa filmler göstermeye başlar. Çok kısa bir süre sonra kaderin bir oyunu olarak kendisini kamera arkasında da bulur. Politik bir belgesel olan tarihimizdeki ilk filmin başlangıç öyküsü bir hayli ilgi çekicidir.

Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı’na katılıp çok geçmeden Rusya’yla karşı karşıya gelir. Ruslara duyulan ilk tepki, “1877–1878 Savaşı”nın sonunda onların bir zafer anıtı olarak Yeşilköy’de inşa ettikleri yapının yıkılması olur. Bu tarihi an bir filmle belgelenir.

Yapımı, müttefik Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun bir film şirketi olan Sacha Master üstlense de, kamera arkasında bir Türk’ün bulunması uygun görülür.

Yapılan detaylı araştırmadan sonra, o sırada vatan için savaşan genç subay Fuat Uzkınay bulunur. Uzkınay, Sacha Firması’nın teknisyenleri tarafından kısa bir eğitim aldıktan sonra, “Motor” diyecektir. Rusların diktiği anıt yıkılırken o da ilk filmi çeker.

“Ayastefanos’taki Rus Abidesinin Yıkılışı” adlı film, birçok resmi kaynağa göre Türk sinemasının gerçek doğum çığlığıdır.

Doğan çocuk büyürken, çeşitli dönemler geçirir.

“Arsız bir afacan”, “gururlu bir delikanlı”, “at binen kılıç kuşanan ceval bir kahraman” olur. Kimi zaman genç bir kızın tertemiz hisleriyle oynar. Bazen bir yumrukta üç kişiyi devirir. Bir 68’li oluverir birden, özgür zamanlar geçirir. Sonra her şeyden elini ayağını çekip kendisini sadece aşk, seks ve yatak maceralarına kaptırır.

Jenerikten isimler akar...

Sami Hazinses, Cevat Kurtuluş, Necdet Tosun, Belgin Doruk, Yılmaz Güney, Nubar Terziyan, Hulusi Kentmen, Adile Naşit hayatımıza şöyle bir dokunur.

Film biter.

Siyah beyaz öyküler kalır geriye...

Bu öykülerin büyük bir bölümü Yeşilçam Sokak’tan çıkmıştır.

Sokak, sahnesinin iki yanında sarı ve turuncu melek figürleri bulunan sinemaya açılır. “Melekli Sinema” yerinde dursa da adı sonraki yıllarda değişecek ve “Emek” olacaktır.

Bir dönem Türk sinema endüstrisinin kalbinin attığı sokak...

Yerli Hollywood!

Siyah beyaz aşkların, siyah beyaz adamların, siyah beyaz yılların kıyıda köşede kalmış limanı...

Şimdi nerede peki?

Yerli yerinde ama içi boş!

Ne derler?

Eski çamlar bardak oldu.

Yaşasın sanat filmleri!

Pera yolu Palas’a çıkar

DÜŞMAN ÇİZMESİ ALTINDA YURDUM

Müzik sesi, insan yüzü, koşturmaca...

Sinemalar, ara sokaklar, pub’lar... Bir uçtan bir uca insan seli, bir uçtan bir uca Beyoğlu...

Pera'da eski bir plak:

“Eskiden buradan İstanbul efendileri geçerci. Kibar hanımların parfüm kokuları tüm caddeyi tutardı...”

Günümüzde 45 mahalleden oluşan Beyoğlu, İstanbul'un iş eğlence ve kültür merkezi olarak şöhret yapmıştır. İlçe, Karaköy'den başlayıp Taksim'e kadar uzanmakta ve Kasımpaşa'nın batı tarafıyla Dolmabahçe'yi içine almaktadır. Ancak halk arasında Beyoğlu, Galatasaray'ı Taksim Meydanı'na bağlayan İstiklal Caddesi ve çevresi için kullanılır.

İstanbul çelebilerini ve parfüm kokan kadınları bir kenara bırakıp gerilere uzanalım...

Beyoğlu'na adını veren bir “bey”in olduğu muhakkak!

Bir rivayete göre Trabzon'u imparatorluk topraklarına katan II. Mehmet, herhangi bir ayaklama ihtimaline karşı Pontus Prensi'ni de İstanbul'a getirir. Pontus Beyi Pera'ya ismini verir.

Bir başka söylence ise Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'ne dayanır. Venedik elçisinin oğlu, Luigi Grittin Taksim yöresine yerleşir. Buraya bu nedenle “Bey yolu” denilecek bu ad zamanla Beyoğlu'na dönüşecektir.

Rivayet ne olursa olsun Beyoğlu Beyoğlu'dur.

Burası, Pera yani karşı taraf olarak bilinmektedir.

Haliç'in öte yanında Osmanlı'nın tüm zamanlarında ağırlıklı olarak azınlıktaki nüfus ikamet etmiştir. Müslüman yerleşimi olan Tarihi Yarımada'nın karşısı daima “öteki taraf” ve “öteki”nin olduğu yer olarak anılacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu önce yavaş yavaş gerileyip ardından da hızla parçalanmaya başlayınca Beyoğlu neredeyse imparatorluktan affını isteyip iplerini koparacaktır. Açıkçası imparatorluk bağımlı hale gelirken Pera bağımsızlaşır.

İlk yeniliklerin burada olması kaçınılmazdır. “Büyüme” ve “yeniden yapılandırma” dedikleri süreç, despot çizmesine basacak yer ayarlamaktadır.

Ülkenin ilk birahanesi 1870 yılında burada açılır. İsminin "Londra" olması bir rastlantı değildir. İlk tünel ve aydınlatmalar da buraya yapılır. Taksim'den Şişli'ye uzanan tramvay hattı da Beyoğlu'nda devreye girecektir.

Kültürel mozaik, batılılaşma ve yenilik...

Tüm bu kavramları yan yana getirince kulağa hoş gelir.

Ancak şark kültürünün ortasında yapııştırma batı modelinin ne ilerleme ne de çağdaşlıkla yakından ilgisi olabilir.

İşgal Kuvveti askerlerinin burayı mesken tutmaları doğaldır. Beyoğlu öteden beri "öteki"nin yeri olduğu için askerler, kendilerini buraya yakın bulacaklardır. Semtin bağına İngiliz'i, Fransız'ı ve İtalyan'ı kalın ve zehirli bir yılan gibi çöreklenir.

Beyoğlu çalgın bir yaşam, Para Palas Otel de, beş partileriyle anılır. Müttefik askerleri müthiş para harcamakta, batı kafasıyla şark mistisizmi içinde efsunlanmaktadırlar. Diledikleri her şeyi yapabildikleri için Konstantiniye'yi de refah içinde yüzen bir şehir sanmaktadırlar. Ancak gerçek bunun tam tersidir. Halk sürüp giden savaşlar ve parçalanmış ülke nedeniyle umutsuzluk içinde çırpınmakta ve sefalet içinde yaşamaktadır. Vatanseverler, düşman çizmesi altındaki İstanbul için gözyaşı döküp kurtuluş yolu aramaktadırlar. İlginçtir ki, "vatansatarlar"; "büyüme", "istikrar" ve "batılılaşma" gibi kavramlardan söz ederler. Ülke toprağını pazarlayıp günü kurtarmak, geleceği olmayanlara yakışır.

13 Kasım 1918'de İstanbul Boğazı'na işgal askerlerinin gemileri yanaşır. 3500 müttefik askeri karaya ayak basar. İmparatorluğun başkenti 465 yıl sonra düşman çizmesiyle tanışacaktır.

Osmanlı'nın ekonomik çöküşü büyük bir sosyal sarsıntıyı da beraberinde getirmiştir. Türk kadınlarının çalıştığı ilk genelev 1915 yılında açılır.

İstanbul düşerken Beyoğlu, çirkefe bulanmış bir halde çiftetelli oynamaktadır.

Semtte ahlak zabıtalılarının kurulmaları ve zührevi hastalıkları hastanelerinin açılması rastlantı değildir. Özellikle imparatorlu-

ğün tamamen parçalanma içine girdiği yıllarda İstanbul'da fuhuş olayları tarihte görülmemiş bir boyuta yükselir. Mütareke yılları İstanbul'unda beş bine yakın kadın geçimini fahişelik yaparak karşılamaktadır. Ne yazık ki bu kadınların büyük bir çoğunluğu Türk'tür. Galata ve Beyoğlu'ndaki genelev sayısı 175'i bulmaktadır.

*"Karakolda ayna var ayna var
Kız kolunda damga var damga var
Gözlerinden bellidir Cevriyem
Sende kara sevda var
Moriye de fosforlum
Sende kara sevda var
Denizlerin kumuyum kumuyum
Balıkların puluyum puluyum
Aç koynunu ben geldim Cevriyem
Ben de Allah kuluyum
Moriye de fosforlum
Ben de Allah kuluyum"*

İşte bu şarkı, o yıllardaki damgalanmış kadını anlatır. Mütareke döneminde fahişelik yapan Türk kadınlarının genel ismi "Fosforlu Cevriye" olarak anılacaktır.

Tevrat'ta işledikleri günahlardan ötürü gökyüzünden yağın kükürt ve ateşle yok edilen iki kentten söz edilir. Bu kentler Sodom ve Gomora olarak bilinirler.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İstanbul'da işgal yıllarında yaşananları anlatan bir kitap yazar. Bu kitapta yaşanan yozlaşma ve çöken toplum ahlakı anlatılır. Düşman ve onun işbirlikçileri net bir biçimde tanımlanırken, yaşanan sefillik de gözler önüne serilir. İstanbul'un bu sefil hali işgal askerlerinin bile midesini bulandırmaktadır!

Bir İngiliz askeri kitabın sayfaları arasından yaşanan yozlaşmayı haykırmaktadır:

“Buradan gitmek istiyorum. Şark semasının bu çiğ aydınlığı, bu yaygaracı insanları, bu pis, bu kokuşmuş şehir bana tiksinti vermeye başladı.”

Yakup Kadri’nin bir diğer karakteri İngiliz eri Marlow da sosyeteyi hilkat garibesine benzetir ve “Bunlar ne olduklarını bilmeyen bir takım mahluklardı” der.

Yazarın kitabının “*Sodom ve Gomore*” olması hiç de şaşırtıcı değildir.

Mustafa Kemal Atatürk de bu yaşananlara bizzat tanık olacaktır. İşgal yıllarında sürekli adres değiştirmek zorunda kalır. Bazı gecelerde Pera Palas’ın 101 numaralı odasında kalmaktadır.

Fosforlu Cevriye’yle aynı masada oturan, sulu İngiliz subayına dış bilemediği kesindir.

Gazi, arkasında bu görüntüleri bırakıp Samsun’a çıkar. Kurtuluş Savaşı’yla yeni bir ulus yaratıp tam bağımsız bir cumhuriyet kurar. Ne var ki İstanbul’a uzun yıllar dönmez. Büyük olasılıkla çürümüşlüğü esir aldığı Konstantiniye’ye küsmüş, millet iradesinin mabedi olan Ankara’dan ayrılmak istememiştir.

Sodom ve Gomore’nin akıbetinden uzakta olduğumuzu varsayarak, İstanbul’un kasvetli günlerinden uzaklaşalım...

Mustafa Kemal’in iki tek attıktan sonra olanları görmemek için kendini odasına hapsettiği otele genel bir bakış atalım.

1881 yılında Paris’ten İstanbul’a egzotik bir yolculuk başlar. Fransa’nın başkentinden kalkan Orient Express’in son durağı İstanbul olacaktır. Pera Palas tren yolcularının İstanbul’da kalmaları için yapılır. Dönemin en pahalı taşları ithal edilerek yapılan Pera’nın Palas’ı 1950’li yıllara kadar Ortadoğu’nun en gözde oteli olarak anılacaktır.

Otel, 1892 yılında İstanbul’un tanınmış simalarından mimar Alexandre Vallaury tarafından yapılır. Özellikle Avrupa’nın üç tanınmış ailesine hizmet vermeyi amaçlamıştır. Avusturya’nın Habsburg, Almanya’nın Hohenzeller ve Rusya’nın Romanof’ları Sirkeci Garı’na ulaştıklarında tahtirevanlarla otele taşınmışlardır.

1915 yılında üstü başı perişan sefil biri otele ayak basıp bir oda ister. Ancak dilenci kılıklı bu adamın otel müşterilerini rahatsız edeceğinden korkulur ve ona, tüm odaların dolu olduğu söylenir. Oysa bu kişi Kayseri ve Mersin’de fabrikaları olan Rum işadami Petros Bodosaki’dır. Otelden dışarı atılmak istenmesine fena halde bozulur, maddi olanaksızlıklarla boğuşan oteli satın alır.

Pera Palas 1923 yılında devlet hazinesine geçse de sonradan özelleştirilip birkaç kez daha satılacaktır.

Ünlü polisiye yazarı Agahta Christie, otelin müdavimleri arasındadır. Christie, 1926-1932 yılları arasında sık sık Orient Express’iyle İstanbul seyahat etmekte ve Pera Palas’ta kalmaktadır. Ünlü yazar, *“Şark Express’inde Cinayet”* adlı romanını da otelin 411 numaralı odasında yazar.

Agahta Christie’nin 1926 yılında Londra’da 11 gün boyunca sır olup ortadan kaybolduğu pek çok kişi tarafından bilinir. Herkes onun bir cinayete kurban gittiğinden şüphelenirken, bir anda İstanbul’da ortaya çıkar.

Peki Agahta Christie, ortadan kaybolduğu bu günler boyunca nerede bulunmuş ve ne yapmıştır? Merak edenlere bir bilmece sunar:

“Ortadan kaybolduğum günlerin sırrını bir hatıra defterinde bulabilirsiniz!”

Warner Bross, 1979 yılında yazarın hayatını konu alan bir film çekmek ister. Ancak senaryo onun ortadan kaybolduğu 11 günlük sürede tıkanmaktadır. Bu sırrı bir anahtar aralayacaktır. Anahtar meçhul bir kutuyu açacak ve ortaya çıkan hatıra defteri Agahta Christi’nin ortadan kaybolduğu günleri açıklayacaktır. Film şirketi bir medyuma başvurur. Pek çok gazetecinin önünde Tamara Rand’a telefon edilir. Medyum, söz konusu anahtarın, Pera Palas’ın, 411 numaralı odasındaki süpürgeliğin arkasında olduğunu söyler. Gerçekten de anahtar orada bulunacaktır. Medyum Tamara defterin nerede olduğunu hissetmek için anahtarı elinde tutması gerektiğini söyler. Otel yönetimi anahtarı teslim et-

mek için tam 2 milyon dolar ister. Warner Bross bunu kabul eder. Tamara Rand 1979 yılının ağustosunda Türkiye'ye gelmek için başvurularını toplamaktadır. Ancak beklenmeyen bir gelişme olur. Tam o tarihlerde otel çalışanları bir yıl sürecek olan bir greve başlarlar. Proje böylece askıya alınır. Anahtar hala bir bankanın kasasında muhafaza edilmektedir.

Otel başka gizemli olaylara da damgasını vurur. 1929 yılında Hint mihracelerinden biri Atatürk'ü ziyarete gelir. Mustafa Kemal, mihraceyi Pera Palas'ta kabul edecektir. Yaklaşık bir saat görüşürler. Genç mihrace görüşmenin sonunda, paşaya, kişisel kâhini tarafından dokunan son derece pahalı bir halı hediye eder. Bu halı, Pera Palas'ta muhafaza edilmektedir. Yıllar sonra halının ortasında Atatürk'ün ölüm anını gösteren bir saat olduğu fark edilir. Üstelik halıya on kasımpatı çiçeği nakşedilmiştir.

Pera Palas'a yolu düşen ünlülerden biri de Greta Garbo'dur. Metro Goldwyn Mayer ve Hollywood tarafından yaratılan en iyi ve en gizemli sinema oyuncularında arasında anılan Garbo, unutulmaz sahne performansları nedeniyle 1955 yılında "Akademi Onur Ödülü"nü alır. Ünlü aktris, Amerikan Film Enstitüsü tarafından hazırlanan "En Önemli 50 Beyaz Perde Efsanesi" listesinde de gelmiş geçmiş "En İyi Beşinci Kadın Yıldız" olarak yer alır. Kendisinden *Guiness Rekorlar Kitabı*'nda da "Dönemine dek yaşamış en güzel kadın" olarak söz edilmektedir. Dünyanın en güzel kadınının İstanbul hikâyesi hüznölüdür. 1926 yılında bir yönetmen olan sevgilisi Pera Palas'ta onun adına yer ayırtır. Ancak Greta Gabro İstanbul'a tek başına gelir. Ne yazık ki, otel ücretini ödeyemeyecek ve Pera Palas'ta rehin kalacaktır. Bu durumu fırsat bilen ve ünlü aktristin kapısında sabahlayan dönem playboy'larından biri, ipoteği onunla bir hafta boyunca birlikte olmak mukabilinde kaldırır.

Tekrar işgal yıllarına geri dönüp, gizemli otele bir nokta koyalım...

Pera çılgınlığının eşiğindeyse, Pera Palas bu eşikten atlamıştır.

Şuh kadın kakhahaları dört bir yanı sararken, İngiliz Orduları Kumandanı General Harrington kadehini Konstantiniye şerefine kaldırır. Tam bu sırada otel kapısı açılır, kalpaklı bir Türk subayı içeri girer. Otelin halkla ilişkiler müdürü Mösyö Martin, subayın masasına yerleşmesini bekledikten sonra siparişini alır. Subay kalpağını çıkarır, koyu sarı saçları salonu aydınlatmaktadır. Salondaki tüm kadınlar iç geçirirler. Haringtaon, İstanbul'un işgal altında olmasına aldırmadan mağrur ifadesini koruyan, kadınların iç geçirdiği bu Türk subayına öfke ve kıskançlıkla bakmaktadır. Çok geçmeden Mösyö Martin'den onun kim olduğunu öğrenir. Bu yakışıklı general, Anafartalar'ı düşmana dar eden,

"Çanakkale geçilmez!" diyen Mustafa Kemal'den başkası değildir. Bakışlarıyla kıvılcım saçan general, işgal güçlerinin bile büyük saygısını kazanmıştır. Harrington henüz rakısından bir yudum alan ve zarif parmaklarıyla beyaz leblebisini dudaklarına götüren paşayı masasına davet eder. Garsonlar bu daveti ona iletirler. Gazinin cevabı çok net olacaktır:

"Buyursunlar onlar bizim masamıza gelsinler, zira kendileri bizim misafirimizdirler."

Salonda buz gibi bir hava eser. Bir Türk Generali, bir başka subaya, üstelik İngiliz Orduları Kumandanı General Harrington'a meydan okumakta, "Geldiğiniz gibi gideceksiniz" demektedir...

Müzik sesi, insan yüzü, koşturmaca...

Sinemalar, ara sokaklar, pub'lar... Bir uçtan bir uca insan seli, bir uçtan bir uca Beyoğlu...

Pera'da eski bir plak:

"Eskiden buradan İstanbul efendileri geçirdi. Kibar hanımların parfüm kokuları tüm caddeyi tutardı..."

İstanbul çelebilerini ve parfüm kokan kadınları bir kenara bırakıp Sodom ve Gomore'nin akıbetinden uzakta olduğumuzu varsayarak, Pera'dan ayrılalım...

*Taksim'deki heykele dikkatli bakın,
bolşevikleri göreceksiniz!*

KOMÜNİSTLER TAKSİM'E!

Bizde sola itibar edilmez. Hele komünizm bir felaket, bir öcüdür.

Sovyetler Birliği dağılana kadar komünizm denilen öcünün Rusya'dan geldiğine inanılmıştır. Rusya komünizmle özdeşleşen dehşetli bir korku anlamı taşımaktadır.

"Komünistler Moskova'ya!" diye haykırmak âdettendir.

Rusya'dan bu kadar nefret edilmesinin nedeni Osmanlı'nın gerileme devrinde aranabilir. İmparatorluğun ezeli düşmanı güçlü Rusya, Osmanlı'ya ait toprakları bir bir koparıp almaktadır. Rusların sıcak denizlere inmek amacıyla İstanbul'u ele geçirecekleri korkusu yaygındır. Aslında bu şüphe doğrudur. Rusya sıcak denizlere inmek için "Çargrad" olarak adlandırdığı İstanbul'un peşindedir.

Ne var ki, devran değişir. Çarlık Rusya'sı yıkılıp yerine yeni bir düzen kurulunca, Rusya kendine gelip kabuğuna çekilir.

Artık ne denizlere inmek ne de İstanbul'a sahip olmak gibi bir amacı kalmıştır. Ancak bizdeki muhafazakar korku, Rus İhtilali'nden sonra da artarak devam edecektir.

Ne ilginçtir ki, Ulusal Bağımsızlık ve Kurtuluş Savaşı'mıza en büyük destek Ruslardan gelir. Bütün dünya karşımızdayken Rus General Mihail Vasilyeviç Frunze, 1921'de Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsüne çıkarak, Rus halkı ve devleti adına Sakarya Savaşı'nı kutlayacaktır. Bir diğer Rus generali Kliment Yefromoviç Vorosilov ise savaşın en kritik anlarında "Sonuna kadar arkanızdayız!" demek için Ankara'ya gelerek, Sovyet Rusya'nın her türlü silah ve para yardımına hazır olduğunu söyleyecektir.

İş bununla da kalmaz Ulusal Kurtuluş Savaşı kazanılıp Türkiye Cumhuriyeti kurulur. Cumhuriyetimizi tanıyan ilk ülke de Sovyetler Birliği olur.

* * *

Bizde, geçmişten beri korkulan şeylerden biri de meydanlardır. Meydan, değişimin mutlak suretteki kalesi olarak algılanır. Geleneksel toplumlarda, ibadet yerleri dışındaki kalabalıklar itibar görmezler. Bu nedenle bizim kültürümüzde, "cemil cümle", "cümbür cemaat" ve "cem olmak" gibi kavramlar pek sevilmezler.

Üç beş kişinin bir araya gelmesi, zehirli fikirlerin hayat bulması olarak nitelendirilecektir. Kapalı kapılar ardında yapılan dedikodu, fikirlerin serbestçe konuşulup tartışılmasından daha hayırlıdır.

Meydanlar dünyanın pek çok ülkesinde; muhabbet, aşk, dostluk, şenlik ve özgürlük anlamına gelir. Oysa bizim coğrafyamızda; biber gazı, çatışma hatta dram demektir.

Meydan, özgürlük korkusuyla özdeştir...

Geçmiş silik ancak acı anılarla anımsanır.

1 Mayıs 1977 yılında meydanları dolduranlar, ölümle yüzleşeceklerdir. 500 bin kişinin katılımıyla Taksim Meydanı'nda gerçekleşen İşçi Bayramı'nın sonuna yaklaşıldığında etraftan silah sesleri duyulur. Sular İdaresi binasının üstünden ve meydandaki otelin çeşitli katlarından halkın üzerine ateş açılır. İnsanlar panik halinde kaçışmaya başlarlar. Çok geçmeden şimdiki

Intercontinental Otel'i'nin üst katlarından da kurşun yağar. Panik büyürken, panzerler halkın arasına girecek ve kitleleri sıkıştırarak meydanın hemen yanı başındaki Kazancı Yokuşu'na itmeye başlayacaktır. Bu arada son bir kez daha ateş açılır. Panik her geçen saniye artarken, artık panzerler cesetlerin üzerinden geçmektedir. Birbirlerini sıkıştıran insanlar ezilerek ölürlür. Tesadüf eseri Kazancı Yokuşu'nun başında bozulduğu için(!) terk edilen bir kamyon vahameti arttırır...

Ertesi günkü gazetelerin manşetleri ezilen insan ve kan görüntülerinin üzerine atılırlar. "Sekiz sütuna kanlı 1 Mayıs", yaşayanın hafızasından çıkmamıştır. Bilanço; 34 kişinin hayatını kaybettiği, 136 kişinin yaralandığı "faily meçhul bir bayram kutlaması" olarak açıklanacaktır.

Geleneksel toplum geçmişin üzerine sünger çekmeyi alışkanlık, hatalardan ders almamayı yaşam biçimi haline getirmiştir. Velhasıl meydana, meydandakine ve özgürlüğe potansiyel suçlu muamelesi yapılmaya devam edilecektir. Meydana çıkan, müstakbel ölü, nam-ı diğer ceset olmaya devam edecektir.

* * *

Taksim sudan işlerin baş semti olarak anılır. Zaten Taksim adı da sudan meselelerden ileri gelmektedir. Meydan, adını, eskiden Galata-Beyoğlu suyunun "taksim edildiği", Taksim Maksemi'nden almıştır...

Taksim'in altından çok sular aksa da bazı şeyler hep aynı kalacaktır. 1977'nin üzerinden nice "İşçi Bayramı" geçse de ahval değişmeyecektir. Maalesef görünen halimiz, görünen kaderimiz budur.

Taksim'in değişmeyen özgürlüğe tutsak kaderinin üzerinde bir anıt durmaktadır. Meydanın simgesi haline gelen anıt İtalyan heykeltıraş Pietro Canonica'ya yaptırılır. Taş ve bronz kullanılarak iki buçuk yılda bitirilen anıt 1928 yılında yerine yerleştirilir. Cumhuriyeti simgeleyen dev heykelin maliyeti için halktan para toplanmıştır. Heykelin etrafında bulunan figürler Türkiye'nin farklı taraflarını simgelemektedir. Halkın gücü, Kurtuluş Savaşı'ndan insan manzaraları, genç cumhuriyetin güler yüzlü kitleleri...

Rus General Mihail Vasilyeviç Frunze 1921'de Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsüne çıkarak, Rus halkı ve devleti adına Sakarya Savaşı'nı kutlayacaktır. Bir diğer Rus generali Kliment Yefromoviç Voroşilov ise, savaşın en kritik anlarında "Sonuna kadar arkanızdayız!" demek için Ankara'ya gelerek Sovyet Rusya'nın her türlü silah ve para yardımına hazır olduğunu söyleyecektir.

Atatürk bu iki Rus Genaral'ini de minnetle anmaktadır.

1928 yılında Taksim'e yerleştirilen anıtın İstiklal Caddesi'ne bakan yüzünde cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal'in bulunması hiç de şaşırtıcı değildir. Ancak onun arkasında duranlar dikate değerdir.

Çünkü bunlardan biri Mihail Vasilyeviç Frunze diğeri de Kli-ment Yefromoviç Voroşilov'dur.

Taksim Meydanı biber gazı, çatışma hatta dram demektir. Ne pahasına olursa olsun meydanların boş kalmasına özen gösterilecektir. Neredeyse her İşçi Bayramı'nda silahların gölgesiyle örülen ve halk sokulmayan meydanı 1928'den beri iki Bolşevik generalin selamlaması ironi ötesi bir kısa film tadıdır.

Ulusal Kurtuluş Savaşı kazanılıp Türkiye Cumhuriyeti kurulunca, bu yepyeni ülkeyi ilk tanıyan ülke Sovyetler Birliği olur.

İstanbul 16 Mart 1920'de İşgal Kuvvetleri tarafından ele geçirilir. Fransız, İtalyan ve İngiliz düşman kuvvetleri bütün devlet binalarını ve karakolları denetim altına alırlar. Meclis basılır, milletvekillerinin bir kısmı tutuklanır, bir kısmı da sürgüne gönderilir.

Peki işgale itilaf devletlerinden olduğu halde, askeriyle katılmayan Amerika'nın tutumu nedir? Bunun cevabı dönemin ABD başkanında gizlidir. Wilson işgali desteklemekle kalmayacak, İstanbul'un alınmasında da ısrar edecektir.

İşgal yıllarına bakarak bile düşmanı, daima başka taraflardaki "öküz" altında aradığımızı söylemek hiç de yanlış olmayacaktır.

* * *

Nazım Bursa Cezaevi'ne gelmeden onun "hikmeti" gelecektir. Cezaevi adi mahkumları arasında bir küfür, bir kıyamet kopar.

"Yılan komünist, en fena adam. Kötülerin ağa babası..."

Sonunda Nazım parmaklıklar arasına konur. Günler geçmekte fakat kimse onun kötülüğünü görmemektedir. Kötülük şöyle dursun büyük şair önüne gelene bir ihsanda bulunur. Sonunda cezaevi gediklilerinden biri isyana gelir:

"Ne biçim komünist len bu, heç bir kötülüğünü görmedik. Nazım komünist momünist değil!"

Meydan adını, eskiden Galata-Beyoğlu suyunun "taksim edildiği" Taksim Maksemi'nden almıştır... Taksim'in altından çok

sular aksa da bazı şeyler hep aynı kalacaktır. 1977'nin üzerinden nice işçi bayramı geçse de ahval değişmeyecektir. Maalesef görünen halimiz, görünen kaderimiz budur.

İki Bolşevik general meydanı selamlar ve son sözü Nazım söyler:

*"Hoş geldin!
Kesilmiş bir kol gibi
omuz başımızdaydı boşluğun...
Hoş geldin!
Ayrılık uzun sürdü.
Özledik.
Gözledik...
Hoş geldin!
Biz
bıraktığın gibiyiz.
Ustalaştık biraz daha
taşı kırmakta,
dostu düşmandan ayırmakta...
Hoş geldin.
Yerin hazır.
Hoş geldin.
Dinleyip diyecek çok.
Fakat uzun söze vaktimiz yok.
YÜRÜYELİM..."*

Taksim'i gezelim

İLK STADIMIZ NEREDEYDİ?

Siyasetçinin iş bilir olanı, çözüm üretmek yerine, tevekkülle beklemeyi uygun bulur.

Nasıl olsa ülkemizin gündemi, patlamış mısır kadar çabuk tüketilmektedir.

Terör eylemi mi? Endişelenmeye mahal yok! Nasıl olsa altımızdan fay hattı geçiyor, depremin eli kulağında.

Yıkılan binalar başka bir sıkıntı... Yaralar nasıl sarılacak? O da unutulur, biz kendi başımıza iyileşmeye alıştık. Gündem değişir, kriz kapıda.

Peki, ekonomik krizle nasıl başa çıkılacak? Futbol topu ne güne duruyor! Galatasaray bir üst tura çıkınca, işler değişir. Milli takım elemeleri geçerse ne kriz ne de işsizlik kalır!

Siyaset biliminin ana teması, beklemek ve umutla gülümsemekten ibarettir. Elbette bu konuda en çok futbol topu iş görür.

Üstelik bu sadece bize özgü bir durum da değildir.

Futbol dinden sonraki en büyük afyon.

Onu biliyoruz geç!

Başka...

Futbol topu kitleleri uyuşturur.

Aynı plak!

Salazar çıkıp "Ben ülkemi 3F'yle idare ettim; fado ve fiesta bir yana futbolu baş tacı ettim" demedi mi?

Bunu da ezberledik!

Dünya ateşten bir toptu soğudu, denizlerde başlayan yaşam, karalara sığmadı. Homo Sapiens her geçen gün kendini geliştirdi. Günün birinde futbol topunu icat etti ve dünya yeniden ısındı.

İngiltere'den yapılan ortayı tüm kıtalar göğüsledi. Elbette futbol ateşi yaşadığımız coğrafyayı da etkiledi.

Futbolun gündemi bu kadar meşgul ettiğine ve pek çok şeyi unutturduğuna bakmayın, meşin yuvarlağın tarihi "topu topu" 1800'lü yılların sonuna gidiyor. Ülkemizdeki gelişimiyse çok daha yeni!

Ülkemizde kurulan ilk futbol sahası Papazın Çayırı olarak biliniyor. İlk stadımızın ise, sadece 90 yıllık mazisi bulunuyor.

Elbette Taksim'in orta yerindeki bir şenlik alanından söz ediyoruz.

İstanbul'un ilk stadyumu, bugün Taksim Gezi Parkı olarak bilinen yere kurulur. I. Topçu Alayı Kışlası olarak inşa edilen binanın iç avlusu uzun yıllar stat olarak kullanılacaktır.

Taksim Stadyumu olarak anılan meydanda Türk spor tarihindeki ilkler yaşanır. İlk milli maçımızı Romanya'ya karşı bu statta oynarız. 26 Ekim 1923 tarihinde oynanan maç 2-2 berabere bitecektir. Stat ülkemizdeki ilk uluslar arası organizasyonlara da ev sahipliği yapar. Balkan Güreş ve Balkan Atletizm Şampiyonaları burada yapılır.

Taksim Stadyumu'nun seyirci kapasitesi o günler için hayli yüksektir. Ortası şeref konuklarına ayrılan bir kapalı ve bir açık tribünden oluşan stat, sekiz bin kişi alabilmektedir. Kalelerden biri Harbiye diğeri ise, Taksim istikametinde bulunmaktadır.

Yine ilk gece maçımız da bu statta oynanır. 9 Eylül 1933 gecesi, futbol topuyla ilgili olmayıp da Taksim'den geçenler, panayır alanına dönen stadı görünce şaşırırlar. Taksim Stadı, saha kenarlarına dikilen direkler arasındaki donanma ampulleriyle aydınlatılır.

Fenerbahçe ve Beyoğluspor arsasında oynanan maçı sarı-lacivertliler 4-2 kazanırlar.

Ne var ki maçın gündüz oynanması durumunda Fenerbahçelilerin daha çok gol atacakları ve belki de kalelerinde hiç gol görmeyecekleri muhakkaktır. Çünkü donanma ampullerinden yayılan cılız ışığın stadı yeterince aydınlatması mümkün olamamıştır. Üstelik Fenerbahçeli futbolculardan Şevket Soley, Fikret Arıcan ve Orhan Menemenoglu ileri derecede miyoptur.

Futbolun coşkusu, o zamanlardan günümüze dek artmış, renkli anılara sahne olan Taksim sahası kapansa da teknik kapasitesi ve seyirci sayısı artan yeni stadyumlar açılmıştır.

Siyasetçinin iş bilir olanı, çözüm üretmek yerine, tevekkülle oturmayı uygun bulacaktır. Ülkemiz politikacısı sık sık futbol topuna sığınır.

Ancak dünyanın başka yerlerinde halkı oyalayan başka metotlar da bulunur. Sözelimi İspanyolların büyük bölümünün gözleri boğa güreşinden başka hiçbir şey görmez. Boğalar halkı peşlerine takip sürüklerler. Madrid'deki arena hemen her gösteride dolup taşmaktadır.

İspanyolların geleneksel boğa güreşleri İstanbul'a da gelmiştir. Hem de nerdeyse futbol topuyla aynı tarihte.

1910 yılında II. Meşrutiyet'in ilanı Osmanlı topraklarındaki özgürlük ortamını genişletir. Bu çerçevede daha önce yasak olan pek çok şey imparatorluk sınırlarından içeriye girecektir.

1910 yılının Mayıs ayında İspanya'dan ne idüğü belirsiz bir kumpanya gelir. Halk kumpanyayı görmek için gösteri alanına toplanır. Boğalar ortaya çıkar. Bu azgın hayvanları matadorlar kovalamakta ve ellerindeki şişlerle, onlara ölümüne saldırmaktadırlar. Bu gösteriler hem halkın hem de gazetelerin tepkisini çeker. Kumpanya ancak birkaç boğa güreşi tertipleyedildikten sonra amacına ulaşmadan İstanbul'dan ayrılır.

Taksim Kışlası ve stadı 1930'lu yılların sonunda misyonunu tamamlayacaktır. Tarihe damgasını vuran geniş alan, dönemin belediye başkanı Lütfü Kırdar tarafından, "Taksim Meydanı'nı yeniden düzenleme" projesi kapsamında yıktırılır. Alan, zamanla daralacak ve ortasında şanlı şerefli oteller yükselecektir.

1940 yılında aynı yerde açılan Taksim Belediye Gazinosu, zamanın en zarif yapılarından biri olarak adından söz ettirir. Gazinonun amacı halka ucuz eğlence olanağı sunmaktır. 1965 yılına kadar faaliyet gösteren gazinonun açık mekânında dans yarışmaları, kapalı salonlarında ise, cumhuriyet baloları, resmi yemekler, içkili toplantılar ve alafranga düğün törenleri düzenlenmektedir. 1948 yılına damgasını vuran Türkiye İktisat Kongresi de Taksim Belediye Gazinosu'nda yapılır.

Ancak mekân esas ününü Dansöz Pamela'ya borçludur.

Pamela, "çift motorlu dansöz" olarak literatürdeki yerini alır. Mimar, araştırmacı ve İstanbul aşığı Aydın Boysan, görenleri hay-

rete düşüren gösterilere imza atan dansözün performansını şu sözlerle özetlemektedir:

“Pamela sahneye çıkınca kıyamet kopardı. Göğüslerini önce sola, sonra sağa sallar ardından da çevirmeye başladı. Aman yarabbi ne muhteşem bir gösteriydi.”

İşte çift motorun hikmeti de Boysan'ın bu sözlerinde gizlidir.

Taksim Gezi Parkı, eski günlerin renkli anılarından uzak olsa da, İstanbul'un merkezinde önemli bir dinlenme alanı olanı olarak dikkat çeker.

Anılar üzerine hayal kurmak isteyenlere...

Tarlabaşı, yoksulluğun başkenti

BİZE YOK MU?

“...Aradığını bulmaya gelen çiçek gibi cıvırlarla doludur burası... Günde abartısız yüz müşteri uğrar. Çileğe, sarı bombaya, ota, beyaz meleğe müptela olan vardır. Her çeşit insan gelir buraya, her türlü malı alır. Eskiden ne yaptığını kimsenin bilmediği karanlık herifler düşerdi. Şimdi lise bebeleri bile burada...”

Tarlabaşı'nı mesken tutmuş, çiçekbozuğu suratlı bir adam anlatıyor bunları. Kısaca “Burada uyuşturucunun her türlü bu lunur” diyor. Daha acısı, hiç aklınıza bile gelmeyen kişiler müpteladır. Genç kızlar, delikanlılar ve dışarıdan çok normal görünen insanlar...

Tarlabaşı'na akşam çökünce, karanlık gölgeler düşer ahşap evlere, eski sokaklara, huzursuz mekânlara...

İşte burası Beyoğlu'nun arka bahçesidir. Kentin binaları insanı anlatır. Tarlabaşı insanı anlatır. Tarlabaşı kentin şatafatlı yüzüne vurulan keskin bir bıçak darbesidir. Çamaşır asılı evler caddeye paralel sokakları keser.

Tarlabaşı'nın hüznü serüveni 1500'li yıllara uzanır. Fransızların önyak olduğu ölkelerarası elçilik bulundurma uygulaması, İstiklal Caddesi'ne büyük bir hareketlilik kazandırmıştır. Sefaretlerde çalışan üst düzey yöneticiler, bugün İstiklal Caddesi olarak bilinen bölgedeki konutlara yerleşmeye başlarlar. Cadde-i Kebir anlamına gelen "Büyük Cadde" Avrupa'dan gelen rüzgârın taşıdığı parfüm ve kaliteli şarap kokusuyla tanışacaktır. Tarlabaşı, İstiklal Caddesi'ne yerleşen, Levanten, gayrimüslim ve üst düzey elçilik görevlilerinin yanında çalışan hizmetlileri barındırmak amacıyla kurulur. Beyoğlu'na arkasını veren bu yeni yaşam alanı, adeta onun iddiasız ve küçük bir kopyası gibi görünmektedir.

Tarlabaşı kuruluşundan itibaren bir göç alanı olarak düşünüldüğü için hiçbir zaman ne İstanbul'a ne de Beyoğlu'na tam anlamıyla bütünlük sağlayamayacaktır.

Buradaki ilk büyük değişiklik 1923 yılında yaşanır. Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte elçilikler Ankara'ya taşınmış ve burada yaşayanların iş olanakları ortadan kalkmıştır. Tarlabaşı yine de azınlıklara ev sahipliği yapmayı sürdürür.

1942 yılında yasallaşan "Varlık Vergisi"yle birlikte azınlıklara büyük bir darbe vurulacak, bu darbeden semt de doğal olarak etkilenecektir. Bölgede yoğun olarak yaşayan azınlıklar, hemen hemen bütün mal varlıklarına el konulduğu için ölkemizi terk etmek zorunda kalacaklardır.

Varlık Vergisi'nin üzerine 1955 yılına damgasını vuran 6-7 Eylül olayları tuz biber eker. Yunanistan'ın Kıbrıs sorununda ortaya koyduğu tavrı eleştirmek amacıyla başlayan gösteriler, rotasından saparak azınlıkları hedef alan bir tehdide dönüşecektir. İşyeri ve konutları yağmalananlar ölkelerine dönerler. İstanbul'un azınlıklara ait yerleşim alanları iyiden iyiye boşalmaya yüz tutmuş, Tarlabaşı da bu durumdan payına düşeni almıştır.

Tarlabaşı'nın çilesi bitmez. 1950'li yıllarda başlayan göç dalgası, sahipsiz kalan yerleşim alanında bir şenlik havası estirir. Taşı toprağı altın diye İstanbul'a gelenler, Tarlabaşı'nın çamuruna ta-

kılırlar. Göç dalgası, bir gecede konan derme çatma binaların yanı sıra kent merkezlerindeki tarihî konut alanlarının işgali olarak da kendini gösterecektir. Çarpık kentleşme, Tarlabası'nda hayat bulur. Talihsizlikler nedeniyle asla insan barındırmayan, büyük bir perili köşke dönüşen Tarlabası, fırsatçıların rant pazarı olacaktır. Tek kişilik ailelerden boşalan konutlar bölünerek, başlık parası biriktirmek üzere yaşadıkları yerlerden kopup İstanbul'da inşaatlarda çalışmaya gelenlere çok ucuza kiralanmaya başlanır.

Semte son darbeyi, 80'li yıllarda görev yapan belediye başkanı vuracaktır.

Bedrettin Dalan, "İstanbul'un dört bir yanını gözlerim gibi mavi yapacağım" diyerek kazmayı vurdurmakta, ancak her darbede kente, "donuk" ve "anlamsız" izler bırakmaktadır. Sonuç olarak küçük bir cadde üzerindeki Tarlabası'nın 350 tarihi nitelikli yapısı, hiç kimseye hesap verme gereği duyulmadan izinsizce yıkılır. Böylece Tarlabası Taksim'den tamamen kopararak içine kapalı bir alan haline gelmiştir.

Kısacası semt; zamana, ihanete, riyakârlığa daha fazla dayanamayıp küsmüş ve tam anlamıyla içine kapanmıştır.

Bugün Tarlabası, ondan sadece birkaç yüz metre uzakta olmasına rağmen İstanbul'un en büyük eğlence ve ticaret merkezlerinden biri sayılan alana kıskançlıkla bakıyor.

İstiklal Caddesi, çeşit çeşit markaların sergilendiği mağazalardan geçilmiyor. Eğlence sektörüne yatırım yapanlar, Beyoğlu'nu parlak neonların büyüsunü kullanarak her gün yeni baştan pazarlıyorlar.

Sosyal yaşam, sosyal ahlak, sosyal statü ve sosyal görgü keskin bir bıçakla kesilmiş gibi ortadan ikiye ayrılıyor.

Farklılığın yan yana sıralanan yaşam alanlarında da gözlenmesi ne tuhaf değil mi?

Beyoğlu'nun omzuna yaslanmış Tarlabası, Sarıyer'in sırtlarındaki villaların yanı başında yer alan gecekonduyla benzer özel-likler gösteriyor.

"Artık her şey var, hiçbir şeyin sıkıntısını çekmiyoruz" diyen arsıza en büyük yanıt, kentin çamurlu sokağında top koşturan esmer, kirli suratlı, sevimli erkek çocuğundan geliyor:

"Ama bize yok!"

"Ama biz alamıyoruz!"

Kıskançlık yaratan toplumsal ahlakı biçimlendirenler, en ufak bir kitlesel eylemde özellikle bankamatiklere zarar verilmesinin nedenini arıyorlar...

"Bizim olmayana düşmanız!"

Bu toplumsal itirafı kaçırmak ne büyük bir körlük!

Kent yoksulu, farklı olanı televizyona bakar gibi izliyor.

"Eroin Güncesi"ni yazdıktan kısa bir süre sonra aşırı dozdan ölen Kanat Güner, satır aralarında Tarlabası'nı anlatıyor:

"...Torbacının evinde çok pis bir koku vardı; bir an önce işimizi halledip çıkmaya çalışıyorduk. O kokuyu tekrar kendi evimizde hissedebileceğimiz hiç aklımıza gelmiyordu. Bir gün o kokunun ne olduğunu anladık... Hiç zulamız yoktu ve kaçınılmaz sorun gerçekleşiyordu. Burnumuz akıyor, kemiklerimiz ağrıyor, bedenimizden pis pis kokan ter damlaları fışkırıyor ama üşüyorduk. İşte bu koku, o kokuydu. Eroinman kokusu! Artık kriziyle, kokusuyla, eroinmandık. ...İshak abi bana Tarlabası'ndaki kayınvalidesinin evini öğretmişti. Param varsa günün her saatinde eroin alabiliyordum..."

Ve kitap çok erken kapanıyor. Son sayfasında kurumuş bir bahar yaprağı var. İşte Güner'in son cümlesi:

"Hayal kurmak, çamaşır suyu içmek kadar zor! Yazacak bir şeyim de kalmadığına göre... Evet, artık bitti, perde!"

Bugün izole bir çöplük alanı olmuş Tarlabası'nın tamamen yıkılmasından dem vuranlar, daha iyisini yapmadan yıkmanın ne denli tehlikeli olabileceğini gözden geçiriyorlar.

Semt, bugün burada yaşayanlar dışında kimsenin uğramak istemediği marjinal bir fakirlik alanı.

Anadolu'nun bağırından kopan, farelerin cirit attığı kaçak atölyede midye dolma yapıyor. Travesti müşteri bekliyor, torbacı malın harbisini satıyor. Ama iş bu kadarla sınırlı kalmıyor. Güney Afrika'dan gelen kaçak işçi, burada yatıp burada kalkıyor. Dünya'nın çöpünü sırtında taşıyor. Tıpkı Tarlabası'nın İstanbul'un pisliğini sırtladığı gibi.

Kentin binaları insanı anlatır. Tarlabası insanı anlatır.

Burası kentin şatafatlı yüzüne vurulan keskin bir bıçak darbesidir. Çamaşır asılı evler caddeye paralel sokakları keser.

Kar gibi yıkanmış çarşafklar kentin karanlık yüzünü kaplayan sahte birer örtü olur...

Kasımpaşa Canavarı içimizde

İSTANBUL'DA BİR SERİ KATİL

1888 yılı İngiltere'nin üzerine kara bir sis perdesi gibi çökecektir. Pek çok kadın, kendisini evinde bile rahat hissetmemektedir. Başkent Londra'nın varoş semti Whitechapel'de seri bir katil dolaşır. Tümü hayat kadını olan kurbanlar, vahşi bir şekilde öldürülmüşlerdir. İngiliz Haberalma Örgütü'ne gelen "Jack" imzalı bir mektupla cinayetlerin tümü üstlenilecektir.

Karindeşen Jack böylece kanlı bir efsaneye dönüşür.

Jack kurbanlarını hemen hemen aynı yöntemlerle katletmektedir. Onları önce boğazlayarak öldürmekte ardında da boyunlarını kulaklarına kadar kesmektedir. Cesetlerin büyük bir bölümünün karnı ve cinsel organları da kesici bir aletle deşilmiştir. Katil bazen öldürdüğü kişinin kulak ve burnunu da keser. Zaman zaman da kadınların iç organlarını çıkararak yanında götürmektedir.

Titiz bir iş çıkaran katilin cerrah olabileceği iddiaları uzun süre kamuoyunu meşgul edecektir. Karindeşen Jack'in kimliğine dair onlarca iddia ortaya atılır ancak bunların hiçbiri kanıtlanamaz. Şüpheli listesinde önemli ve soylu pek çok kişinin de olduğu Ka-

rindeşen Jack fenomeni, hâlâ çözülemeyen “en eski faili meçhul cinayet dosyası” olarak, tozlu raflarda durmaktadır.

İngiliz dedektifleri ve bilim adamları dosyayı hâlâ kurcalamaktadırlar. Ne var ki, sır perdesinden günümüze ulaşan tek somut kanıt olan “kadın şalı” cinayetleri çözmeye yeterli olmayacaktır.

Âdet olduğu üzere bize her şey geç gelir. Gutenberg’in 1455 yılında matbaayı bulmasından tam 171 yıl sonra İbrahim Müteferrika, yazılı ilk belgeleri basacaktır.

Karindeşen Jack cinayetiyle, Kasımpaşa canavarı arasında da tam 112 yıl vardır.

* * *

İstanbul’un en eski yerleşim yerlerinden biri olan Kasımpaşa’nın İstanbul’da özel bir yeri vardır. Fatih Sultan Mehmet, gemileri Haliç’e bu semtten indirmiştir. İstanbul’un fethinden önce ise, burada Cenevizliler yaşamaktadır.

Fetihten sonra semt daha bayındır bir hal alacak ve zamanının en lüks yerleşimlerinden biri haline dönüşecektir. Ancak 1870 yılında meydana gelen ve “Beyoğlu Büyük Yangını” olarak adlandırılan facia burayı yerle bir etmiştir. O tarihten sonra atıl bir hal alan Kasımpaşa, Haliç’in kirlenmesiyle birlikte çekiciliğini daha da yitirmiştir.

Ancak Kasımpaşa 1976 yılında gazetelere yansıyan bir haberle birlikte yine uzunca bir dönem kentin en çok konuşulan merkeplerinden biri olacaktır.

5 Eylül’de çıkan gazetelerin tümünün ikinci sayfalarında Kasımpaşa’da kafası bir demir parçasıyla ezilerek öldürülen inşaat işçisi Ali Bakırca’ya yer verilir.

Sıradan olarak kabul edilen bu cinayet üzerinde kimse çok fazla durmayacaktır. Bu vahşetten 16 gün sonra Kasımpaşa’da korkunç bir cinayet daha işlenir. Bir karpuz sergisinde uyumakta olan Osman Periz de kafası demirle parçalanmış ve bedeni bir battaniyeye sarılmış şekilde bulunur.

Katil, henüz olayın şoku geçmeden ortaya çıkacak ve yine aynı yöntemi kullanarak bir inşaat bekçisini öldürecektir.

Üst üste gelen cinayetler dehşet saçmaya başlayınca gazetelerdeki haberler de büyür. Artık İstanbul'un yarısı Kasımpaşa'da bir caninin saçtığı dehşetten söz etmektedir. Katile son derece dahiyane bir hafta yapıştırılır.

"Kasımpaşa Canavarı" böylece ülkemizdeki "ilk faili meçhul seri cinayet" olarak, dosyalar arasındaki yerini alır. 10 Ekim günü Kasımpaşa sahiline, boynu iki yerden delinmiş yüzü tanınmaz halde bir ceset vurur. Ceset, Dolapdere'de bir düğme atölyesinde çalışan ve üç gündür kendisinden haber alınamayan genç bir işçiye aittir.

Son olay semtte büyük bir dehşet havası yaratır. Artık sadece polis değil, eli odun tutan halk da Kasımpaşa Canavarı'nın peşindedir. Mahallelerde gece gündüz nöbet tutulmakta ve nereden çıkacağı asla kestirilemeyen canı beklenmektedir.

Kasımpaşa Canavarı son kez 4 Kasım 1976 günü ortaya çıkar. Piyalepaşa'da otomobilinin lastiğini değiştirmekte olan taksi şoförü Zekeriya Galipçi, gafil avlansa da katile postu deldirmemeyi başaracaktır.

Galipçi'nin ifadesi polis tutanaklarına geçince, İstanbul'daki şehir efsanesi daha da büyür:

"İlk darbeyi atlattıktan sonra elimdeki feneri canavarın gözlerine tuttum. Masmavi gözlerinde tuhaf parıltılar vardı. Daha önce böyle bir şey görmemiştim. Sadece 'yapma' diye bağırabildim. Canavar karanlıkta birdenbire kayboldu."

Kasımpaşa Canavarı bir daha görünmese de şöhretini 80'li yıllara kadar koruyacaktır. Türkiye'nin ilk meçhul seri katili pek çok filme, kitaba ve çizgi romana ilham verecektir.

Daha çok, Kemal Sunal filmlerinde boy gösteren canavar, Zeki Alasya'nın ilk kez yönetmenlik yaptığı "Aslan Bacanak"ta da adından söz ettirecektir. Zeki Alasya ve Metin Akpınar'ın baş-

rolünü paylaştıkları 1977 yapımı film hiç yoktan kopan kıyamet etrafında şekillenir. Şaşkın mahalle sakinleri ellerine geçirdikleri sopalarla Kasımpaşa Canavarı'nı bekleyeceklerdir.

Ancak iş bu kadarla kalmaz. Kasımpaşa Canavarı sürrealizmin akıl almaz karelerinde de prim yapacaktır. Canavar, üne kavuştuğu yıllarda, "Tenten" adlı çizgi romanın bir sayısında kendisine yer bulur. Tenten, Kaptan Haddock'la birlikte, Kınalıada'ya Kasımpaşa Canavarı'nı bulmaya gider.

Ne var ki yanlış yöne bakanlar hiçbir şey bulamazlar.

Elbette canavar da hiçbir zaman aranan yerde bulunamayacaktır.

Uyanık olmak mı?

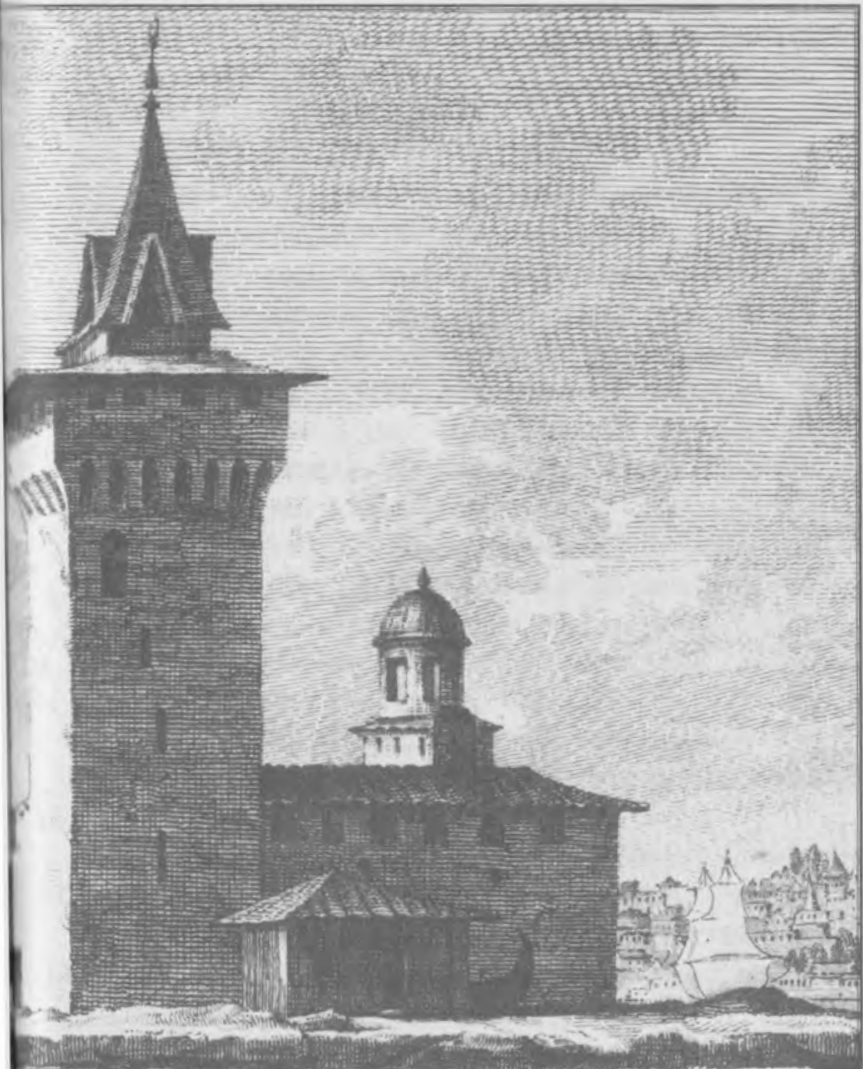
Elbette...

Belki de Kasımpaşa'dan çıkan canavar, bugün hâlâ içimizde yaşıyordur.

Sözümüz meclisten dışarı tabii(!)

Kizkulesi, Jean Babtiste Hilair, 1782 - 1822

İKİ KITA ARASINDA

ÇENGELKÖY'ÜN ZERZEVATI, KUZGUNCUK'UN HAŞARATI, BEYLERBEYİ'NİN TEŞRİFATI

1851 yılında Şirket-i Hayriye kurulunca Boğaz'ın tadı başka türlü çıkmaya başlar. Boğaz'ın her iki yakasında da hizmet veren hayırlı şirkete bağlı vapurlar, hem keyif erbaplarına hem de iş güç sahiplerine kıyı kıyı bir ulaşım ve gezinti imkânı sunmaktadırlar.

Yaklaşık yirmi iskeleye yanaşp bir seferi üç saate yakın zamanda tamamlayan Boğaz hattı gemileri halk arasında "dilenci vapuru" olarak anılacaktır. Çok kapı dolaşıp da her yere geç kalanları anlatmak için kullanılan "dilenci vapuru gibi dolaşmak" deymi de dilimize böylece yerleşir.

Eminönü'nden Beykoz'a doğru seyr-ü sefer yapan vapurların yanaştığı her semtin öykülere konu olan bir tarihi ve nevi şahsına münhasır bir ahalisi bulunmaktadır.

Beşiktaş'ta martılara simit atılır, Ortaköy'de çay söylenir, Kanlıca'da yoğurt yenir...

Şirket-i Hayriye vapurlarının uğradığı iskelelerden Kuzguncuk, Çengelköy ve Beylerbeyi seferler açısından özellikle dikkate şayandır.

Kuzguncuk eski yıllarda, Kudüs'e hacı olmaya giden Musevilerin son çıkış noktası olarak bilinir. Bu nedenle bu kutsal kente gidemeyen Yahudilerin yerleştikleri semt olarak tarihe geçmiştir. Semt, ismini vaktiyle buraya yerleşen ve çok saygın bir kişi olan Kuzgun Baba ismindeki erenden almıştır.

Çengelköy tadına doyum olmayan kiraz ve çilekleriyle meşhurdur. Ancak burayı büyük bir üne kavuşturan asıl şey tadına doyum olmayan kütür kütür hıyarıdır. Çengelköy eski Boğaziçi köylerinden biridir. Semte, 19. yüzyılın ünlü kaptan-ı deryalarından Çengeloğlu Tahir Paşa'nın yalısının isim verdiği rivayet olunur.

Semt ismiyle ilgili bir başka öyküde ise, "çenkar" den söz edilir. Fars dilinde yengeç, istakoz gibi deniz hayvanlarına bu isim verilmektedir. Bereketli deniziyle ünlü "Çenkar Köyü" zamanla Çengelköy'e dönüşür.

Boğaziçi'nin Anadolu yakasında ve Birinci Köprü'nün hemen altında yer alan Beylerbeyi ise, vakti zamanında dalgaların kıyıda iz bıraktığı küçük ve huzurlu bir köy olarak anılmaktadır. Köyün adı ve kaderi 16. yüzyılda değişir. III. Murat devrinin sert ve bağışlayıcılıktan uzak karakteri Rumeli Beylerbeyi Mehmet Paşa buraya gelip yerleşir ve deniz kenarında muhteşem bir yalı yaptırır. Küçük bir köyde koskoca bir "beylerbeyi"nin bulunması semtin bu isimle anılması için yeterli bir neden olacaktır.

Şirket-i Hayriye vapurlarından önce, Boğaziçi'nin inci gibi köylerinin pek bilinmediğini söylemek hiç de yanlış olmayacaktır. İstanbul'un günlük yaşamı içinde 94 yıl boyunca vazgeçilmez bir yere sahip olan vapurlar, bugünkü Boğaziçi'nin de gerçek mimarlarıdır.

Önceleri siyah boyalı, semaver bacalı, zarif yandan çarklarıyla denizin üzerinde arz-ı endam ederler. Sonraki yıllarda ise, daha büyük ve geniş salonlu vapurlarıyla bir gelin edasıyla süzüleceklerdir. İlk yıllarda yolcular sahile kayıklarla çıkarılmaktadır. Ancak çok geçmeden vapurların uğradığı her semte bir iskele yapılır.

Malum hikayedir; Arşimet hamamda yıkandığı sırada kafasında bir şimşek çakar. Hamam tasını suyun içine her daldırdığında, onun hacmi kadar su taşırdığını fark eder, gerisi çırılçıplak bir temaşa, çılgın bir histeridir. Arşimet, hamamdan çıkıp "Buldum!" nidalarıyla koşturur.

Osmanlı Devleti'nde ilk anonim şirket olma özelliği taşıyan Şirket-i Hayriye'nin kuruluş hikâyesi de bir hayli ilgi çekicidir. Tanzimat döneminin iki tanıtık siması Cevdet ve Fuad paşalar Bursa kaplıcalarında tatil yaparlarken, artan ulaşım talebine bağlı olarak kurulacak bir vapur işletmesinin önemi üzerinde tartışırlar. So-

nunda böyle bir kuruluşa duyulan gereksinimi dile getiren tasarımı kaleme alırlar.

Her ne hikmetse hamam zihin açıcı bir mekân olarak dikkat çeker. Ve yine ne hikmetse hamamın deniz taşıtlarının icadı ve imarı ile ilgili ilham verici bir tarafı bulunur.

Allahtan Cevat ve Fuat paşalar Arşimet gibi çırlıçıplak bir şekilde, kendilerini hamamdan dışarı atmazlar.

Hamamda hazırladıkları Şirket-i Hayriye taslağının “paşa paşa” onayını alırlar. İstanbul’a dönüşlerinde bu evrakı derleyip toplayıp resmi makamlara sunacaklardır. Konu, Meclis-i Mahsus-ı Vükela’da müzakere edilir. Yayınlanan mazbata ve dönemin padişahı Abdülmecit’in onayının ardından da Şirket-i Hayriye’nin yasal kuruluşu tamamlanır.

Şirket kurulur kurulmaz İngiltere’ye altı adet vapur sipariş edilir. Rumeli, Tarabya, Göksu, Beylerbeyi, Tophane ve Beşiktaş ismi verilen deniz araçları, İstanbulluların göz bebeği olarak hizmet vermeye başlarlar.

Semtlerin özellikleri de bu vapur yolculuklarıyla pekişecektir.

Ekâbirin oturduğu bir yer olarak dikkat çeken Beylerbeyi, ahalisinin çelebiliği ve nezaketi ile ün yapmıştır. Beylerbeyi’nde büyük bir teşrifat merakı vardır. Bu durum semtin iskelesinde de aynı şekilde sürer. Vapura binen yolcular sırayı birbirlerine bırakmakta, “Aman efendim, önden siz buyurun”, “Lütfen, rica ederim” gibi tumturaklı cümlelerle haddinden fazla zaman harcanmasına neden olmaktadır.

Kuzguncuk’taki durum ise bunun tam tersidir. Birbirlerini ite kaka gemiye binmeye çalışanlar bir türlü yerlerine yerleşemedikleri için yine bir gecikme meydana gelir.

Gemi Çengelköy’e yanaştığında ise, içeride bulunan yolcular taze hıyar almak için birbirleriyle yarışır. Vapur ardı ardına düdükle çalsa da bu, yolcuların umurunda olmayacaktır. Çengelköy’de halat almak bir meseledir.

Bu nedenle Şirket-i Hayriye'ye bağlı çalışan tüm kaptanlar bu üç iskeleden de yaka silkmektedir.

İşletmenin efsane müdürü Hüseyin Haki Bey, Boğaziçi'nde işleyen bir vapurun kaptanına sık sık tekrarlanan gecikmelerin nedenini sorar.

Ömer Kaptan, meseleyi külliye açıklayan sözlü bir beyanda bulunacaktır:

“Muhterem Müdür Beyefendi, Çengelköy'ün zerzevatı, Kuzguncuk'un haşaratı, Beylerbeyi'nin teşrifatı bir türlü bitmiyor ki vaktinde gelebilelim!”

İstanbul Boğaz, Boğaz vapur demektir...

Ve güvertede çay içmek ve küpeşteye yaslanıp martılara simit atmak evvel zamandan kalma bir İstanbul geleneğidir. İskele alınır; vapur martıya, bulut denize karışır...

Kız gibi bir kule

DENİZE ÖYKÜ DÜŞER

Âdettendir; fotoğraf sanatına merak saranlar objektifi ilk olarak Kızkulesi'ne çevirirler. Kule, resimlerde, fotoğraflarda, hayatımızda, hüznünlü bir gelin gibi yer alır. İstanbul, Kızkulesi'ni inci bir gerdanlık gibi boynunda taşımaktadır.

Salacak açıklarındaki doğal adacık, milattan önceye ait yıllarda bile bugün kulenin olduğu yere binalar yapılmasına olanak vermiştir. Kıydan kayık ve sallarla taşınan malzemeye her dönem stratejik öneme sahip yapılar inşa edilmiştir. Milattan önce 450-404 yılları arasında yaşayan yenilmez General Alkibiyades, bu kayalık üzerinde bir bina yaptırır. Komutanın amacı, Boğaz'dan geçen gemilerden vergi almaktır. İstanbul'daki ilk gümrüğün bugün Kızkulesi'nin bulunduğu yerde olması gerçekten de şaşırtıcıdır.

Ancak kule bugünkü şöhretini tam olarak Bizans dönemi-ne borçludur. 12. yüzyılda İmparator, I. Manuel Komnenos'un

Boğaz'ın Marmara'ya bakan tarafına iki savunma kulesi yaptırdığı Bizanslı tarihçiler tarafından kaydedilmiştir. Biri, Kızkulesi'nin bulunduğu yerde, diğeri de Sarayburnu kıyılarında olan bu kulelerin arasına İstanbul'a yönelik saldırıları önlemek ve ticari gemilerden vergi almak amacıyla zincir çekilir. Fatih bu nedenle gemileri karadan yüzdürecektir.

Latin İstilasası döneminde büyük hasar gören kule, İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet tarafından kuşatılması sırasında Venedik'e ait bir deniz birliği tarafından üs olarak kullanılır. Fetih'ten hemen sonra kulenin bulunduğu yere, kenti korumak amacıyla toprak yerleştirilir. Kule böylece gün boyunca düşman gemilerinin gözleendiği bir kaleye dönüştürülmüştür.

Tursun Bey, II. Mehmet'in emriyle tamamlanan bu dönüşümünden şöyle söz etmektedir:

"İstanbul limanı ağzına mukabil, Anadolu yakasında, deniz içinde döküntü taş arasında bir muhkem kal'a yaptırdı ve toprak vaz eyledi ki, atıldıkça liman içinde gemi durdurmaz."

10. Eylül 1509'da İstanbul büyük bir gürültüyle sarsılır. 7.4 büyüklüğündeki deprem, şehri derinden sarsmıştır. Zemin yarılmış, yerden kum ve su fışkırmıştır. Dev dalgalar kıyılara tokat gibi çarpar. Felaket, "Kıyame-i Suğra", yani "Küçük Kıyamet" olarak adlandırılır. İstanbul'da 1070 ev, 109 cami, 49 kule yıkılmış, surlar ve şehrin giriş kapıları ağır hasara uğramıştır. Depremin etkileri Pera'da kendini ele verir. Neredeyse yıkılmayan ev kalmamıştır. O günlerde 160 bin kişinin barındığı İstanbul'da 15 bin kişinin ölümü felaketin büyüklüğünü göstermektedir. Küçük Kıyamet'te Galata Kulesi, Fatih Cami, Ayasofya gibi pek çok tarihi eser hasar görür. Dönemin padişahı II. Bayezid, saraya çadır kurdurur. Sarsıntıların 10 gün aralıksız sürmesi nedeniyle, çadırını söktüren padişah soluğu Edirne'deki "sağlam saray"da alır. Ancak artçıların sürmesi sultana burada da huzur vermez. Bayezid bu nedenle kısa sürede mimarlarına tahtadan bir saray yapılması emrini verecektir. Felaketin ardından halk da terk-i diyar eder.

Elbette Küçük kıyametten Kızkulesi de payına düşeni alır.

Neredeyse tamamen yıkılan yapı, Yavuz Sultan Selim döneminde yeni baştan onarılır. Bu tarihten itibaren de kule olarak değil "deniz feneri" olarak görev yapmaya başlar. Fırtınalı günlerde küçük tekneler buraya sığınmaktadır. 1719 yılında kulenin başına yeni bir felaket gelir; depremten kaçan kule yangına tutulmuştur. Küçük kıyametten sonra ahşaptan yapılan kule, fenerdeki yağ kandilinin, rüzgârın etkisiyle etrafı tutuşturması nedeniyle tamamen kül olur.

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa bu nedenle kuleyi bir kez daha taştan yaptıracaktır. Üstüne çatısı sütunlarla oturtulan camlı bir köşk ilave edilir.

Kızkulesi'nin, en büyük onarımı II. Mahmut döneminde gerçekleştirilir ve tadilat Hattat Rakım'ın mekânın duvarına asılan kitabeyle belgelenir. Bugünkü şeklini bu dönemde alan Kızkulesi'ne, 1943 yılında ise, beton dökülür.

Tarihi mekân, bir sürgün yeri olarak da kullanılmıştır. I. Mahmut, Kızlar Ağası Beşir Ağa'nın densizliklerinden sıkılınca onu Kızkulesi'ne gönderir. Ağanın başı bostancıbaşı tarafından Kızkulesi'nde kesilmiş ve Topkapı'daki ibret taşında sergilenmiştir.

1755 yılında Sultan III. Osman sadrazamı Hekimoğlu Ali Paşa'yla ters düşer. Sadrazamına "Ben istersem, seni azleder bir hamalı sadrazam yaparım" der. Ali Paşa'nın cevabı divanda bulunanları şaşırttığı gibi sultanı da hiddetten adeta çıldırtmıştır:

"Hünkârım yaparsınız ama ona 'Hamal Paşa' bana ise 'Hekimoğlu Ali Paşa' derler!"

Bu cevap karşısında sadrazama sürgün yolları görünür. Salacak sahilinden kalkan kayık, Hekimoğlu'nu Kızkulesi'ne götürmektedir. Ancak Sultan III. Osman'ın annesi Şehsuvar Kadın araya girip oğlunu ikna edince, sadrazam idam edilmekten kurtulur. Böylece Kızkulesi'nden alınarak, bir daha geri dönmek üzere Kıbrıs'a gönderilir.

1836 yılında İstanbul'da fareler görülür.

Kara ölüm, kentin başında uğursuz bir alıcı kuş gibi dönmektedir. Yaklaşık 30 bin kişinin ölümüne neden olan veba salgınını önlemek amacıyla karantina merkezleri kurulur. Kızkulesi'nde de bir veba hastanesi açılacaktır. Kule, 1829'daki kolera salgınında da kısa bir süre şehrin karantina merkezlerinden biri olarak kullanılır.

* * *

Kuleyi, koleradan 49 yıl sonra başka bir davetsiz misafir daha ziyaret eder.

1829 yılında Almanya'da doğan Karl Detroit, parçalanmış ailesi nedeniyle çocukluğunu Fransa'daki bir yetimhanede geçirir. Anılarından kaçmak isteyen Karl, denizci olmaya karar verir. Henüz 12 yaşındayken, Hamburg Limanı'ndan kalkan bir gemiyle yola çıkar. Ancak gemi İstanbul'a geldiğinde denize atlar, Kızkulesi'nde karaya ayak basar. Kule'nin görevlisine binbir güçlükte tekrar gemiye binmek istemediğini anlatacaktır. Karl Detroit Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu arasında kısa süren bir krize neden olsa da İstanbul'da kalmayı başarır. Kısa bir süre sonra Hariciye Nazırı Sadrazam Ali Paşa'nın sevgisini kazanır. Onun himayesine girdikten sonra adı "Mehmet Ali" olarak değiştirilir ve Harbiye'ye kaydı yaptırılır. Mehmet Ali büyümüş, genç bir subay olarak Kırım, Bosna ve Karadağ savaşlarına katılmıştır. Böylece II. Abdülhamit döneminde "paşa" unvanıyla taçlandırılır. Mehmet Ali Paşa 1878 yılında imzalanan Berlin Antlaşması'nda Osmanlı İmparatorluğu'nu temsil eden üç kişiden biridir. Mehmet Ali Paşa, devletin üst düzey görevlilerinden biri olmanın yanı sıra iyi bir edebiyatçıdır da.

Şiir yazmaktan büyük keyif alan paşa, bunları Almanca, Fransızca, Yunanca, Farsça dillerinde defterine çekmektedir. Mehmet Ali Paşa'nın dört kızı olur. Kızlarından biri de yıllar sonra anne olacak ve çocuğuna Celile ismini verecektir. Celile Hanım, Nazım Hikmet'in annesidir.

Yani, yıllar önce İstanbul'da gemiden atlayıp Kızkulesi'ne çıkan Karl Detroit, Nazım'ın dedesidir. Detroit'in sığınmacı olmasına izin veren topraklar yıllar sonra onun torununu üzerinde barındırmayacaktır.

2002, UNESCO tarafından, şairin doğumunun yüzüncü yılı nedeniyle "Nazım Hikmet Yılı" olarak ilan edilir. Ancak ülkemizde onun yurttaşlığa yeniden iadesi konusu üzerinde yeterince durulmaz.

Nazım, Varna önünden kalkan bir vapurla İstanbul'u ve Kızkulesi'ni selamlayacaktır:

*"Yürek değil be, çarıkmiş bu, manda gönünden,
teper ha babam teper
paralanmaz
teper taşlı yolları.
Bir vapur geçer Varna önünden,
uy Karadeniz'in gümüş telleri,
bir vapur geçer Boğaz'a doğru.
Nazım usulcacık okşar vapuru,
yanar elleri..."*

* * *

Evliya Çelebi Kızkulesi'ni şöyle tanımlamaktadır:

"Deniz içinde karadan bir ok atımı uzak, dört köşe, sanatkârane yapılmış bir yüksek kuledir. Yüksekliği tam seksen arşundur. Sathı mesahası iki yüz adımdır. İki tarafına bakan yerde kapısı vardır."

Pek çok kişi tarafından bilinen efsaneye göre Afrodit'in rahi-belerinden biri olan Hero, yıllar boyunca burada kalır. Ruhu dalgaların sesiyle kutsanmıştır.

Hero, kulede kaldığı süre boyunca daha da güzelleşir. Bir gün Afrodit, tapınağında yapılacak bir tören için kuleden ayrılır. Böylece yakışıklı Leandros'la karşılaşır. Gençler birbirlerine ilk görüşte vurulurlar. Artık Leandros her gece sulara atlayıp kuleye doğru

yüzmektedir. Bu gizli aşk her geçen gün daha da büyür. Fırtınalı bir gecede Leandros yine kuleye doğru yüzmeye başlar. Dalgalar kulenin boyunu bile aşmaktadır.

Sonra kıyamet gibi bir yağmur başlar.

Leandros geriye dönmez, kuleye doğru kulaç atmaktadır. Hero'nun ona yolunu bulması için tuttuğu meşale sönünce, genç adam boğazın soğuk sularında kaybolur. Leandros'un boğulduğunu anlayan güzeller güzeli rahibe, bir an olsun tereddüt etmeden kendini denize bırakır. İstanbul yasak ve hüznü aşklar tapınağıdır.

Burası "Leander Kulesi" olarak da anılır. Ancak kuleye renk veren tek hikaye Ovidius'un kaydettiği Leandos Efsanesi değildir.

İstanbul'un üzerinden farklı medeniyetler geçerken kule yerli yerinde durmaktadır. Bu nedenle bedeninde her döneme ait bir iz kalacaktır.

Bu izlerden birini sepetten çıkan yılan bırakır. Efsaneye göre kralın birine kötü bir fal açılır; kızı yetişkin olduğunda bir yılan tarafından sokulup öldürülecektir. Dehşete kapılan kral ne yapacağını bilmez bir biçimde denizin ortasındaki Kızkulesi'ni restore ettirir. Ardından da kızını adeta bir tutsak gibi oraya götürür. Ancak kehanet üzüm sepetindeki bir yılan kılığına girmiştir. Prensese yollanan üzümlerin içinden çıkan yılan, zehrini onun tenine boşaltır. Kral kaderden kaçılmayacağına dair hükmünü verir. Prensesine demirden bir tabut yaptırarak, onu içinde kızıyla birlikte, Ayasofya'nın giriş kapısı üzerine yerleştirir. Tabutunu üzerindeki iki delik dikkat çekicidir. Yılanın ölümden sonra da kızı rahat bırakmadığına dair hikâyeler anlatılır.

* * *

İstanbul tarih boyunca kuşatılıp düşürülmeye çalışılan bir kenttir. İlk kuşatmalardan biri Emeviler tarafından gerçekleştirilir. Battal Gazi ordusuyla birlikte Bizans'ı hem denizden hem de

karadan kuşatır. Bir süre sonra İstanbul'un Asya kıyıları önündeki kontrolü ele geçirecektir.

Aşkın ne zaman kapıyı çalacağı belli olmaz. Battal Gazi'nin de kılıcı düşmana savrulurken, gönlü aşka kaymıştır. Geçmiş zamanda "tekfur" olarak adlandırılan vali kızına vurulur. Tekfur tehlikeyi sezince, kızını ve hazinesini kuleye saklar. Ancak Battal Gazi, bir gece buraya girmeyi başarır. Kuşatma başarısızlıkla sonuçlandıği için İstanbul'da kalmak anlamını yitirmiştir. Böylece kız ve hazineyi atına vurarak uzaklaşır. Üsküdar'ı geçmiş, atını Anadolu'ya doğru dörtlüyle koşturmaya başlamıştır. "Atı Alan Üsküdar'ı geçti" demi, tekfurun içine oturan bu hikâyeden kaynaklanmaktadır.

* * *

Kızkulesi uzaklardan baktığı İstanbul'u anlatır.

1993 yılında özel bir işletme tarafından kiralanan Kızkulesi bugün hâlâ restoran olarak kullanılmaktadır. Özgün ama tarih bilincine uzak bir kültürün mucizelerinden biri çatal bıçak sesleriyle incinmektedir.

Âdettendir; fotoğraf sanatına merak saranlar objektifi ilk olarak Kızkulesi'ne çevirirler. Kule, resimlerde, fotoğraflarda, hayatımızda, hüznü bir gelin gibi yer alır.

Bedri Rahmi Eyüboğlu, kuleyi, utangaç bir bakire gibi tuvaline dökerken, şiir defterinin ruhunu da kelimelerle okşamaktadır:

"...İstanbul deyince aklıma kuleler gelir.

Ne zaman birinin resmini yapsam, öteki kıskanır.

Ama şu Kızkulesi'nin akli olsa

Galata kulesine varır.

Bir sürü çocukları olur..."

İstanbul'a yağmur düşer, kuleyi karlar örter, fırtına birkaç asırlık bir aşk gibi sokulur kulenin koinona...

İstanbul, Kızkulesi'ni inci bir gerdanlık gibi boynunda taşımaktadır.

KÖPRÜYÜ GEÇİNCE...

Ulusal ve toplumsal çıkarlardan uzak, "petrole bağımlı siyaset" mutlu azınlık yaratma projeleriyle bütünleşince, ortaya rant üzerine dikilen köprüler çıkar.

Her tarafı sularla çevrili İstanbul, deniz ulaşımının sadece yüzde dördünden faydalanırken, "üçüncü köprü", arazi spekülasyonlarının gölgesinde iki kıtayı, bir başka yerden bağlamaya hazırlanıyor.

Projeye yakın yerlerdeki imarsız arazi fiyatlarının dörde, hatta beşe katlandığını anımsatalım.

Elbette köprünün yapılmasıyla birlikte rakamlar daha da yükselecek.

Büyük bir kitle üçüncü köprünün rantını kollarken, vurulan ilk kazma darbesiyle birlikte 800 hektardan fazla bir ormanlık alanın yok olması bekleniyor.

Ne ilginçtir ki, trafik sorununa panzehir olması için yapılan köprüler, trafik sıkışıklığını daha da içinden çıkılmaz bir boyuta getiriyorlar.

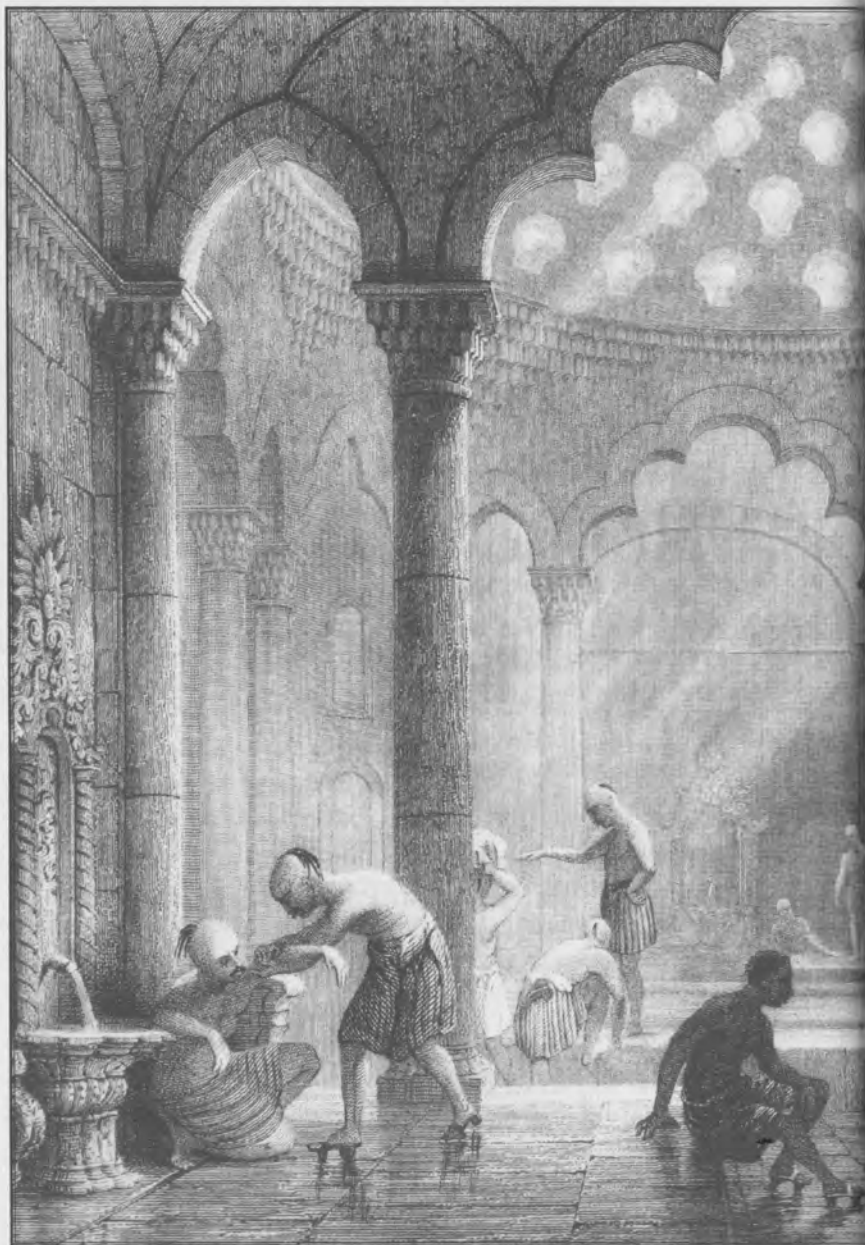
Bir yanlış olduğu muhakkak!

* * *

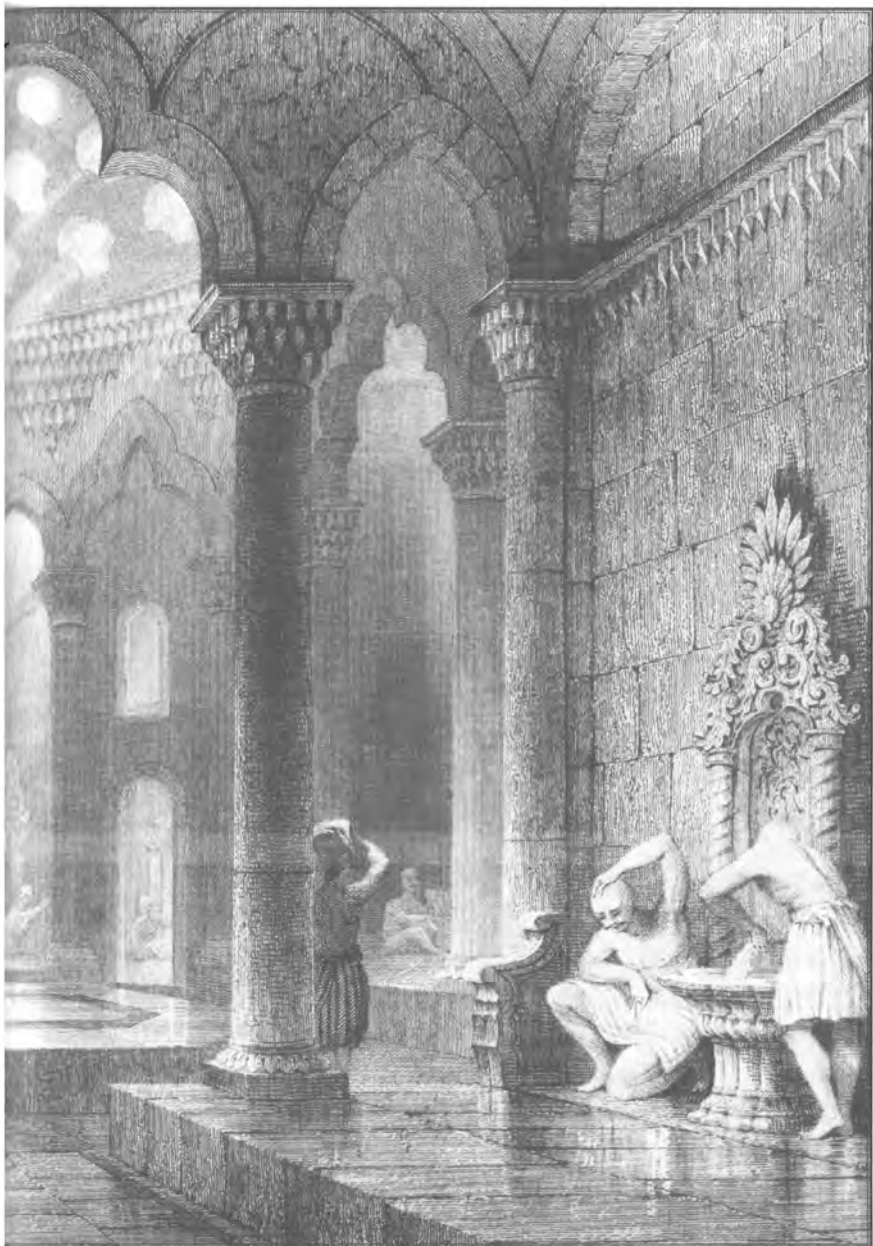
Aslında insanoğlunun denizleri geçmesinin ardında ilkçağlardan bu yana rant tutkusu yatmaktadır. Haritaları aşip yeni ve zengin yerlere ulaşmak... Belki de keşfetmek dedikleri budur!

* * *

Yüzyıllar boyunca, önce Asur, sonra da Babillerin boyunduruğu altında yaşayan Persler, ünlü kralları Keyhüsrev sayesinde özgürlüğe yelken açarlar. Üstelik iş bu kadarla da sınırlı kalmaz. Mezopotamya'nın kuzeyindeki dağlardan dünyaya başkaldırırlar. Kısa sürede Mısır'a kadar yayılan tüm yerleri ele geçirirler.

Hamam, Thomas Allom, 1839

İstila duygularıyla sivriltilmiş “ok” daima yaydan çıkmıştır. Yine böyle olur. Persler de ellerinde olanla yetinmek istemezler. Artık Yunanistan’a kadar uzanan tüm verimli toprakları almak için yanıp tutuşmaktadırlar.

Güçlenen Perslerin başına geçen tüm yeni krallar, daha büyük bir ülke istemektedirler. “Kralların Kralı Daryus” da Anadolu’ya doğru ilerler. Ancak dünyanın tümünü alsa bile, Atina’yı ele geçirmeden asla rahat etmeyeceğini ordularına duyurur. İsteği doğrultusunda büyük bir donanma hazırlanır. Ne var ki Yunanistan’ı fethetmek için yola çıkan bu donanma, henüz yolculuğun başında korkunç bir fırtınaya tutularak kayalıklara sürüklenir.

Pers Kralı öylesine hiddetlenmiştir ki bir kölesini günde üç kez kendisine “Ey imparator Atinalıları unutma!” diye uyarmak için görevlendirir.

Daryus batan donanmanın yaralarının sarıldığına kanaat getirince, damadını Atinalıların üzerine yollar. Donanma Atina’ya çok yakın bir yer olan Maraton’a erişir. Ne var ki 100 bin kişiden oluşan bu büyük ordu, Miltiades adlı cesur komutanın, sadece 10 bin askerden oluşan gücü karşısında tutunamayacaktır.

Atinalı askerler, büyük kayıplar vererek çekilen Persler karşısında zafer nidaları atmaya başladıklarında komutanları Miltiades onları uyarır:

“Hayır geri dönmüyorlar, hiçbir asker olmadığını bildikleri Yunanistan’a gidiyorlar. Orada karılarımız ve çocuklarımız var!”

Doğru bir önsevide bulunan cesur ve zeki komutan, karadan Atina’ya ulaşmanın daha uzun süreceğini bilmektedir. Çabuk düşünüp hemen karar verir. En hızlı askeri olan Pheidippides’i Atina’ya koşması için görevlendirir. Pheidippides canını dişine takarak hiç durmadan 42 kilometre koşacaktır. Sadece kadın ve çocukların bulunduğu şehre vardığında zaferi haber verdikten ve Atina’da bulunanları uyardıktan sonra yere yığılır.

Genç askerin ölümüne neden olan 42 kilometrelik bu uzun koşu, o tarihten başlayarak “Maraton” olarak anılacaktır.

Miltiades de kısa sürede askerlerini toplayıp Yunanistan'a ulaşmıştır. Persler Maraton'da bıraktıkları cesur Egelileri Atina'da bulunca, onlarla başa çıkamayacaklarını anlarlar. Böylece karaya ayak basmadan ülkelerine doğru yola çıkarlar.

Kralların kralı Daryus, bu büyük ordunun kendisine zafer şarkıları yerine hezimet getirdiğini öğrenince öfkeden kendisinden geçecektir. Ülkesinin içinde bulunduğu karışıklık ve bir anda ortaya çıkan Mısır ayaklanması nedeniyle, bir daha Yunanistan'a asker çıkarmaya fırsat bulamaz. Öldüğünde, hazinesinden büyük bir intikam ateşi çıkmıştır. Bu hazineyi oğlu Serhas devralır...

Pers İmparatoru Serhas MÖ 480 yılında babası Daryus'un Atinalılara yenilgisinin öcünü almak üzere yola çıkar. Herodot istilacı Serhas'ın ordusunun 250 bin savaşıdan oluştuğunu aktarmaktadır.

Mısır, Babil, İran ve Anadolu'da yaşayan insanlardan oluşan bu ordu uzun bir yürüyüşün ardından İstanbul'a gelir. Serhas İstanbul Boğazı'nı aşmak için çılgın bir plan yapacaktır. Gemilerin yan yana getirilmesiyle büyük bir köprü yapılır.

Dünyanın ilk asma köprüsünün, bundan yaklaşık 2500 yıl önce gemiler yan yana getirilerek, Boğaz'da kurulmuş olması gerçekten de ilgi çekicidir!

Ne var ki Büyük Pers ordusu köprüyü aşarken birdenbire deniz kabarır. Bu olasılığı hesaba katmayan Pers imparatoru öfkeden deliye dönecektir. Kırbacıyla dalgaları dövmeye başlar ancak deniz durulmak yerine daha da coşacaktır. Tarihte ilk kurulan asma köprü dalgalara çok fazla dayanamaz. Ordunun ancak bir bölümü karşıya geçmeyi başaracaktır. Yolculuk zorlu da olsa sonunda Yunanistan'a ulaşılır.

Serhas, karşısında beklediği büyük Yunan gücünü bulamayınca şaşırır. Onu, üç yüzü Spartalılardan oluşan bin kişilik bir ordu karşılamıştır.

İki ordu Termofil adlı sarp geçitte buluşurlar...

Mağrur Pers komutanının görevlendirdiği elçinin sesi vadiyi çınlatacaktır:

“Silahlarınızı teslim edin, bizim güneşi karartacak kadar okumuz var!”

Onu boyun eğmez Sparta Kralı Leonidas yanıtlayacaktır:

“Daha iyi ya biz de gölgede savaşıyoruz!”

Yunanistan’ı koruyan savaşçılar Termofil Geçidi’ni canla başla tutunca, Serhas bocalar:

“Cesur bir kral ve komutansın Leonidas, ayaklarıma kapan bütün Yunanistan senin olsun!”

Spartalıların komutanı onu cevaplar:

“Üzerimde taşıdığım ağırlıklar yere kapanmamı engelliyor!”

Ege’de her yıl tekrarlanan geleneksel festival nedeniyle, Sparta’nın üst düzey yargıçlarından oluşan kurul, büyük ordunun ülkeyi savunmak için yola çıkmasına izin vermemiştir.

İşte Sparta ordusunun sadece 300 kişiden oluşmasının sırrı da buradadır.

Gözü pek komutan ve cesur askerleri beş gün içinde sona ereceğini bildikleri festivalin ardından da bekledikleri yardımı alamazlar. Açıkçası büyük kral, Perslerden önce ülkesindeki ihtiras, kin ve kıskançlıkla örülmüş oyunlara yenilmiştir. Vadide ordusuyla birlikte yalnız kalıp kaderine razı olur. Üstelik bir vatandaşı tarafından büyük bir ihanete uğramıştır. Malisli Efiates, Termofil Geçidi’nin arkasına ulaşan patikayı Perslere gösterir.

Artık her şey bitmiştir. Spartalılarla savaşan müttefik askerler de onlardan ayrılırlar.

Geçitteki anıt savaşın kaderini özetlemektedir:

“Ey yolcu, buradan geçiyorsun. Sparta’ya gidersen oradaki lere şu haberi ver: Hepimiz burada yatıyoruz. Yasamıza sonuna kadar bağlı kaldık ve savaşarak öldük!”

Spartalılar gerçek birer kahraman gibi savaşıp öldüğünde Yunan uygarlığı silkinip kendine gelecektir. Perslerin istilasına, kısa

zamanda Ege toprakları üzerinde yaşayan tüm halkların oluşturduğu ordularla karşı konulmaya çalışılır.

Sonuç olarak, kader cesaretle birleşmiş, yaşanan ihanetlere rağmen Persler geri püskürtülmüştür.

Dava kapanır!

* * *

Tarihi kaynaklar yanlış değilse, Asya ve Avrupa'yı birleştiren ikinci bir köprü kurmak için 2453 yıl daha beklemek gerekmiştir. Çünkü iki kıtayı birbirine bağlayan köprü 1973 yılında Fahri Korutürk tarafından açılmıştır.

"Boğaziçi Köprüsü Projesi Yasa Tasarısı" 1957 yılında meclisten geçse de, yapımına 1970 yılında başlanır. İngiliz taahhüt firması anlaşmaya varılan 303 milyon Türk Lirası karşılığında köprünün Beylerbeyi'ndeki ayağını dikmek üzere 21 pare top atışı refakatinde temele kazmayı vuracaktır. 34 ayda bitirilmesi planlanan köprünün açılışı on ay gecikir. Üstelik maliyeti de 220 milyon daha artmıştır.

Neyse ki anlamlı bir günde açılışı yapılır. Kurdelesini, cumhuriyetin 50. yıldönümünden bir gün sonra, 30 Ekim 1973'te dönemin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından kesilir.

Köprünün açılışı yayaların katılımıyla gerçekleşir. Açılışa katılanlar farkında olmasalar da Daryus'un ordularından sonra, ilk defa iki kıta arasını yürüyerek geçmişlerdir.

Köprü insan kalabalığı nedeniyle beşik gibi sallanmaya başlar. Büyük bir izdiham yaşanır. Ne yazık ki bir kişi izdiham nedeniyle fenalaşır ve hayatını kaybeder. Bu, köprü üzerinde yaşanan ilk ölümdür.

Köprüdeki ilk kaza da, araç trafiğine açıldığı ilk gün gerçekleşir. Bir araç Ortaköy ayağındaki yayaya çarpar.

Köprü uzun süre yaya trafiğine açık kalmış ve üzerinden yürüyerek geçenlerden "1 Lira" ücret alınmıştır.

Ne var ki yürüyenlerden bazıları iki tarafa da geçmek istemeyip denize atlayacaklardır. Köprü artan intiharlar nedeniyle, 1975 yılında yaya trafiğine kapatılır.

Boğaziçi Köprüsü'nden ilk kez 1974 yılında Ali ve Esmâ Cennet isimli çift atlayacaktır. Onlar köprü'nün tam ortasında durup kendilerini başka bir âleme bıraktıklarında, oradan geçmekte olanlar bir süreliğine de olsa zamanın durduğu hissine kapılmışlardır.

Köprü yaya trafiğine kapatılsa da intiharlar artarak devam eder. Ekonomik krizi, karısı ya da sevgilisiyle ayrılığı bahane eden köprü'nün başına geçecektir. Kendilerini 64 metre yükseklikten Boğaz'ın serin sularına bırakanların ancak çok az bir kısmı hayatta kalmayı başarmıştır.

İlginçtir ki kış aylarında kendilerini köprüden aşağı bırakıp sağ olarak kurtulanların sayısı daha fazladır. Bunun nedeni mont, kaban, ceket ya da pardösü gibi giysilerin paraşüt etkisi yapmasıyla açıklanmaktadır. Yazın buradan atlayan ve kurtulan sadece iki kişi bilinmektedir.

Bunlardan biri olan M. D. ölümle dansını şu sözlerle anlatmaktadır:

“Köprüden atlarsam ölmeyeceğimi düşünürdüm. Çok sıkıntıdaydım. Bir yaz günü annemle vedalaşıp taksiye bindim. Üzerimde şort ve gömlek ayağымda ise terlik vardı. Taksinin yavaşlamasını fırsat bilip aşağı indim. Ardından da koşarak korkulukları aştım. Köprü 64 metreymiş. Uzun süre havada kalırım diye düşünüyordum. Ama çok kısa sürdü. Yani Boğaz manzaralı intiharın tadını çıkaramadım. Gözümü hastanede açtım. Dediğim oldu aslında; köprüden atlarsam ölmem diye düşünüyordum, atladım ve ölmedim!”

Boğaz Köprüsü, hayattan kopuk, tüyler ürpertici denemelere karışı hayatla bağını da en iyi şekilde korumaktadır. Avrasya Maratonu, dünyanın iki kıtası arasında yapılan tek koşu olma özelliğini taşır.

İlk kez köprü üzerinde maraton koşulması fikri, 1973 yılında Tercüman Gazetesi tarafından ortaya atılır. 1979 yılına kadar sadece bir düşünce olarak kalan proje, o tarihte hayata geçirilir.

Projeye en büyük destek Alman sporculardan gelmiştir. Dünyanın çeşitli yerlerini dolaşan ve gittikleri her ülkede maraton koşan bu sporcular, İstanbul'a vardıklarında Boğaz Köprüsü'nü de koşarak geçmek isterler. Uzun görüşmelerin ardından pürüzler ortadan kaldırılır ve kısa sürede hazırlıklar tamamlanır. İlk kez o yıl düzenlenen organizasyona, Türkiye'nin ünlü atletlerinin yanı sıra tüm İstanbullular da davet edilir. İşte o yıldan bu yana, aksaklıklara rağmen Avrasya Maratonu güle oynaya köprüden geçerek tamamlanmaktadır.

Ulusal ve toplumsal çıkarlardan uzak, "petrole bağımlı siyaset" mutlu azınlık yaratma projeleriyle bütünleşince, ortaya rant üzerine dikilen köprüler çıkar.

Pers imparatoru Serhas'ın yaşadığı dönemde Boğaz'ı geçmenin yeterince orijinal bir fikir olduğu ortadadır. Ancak üç tarafı denizlerle çevrili bir kentte, günümüzde de köprü üstüne köprü dikmek, demode bir siyaset ve şehircilik anlayışından öte bir anlam ifade etmez.

Üstelik her açılan köprüyle birlikte, trafik sıkışıklığının daha da artması trajikomik bir şehir klasiği olarak askıda kalacaktır.

Kâğıttan bir uçak üzerine yazdığımız notları köprüden uçururken hatırlatalım:

Tarihteki ilik uzun mesafe, Leonidas'ın cesur askeri tarafından koşulmuş ve adı "Maraton" olarak anılmıştır.

Boğaz'a ilk köprü Persler tarafından yaklaşık 2500 yıl önce kurulur.

Avrasya Maratonu her yıl bahar aylarında Boğaz Köprüsü üzerinden geçerek tamamlanmaktadır...

BAĞIMSIZLIK ATEŞİ

15 Kasım 1979 sabahı neredeyse tüm İstanbullular, saatlerini aynı zamana kurmuş gibi uyanırlar.

Şehir, tehlike anlamına gelen "beş kesik" vapur düdüğünü duymasa da bir süre sonra meydana gelen büyük patlamayla sarsılacaktır. Patlamanın şiddetiyle Boğaz'a yakın pek çok evin camı gürültüyle kırılır. Yer gök kızıla boyanmıştır...

Beşi yirmi gece yataklarından fırlayan İstanbullular sahile koştuklarında denizde bir alev topuna tanık olacaklardır. İlk anda herkes patlamanın bir terör eylemi olduğunu düşünür. Ancak çok geçmeden ham petrol yüklü 150 bin grostonluk Rumen tankeri "Independenta" ile Yunan "Evriari" kosterinin çarpıştığı anlaşılacaktır. Alevler gökyüzüne ulaşırken, yangın da giderek etki alanını artıracaktır.

Jandarmalar ve polisler daha önce hiç karşılaşmadıkları olayı izlemeye gelen insanları sahilden uzaklaştırmaya çalışsalar da başarılı olamayacaktır. Harem'in gümrük sahasından Moda burnuna ve Kalamış koyuna kadar uzanan bütün sahil şeridi insan kalabalığından görünmez olmuştur.

Bütün gazeteler yıldırım baskıya geçerler. Haber merkezlerinin telefonları olayın vahametini öğrenmek isteyenler tarafından kilitlenir.

Independenta, 27 gün boyunca hiç durmadan yanar. Gemi den aylar boyunca siyah duman çıkıp gökyüzüne yayılır. Sahile vuran kalın petrol tabakasına bulanmış karabatak ve martılar günlerce gazetelerin sayfalarında "mağdur başrol oyuncularını" olarak yer bulacaklardır.

Olay haftalar boyunca manşetleri, kahve köşelerini ve dost sohbetlerini işgal eder.

Gemi söğütulduktan hemen sonra hurdacılar sahneye çıkarlar. Teknelerle gelip parçaları sökmeye başlarlar. Hiç şüphesiz

İstanbul'daki bu büyük patlama hurdacılarla birlikte camcılar da ihya etmiştir.

İstanbul'da camın karaborsaya düştüğü başka bir dönem ol-
mamıştır. Sigorta şirketleriyle zarara uğrayanlar arasında büyük
problemler de yaşanır. Bu arada mesleğe yeni başlayan itfaiye er-
leri de enkaz başında talime çıkarlar.

Haydarpaşa Garı'nın dış tarafı da patlamadan zarar görmüş-
tür.

Independenta'dan geriye kalanlar Tuzla Tersanesi'ne çekilse
de geminin bir bölümü Boğaz sularını hüznü bir fotoğraf gibi
süsleyecektir.

* * *

28 Nisan 1960 sabahı İstanbul Üniversitesi bahçesinde bir öğ-
renci mitingi düzenlenir. Gencecik insanların, tam bağımsızlık, öz-
gürlük ve eşit bir yaşam isteği gibi onurlu idealleri üzerine kurşun
sıkıp, üstüne üstlük onlarla "Memleketi düzeltereklermiş" diye
alay etmek gelenektir.

Âdet yerini bulur! Mitinge polis müdahale edecek ve kalaba-
lık Beyazıt Meydanı'na itilecektir. Bu sırada akıl almaz bir gelişme
yaşanır. Polis yok yere öğrencilerin üzerine ateş açmıştır.

Beyazıt Meydanı'ndan dağılan barut, gencecik bir öğrenciyi
ölüm kadar çıplak bırakacaktır. Orman Fakültesi öğrencisi 20 ya-
şındaki Turan Emeksiz, kanlar içerisinde yerde yatmaktadır.

O dönemde "çetin" bir gazeteci olan Çetin Altan, ertesi gün
Akşam Gazetesi'nde dünya tarihindeki en kısa makaleyi yazacak-
tır: "Bugün canım yazı yazmak istemiyor!"

Turan Emeksiz ismi, üniversitedeki bir derslikle birlikte, do-
ğum yeri olan Malatya'daki bir caddeye verilir.

Yıllar sonra bir şehir hatları gemisinin ön tarafında da henüz
genç yaşta ölümle tanıştırılmak zorunda kalan üniversite öğrenci-
sinin adı okunacaktır: Turan Emeksiz.

Kadıköy Eminönü arasında hizmet veren Turan Emeksiz vapuruyla, Boğaz sularını hüzünlü bir fotoğraf gibi süsleyen Independenta'dan geriye kalanlar, birbirlerini her gördüklerinde saygıyla selamlarlar.

Turan Emeksiz bir sonbahar günü üniversite bahçesinde vurulmuştur.

1979 yılında İstanbul sularını alev rengine boyayan "Independenta", Türkçe'de "Bağımsızlık ateşi" anlamına gelmektedir.

Bağımsızlık ateşinin enkazından arta kalanlar ancak 1986 yılında tamamen kaldırılır.

Turan Emeksiz vapuru uzunca bir süre Boğaz sularında hizmet verdikten sonra Mudanya'ya çekilir.

Bugün 20 odalı bir otel-restoran olarak "Güzelyalı Vapuru" adıyla hizmet vermektedir.

Hayırsız bir ada

KÖPEKLERE NE OLDU?

Doğunun kendine özgü kent yapısı içinde insanlar kadar kedi ve köpeklere de yer vardır.

17 Ağustos 1999 depreminde sokak hayvanlarının içgüdüleriyle hareket edip harap olan yerleri terk etmeleri kentin hayalet görünümüne tuz biber eker.

Sokakların kedi ve köpeklerden yana boş oluşları, durumu fark edenleri hayrete düşürmüştür.

Doğuda, "Geceleri köpek havlamayan şehir, ölü bir şehirdir" demeleri boşuna değildir.

Bizans sokak kedileriyle ünlüdür.

İlginçtir ki fetihle birlikte şehre köpekler akın etmiştir. Bu nedenle köpekler, uzun yıllar boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nda uğur sayılmışlardır.

Özellikle İstanbul 16. yüzyıldan itibaren büyük bir köpek nüfusuna sahip olmuştur. Halkın, sokakları parselleyen köpeklere kedi

ve kuşlar kadar sahip çıkmaları dikkate değer bir noktadır. Her semtte sürüler halinde gezen hayvanlar, seyyar satıcılardan alınan sakatatlarla beslenmektedirler. Bu hayvanlara verilmek üzere bazı fırınlarda çöreği andıran ikinci sınıf ekmeklerin çıktığı da bilinir.

Şehir gece karanlığına gömüldüğünde, ulumalar ve havlamalar duyulur. Kentin surları köpekler tarafından arşınlanmaktadır...

Eski İstanbul'da gece sokağa çıkanlara yanlarına mutlak surette bir değnek almaları önerilmektedir.

Zaman geçtikçe kentin "öteki" nüfusunda bir azalma görülecektir. Elbette bu normal bir gelişme değildir. Sokak ortasında kılları bile kıpırdamadan uyuyan köpeklerin keyifleri ilk tramvay seferlerinin başlamasıyla kaçmıştır.

Caddeyi kateden tramvay önünde, eli sopalı adamlar yürümekte köpekleri kovalayarak yolu açmaktadırlar.

Osmanlı'nın yatağa düştüğü döneme rastlayan altı boş Batılılaşma hareketi, refah seviyesi yüksek Batılı bir toplum ve yaşam tarzı yaratamaz. Üstelik bu hareketten köpeklerin memnun kaldığı da pek söylenemez.

* * *

Berrak İstanbul günlerinde, denizin ortasında bir ada göz kırpar. Üzerinde hiçbir bitki olmayan küçük bir arazidir burası. Kimileri "Sivri Ada" derler. Ancak pek çok kişi adanın "hayırsız" olduğu konusunda hemfikirdir.

Peki Hayırsızada'nın bu kötü ünü nereden gelir?

Güneyinde küçük bir limanı ve tatlı su kuyusu olan ada, Antik çağda inzivaya çekilmek isteyen keşişler tarafından kullanılmıştır. Bizans İmparatorluğu'nda ise, sürgün yeri olarak değerlendirilmiştir. Aslında Hayırsızada bir sürgün yerinden çok etrafı denizlerle çevrili bir ölüm çıkmazıdır. Ancak denizciliğin gelişip teknelerin çoğalması ve cesaretli yüzücülerin ortaya çıkması burayı "bir sürgün yeri klasiği" olmaktan çıkaracaktır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda adaya bir sürgün bölgesi olarak itibar edilmez. Ne var ki bu gelenek İstanbul'a yerleşen Batılı imparatorluk temsilcilerinin köpeklerden rahatsız olmasıyla bozulmaktadır.

II. Mahmut, Batılıları rahatsız eden köpeklerden kurtulmak için parlak bir fikir geliştirir. Sandala bindirilen köpekler Hayırsızada'ya sürgüne yollanırlar. Fakat İstanbul'da halk rahatsızdır. Hoşnutsuzluk ayyuka çıkar. İşte bu nedenle Osmanlı'nın büyük belası Yeniçeri Ocağı'nı kaldırıp yerine düzenli orduyu kuran II. Mahmut geri adım atacaktır.

Astığı astık Yeniçerilere boyun eğmeyen hükümdar, köpeklerle baş edememiştir.

Hayvanlar aynı teknelerle tekrar kentin merkezine getirilirler.

Köpekler konusunda bir başka başarısız girişim de Abdülaziz'den gelir. Kentteki köpekler onun döneminde de Hayırsızada'ya gönderilir. Halkın yine tadı tuzu kaçacaktır. Köpekleri İstanbul'da çıkan büyük yangın kurtarır. Halk Abdülaziz'i kentin uğurunu kaçırmakla suçlayacak, sonuç olarak köpekler götürüldükleri gibi yine geri getirileceklerdir.

Ne var ki II. Abdülhamit bir önceki sultanlara göre daha diyetli çıkar. Sultan, kent yaşamı ve sağlığı konusunda duyarlı bir portre çizmektedir. O zamanki "uyum yasaları" çerçevesinde, it-tihatçıların da baskısıyla önüne gelen her belgeyi imzalamakta, modern dünyanın gereklerini yerine getirmeye özen göstermektedir(!)

Louis Pasteur'le mektuplaşan Abdülhamit Fransa'da kurulan Pasteur Enstitüsü'ne heyet gönderir. Ancak iş bu kadarla da sınırlı kalmayacaktır. Sultan enstitüye tam 10 bin altın bağışlar. Bu gelişmelerle birlikte İstanbul'daki sokak köpeklerinden kurtulmanın yolu bulunmuştur. Kuduz tehlikesi bahane edilir ve dönemin Şehremini Suphi Bey nezaretinde tam 80 bin köpek Hayırsızada'ya gönderilir. Elbette amaç sokakların Avrupalılara kusursuz görünmesini sağlamaktır.

Fatih Sultan Mehmet'le birlikte şehre giren köpekler, tuhaftır ki İstanbul düşerken bu kez dönmek üzere sürgüne gönderileceklerdir.

Pier Loti, İstanbul'un o günlerdeki görünümünü aktarır:

"...İstanbul'a II. Mehmet'in ordularının ardından gelen köpekler, terakkiyi ve hükümet işlerine Levantenlerin girişlerini unutmışlardı. Dört-beş asırlık sadakatten sonra ve kimseyi hiçbir zaman ısırmamış olmalarına rağmen, katliamların en iğrencine mahkûm edildiklerini gördüler. Hiçbir Türk, hilale uğursuzluk getireceği söylenen bu onur kırıcı görevi üstlenmedi. Bu yüzden serseriler, işsiz güçsüzler ve haydutlar görevlendirildi. Bunlar işlerini demir kıskaçla yapıyorlar, zavallı kurbanlarını boyunlarından, ayaklarından ya da kuyruklarından yakalıyorlar ve onları rasgele kan-revan içinde Hayırsızada'ya götürülecek olan mavnalara atıyorlardı..."

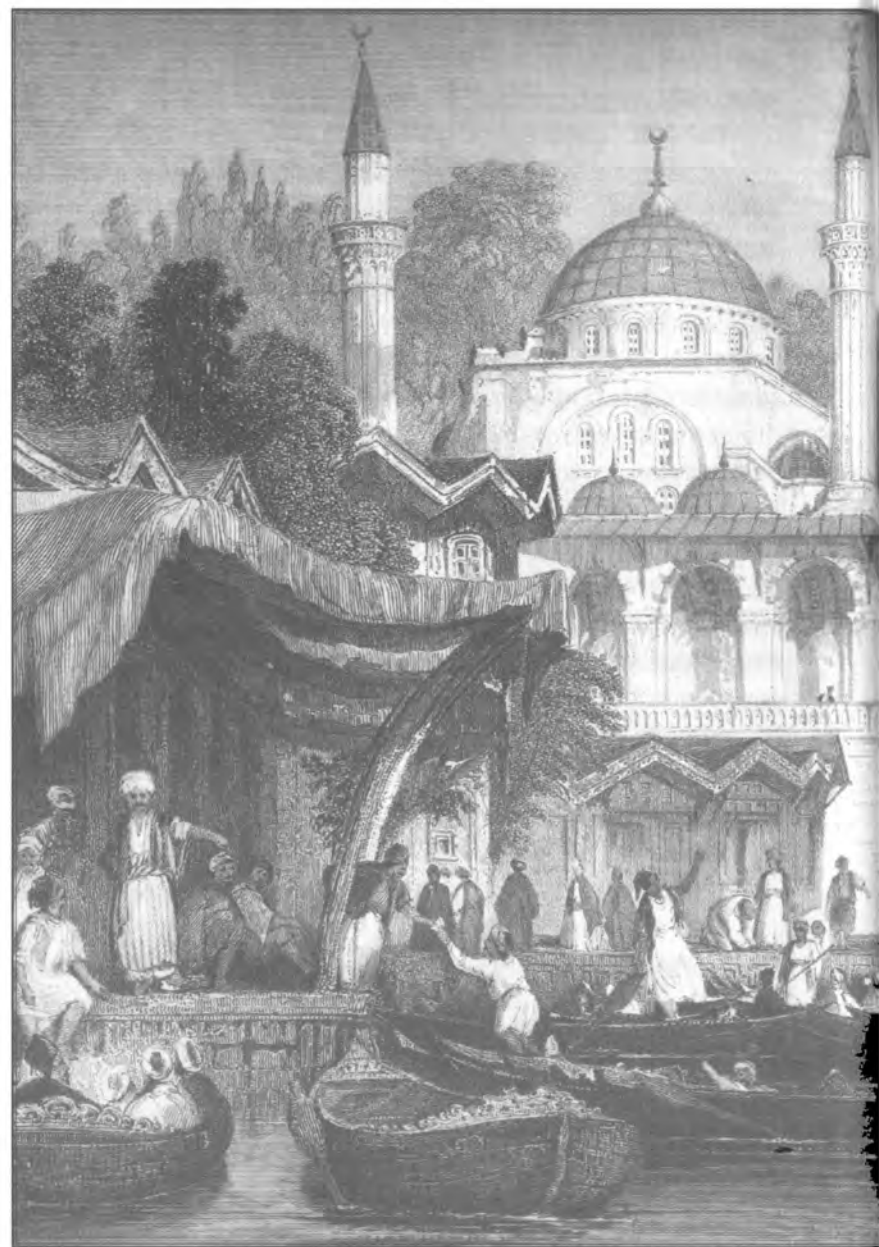
Hayırsızada'da köpekler açlık ve susuzluktan telef olurlar.

Adaya o günlerde yaklaşan teknelerde bulunanlar, gördükleri dehşet karşısında gözlerini kapamakta, duydukları leş kokusu sonucunda burunlarına bez bağlamaktadırlar. Köpekler sefil bir biçimde ölürken, şuurlarını yitirmekte ve birbirlerini parçalamaktadırlar. Çığlık ve havlamaları yeri göğü yırtmakta lodosla birlikte İstanbul'a ulaşmaktadır. Sesleri duyanların yürekleri dağlanır.

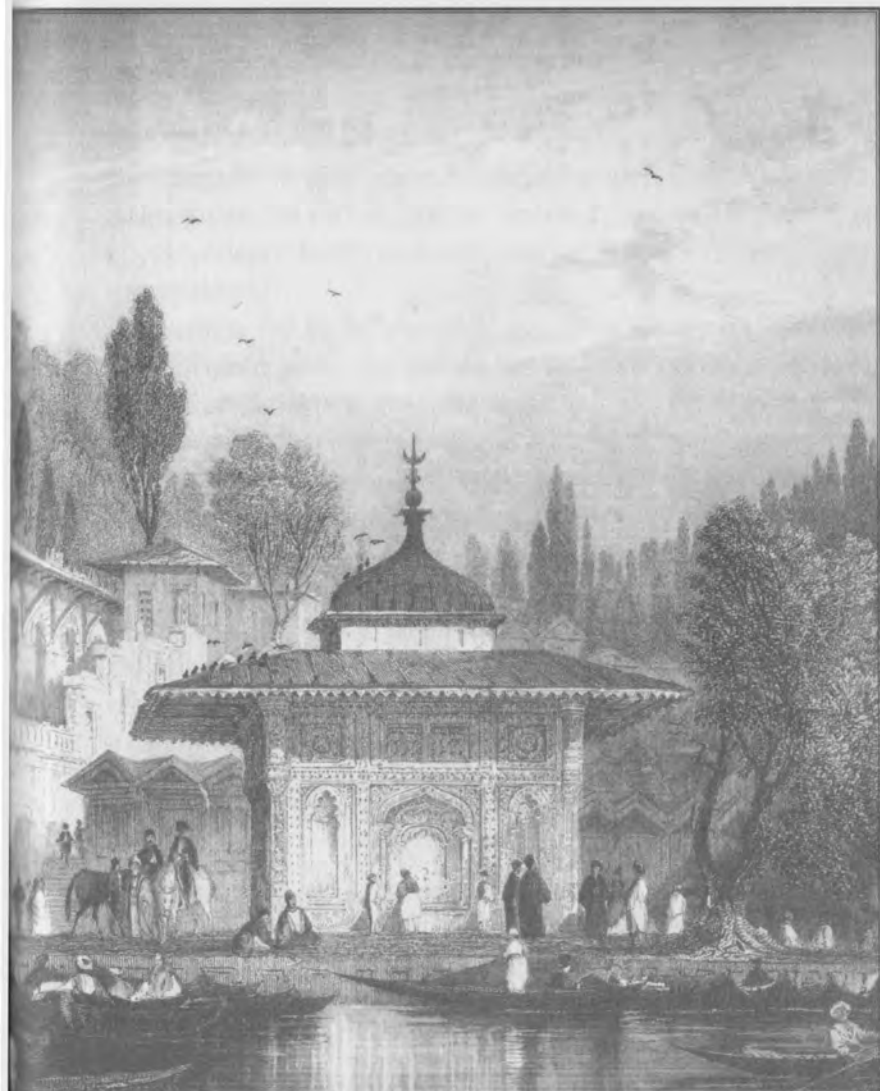
İki ay sonunda Hayırsızada'dan gelen tüm sesler kesilecektir.

* * *

Berrak bir günün ardından, güneş Hayırsızada'yı selamlayarak denize ulaşır. Kentin ara sokaklarında tek tük köpek havlamaları duyulur. İstanbul'da gece olmaktadır...

Üsküdar, Mihrimah Sultan Külliyesi, Thomas Allom, 1839

KÖRLER ÜLKESİ

Üsküdar'a gider iken aldı da bir yağmur

DONSUZ ASKERLER

Osmanlı'da dört yönetim bölgesine ayrılan İstanbul'un kadılıklarından biri de Üsküdar'dır. İstanbul'un Asya tarafındaki en büyük yerleşim birimi olan bölgenin tarihi Antik döneme kadar uzanmaktadır.

Semtin ismi bir Bizans askeri üssü olan "Skuterion" dan gelir.

Bu askeri birim, son derece sert ve kalın deriden yapılan kalkanlar kullanmakta ve bu kalkanlara "Skuteri" denilmektedir.

Osmanlı döneminde Boğaz'ın suları üzerinde "hanım iğnesi" denilen son derece zarif kayıklar raks etmektedir. Ancak bir kıyıdan diğerine geçmek için kayıkları tercih etmeyenler de çıkacaktır.

Hezarfen Ahmet Çelebi, Galata Kulesi'ne tırmanarak kendini boşluğa bırakır. Deniz üzerinden büyük bir mesafeyi katederek Üsküdar, Doğancılar'a inmeyi başarır. Saraya, "doğan" yetiştirilenlerin talim ettikleri araziye inen Hezarfen, yeryüzünde uçan ilk insan unvanını elinde bulundurur.

Ayrıca Avrupa'dan Asya'ya uçan ilk insan da "o" dur.

İstanbul'un fethi denilince, akla ilk olarak, bir kentin topyekûn alınması gelir.

Oysa Türk orduları, Malazgirt Savaşı'ndan iki yıl sonra yani 1073 yılında Boğaz'ın Anadolu yakasına ayak basıp Üsküdar'ı ele geçirerek, burayı askeri bir merkez olarak kullanmışlardır. Bu, 1453 fethinden üç yüz seksen sene öncesine dayanır. Ancak Türkler kısa bir süre sonra Kocaeli Yarımadası'na çekilmek zorunda kalırlar. Üsküdar da böylece boşaltılır.

Üsküdar Osmanlı imparatorluğunun ikinci sultanı olan Orhan Gazi tarafından fethedilmiştir.

Açıkçası burası karşı yakada surlarla çevrili eski İstanbul'dan bir asır önce imparatorluk sınırlarına dahil olmuştur.

Boğaz'ın ortasında süzölen "hanım iğneleri" İstanbul'un sümböl kokan resimlerinde ayrı bir yer bulmuşlardır.

Bu kayıklar fetihten sonra Boğaz'ın her iki yakasında da serbestçe süzölürler. Bazıları, Salacak'la Haydarpasa arasında bulunan Harem'e çıkmaktadırlar. Çünkü burada çok uzun dönem boyunca denizi, şimdi yerinde kavak yelleri esen bir saray selamlamıştır.

İmparatorluğun ilk dönemlerinde muhteşem imparatorluk evlerinden biri sayılan, ama uzun zamandır yerinde yeller esen Kavak Sarayı burada bulunmaktadır.

Osmanlı'ya son derece yetenekli sanatçıların yolu düşmüştür. Bunlardan birisi de Melling'dir. M. Melling, bir yandan III. Selim'in mimarı olarak çalışmış diğeryandan da onun kız kardeşi Hatice Sultan'a resimler yapmıştır.

Sanatçı Bosphore adlı kitabında da Kavak Sarayı'na açıkça belirttiğı bir gravürde yer vermiştir. Buna göre sarayın Selimiye Kışlası'nın arkasındaki sırtlarda olduğı görölmektedir.

Kavak Sarayı'nın harem dairesine gidecekler için de bir iskele yapılmıştır.

İskelenin yapıldığı yer ve çevresi bugün "Harem" olarak bilinmektedir.

* * *

İstanbul zenparelik, İstanbul avarelik demektir...

Abdölmecit devrinden beri söylenen bir türkü vardır. Hem sözleri hem de ezgileri, yediden yetmiş kadar hâlâ herkes tarafından bilinmektedir:

"Üsküdar'a gider iken aldı da bir yağmur
Kâtibimin setresi uzun, eteğı çamur
Kâtip uykudan uyanmış gözleri mahmur
Kâtip benim, ben kâtibin el ne karışır
Kâtibime kolalı da gömlek ne güzel yaraşır"

II. Mahmut Avrupalı'nın giydiği kıyafeti orduda görev yapan askerlere giydirmişti. Abdülmecit ondan bir kademe daha ileri giderek, memurların da Avrupalı giyim tarzına uymalarını zorunlu hale getirecekti.

Memuriyetle iştigal eden gençler cüppe ve şalvar yerine "set-re" denilen ceket ve daracık pantolonu giyerler.

Memurlara zorunlu hale getirilen bu kıyafetin ardında ince bir hesap bulunur. Kırım Savaşı nedeniyle İstanbul'a uğrayan müttefik İngiliz, Fransız, İtalyan ordularına Osmanlı'nın ulaştığı toplumsal seviye gösterilecekti!

Halk sözde tamamen "Avrupalı" olmuştur.

Genç Osmanlı memurları kılık kıyafetleri nedeniyle Avrupalılar tarafından yadırganmasalar da kendi toplumlarında alay konusu olurlar.

Pantolonla sokağa çıkmak, iç donuyla arzı endam etmek sayılır.

Kâtibim türküsü, genç bir kızın ağzından yakışıklı bir memura serenat düzmek gibi değerlendirilir. Oysa türkü, setre ve pantolonu, yani yeni kıyafet tarzını alay konusu yapan külhani takımının, değişen Osmanlı memuru konusundaki düşüncelerini yansıtmaktadır.

* * *

İstanbul'a gelen müttefiklerin İngiliz kolunda İskoçlar da bulunmaktadır. Etekleriyle İstanbul'a indiklerinde kıyamet kopar. Osmanlı halkı ilk defa etek giymiş erkeklerle karşılaşmıştır. Üstelik bu erkeklerin tümü askerdir.

İskoçlar halk arasında "donsuz askerler" olarak şöhret yaparlar.

Bu birliğe İstanbul'a doğru yola çıkmalarından önce, bir askeri marş bestelenmiştir. İskoçların kendi askeri nizamlarında gaydalarıyla çaldıkları bu marşın ezgileri "Kâtibim Türküsü"ne hayat vermiştir.

Taşlar yerli yerine oturur.

İstanbul külhanisi tarafından, iç donuyla caddeleri arşınladıkları düşünülen memurlar için yazılan kafiyelerin üzerine, donsuz askerlerin marşı oturtulur.

18. yüzyılda konsol üstü çalgılı saatler moda olur.

Bu saatleri Türkiye'ye ithal edenler İskoçlardır. Saatlerde, İskoç askerlerine doğuya gitmeden önce bestelenen savaş marşı çalmaktadır. İstanbul'dan katibim nağmeli saatlerden almayan kalmaz.

Üsküdar'da yağmur yağarken, pantolonunun paçalarına çamur bulaşan kibar memurlar dolaşmaktadır.

Zamanın "tik tak"ları İstanbul Radyosu'nda çalan "Katibim Türküsü"ne karışır. Üsküdar dalga sesidir, Salacak Kızkulesi...

Sahildeki Şemsi Paşa Camisi'nden gelen ezan sesi,
"mavi zamanlar kenti"nin karmaşasıyla berraklaşır.
İstanbul eski, İstanbul yenidir!

Zeynep Kâmil Karacaahmet'e çıkar

İNSAN ÖLDÜĞÜ YERE AİTTİR

İstanbul'da hayata bakmayı bilen aynı anda pek çok şeyi bir arada görür.

Ne ilginçtir ki, Türkiye'nin en büyük doğum hastanesinin yolu Türkiye'nin en büyük mezarlığına ulaşır.

Zeynep Kâmil Hastanesi, Doktor Burhan Üstünel Caddesi üzerinden Karacaahmet'in ana giriş kapısına uzanmaktadır.

Zeynep Kâmil, aşkın, müjdenin, ayrılığın ve ölümün iç içe yaşadığı bir semttir...

İstanbul semtlerinden birine adını veren Zeynep Kâmil Hastanesi'nin ilginç öyküsü aşkla filizlenmiştir...

Yüzyılı aşkın bir süreyle hastanede doğan kız bebeklerin göbekleri Zeynep, erkeklerinki ise, Kâmil adıyla kesilmektedir.

Hastaneye ismini Zeynep Hanım'la Kâmil Paşa'nın büyük aşkları verecektir. Kâtip Yusuf Kâmil, yeni görevi için Mısır'a gittiğinde sonsuz aşkı bulacağından habersizdir. Burada Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın kızı Zeynep'le karşılaşacak ve aralarında büyük bir aşk başlayacaktır. Paşa, "Bir kâtip parçasına kız mı verilir?" diye dertse de Zeynep, babası yerine gönlünün sesini dinleyecektir. Bu büyük aşk böylece görkemli bir düğünle mutlu sona ulaşır. Ancak henüz hikâye bitmemiştir. Kâmil Bey, kayınpederinin katkılarıyla yüksek bir mevkiye ulaşır. Elbette bu durumu çekemeyenler olmuştur. Bunların en başında da Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın torunu bulunmaktadır. Abbas Hilmi Paşa, Yusuf Kâmil Bey'in Fransız yanlısı olduğunu ileri sürmekle kalmayacak, sevgiyle büyüyen bir aileyi de yıkmayı başaracaktır.

Artık, hem Zeynep Hanım'a hem de Yusuf Kâmil Bey'e Mısır geceleri kadar gündüzleri de zindan gibi karanlık gelmektedir. Aşk acılarıyla yanıp tutuşan gençlerin halleri, görenlerin yüreklerini burkmaktadır. Devlet erkanından önemli kişiler araya girerler. Dönemin padişahı Abdülmecit ve onun ardından gelen Abdülhamit bile gençleri yeniden birleştirmek için planlar yapmaktadır. Sonunda çift Mısır'dan getirtilip yeni bir nikâh töreniyle ikinci kez dünya evine sokulacaktır. Geçen dönem içinde Yusuf Kâmil Bey, "paşa" olmayı başarmıştır. Zeynep Hanım ve Yusuf Kâmil Paşa'nın nikâhları Londra Büyükelçisi Mustafa Reşit ve Şeyhülislam Arif Hikmet Bey vekâletinde kıyılır.

Uzun ayrılık ve acıların ardından İstanbul'da yeniden bir araya gelen gençler dünya işlerinden soyutlanarak huzur içinde yaşamaya başlayacaklar ve kendilerini hayır işlerine adayacaklardır. 1862 yılında özel mülklerinde, hastalara ücretsiz hizmet vermek amacıyla Zeynep Kâmil Hastanesi'ni kurarlar. Zeynep Hanım ve Kâmil Paşa, bugün Kadın ve Çocuk Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi adıyla hizmetini sürdürmekte olan İstanbul'daki ilk özel hayır kurumunun bahçesinde bulunan türbede yan yana yatmaktadırlar.

İstanbul, aşkın, müjdenin, ayrılığın ve ölümün iç içe yaşadığı bir kenttir...

Ne ilginçtir ki, Türkiye'nin en büyük doğum hastanesinin yolu Türkiye'nin en büyük mezarlığına ulaşır.

* * *

İstanbul, kültürel, siyasi ve jeopolitik önemi nedeniyle, büyük ilgi görmüş hatta dünyanın merkezi sayılmıştır. Bu özelliklerin toplamı onu her dönem kalabalık bir şehir yapacaktır. İki kıtayı birbirine bağlayan İstanbul, dünyada 19. yüzyılın en kalabalık şehri olarak bilinmektedir. Kent bugün de nüfus popülasyonu en yüksek şehirlerden biridir.

Ne var ki İstanbul tüm ölümlülere kafa tutar...

Toprağı üç medeniyetten de ruhlar alemine karışanlarla doludur. Kent, kendisini bırakıp gidenlere alaylı bir tebessümle baks bile, onlara, yok oluşlarından sonra da kucak açacak kadar cömerttir.

İstanbul'da ölenlerin İstanbul'un göğsüne gömülmeleri doğaldır.

Diyanet İşleri 2005 yılının verileriyle, İstanbul'da her gün 200 ila 300 arasında kişinin öldüğünü belirtmiştir. 2700 yıllık bir kenti düşündüğümüzde, hesaba kitaba bile gerek duymadan, toprağın altında yatanların, üstünde yatanlardan kat be kat daha fazla olduğunu söyleyebiliriz.

Ölüm gerçeğiyle yüzleşmişken, konuya biraz daha derinlik kazandırıp Türkiye'nin en büyük doğum hastanesinin hemen yanı başındaki, Karacaahmet Mezarlığı'nın yedi kapısının birinden içeri girelim.

Kentin en kalabalık mezarlığının, "en eski mezarlığı" olması da son derece doğaldır.

Mezarlığın tarihinin İstanbul'un ilk Müslüman orduları tarafından kuşatılan yıllara kadar uzandığı rivayet edilir.

İstanbul'u kuşatan ancak başarısız olan Arap ordusu neferleri, bugün Karacaahmet'in bulunduğu yerlerde gömülmüşlerdir. Yapılan araştırmalarda mezarlıkta hiçbir Roma ve Bizans lahdine rastlanmamıştır.

Mezarlığın gayrimeşru tarihi 960 yılındaki Arap muhasarasına dayansa da ona adını veren veli sayesinde resmiyet kazanır.

İstanbul'un en büyük "ölüler diyarı", adını Horasanlı bir Türkmen Beyi'nin oğlu olan Karacaahmet'ten almaktadır. Hakkındaki ilk yazılı kaynak, Miladi 1371'de tanzim edilen bir vakfiye senesinde bulunmakta ve bu belgede adı, Süleyman Horasanî oğlu Karaca Ahmet olarak geçmektedir.

Moğol istilası karşısında son günlerini yaşayan Büyük Selçuklu topraklarındaki halkın büyük bölümü, Anadolu'nun daha batısına göç etmiştir. Karaca Ahmet de bu insanlardan biridir. Ahmet, her geçen gün daha da çürümekte olan Bizans'ı fethetmeye çalışan akıncılar arasına katılır. Ne var ki onun esas mesleği hekimliktir. Anadolu'da yaşayan pek çok insanın derdine de bu sayede derman olur. Karaca Ahmet ilerleyen zamanlarda dünya işlerinden elini eteğini çeker. Esas şöhretini de Hacı Bektaş Veli'nin dervışı olduktan sonra kazanır. İlginçtir ki, mezarlığa ismini veren veli, Manisa'da ölmüş ve orada gömülmüştür. Mezarlıkta sadece, Kanuni Sultan Süleyman'ın cariyelerinden Gülfem Hatun tarafından yaptırılan türbesi bulunmaktadır.

İstanbul'da ilk Müslüman mezarlığının, kentin Fatih tarafından alınışından yüz yıl önce kurulmuş olması hiç de şaşırtıcı sayılmaz. Çünkü Osmanlılar, imparatorluğun ikinci hükümdarı Orhan Gazi zamanından beri Üsküdar ve Kadıköy civarına akın edip buralarda yerleşmeye başlamışlardır.

Karacaahmet Mezarlığı, kentin ortasında yaşama atılan ince çizgidir.

Elbette hayatla bu kadar iç içe olan bir yerin kentin canlı tarihinden ve anılarından beslenmesi de şaşırtıcı değildir.

1800'lü yıllarda Karacaahmet'te yaşanan bir hikâye oldukça ilgi çekicidir.

O yılların ünlü kabadayılarından Ustura Kemal ve arkadaşları, mezarlığın tam karşısına çilingir sofrasını kurup demlenmeye başlarlar. Laf lafı, alkol tuhaf haller tutanağını açınca, sofrada oturanlardan biri aşka gelip ilginç bir iddia başlatır. Bu kişi adıyla sanıyla Allahsız Osman'dır. Osman hiçbir şeyden çekinmediğini, içinde zerre kadar Allah korkusu ve vicdan olmadığını söylemektedir.

Korkmam, korkarsın derken, onu test edecek bir formül bulunur.

Osman, gece yarısı tek başına karşısında demlendikleri mezarlığa girecek ve münasip bir yere kazık çakacaktır. Ertesi sabah çakılan kazık bulunacak olursa, Osman iddiayı kazanacak ve hiçbir şeyden korkmadığını dosta düşmana kanıtlayacaktır.

Sözleşildiği üzere, vakit gelince Osman çıkıp gider.

Sabah mezarlığa gidenler kazığı söylenen yerde bulurlar. Ancak nam-ı diğer Allahsız'ın, gözleri yuvalarından fırlamış cesedi de kazığın yanı başındadır. İşin aslı son derece basittir. Osman mezarlığa girip bir an önce kazığı çakarak oradan ayrılmak istemiş, bu telaş nedeniyle de kazığı setresine çakmıştır. Osman, mezarlıktan ayrılacağı anda birinin, kendisini ceketinden tutup bırakmadığını düşünerek, oracıkta korkudan ölmüştür.

Osman iddiayı kazanır...

Osman iddiayı kaybeder...

* * *

Karacaahmet Mezarlığı'nda ilginç bir olay da 1935 yılında gerçekleşir. Helmut Mecler adında bir Alman, İstanbul Belediyesi'ne müracaat ederek, Karacaahmet'te 10 bin altınlık bir definenin olduğunu iddia eder. Mezarlıkta kazı yapmak isteyen Mecler, yasal payının kendisine verilmesi halinde definenin yerini göstereceğini söyler. Böylece belediye yetkilileri, askeri heyet ve müze idaresi refakatinde kazı çalışmalarına başlanır. Ne var ki, üç gün süren kazıda altın izine rastlanmamıştır. Karacaahmet'ten define çıkmaz!

İstanbul'da hayata bakmayı bilen, aynı anda pek çok şeyi bir arada görür.

Ne ilginçtir ki Türkiye'nin en büyük doğum hastanesi, dünya-nın sayılı büyüklükteki mezarlıklarından birine çıkar.

İstanbul'da insan; doğar, büyür ve ölür!

İnsanın memleketi ne doğduğu yer ne de doyduğu yerdir.

İnsan öldüğü yere aittir.

İstanbul'daki mezarlıkların % 90 doluluk oranına ulaştıklarını belirtelim.

Ne diyelim? Gerçek İstanbullu sayılmak için elinizi çabuk tutun!

Vaniköy'ün fahişeleri

THEODORA'NIN MANASTIRI

İstanbul fahişelerin iktidarına tanıklık eder...

Ayı oynatarak geçimini sağlayan bir babanın üç kızından biri olan Kıbrıslı Theodora'nın çocukluğu sirklerde geçer. En tehlikeli numaralarla insanların yüreğini ağzına getiren bu küçük kızın yaşadığı zorluklar babasının ölümüyle artar. Cambazlık numaraları, bir süre sonra yerini ateşli ve erotik danslara bırakacaktır.

İstanbul Theodora'nın ruhunda acılar, bedeninde gözü dönmüş azgın erkeklerden yadigâr çürükler bırakacaktır. Hızla bir fahişeye dönüşür.

Sahnede en olmadık numaraları yapmaktadır. Yere çırılçıplak uzanır, üzerine arpa taneleri serpiştirir ve bu halde kazları sahneye davet eder. Hayvanlar, onun güneş görmeyen yerlerini gagaladıkça sözüm ona zevk çığlıkları atmaktadır. Bu çığlıklar onu izleyenlerin uçsuz bucaksız bir şehvet denizinde boğulmalarına neden olur.

Fahişelik ya zevk ya da para için yapılır.

Theodora, para kazandığı işten zevk aldığı için fahişelerin kraliçesi olarak anılmayı hak eder! Ancak mutlak surette işi ve aşkı birbirinden ayırdığı söylenmektedir. Tarihçi Prokopius'a göre günde otuz kişiyle birlikte olmaktadır.

Fahişelerin imparatoriçesi sadece bir kez iş ve aşkı birbirine karıştırır. Bizans imparatoru Justinyen'in koynunda gücün tılsımıyla tanışır. Kaderin ya da aşkın bir cilvesi olarak koskoca imparator da gönlünü bu arlanmaz fahişeye kaptırır.

Sonrası Bizans sarayına açılan bir kapıdır. Aşk ne baskı ne de kirli bir geçmiş dinler. Justinyen Theodora'yı kolundan tutup Bizans'ın tahtına imparatoriçe olarak oturtur.

Genç kadın değişen hayatıyla birlikte tövbe eder. Hatta İstanbul'da, diğer tövbekâr fahişelerin sığınması için bir manastır yaptırır. Sokaktan gelen bir kadın olan Theodora, kadın haklarının da en ateşli savunucusu olmuştur.

* * *

Tövbe edenlere kapı açmak Mevlevi felsefesinin ana ilkesini oluşturur...

Sultan IV. Murat, çocukluğunda kendisine hocalık yapan Mehmet Efendi'ye geniş bir koruluk bağışlar. Vanlı Mehmet Efendi denize nazır bu koruluğa bir sahil sarayının yanı sıra pek çok yalı yaptıracaktır.

Vanlı olduğu için "Vani" olarak anılan Mehmet, sultanı etkileyerek, Bektaşî ayinlerinin yasaklanmasına ve Mevlevihanelerin kapanmasına neden olacaktır.

Vani Mehmet Efendi'nin sarayını yaptırdığı yer bugün Vani köyü olarak anılmaktadır. Theodora'nın Mehmet Efendi'den yüzyıllar önce fahişeler manastırı yaptırdığı yer de tam buradadır.

* * *

Justinyen ve Theodora merkezi otoritenin saltanatında keyifle sallanırlarken, halk yoksulluk ve ağır vergiler altında ezilmektedir. Sonunda tarihte "Nika İsyanı" olarak anılan büyük bir ayaklanma meydana gelir.

Bizans'ta hipodromda yapılan araba yarışları büyük önem taşımakta ve halkın büyük çoğunluğu bu yarışları tutkuyla izlemekte-

dir. İktidara yakın "Maviler" ve avam takımından olan "Yeşiller" in karşılaşmalarında sık sık kan dökülmektedir. Takımların, sporun yanı sıra siyaset meydanında da boy göstermeleri bir gelenektir.

Her iki takım ilk kez Nika İsyanı'nda Justinyen'e karşı birleşeceklerdir. Bu, o güne kadar görülmuş şey değildir. Büyük ayaklanma Bizans Sarayı'nı sallarken, Justinyen tahtı tacı bırakıp İstanbul'dan kaçma planları yapmaktadır. Ancak Theodora, kocasını durdurur. Kaçmaktansa tahtında bir imparatoriçe olarak ölmeyi yeğleyecektir. Bu cesur davranışı hem Justinyen'i hem de onun maiyetindekileri yüreklendirir. Kralın elde avuçta kalmış muhafızları, ihtilalcilere saldırır. Kanlı bir çatışmanın ardından ortalık yatışır. Justinyen bir kral, Theodora ise, kraliçe olarak ölecektir.

Ağır vergiler, keyfi yönetim ve ezilen halk... Hep aynı hikâye, hep aynı bozuk plak!

Yine de Theodora'nın hakkı, Theodora'ya!

Geçmişini unutmayan ve cesaretle ölüme başkaldıran bir kadına ancak saygı duyulabilir.

Vani Mehmet, II. Viyana Kuşatması'na ordu şeyhi olarak katılacaktır. 1683 yılında yaşanan bozgundan sonra Uludağ'ın köylerinden birine sürülür. Orada ölecektir...

Vaniköy, Çengelköy'ün biraz ilerisinde denize nazır bir semt olarak gülümser. Henüz cumhuriyetin ilk yıllarında kalkınmaya başlamıştır. 20. yüzyılın başlarında Silahtarağa Elektrik Fabrikası'ndan Arnavutköy'e ulaştırılan elektrik, Akıntıburnu'ndan denize bırakılan bir kabloyla Asya kıtasına geçirilir.

1926 yılının bir bahar akşamı Vaniköy elektrikle tanışacaktır.

Ancak ne fahişeler manastırı ne de Vani Mehmet'in sarayı elektrikten yararlanamaz. Çünkü artık burada onların yıkıntıları bile bulunmaz.

Martıların kucağında büyüyen bu semte henüz 1926 yılında gelen elektrik, ne yazık ki tarihi aydınlatmaya yetmemiştir...

ESAS OLAN NİYETTİR

Nam-ı diğer Deli İbrahim döneminde on ay boyunca sadrazamlık görevi yapan Hezarpare Ahmet Paşa yalısını Boğaziçi'nde bir köye kurar. Hezarpare'nin yalısı öylesine geniş yeşil alanlarla çevrilmiştir ki buraları halkın dilinde "Paşa Bahçeleri" olarak yer eder. Gel zaman git zaman sonra semtin adı İstanbul külliyyatında Paşabahçe olarak yer edecektir. Ancak talihsiz sadrazam Paşabahçe'nin keyfini süremeden sadarettten düşer. Bir yeniçeri ayaklanmasında bedeni lime lime parçalanır. Çok semiz biri olduğu rivayet edilen sadrazamın etleri mafsalsız ağrısına iyi geldiği gerekçesiyle İstanbul ahalisine satılacaktır. Hezarpare "bin parça" anlamına gelmektedir.

Bin parça sadrazam, yalısının ve bahçelerinin keyfini süremese de Paşabahçe İstanbul'a ondan bir yadigâr olarak kalır. Nice efsunlu güneşlerin doğduğu, nice efsunlu güneşlerin battığı semt mütevazı ve huzur veren bir İstanbul fotoğrafı olarak gülümser.

Ahmet Paşa'nın parçalara ayrılmasından dört yüz yıl kadar sonra Paşabahçe'ye denize nazır bir cami yaptırılır. Paşabahçe Cami'si, alnını secdeye sürene, deniz kokusuyla harmanlanmış katmerli bir huzur yaşıtır.

* * *

Büyük seyyah Evliya Çelebi, meyhane ve içkiden söz ederken cümleye sık sık, "Allah günahlarımızı affetsin!" diye başlamaktadır.

Biz de onun yolunu izleyip niyetini en azından içimizden geçirerek, Paşabahçe'nin camiden çok rakıyla anıldığını belirtelim.

İstanbul Paşabahçe Rakı Fabrikası, semte damgasını vuracaktır. İşletme 1 Ekim 1930 yılında İspirto ve Müstahzarat Kimyevi Fabrikası adıyla açılır. Kimyager Hasan Hulki Bey, rakı üretmek için

kolları sıvar. Aynı yerde bulunan eski cam ve mum fabrikalarının yerlerini satın alır. Yıkılan eski işletmelerin molozlarıyla Paşabahçe sahiline bir rıhtım yaptırılır. Sadece sekiz kişiyle üretime başlayan kimyager Hulki Bey'in işleri kısa sürede açılacaktır. Denize komşu fabrika, denize nazır rakı içmek isteyenlerin taleplerini karşılayamaz olur. Böylece işçi sayısı da çok kısa sürede iki yüzü bulur.

Aslına bakılacak olursa, Boğaziçi'ne karşı mütevazı bir semt olan Paşabahçe'nin Osmanlı dönemindeki ilk adı "İncirli" olarak bilinmektedir.

Ne ilginçtir ki fabrika, kurulduğu ilk yıllarda "43 derecelik incir rakısı" üretmekte ve bunları "Boğaziçi" markasıyla şişelemektedir.

İlk yıllarda rakı, 10, 15, 25, 50 ve 100 cc'lik şişelerde hazırlanmaktadır. İşletme sonraki yıllarda devlete geçip "Tekel İçki Fabrikası" olarak anılmaya başlar. 1955 yılından itibaren de sadece 35, 50 ve 70 cc'lik şişeler hazırlanır.

Bir süre sonra 50 cc'lik şişe de tarihe karışır. Artık akşamcı ölçüsü netlik kazanmıştır. Bir ufakla işi tadında bırakan olduğu gibi, bir büyük yapıp sınırları zorlayan ve evinin yolunu güçlüklerle bulan da olacaktır.

* * *

Allah günahlarımızı affetsin, Paşabahçe Cami önce devlet eline geçen ardından da 2003 yılında yeniden özel bir işletmeye dönüşen rakı fabrikasının yanı başında bulunmaktadır.

Caminin ısınma sorunu yapıldığı günden itibaren çözülememiştir. Özellikle kış aylarında Paşabahçe Camisi'ne gidenler denizin taşıdığı nemli soğuktan fazlasıyla etkilenmektedirler.

Keyif kaçırın bu problem, ancak cami yapıldıktan 17 sene sonra çözülebilecektir. Caminin hemen yanı başında yer alan işletmeden buhar çıkmakta ve bu buhar denize verilmektedir. Hayırsever halk denize savrulan sıcak havanın camiye ısıtabileceğini fark eder. Gerekli yerlere tebligat yapıldıktan sonra, Paşabahçe

Camisi'nin yanındaki işletmeden süzülen buhar borularla camiye aktarılır. Isınma sorunu çözülmüş hiçbir masraf yapılmadan cemaat rahat ettirilmiştir.

Ne var ki buhar, Paşabahçe Rakı Fabrikası'ndan gelmekte, içki yapılırken kaynatılan kazanlardan alınarak özel olarak döşenen borularla camiye ulaştırılmaktadır.

İşte bu durum ortalığı karıştırır. Cemaat işbu hususta ikiye bölünürken, mesele Diyanet İşleri'nin kapısına kadar gider.

Neyse ki dönüşüm sırasında tadilatla olan içki fabrikası, sorunu çözer. Tadilat dönemiyle duran üretim, din ve rakı işlerini birbirinden ayırır.

Bu arada Paşabahçe Camisi'nin ısınma sorunu da halledilmiştir.

İstanbul, tuhaf haller defterinde, ayrı bir başlıktır...

Evliya Çelebi bu dönemde yaşamış olsaydı, işin fetvalara vardığı bu meseleyi, nasıl anlatırdı?

Herhalde ballandıra ballandıra!

Büyük ihtimalle son noktayı da şöyle koyardı:

“Esas olan niyettir!”

Paşabahçe rakı kokar.

Rakı fabrikası, Paşabahçe Camisi'nin hemen yanındadır.

Caminin cemaati, belli bir dönem fabrikadan çıkan rakı buharıyla ısınmışlardır.

Mesele müftülüklerin kapısından dönmüştür.

Allah...

Allah iyiliğimizi versin!

Çengelköy'ün hıyarı

ÇENGELÖĞLU TAHİR'İN ÖFKESİ

Leb-i derya içinde bir semt olan Çengelköy nesiyle anılır?

Elbette hıyarıyla...

Bizans döneminde "Protosdiskos" olarak bilinen semtin sonradan neden bu kadar tuhaf bir isim aldığı konusunda çeşitli rivayetler bulunur.

Bizans'tan kalan ya da Osmanlı döneminde sahile yapılan bir çengelin semte isim verdiği söylenceler arasındadır.

Bir diğer öykü ise, "çenkar"dan söz eder. Bu, Farsça'da yengeç, istakoz, pavurya gibi deniz canlılarına verilen genel bir isimdir. Denizden fazlasıyla çenkar çıktığı için buraya Çenkarköy adı verilmiş, bu isim zamanla Çengelköy'e dönüşmüştür.

Ne var ki, köyün ismiyle ilgili en akla yakın hikâyeye Çengeloğlu Tahir'e dayanır.

19. yüzyılın ünlü kaptan-ı deryalarından Çengeloğlu Tahir burada bir yalı yaptırmış, bu nedenle de köy bu adla anılmaya başlamıştır. Günümüzde iskelenin hemen arkasında "Çengeloğlu" isimli bir sokak olması bu hikayeyi destekler.

Çengeloğlu Tahir, tarihe damgasını vuran öykülerle anılır. Kesinlikle eşine benzerine az rastlanır biri olduğu söylenmektedir. Tuhaf ıslahatlarıyla dikkat çeker.

Kopuk takımının İstanbul'da azdığı yıllarda eline sopayı alır. Paşa açıkçası sadece hıyarıyla meşhur Çengelköy'de değil, tüm İstanbul'da üzerine tuz basmak için zenzavat tairesinden adam aramaktadır.

İstanbul sokaklarında tarafından görevlendirilen tellallar bağıır:

"Hiç kimse gece yarısından sonra sokakta gezmeyecek, herkes kapısını açık bırakıp yatacak. Hırsızın, arsızın hesabı Tahir Paşa'dan sorulacak. Herhangi bir evden tencere kaybolrsa, Tahir Paşa yerine kazan veriyö!"

Pek çok kişi, Tahir Paşa'nın bu efeliğine dudak bükse de o kararlıdır.

Tellalın bağırdığı günün gecesinde sokaktan toplananların alayı paşanın gemisine götürölür. Paşa sorgusuz sualsiz hepsini denize döküverir. Güvertede korkudan tir tir titreyen sonuncu

genci; "Ulan arlanmaz, emrettiğimiz halde gece yarısı sokakta ne geziyorsun?" diye azarlar. Genç adam ona; "Karımın sancısı tuttu, ebe aramaya çıkmıştım" şeklinde karşılık verir.

Ancak paşa "aman" dileyeni bağışlayacak cinsten değildir. Üstelik öfkesi geçmemiştir. Genci belinden kavradığı gibi denize savurur. Arkasından da "Söyle karına bir daha vakitsiz sancısı tutmasın" diye bağırır.

Tahir, İstanbul'da bulunan bir sefire fena halde çengeli takmıştır. Onunla karşılaştığı bir gün; "Sefir efendi" der, "Size İstanbul havası iyi gelmiyor."

Günlerini mutluluk içinde geçiren sefir hayli şaşırıp, Konstantiniye'de çok rahat olduğunu belirtir. Ardından da hiç gitmek niyetinde olmadığını ekler. Üstelik paşaya diplomatik ve nazik bir dille diklenmiştir.

Sefiri kesinlikle İstanbul'dan defetmeye niyetli Çengeloğlu, beklemediği bu cevap karşısında köpürür:

"Beni boşu boşuna yüz beş kuruştan çıkaracaksın be adam" der.

Sefir meraklanmıştır.

"Nasıl?" diye sorar. O zaman Çengeloğlu anlatır:

"Yüz kuruşa bir köle alacağım. Beş kuruşa da bir ip."

"Eee..."

"Köleye git şu adamı öldür, seni azat edeceğim diyeceğim!"

"Nasıl olur, kanun ne güne duruyor?"

"Kanun beş kuruşluk ip."

"Bu nasıl cevap?"

"Çok basit, beş kuruşluk iple de köleyi asacağım"

Açıkçası Çengeloğlu Tahir sefire, "Kanun benim!" demektedir.

Öykünün sonunda, sefirin hemen ertesi gün kaçarcasına İstanbul'u terk ettiğini kestirmek hiç de zor değildir.

Çengelköy, leb-i derya İstanbul içinde, leb-i derya bir kutu... Kutu içindeki kutuyu açınca, içinden öyküler çıkıyor.

Öykülerin semtlere isim verdiği bir gerçek.

Çenkar ve sahile yapılan çengeli bir kenara bırakalım.

Çengeloğlu Tahir, İstanbul'un deli paşalarından biri. Çengel-köy'ün adının ondan geldiği akla yatkın.

Arkasında bu kadar tuhaf öyküler bırakan, zorba birinin tüm İstanbul'a namını vermediğine şükretmek gerekiyor belki de...

Beykoz'un nesi meşhur?

BEYLER'İN KÖYÜNDE BİR TOP CAMBAZI

Anne tarafından Beykozlu olan Orhan Veli pek çok şiirinde denize sırdaş bu semtten ilham alır:

"Ben deniz kenarındaki odamda

Pencereye hiç bakmadan

Dışarıdan geçen kayıkların

Karpuz yüklü olduğunu bilirim

Deniz, benim eskiden yaptığım gibi

Aynasını odamın tavanında dolaştırıp beni kızdırmaktan hoşlanır

Yosun kokusu

ve sahile çekilmiş dalyan direkleri

sahilde yaşayan çocuklara

hiçbir şey hatırlatmaz"

"Koz", Farsça'da "köy" anlamına gelmektedir. Osmanlıların ilk dönemlerindeki Kocaeli beyleri buraya akınlar düzenleyip ele geçirdikleri topraklar üzerinde konaklar yaptırırlar. Ruhunu denizden aldığı mavi renkle yıkayan semt, böylece "Beylerin köyü" olarak anılacak ve adına kısaca Beykoz denecektir.

Kılıçbalıklarının, ünlü Beykoz dalyanlarından ağır ağır çekilip sarımsaklı sosla servis edildiği anlatılır. Eskiler meşhur Beykoz kalcanından da dem vururlar...

Ve Beykoz'dan çıkan kalkanın en iyi dostunun yine Beykoz'da deniz kıyısında içilen rakı olduğu rivayet olunur. Üstelik rakı da tadına doyum olmayan Beykoz suyuyla seyreltilir.

Dalyanlar, kılıçbalıkları, kalkanlar ve ünlü Beykoz suyu...

Beylerin köyüne yelken açılınca meşhur kelle paçadan ve Kelle İbrahim'den söz edilmeden geçilmez.

Beykozlu Rum aşçıların pişirdikleri kelle paça çorbasının lezzeti romanlara bile konu olmuş pek çok kişiyi uzak yerlerden semte çekmiştir.

* * *

Beykoz'a kelle paça tadında damga vuran bir rekor vardır. Beykoz takımında oynayan meşhur Kelle İbrahim'in, semt tarihinde özel bir yeri bulunmaktadır. İbrahim unvanını kafasında top sektirme şampiyonluğuna borçludur.

Beykoz futbol takımının kıdemli oyuncusu, topu yere düşürmeden başı üzerinde tam 2165 kere sektirerek kırılması imkânsız olan bir rekora imza atmıştır.

Cumhuriyetin ilanından iki ay sonra Paris Olimpiyatları düzenlenir. Olimpiyatlara güreş, boks ve atletizm dallarında mücadele eden sporcularımızın yanında futbol takımımız da katılacaktır.

Ali Sami Yen, Burhan Felek, Yusuf Ziya Öniş, Selim Sırrı Tarcan gibi isimlerin bulunduğu kafile, Galata'dan kalkan bir gemiyle Marsilya'ya hareket eder. Gemide sporcu sayısından daha az yatak olduğu için yere şilteler atılır. On gün süren zorlu bir yolculuğun ardından olimpiyat kentine ulaşılır. Akabinde antrenmanlar başlar. Futbol milli takımımızın ilk teknik direktörü İskoç Billy Hunter, Kelle İbrahim'le özel olarak ilgilenmektedir. Antrenmanlardan birinde İbrahim ve Billy Hunter topu yere düşürmeden 500 kafa pası yaparlar. Futbolcularımızın hemen yanındaki barakalarda kalan Uruguaylı futbolcular bu futbol dersini hayretler içerisinde seyretmektedirler. Çok geçmeden Uruguaylılar Kelle İbrahim'den

kendilerine kafa vuruşu tekniğini öğretmesi için ricada bulunurlar. Nam-ı diğer “Kelle” bu ricayı kırmaz.

Olimpiyatların sonunda Uruguay Milli Takımı’nın şampiyonluğa ulaşması dikkat çekicidir.

Kelle İbrahim Beykoz takımının simgesi olarak anılmakla kalmaz, semtteki büyük bir caddeye de ismini verir.

Galatasaray’ın unutulmaz file bekçisi Turgay Şeren, Kelle İbrahim’in kişiliği hakkında ipuçları vermektedir:

“...İstanbul’daki mahalli ligde pek çok kulübümüz vardı ki, uzun bir geçmişe dayanan, onurlu bir tarihe sahiptirler. Bunlardan bir tanesi de Beykoz’dur. Çok iyi hatırlıyorum, meşhur bir Kelle İbrahim’leri vardı. Çıkış tüneline ben sahaya çıkarken, durdurur, saçımı okşar, sırtımı sıvazlardı. Bir de üstelik beni öperdi. Hem de bunları Beykoz takımı ile oynadığımız maçtan önce yapardı. Öylesine bir sevgi saygı vardı. Sonraları Beykoz takımı ne yazık ki, yavaş yavaş eridi, gitti...”

*“...Yosun kokusu
ve sahile çekilmiş dalyan direkleri
sahilde yaşayan çocuklara
hiçbir şey hatırlatmaz...”*

Beykoz ve kıyıda köşede kalmış anılar...

Aynı Orhan Veli’nin dizeleri gibi!

Kılıçbalıklarının ünlü Beykoz dalyanlarından ağır ağır çekilip sarımsaklı sosla servis edildiği anlatılır. Eskiler meşhur Beykoz kalkanından da dem vururlar... Beykoz’dan çıkan kalkanın en iyi mezesinin yine Beykoz’da içilen rakı olduğu rivayet olunur. Üstelik rakı da tadına doyum olmayan Beykoz suyuyla seyreltilir.

Ve top sektirme rekoru hâlâ Beykozlu meşhur Kelle İbrahim’ de bulunur ki, bu semtte adıyla sanıyla anılan bir caddesi vardır.

KADIKÖY'ÜN SİMGESİ

“Birinci Dünya Savaşı’nda Almanlar yenilince biz de yenilmiş sayıldık...”

Müfredatların yanı sıra baştan savma başka satırlarda da sık sık karşılaşılan bu cümle, işin özünü bilenleri bıyık altından güldürür.

“Hasta Adam” diye anılan ve ölmekte olan Osmanlı İmparatorluğu’na “sağlam aslan” muamelesi yapmak, içi boş bir milliyetçilik ve aşağılık duygusuyla giydirilmiş gereksiz bir fanatizmden başka bir anlam ifade etmez.

“Almanlar yenilince biz de yenildik...”

Bitmesine ramak kalan Osmanlı İmparatorluğu, hayalperest bir milliyetçilikle süslenince, elbette ortaya hezimet çıkması kaçınılmaz olacaktır. 72 millet pastanın mumlarını bir an önce üfleme derdindeyken, Alman daha kurnaz bir yol izler. Bütün hesaplarını pastayı sinsice kesip daha irikiyim bir pay almak üzerine şekillenir.

Batının soğuk elleri, böylece oryantalizmin göğsüne birkaç kuruş sıkıştırıp kulağına üç beş tatlı söz fısıldar.

Dansöz, şakşakçıyı bulunca yeri dar olsa da oynamayı sever. Bu şekilde kalan masalar da devrilir. Uzun lafın kısası kurnaz Alman büyük hamlesini Enver Paşa üzerinden oynar. Sırtı sıvazlanan Enver, böylece aynaya bile dönüp bakma gereği duymadan, bir aslan kesilir.

Hayal dünyasıyla şekillendirdiği kahraman olma arzusu adına, hiçbir fedakârlıktan kaçınmaz; koca milleti felakete sürüklerken, parçalanmaya yüz tutmuş imparatorluğun da ipini çeker.

Hırstan gözü dönmüş bir biçimde, hırstan gözü dönenlere, yuları teslim eder.

Enver Paşa bir hesap adamı olmadığı için iki şeyi atlar: İmparatorluk, Kanuni, Yavuz ya da Fatih döneminde olmadığı gibi,

kendisi de bir kurtarıcı olmayı başaracak yürek taşımıyordur. Yanlış hesap Almanya'dan döner!

İşin özü teatral bir komedidir. İlk perde Enver Paşa'nın binbaşı rütbesiyle Osmanlı'nın askeri ataşesi olarak Berlin'e gönderilmesiyle başlar.

O, henüz 28 yaşında olmasına rağmen, Osmanlı'da halk kahramanı sayılan bir ittihatçı, Abdülhamit'in baskıcı yönetimine baş kaldırıp dağlara çıkmış genç bir isyancıdır. Üstelik hürriyetin ilan edilmesiyle başarı kazandığı da bir gerçektir. İşte tam bu yıllarda, Alman İmparatoru II. Wilhelm, Almanya'nın etki alanlarını genişletmek için bir çözüm yolu aramaktadır. Diğer Avrupa ülkelerinin Osmanlı'dan iri kıyım parçalar koparmalarına fena halde içerlediğini hiç kimseden gizlemez.

Fas, Cezayir ve Tunus, Fransa tarafından alınmış, Mısır İngilizlerce işgal edilmiştir. Doğu illerini ise, Rusya topraklarına katmıştır.

Ancak paylaşım bitmek bilmez. İtalyanların gözü de Osmanlı topraklarındadır. Ruslar boğazlara inerek, tabakta kalan kremayı sıyırmak niyetinde olduklarını açıkça haykırırlar.

Elbette Almanlar da boş durmak istemezler. "Drang nach Osten" olarak anılan "Doğuya Doğru" projeleriyle, dünyaya hükmetmek istemektedirler.

Bir çıkar yol gözlemekte, onları amaçlarına götürecek birini aramaktadırlar. Enver'i böylece bulurlar.

Son derece güçlü olduğu kesin olan bu subay, Almanların açmak istediği kapının anahtarı olacaktır. İmparator Wilhelm böylece Enver'i kilide sokar.

Enver Paşa bir akşam, Wilhelm tarafından yemeğe davet edilince Osmanlı'da "sonun da sonu" başlamış olur.

İmparator, Enver'i yanına oturtup alabildiğince kibrini okşar. Genç subay bunu kaldıracabilecek meziyette değildir. Egosu patlayacak kadar genişlerken, adeta kalıbına sığmaz. Bunu gören imparator daha da ileriye gidip genç paşayı, Osmanlı'nın müstakbel imparatoru olarak takdim eder.

İşte Enver'in Almanlara duyduğu hayranlık böyle başlar. Ne yazık ki bu, tamamen kişiseldir!

Almanlar kibrinden yakaladıkları Enver'i sonuna kadar kullanmak için oyunu sürdürürler. Onu, kimi zaman "Napolyon" kimi zaman da "Musa Peygamber"e benzeterek çizdikleri afişleri basıp çoğaltırlar. Hatta Osmanlı'ya giden trenlere "Enverland'a gider" yazacak kadar cüretkâr davranırlar.

Gerisi çorap söküğüdür!

Artık Enver Paşa'nın, Almanlara layık olmak için, ülkeyi cepheye sürmek de dahil elinden gelen her şeyi yapacağı kesindir. 1909 yılında attığı zokayla Enver'i yakalayan II. Wilhelm, iğneyi 28 Temmuz 1914'te başlayan Birinci Dünya Savaşı'na kadar çıkarmaz.

Enver Bey, "tuğgeneral" rütbesiyle, Harbiye Nezareti'ne tayin olunca, her şey daha da kolaylaşır. Bu sırada 33 yaşında olan paşa, ihtirasının ve gücünün doruğundadır. Üstelik bu gücü, Vahdettin'in kız kardeşi Naciye Sultan'la, Damat Ferit'in konağında yapılan nikâh töreniyle katmerler.

Abdülhamit döneminde başkaldıran Enver, işler değişince, saray adamı olmaktan çekinmez.

Bardağın taşmak üzere olduğu kesindir. Sürahide kalan birkaç damla yine Enver tarafından dökülür.

Osmanlı ordusu kara kuvvetlerini ıslah etmek için, Alman subaylardan oluşan bir heyet getirilir. Böylece, donanmanın kumandası da hiç tereddüt edilmeden Almanlara verilir. Artık Almanların istediği bütün koşullar olgunlaşmıştır. İki milyona yakın insan kaybedilecek, büyük topraklar verilecektir. Bunların hiç önemi yoktur. Her şeyden önemlisi, her koşulda Almanlarla dostluğu ispat etmektir.

Enver Paşa "22 Ekim 1914'te tam anlamıyla düğmeye basar ve bir bildiriyle, hançeri hiç çekinmeden koca ulusun kalbine sokar:

Genel Karargâh, İstanbul
Donanma Kumandanına

Amiral Souchen

Donanma-yı Hümayun, Karadeniz’de, hakimiyet-i bahriyeyi kazanacaktır. Bunun için Rus Donanması’nı nerede bulursanız, ilan-ı harp etmeden ona hücum ediniz!”

27 Ekim’de, isimleri Yavuz ve Midilli olarak değiştirilen iki gemi, Karadeniz’e açılır. İki gün sonra Rusların Sivastopol Limanı, top ateşine tutulur.

Gerisi malum bir teferruattır. Kurtuluş Savaşı’na doğru uzun ve çileli bir yol uzanır...

Ancak Enver Paşa’nın da tüm bu hesaplardan bir kazancı olacaktır(!)

Bu, bizzat II. Wilhelm tarafından kendisine armağan edilen boğa heykelidir.

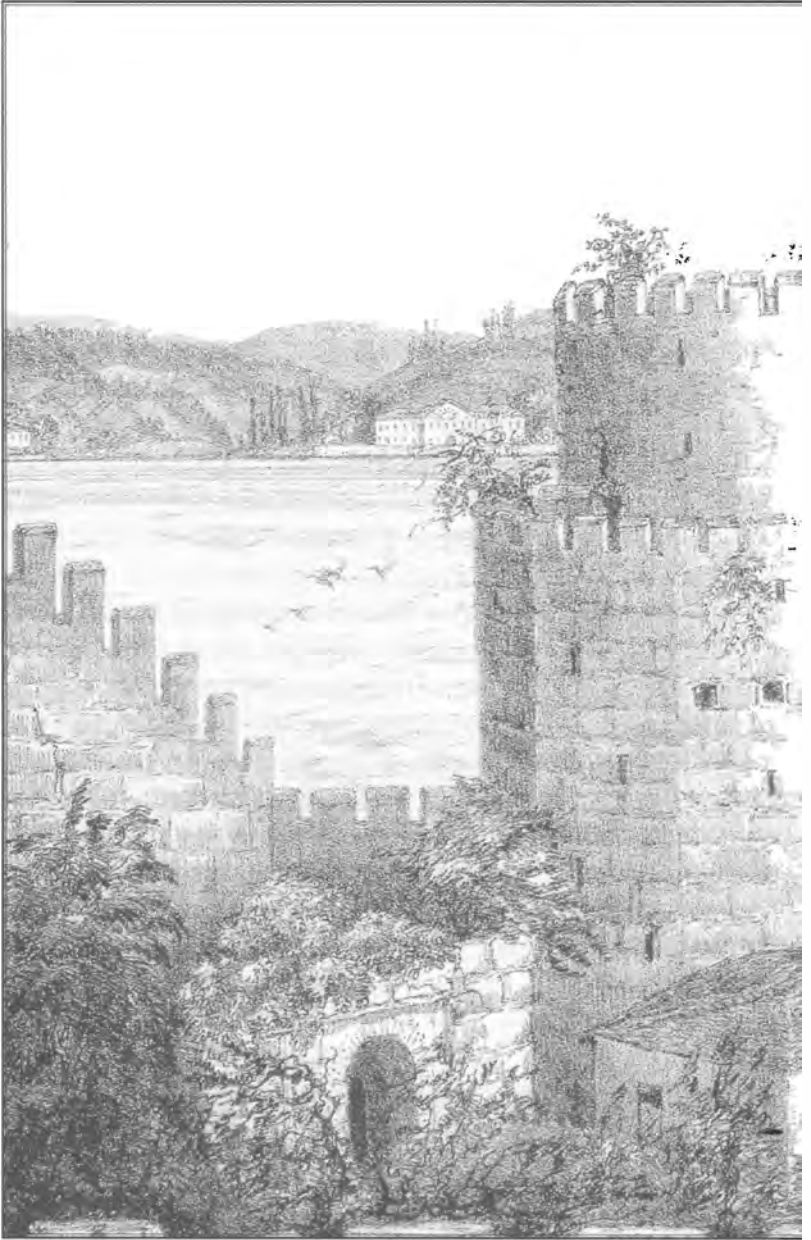
Enver’in övündüğü bu heykel elbette işin trajikomik tarafıdır.

* * *

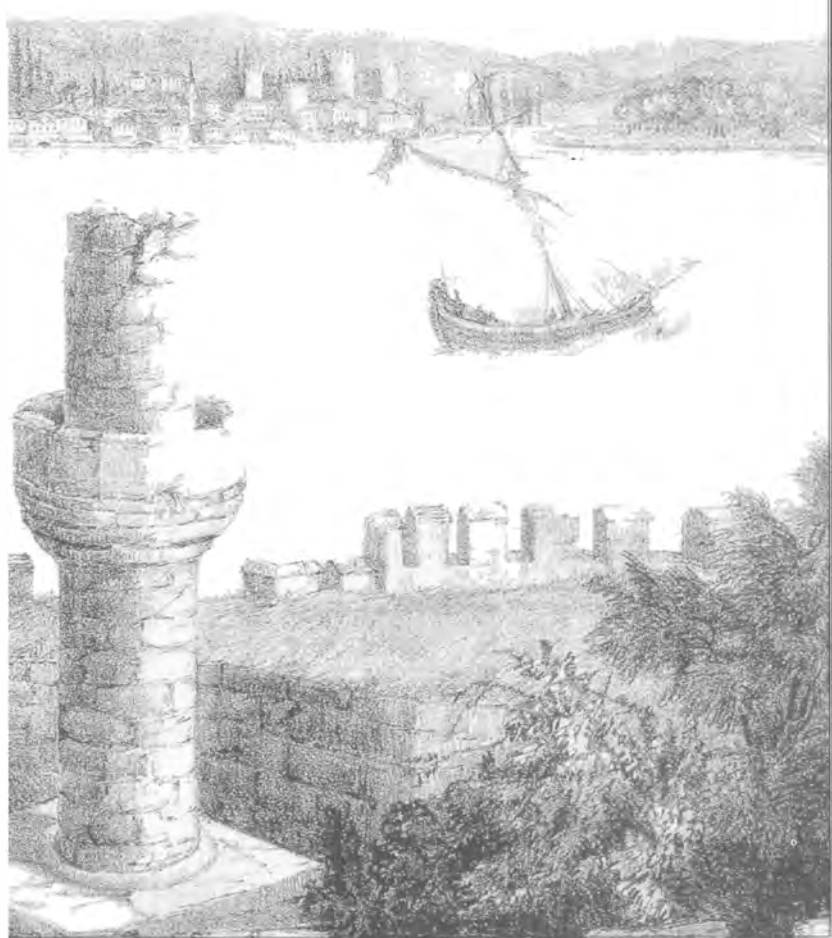
Boğa heykeli, Avrupa’da milliyetçilik akımının başladığı dönemde Fransızların gücünü Almanlara göstermek üzere Paris’te yapılır. Ne var ki Almanlar Fransızları mağlup edince, heykeli Paris’ten söküp Almanya’ya götürürler. Açıkçası, Parisli heykeltıraş Isidore Bonhevr tarafından 1864 yılında yapılan heykel memleketine sığmamıştır. Boğa, Almanlar tarafından Birinci Dünya Savaşı sırasında bir güç sembolü olarak Enver Paşa’ya hediye edilir. İstanbul’a gelen boğanın çilesi bitmemiştir. Yerleşik hayata geçebilmesi kolay olmaz. İstanbul’da da pek çok kez yeri değiştirilir.

Boğa heykeli geldiği yıl olan 1917’de, Beylerbeyi Sarayı’nın bahçesine yerleştirilir. 1953 yılında ise, yeni yapılmakta olan Hilton Oteli’nin bahçesine dikilir. Ancak boğanın yerini beğenmesi kolay olmaz. 1969 yılında Avrupa yakasından Asya yakasına geçirilerek, eski kaymakamlık binasına konulur. Burada da ancak yirmi yıl kadar barınabilmiştir. Son olarak 1987 yılında bugünkü yeri olan Altıyol’a yerleştirilir.

* * *

Boğaziçi, Anadolu ve Rumeli Hisarları, Lady Alicia Blackwood, 1857

Byzans, halkıyla birlikte Sarayburnu'na gelip karşı kıyılara baktığı zaman, üzerine bastığı bereketli topraklarda değil de karşıda bir ülke olmasına çok şaşmıştır.

Ancak kâhinin söyledikleri aklını başına getirir.

“Ülkeni körler ülkesinin karşısına kur!”

Artık Kalkhedonluların kör olduklarından emindir.

Ne var ki, Kalkhedonlular kör olsalar da güce büyük önem vermektedirler. İşin ilginç tarafı, büyük önem verdikleri gücü, boğa figürleriyle ön plana çıkarmaktadırlar. Eski paraları inceleyen bilim dalıyla uğraşanlar, MÖ 450 yılında Kalkhedon'da basıldığı düşünülen paralarda “boğa” simgelerinin kullanıldığını tespit etmişlerdir.

Bu durum, boğa heykelinin neden Kadıköy'de olduğunu soranlara hiç beklemedikleri bir cevap olabilir. Rastlantı da olsa, “boğa” yerine tam anlamıyla oturmuştur.

Körlerin sahip olduğu bir güç...

Parçaları birleştiren bulmacayı istediğimiz şekilde tamamlamak mümkün.

Bu gerçekten de ironik bir karışım değil mi?

Öyküleri paylaşmak için buluşmak gerekiyor. Yağmurlu bir günün akşamüzeri Kadıköy'deki boğanın yanı başı uygun mu?

Kalamış'ta bir intihar

TODORİ'YE...

Bir buruk hüznün duymak ve eski bir aşkı yad etmek için Kalamış'a uğrayalım...

Ve evvel zaman içinde Kalamış'ta, Rum Kilisesi ile Rum İlkokulu arasındaki asırlık çınarın dibinde, şimdi yerinde bir lokal olan Todorî diye bir meyhane vardı. Şişman ve güler yüzlü meyhaneci, birçoğu sanatkârlardan oluşan konuklarını ağırlamaktaydı.

Kalamış'tan tatlı bir huzur almaya gelenler, tek ve umutsuz bir aşka tutunanlar, Todori'de mutlu olur, Todori'de hüzünlenirlerdi. Meyhaneci gözünün içine baktığı şairlerin ve bestecilerin masasına ünlü mezeleri patlıcan turşusu ve ciğer tavayı kendi elleriyle koyardı.

Meyhanede intihar edilir mi? Selahattin Pınar bol meze ve rakıyla Todori'de intihar eder.

60'ın kışdır...

Ünlü besteci Ticaret Mektebi'ni bırakıp müziğe başlayınca babasıyla da gönül bağları, bam telinden kopacaktır. Denizli Milletvekili Sadık Bey, oğlunun müziğe olan tutkusunu anlamakta zorlanır. Onun avukat olmasını istemektedir. Bir gün, kurdurduğu bir mecliste, onu konuklarına çalgıcı olarak tanıtır.

"Benim de oğlum maalesef çalgıcı oldu"

Buna çok içeren Selahattin Pınar, ceketini alır çıkar, bir daha asla geri dönmeyecektir.

Çok geçmeden yolu, onunla aynı kaderi paylaşan genç bir kadınla kesişir.

İstanbul Kız Sanayi Mektebi'nde okuyan Afife'nin gözü tiyatrodan başka bir şey görmemektedir. Tiyatro sevdası uğruna en sevdiklerini bile elinin tersiyle bir kenara itmeye hazırdır. Türk ve Müslüman kadınların sahneye çıkmalarının yasak olduğu bir dönemde, Darülbeyt'in sınavlarına girer ve kazanır.

Babası onu bu sevdadan vazgeçirmek için çok uğraşacaktır. Günün birinde aralarında çok sert bir tartışma geçer. Babası, işi, ona "fahişe" diyecek kadar ileri götürdükten sonra noktayı koyar:

"Artık benim için Afife diye biri yok!"

Afife, kapıyı çekmeden önce hüzünlü gözlerle babasına bakar;

"Zaten sahnede Jale ismini kullanıyorum!"

Afife, 1918 yılında tiyatroya kabul edilen beş kızdan biridir. Beyza, Behire ve Memduha sahneye çıkamayacaklarını bildikleri için fazla direnemezler. Aynı yıl asla tiyatro sevdasından vaz-

geçmeyen Refika suflör, Afife'ye stajyer oyuncu olarak çalışmaya başlarlar. Afife ilk kez 1919 yılında Hüseyin Suat'ın "Yama" adlı oyunuyla, şimdiki Reks Sineması olan Kadıköy'deki Apollon Tiyatrosu'nda seyirci karşısına çıkar.

Eliza Binemeciyan'ın Paris'e gitmesiyle "Emel" rolü ortada kalır. Darülbedayi yöneticileri rolü çaresiz bir biçimde Afife'ye vermek zorunda kalırlar. O gece tiyatroya gelen zaptiyeler, yöneticilere bir uyarıda bulunmakla yetinirler. Afife Jale yıllar sonra, oyunun gala gecesinden "Hayatımın ilk mesut gecesi idi" diye söz edecektir.

Afife yasağa rağmen sahneye çıkmaya devam eder. Bir hafta sonra sergilenen "Tatlı Sır" oyunuyla yeniden seyirci karşısındadır. Oyun sırasında polis tiyatroyu basar, Afife tiyatronun bahçesinden kaçar. Genç kadın tiyatroyu, baskılar genç kadını inatla takip etmektedir. Üçüncü piyesi olan "Odalık" oynanırken de polis tiyatroyu basar. Afife bu kez de makine dairesinden kaçar.

Ancak tiyatro macerası bitmek üzeredir. 27 şubat 1921'de Dahiliye Nezareti'nin buyruğu ile belediye 204 sayılı bildiriye Darülbedayi Yönetim Kurulu'na gönderir. Bu bildiride Müslüman kadınların kesinlikle sahneye çıkamayacakları yazılıdır. Bu bildiri üzerine Afife, tiyatronun kadrosundan çıkarılır.

Hem baba evinden hem de tiyatrodan ayrılan Afife'yi son derece zor yıllar beklemektedir. Teselliye uyuşturucu ilaçlarda arar. Uyuşturucu ilaçlar ruhunun acılarını hafifletmeye yetmediğinde ise, koluna iğneler batırmaya başlar. Afife morfin bağımlısı olmuştur. Bedenini uyuşturabilmek için satmaktan çekinmez. Suriyeli bir eczacıya kendini verip karşılığında morfin almaktadır.

Afife Jale hızla dibe doğru sürüklenmektedir. Ancak Selahattin Pınar'la karşılaştıklarında kısa süreli bir nefes alır.

Selahattin Pınar bir bahar akşamı rastlar Afife'ye. Kuşdili Çayırı'nda Hafız Burhan'ın arkasında tambur çalarken göz göze gelir onunla. Bu masum kaçamak, bahar kokan bakışma kısa süre sonra tutkulu bir aşka dönüşür. İki genç çok geçmeden evlenir. Yaşları, ruhları, hayalleri ve hikâyeleri aynıdır. Acılar içinde geçir-

dikleri ilk gençlik yıllarının yaralarını birbirlerine sarılarak tedavi ederler.

Selahattin Pınar hayatını müzik ve Afife'yle doldurmaktadır. Ancak Afife'nin bir yanı tiyatro sevdasıyla kuş gibi çırpınmaktadır.

Olmaz; mutlulukları uzun sürmez. Genç kadın asla kavuşamayacağını bildiği özlemlerini, uyuşturuculara teslim etmekten vazgeçmez. Selahattin Pınar genç ve güzel karısını bu bataklıktan kurtarmak için hiç durmadan çabalar. Umutsuzluğa düştüğü zamanlarda, karısıyla batmayı göze alabilecek kadar gözü kararır. Kısa bir süre de olsa, o da Afife'yle birlikte uyuşturucu kullanır. Aşk şarkılarının yerini melankolik besteler almıştır. Fuat Edip Bey'in yazdığı sözlere yaptığı beste hayatının dramını özetlemektedir:

*"Nereden sevdim o zalim kadını
Bana zehretti hayatın tadını
Söylemem sormayın asla adını
Bana zehretti hayatın tadını"*

Sonunda Afife ona, "Beni bırak" diye yalvarır.

"Bırak beni Selahattin yoksa sen de benimle mahvolacaksın!"

Kısa bir sürede ayrılırlar. Afife alkışlar arasından süzülüp dünyanın çukuruna düşmüştür. Sokaklarda yatmakta, aşevlerinde karnını doyurmaktadır. Selahattin Pınar da ondan farklı değildir. Köprü altına düşen ruhuyla umutsuz, acı dolu besteler yapmakta aşk acısının üzerine kadeh kadeh rakı dökmektedir. Yeni bir evlilikle mutlu olmayı dener, ancak karısına elini bile süremeyecektir.

Bir gün Afife'nin ölüm haberini alır. Asla unutamadığı kadın, Balıklı Rum Hastanesi'nde umutsuzluk ve yalnızlık içinde ölmüştür.

Mustafa Kemal'in "O olmasıydı asla hilafeti kaldıramazdım" diyerek güç aldığı kadının cenazesinde dört kişi bulunur.

Kalamış ve Todori'nin meyhanesinden Münir Nurettin Selçuk, Ahmet Rasim ve Selahattin Pınar geçer.

Selahattin Pınar'ın tamburundan Münir Nurettin'e ait bir beste dökülür.

"Yok başka yerin lütfu ne yazdan ne de kıştan

Bir tatlı huzur almaya geldik Kalamış'tan"

Afife'nin acısını asla unutamayan Pınar, bir kış günü Todori'nin meyhanesine gider. Masayı doktorunun yasakladıklarıyla donatır.

Meyhanede intihar edilir mi?

Selahattin Pınar, bol rakı ve mezeyle Kalamış'ta, Todori'de intihar eder.

Son perde ünlü bestekârın kalp krizi geçirmesiyle kapanacaktır.

Kalamış'ta ılık bir bahar akşamı, rakı ve Arnavut ciğeri kokusu duyarsınız. Rüzgârda kıpırdayan ağaç dalları, umutsuz aşkların, kırık ezgilerini fısıldar. Kalamış içer, Kalamış içerler...

Hüzünlü bestelere,

Aşka âşık adamlara,

İlk kadın tiyatrocuya...

Meyhaneciye kadeh kalkar mı?

Elbette... Meyhaneci Todori'nin şerefine...

Burası Papazın Çayırı, burası Fenerbahçe

MAZİNDE BİR TARİH YATAR...

Şampiyonlar Ligi, dev bütçeler, su gibi akan milyon dolarlar... Menajerlik sistemi, canlı yayın, kombine kartları... Eskiyen ve yenisine bel bağlanan yıldızlar...

Paranın gücüyle dönen dünya!

Global sistem ve dünyanın santra noktasında duran futbol topu...

"Ne olursa olsun kazan!" felsefesine odaklı yaşam, tribünleri etkisi altına alıyor! Biten her maçtan sonra futbol çığırtkanı soruyor:

“Sonuç nasıl?”

Teknik patron cevaplıyor:

“Kazanamazsan kaybetmeyeceksin! Önümüzdeki maçlara bakacağız...”

Seyirci futbola nostaljik bir pencereden bakıyor:

“Eskiden her şey daha keyifliydi. Artık futbol topu ortada sıkışıp kaldı. Her takım kaybetmekten korktuğu için maçlar çok keyifsiz geçiyor!”

İşin sosyolojisi ve siyasetiyle ilgilenenler, “endüstriyel futbol” dan söz ediyorlar.

Artık futbol seyircisi “müşteri altyapılı taraftar” olarak değerlendiriliyor.

Parayı bastırıp kombine giriş kartını kapan, büyük bütçeler ayırarak şifreli kanaldan maç satın alan taraftar gerektiğinde işe karışıp takımını en ağır dille eleştirme hakkını kendinde buluyor!

Ağız birliği edildiğinde ise, ortaya yakası açılmadık küfürlerle süslü tezahüratlar çıkıyor.

Kimsenin bir diyeceği yok!

Yakında kulüp binalarına “Müşteri daima haklıdır” diye yazılırsa kimsenin şaşırmayacağı da kesin!

Dünya hızla değişiyor. Amatör ruhtan söz etmek imkânsız.

Forma aşkı mı? Boş laf, artık futbolcu profesyonel!

* * *

Kadıköy Şükrü Saraçoğlu Stadi, 21.45.

Şampiyonlar Ligi maçı oynanacak!

Yer gök sarı-lacivert.

Taraftar, kulakları sağır eden bir tezahürata başlıyor.

Flamalar arasından Atatürk’ün resmi gülümsüyor.

* * *

Lami cimi yok, Mustafa Kemal Fenerbahçeli.

Nasıl olmasın ki, bütün ulus cephede yedi düvelle savaşırken, Fenerbahçe, İngiliz'in şımarık futbolcusuna tokadın en afilisini çarpıyor. Futbolunu beşiği sallanıyor. Papazın Çayırı'ndan çıkış yok!

İstanbul işgal altında olsa da Fenerbahçe, İşgal Kuvveti Takımları'na hezimet üstüne hezimet yaşatıp Harrington Kupası'nı kaldırıyor.

Bu onuru rencide olmuş, bayrağı yarıya inmiş bir ulus için büyük teselli. Fenerbahçe yaralara merhem oluyor. Mustafa Kemal haberi aldığıında, "sarı" saçlarını arkaya doğru tarayıp "lacivert" gözleriyle gülümsüyor.

İlk fırsatta, kulübün şeref defterini de, şerefle imzalıyor:

"Fenerbahçe Kulübünün her tarafa mazhar-ı takdir olmuş bulunan asari mesaisini iştmiş ve bu Kulübü ziyaret ve erbab-ı himmeti tebrik etmeyi vazife edinmiştim. Bu vazifenin ifası ancak bugün müyesser olabilmektedir. Takdirat ve tebrikatımı buraya kayd ile mübahiyim."

Fenerbahçe, sahayı rakiplerine dar ederken pek çok futbolcusunu da cephede şehit veriyor.

Fenerbahçe'nin kuruluş amacı tüzüğünde açıkça şu şekilde belirtiliyor:

"Memlekette bedeni ve fikri terbiyenin yayılmasını sağlamak, vatan gençlerini vatanın korunmasına, zorluklara ve askeri seferberliklere hazırlamaktır!"

Fenerbahçe'nin cephede savaşan futbolcularına bakarak, tamamen kuruluş tüzüğüne uygun hareket edildiğini söylemek mümkün olacaktır.

Sarı-lacivert renklerin mazisinde bir tarih yatıyor. Belki de geçmişe dönüp bu tarihe bizzat dahil olmak gerekiyor...

Osmanlı İmparatorluğu parçalanırken, yabancılar Boğaz'ın tadını çıkarmaktadır. İstanbul yeni âdetlerle tanışıp şok üstüne şok yaşar.

Bazı İngiliz aileleri gelip Moda'ya yerleşirler. Tuhaf bir sporu da yanlarında getirmişlerdir. Papazın Çayırı, Kuşdili, Baklatarlası o

güne dek hiç görülmeeyen bir çekişmeye sahne olmaktadır. Ayaklarında top tutan gençler, bunu birbirlerinin kalelerinden geçirmek için kıran kırana mücadele etmektedirler.

İstanbul futbol topuyla 1884 yılında işte bu sahalarda tanışır.

Ancak Türk gençlerini futbol oynamaya başlamaları hiç de kolay olmayacaktır. Abdülhamit'in baskıcı rejimi iki kişinin bile bir araya gelmesine karşı çıkarken, meşin yuvarlak altında saltanatı tehdit edecek "zehirli fikirler" aranması kaçınılmazdır.

Ne var ki futbol tutkusu bir virüs gibi gençlerin kanına girmiştir.

İsdişat, futbolda "istikbal" görmese de, tüm riskleri göze alan Deniz Harp Okulu öğrencisi Fuad ve Hariciye Nezareti'nde çalışan Reşad Danyal Bey, Kadıköy ve Moda'da oturan gençleri çevrelerinde toplayıp bir takım kurarlar. Hafiye ve jurnalcileri aldatmak için takıma bir İngiliz ismi verilir. Fenerbahçe efsanesinin çıkış noktası olan Black Stocking böylece antrenmanlara başlar.

Semtin hamisi Dr. Rasim Paşa gençleri her konuda yüreklendirirken, onları elinden geldiğince koruyacağına da söz verir. Onun anısı bugün Kadıköy'deki bir sokak tabelasında yaşamaktadır.

Çok geçmeden beklenen olur. Saray yanlısı Malumat Gazetesi, Kadıköy'de bir futbol kulübü kurulduğu yönünde bir haber yayınlar. Deşifre niteliği taşıyan bu haberden sonra, Rasim Paşa'nın da tavsiyesiyle "Siyah Çoraplılar" uzun bir süre ortaya çıkmamaya karar verirler.

Rafa kaldırılan top ve formalar orada tam üç yıl beklerler. Ancak gençler daha fazla dayanamazlar. Ortalığın yatıştığına karar verip topbaşı yaparlar.

Formalarını Papazın Çayırı'nın karşısında bulunan Hurşit'in kahvesinde sırtlarına geçirerek sahaya çıkarlar. Karşılarında neredeyse her gün antrenman yapan bir Rum takımı vardır.

Tarih 26 Ekim 1901'i göstermektedir. Takımda Fuad Hüsnü ve Reşad Danyal beylerin yanı sıra, Tamburacı Osman, Feylesof Rıza Tevfik, Kemani Nuri, Hafız Mehmet, Hafız Mustafa, Fahri, Emcet, Mazhar ve Şevki beyler yer alır.

Feylesof, tamburacı, kemani ve hafızlardan oluşan takımın, santrayla birlikte sahayı şenlik alanına dönüştürdüğü muhakkaktır. Ne var ki bu mutlu futbol havası çok uzun sürmez. İdmansız "Siyah Çoraplılar" Rumlar karşısında 5-1 yenik duruma düşerler. Öte yandan maç oynanırken başka bir gelişme daha yaşanacaktır. Papazın Çayırı, semtin ünlü hafiye ve jurnalci başı Ali Şamil ve adamlarının baskınına uğramıştır.

Kaçabilenler kaçarlar, yakayı ele verenler ise, Divan-ı Harbe sevk edilirler. Suçları Rum kalesine top atışı yapmaktır.

Takımın kurucularından Danyal Bey yakalananlar arasındadır. Günlerce karakollarda çile doldurduktan sonra, taht şehrinde bulunmasının sakıncalı olduğuna karar verildiği için Tahran'a sürülür. Danyal Bey dünyada sürgün edilen ilk ve son futbolcudur.

Black Stocking dağılsa da gençler yılmayacak ve 1902 yılında, yeni bir nefesle Kadıköy Futbol Kulübü'nü kuracaklardır. Ne yazık ki değişen hiçbir şey olmaz. Abdülhamit yasaklarından taviz vermeyecektir. Gençler top peşinde koşarken hafiyeler de onları kovalamaktadır.

Prangaya vurulmuş futbol topu zincirlerinden boşalmak için beş yıl daha beklemek durumunda kalacaktır.

* * *

1907 yılının baharı, İstanbul'a deniz kokusu taşır.

Kadıköy'ün geniş düzlüklerinde iri iri açan papatyalar baharın tadını ikiye katlayacaktır. Kanaryalar bir müjdeyi, haber vermeye hazırlanmaktadırlar.

Fenerbahçe burnundaki fener sanki geleceğe göz kırpmaktadır.

Kadıköy yakasında bunlar yaşanırken, karşı taraf başka gelişmelere gebedir. Abdülhamit 33 yıllık saltanatının sonuna geldiğinin farkında gibidir. Adam kovalamaktan, korku içinde yaşamaktan bıktığı muhakkaktır.

İstibdat döneminin ipleri gevşemiştir. Artık ne Abdülhamit Han'ın ne de hafiyelerinin adam kovalamaya hali kalmamıştır.

Dağılmaya yüz tutan kara bulutlar arasından futbol topu da gülümsemeye başlamıştır. Beşiktaş ve Galatasaray Kulüpleri kurulur. Sıra Türk futboluna damga vuracak bir başka takıma gelmiştir.

Moda, Beşbiyık Sokak, 3 numaralı evde bir araya gelen Nurizade Ziya Songülen, Şevkipaşazade Ayetullah, Asaf Beşpınar ve Samipaşazade Necip Okaner idealleri üzerinde konuşmaktadırlar. Demlenen çayın pencereye vuran buğusu ardından, burundaki fenere bakarlar. Bu mütevazı toplantının ardından Fenerbahçe Kulübü kurulmuş olur.

Gençler, amblem olarak burundaki feneri, renk olarak da Fenerbahçe düzlüklerindeki papatyaların sarı-beyaz tonlarını seçerler.

Kulüp logosu, 1910 yılında, takımda sol açık oynayan Topuz Hikmet tarafından çizilecek, renkleri ise sarı-laciverte çevrilecektir.

Topuz Hikmet Bu dönüşümün hikâyesini şu sözlerle anlatır:

“Kulübümüzün rengi sarı beyazdan, sarı laciverte çevrildikten sonra bu yeni renklerle bir amblem yaptırılması gündeme geldi. Arkadaşlarım bu amblemin çizilmesini benden rica ettiler. İlk önce bayrağımızın renkleri kırmızı ile beyazı bir araya getirdim. Sonra kırmızı üzerine bir kalp şekli çizerek bunu sarı-laciverte boyadım ve üzerine de metanet, kuvvet ve sağlamlığın ifadesi olan meşe dalını resmettim. Beyaz kısma da kulübümüzün ismini ve kuruluş tarihini yazdım. Rozetimizi çizirken, ona şu manayı vermeye çalıştım; kalpten gelen bir bağlılıkla bu kulübe hizmet etmek. Çizdiğim şekil arkadaşlarım tarafından beğenildi ve yeni amblem o tarihlerde Almanyada bulunan Tevfik Haccar'ın aracılığıyla orada yaptırıldı. Yeni harflerin kabulünden sonra aynı şekilde muhafaza edildi. Sadece Fenerbahçe Spor Kulübü 1907 yazısı yeni harflerle değiştirildi.”

Mütareke dönemi, Fenerbahçe logosunu, bir şeref madalyası gibi ulusun göğsüne çakar.

1918-1921 yılları arasında özellikle İngiliz ve Fransız askeri takımlarıyla yapılan futbol maçları halkın meşin yuvarlağa olan ilgisini doruk noktasına çıkarır.

Fenerbahçe, 5 yıl içinde İşgal Kuvvetleri'yle yaptığı 50 maçın, 41'ini kazanır. Sadece iki yenilgi yüzü görmüş, yedi maçta ise berabere kalmıştır.

Artık büyük kitleler takımın arkasındadır. Fenerbahçe, tüm maçlarını 6-7 bin kişinin hınca hınç doldurduğu tribünlerde oynamaktadır.

29 Haziran 1923 günü, General Harrington Kupası, "Ya ya ya şa şa şa Fenerbahçe çok yaşa!" tezahüratları altında havaya kaldırılır.

Artık iş futboldan çıkmış, Fenerbahçe, sahada bir Kuva-yı Milliye ruhu oluşturmuştur.

* * *

Şampiyonlar Ligi, dev bütçeler, su gibi akan milyon dolarlar... Menajerlik sistemi, canlı yayın, kombine kartlar... Eskiye ve yenisine bel bağlanan yıldızlar...

Paranın gücüyle dönen dünya!

Global sistem ve dünyanın santra noktasında duran futbol topu...

Papazın Çayırı'nda Fenerbahçe marşı çalıyor.

Fenerbahçe halkın takımı!

Flamalar arasından Mustafa Kemal gülümsüyor.

Maç başlıyor.

İşler iyi gitmezse, taraftar hep bir ağızdan bağırarak:

"Vur kır parçala, bu maçı kazan!"

Yükselen değerleri selamlayın!

Başarıya giden her yol mubah! Stadyum da bu felsefeden nasibini alıyor. Yeni dünyanın düzeni, futbol topunun değişen formuyla örtüşüyor.

Maç istenmeyen bir sonuçla biterse taraftar galeyana gelecek.

Müşteri daima haklı.

Futbolcu mu?

Soyunma odasına giderken, o meşhur cümleyi yapıştırarak:

“Önümüzdeki maçlara bakacağız!”

İşte buna profesyonellik deniliyor.

Dünya değişiyor, futbol topu değişiyor! Artık herkes profesyonel!

Saat 21.45 Şükrü Saraçoğlu. Burası İstanbul’un ilk stadı namı diğer Papazın Çayırı.

Gönül her şeye rağmen Fenerbahçe’nin kazanmasını istiyor. Peki ya olmazsa?

Ne yapalım önümüzdeki maçlara bakacağız.

Burası Papazın Çayırı, burası Fenerbahçe...

Bağdat Caddesi Bağdat’a çıkar

CADILAR ŞEHİRİ

Denize komşu kente, denize girme alışkanlığını 1918 yılında ülkelerinden kaçan Ruslar getirirler. İstanbullular onlara bakarak güneşlenme ve yüzmeyi öğreneceklerdir. Önce birbirini ardına deniz banyoları açılır. Bir süre sonra plajlar; yüzen, güneşlenen, birbirine kur yapan kadınlı erkekli kalabalıklardan geçilmeyecektir. İstanbul’da ilk açılan plajlardan biri de Caddebostan’dır. 1950’lerin son derece özel mekânlarından biri olan plajı, bir İstanbul beyefendisi olan ve asla kravatsız gezmeyen Reşit Bey işletmekte, kız kardeşi Naciye Hanım ise, kapıda 60 kuruşa bilet kesmektedir.

Caddebostan plajı değişen İstanbul’a kafa tutamaz. Önce kalabalık dağılacak ardından da plaj kapanacaktır. Burası sonraki yıllarda Maksim Gazinosu’yla anılır. Çok değil henüz yirmi yıl önce neonların ışıkları, denizin şavkına karışmaktadır. Caddebostan’ın yakın geçmişini anımsayan semt sakinlerinin bugün büyük bir hi-

permarket olan noktayı "Maksim durağı" olarak adlandırmaları hiç de şaşılacak bir şey değildir.

Caddebostan'ın renkli geçmişi yüz yıl önceki ilginç hikâyelerle harmanlanır.

Deniz kenarında uzanan bu bölgede sadece bostanlar ve bağ evleri bulunmaktadır. Buralardaki geniş topraklarda cadı ve hortlakların yaşadığına inanılır. Bu inanç, bölgeyi uzaktan bile korku duyulan tekinsiz bir şöhrete savuracaktır. Bu kara leke nedeniyle bölgenin ismi "Cadı Bostanı" olarak anılmaktadır. Cadı Bostanı'nın bir sürgün yeri olarak değerlendirilmesi, kötü şöhretini daha da arttırır. Tüyleri diken diken eden öyküler gerçek öykülere karışır. Hırsızlar, katiller ve eşkıyalar buraya sürgün edilmektedirler. Bu nedenle Cadı Bostanı açık bir cezaevi kimliği taşır. Elbette bölgeye sürgün edilenler bu açık cezaevinin nimetlerinden sonuna dek yararlanırlar. Geceleri şehre inen mahkûmlar, çaldıklarını Cadı Bostanı'nda saklamakta, kaçırdıkları rehineleri burada gizlemektedirler. Bir çeşit açık cezaevi olan Cadı Bostanı'nı ayaklanan yeniçeriler de mesken tutmaktadır. Bölge, suçluları islah etmek yerine daha çok suç üreten bir şehir efsanesinin kaynağı haline böylece dönüşür. Halk eşkıyalığının mübah olduğu bu yeri külliye lanetleyecektir. Cadı Bostanı'nın kaderi 1826'da yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla birlikte değişmeye başlayacaktır. Buranın suçtan arındırılmış bir bölge olması için ne gerekiyorsa yapılır.

* * *

İstanbul büyük bir yeniçeri avına sahne olur. Ocak tamamen kapatılmış ve yeniçeriler kendilerini gizlemeye başlamışlardır. Çünkü yakalandıkları anda gözlerinin yaşına bakılmaz. Ancak kantarın topuzu kaçır. Yeniçerilerin resmi üniformaları altına giydikleri bol pantolon dizlerinin biraz üzerinde bitmektedir. İstanbul'un adı kötüye çıkmış yerlerine aniden baskın veren padişahın yeni muhafızları, yeniçerileri ele geçirmek için ilginç bir yöntemle başvurmadırlar. Şüphelendikleri kişilerin diz ve bacaklarında güneş yanı-

ğı izi aramaktadırlar. Yeniçeri zulmü o kadar ileriye götürülür ki, yufka yürekli İstanbul halkı rahatsız olmaya başlar. Bir zamanlar astığı astık kestiği kestik yeniçerilere mazlum gözüyle bakılmaya başlanmıştır. Ama yeniçerilerin köküne kibrit suyu ekmeye niyetli II. Mahmut, önlemini almakta geç kalmaz. Yeniçerileri halkın gözünden düşürecek ve geçmişte olanları hatırlatacak bir hikâyeye ihtiyaç vardır.

O hikaye bugün Bulgaristan sınırları içinde bulunan Tırnava Kasabası'ndan gelir. Kasabanın kadısı Şükrü Efendi, İstanbul'a dehşet saçan cadılarla ilgili bir mektup yazar. Sözüm ona cadılar gün batımından sonra evlere dadanmaktadırlar. Özel malikânelere hırsızlık için giren cadılar, işi insanlara zarar vermeye kadar vardırırlar. Bunun üzerine cadı çıkarmakta son derece meşhur olan Nikola isimli bir kasabalıya müraacat edilir. Nikola 800 kuruş karşılığında cadıları kovmayı kabul eder. Ahaliyle birlikte kasaba mezarlığına gidilir. Nikola, kısa süren bir araştırmanın ardından cadıların olduğu mezarları tespit eder. Aslında bunlar yıllar önce ölmüş olan iki yeniçerinin mezarıdır. Mezarlar açılır açılmaz cesetlerin devasa boyutlara geldikleri, kalan saç ve tırnaklarının da aynı oranda uzadıkları tespit edilir. Ali ve Abdi adlı yeniçeriler mezarlarından çıkarılır. Nikola'ya göre, cadıya dönüşenlerin karınlarına ağaç saplamak ve kalplerini çıkarıp kaynar suda haşlamak gerekmektedir. Ancak cesetler eski olduğu için külliye yakılmaları daha doğru olacaktır. Yeniçerilerden geriye kalanlar böylece tutuşturulur.

Cadı Bostanı tamamen temizlense de bir kere halkın gözünden düşmüştür. Kimse buraya rağbet etmez. Ancak II. Abdülhamit döneminde piyade çavuşu olan Cemal Bey geleceği görür. Buradan çok ucuza topraklar kapatır. Cemal Bey, ordudaki yükselişini sürdürür. Bir paşa olunca, civara iki havuzu bulunan bir köşk yaptıracaktır. İşte Çiftehavuzlar buradan gelir.

Cemal Paşa'dan etkilenenler de büyü ve tatsız hikâyeleri bir kenara bırakıp bir zamanlar çok korkulan alanlara köşkler yaptırmaya başlayacaklardır.

İssız zamanların boş mekânlarından biri de Suadiye'dir.

19. yüzyıl ortalarına kadar bakir ve yemyeşil bir arazi olan Suadiye, küçük çiftlik evleriyle dikkat çekmektedir. Buranın rağbet gören bir yerleşim yeri olarak anılmaya başlaması yine II. Abdülhamit dönemine rastlar. İmparatorluğun Maliye Nazırı Ahmet Paşa kızı Suad Hanım'a şimdiki tren istasyonu civarında bir cami yaptırır. Suadiye Cami, tüm semte isim verecektir.

Bağdat Caddesi üzerinde bulunan Şaşkınbakkal da İstanbul'un ilginç isimli semtlerinden biri olarak dikkat çeker. Buranın hikayesi pek çok kişi tarafından bilinir. Bostancı'ya gelmeden önceki semt de henüz bir asır önce sadece küçük bir köydür. Sınırlı sayıda kişinin yaşadığı bu köye günün birinde küçük bir bakkal açılır. Bütçesi sınırlı olduğu için ancak buraya bir dükkân açabilen bakkalı görenler onun şaşırdığına kanaat ederler. Ne var ki semt her geçen gün büyür. Şaşkın bakkalın işleri açılmıştır. Üstelik semte de ismini verir.

Günümüzde Bağdat Caddesi, sadece Kadıköy'ün değil, tüm İstanbul'un en modern caddelerinden biri olarak biliniyor. Oysa bu kalabalık caddenin bugünkü şöhreti bir asırdan bile daha yeni. Cadde Bağdat'a giden güzergah üzerinde bulunduğu için bu adı alır. Eski dönemlerde ıssız bir arazi üzerinde bulunan yol, Ayrılık Çeşmesi'nden başlayıp Şükrü Saraçoğlu Stadyumu'nun yanından akarak Bostancı'ya buradan da Anadolu'ya ulaşır. Bu açıdan Bağdat Caddesi'ni günümüzde de İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan yol olarak değerlendirmek mümkündür.

Cadde boyunca, Caddebostan, Suadiye ve Şaşkınbakkal gibi İstanbul'un kalburüstü semtleri sıralanır.

İstanbul sadece iki kıtayı birbirine bağlayan bir şehir değil, anı ve hikayeleri çok eskiye uzanan büyümlü bir coğrafyadır. Bu anılara yakından tanık olmak için şehrin büyük caddelerinde dolaşmak, hikayelerin kalbine inmek gerekir. Bu iş için uygun yerlerden biri de üzerinde inci gibi semtlerin uzandığı Bağdat Caddesi'dir. Cad-

denin öyküsü, üzerinde yer alan semtler birbirine eklendiğinde tamamlanır.

İstanbul efsunlu hikayelerle beslenen eski bir sırça köşktür. Köşkün bahçesinde hayaletler dolaşır...

Bağdat Caddesi, Caddebostan, Şaşkınbakkal ve Suadiye...

2700 senelik çınarın körpe dalları...

Eskiler sık sık hayıflanırlar. Onların bu serzenişlerini anımsayalım;

"Buralarda adam keserlerdi. Şimdi sokaklara adam sığmıyor. Kiralık dairelerin de satılık dairelerin de yanına yaklaşılmıyor."

Moda'da çay içilir...

ATATÜRK ÇAKMAĞINI NİYE DENİZE ATTI?

Kadıköy'le Fenerbahçe arasındaki burunda yer alan ünlü sayfiye semtinin adı, "Batı modeli" bir yaşam tarzını simgelerken, onların modasını izleyen bir zümrenin varlığından gelir. "Surlar içerisindeki kara" anlamına gelen "Motta"dan bozma olduğu söylenceler arasındadır. Daha çok aristokrat gayrimüslimlerin, Levantenlerin, İngiliz ailelerinin yeğledikleri ve köşkler inşa ettirdikleri Moda geçmiş yıllarda muhteşem manzaralı çayırılık bir alandır. Bu yüzden Belgrad Ormanları'ndan önce İstanbul'da avcılığın Kadıköy'de başladığı rivayet olunur.

Burada yaşayan Cihanoğlu adlı avcı, bu yöreyi çifte tüfeğiyle tanıştıran ve avcıları örgütleyen ilk kişidir.

Osmanlı defteri kapanıp İstanbul işgalden kurtulunca, Moda' da güneş daha farklı parlamaya başlar. 1935 yılında Atatürk'ün teşvikiyle Moda Deniz Kulübü kurulacaktır.

Atatürk, Moda'nın güneşle yıkandığı bir gün, keyifle gülümsemektedir. Karşı kıyılara bakıp cebinden sigarasını çıkarır. Onu, altın çakmağıyla yakar. İçine derin bir duman çektikten sonra, çakmağı denize savurur.

Yakın çevresi bu hareketle onun sigarayı bıraktığını düşünüp sevinecektir. Ne var ki onun tütün tiryakiliğinden vazgeçmeye niyeti yoktur. Çakmağını, o yıllarda kurulan kibrit fabrikasını desteklemek niyetiyle denize atmıştır.

Büyükdere’de Nectar Brewery Company Limited adı altında bira üreten şirketin yerine, Tekel Kibrit Fabrikası kurulur.

Kibrit kullanımını teşvik etmek amacıyla altın çakmağını denize atmadan çekinmeyen Atatürk, o tarihten itibaren sigarasını zarif kutularda sakladığı kibritlerle yakacaktır.

Mustafa Kemal pek çok karede sigarayla görülür. Kurtuluşun ve devrimin ateşten gömlek günlerini sigara dumanına hapsedmiştir. Paşa’nın kahve keyfine, eşref saatlerine, sofra muhabbetlerine sigara eşlik edecektir.

“...ateşler yanıyordu.

Ve yıldızlar öyle ısıltılı, öyle ferahtılar ki

şayak kalpaklı adam

nasıl ve ne zaman geleceğini bilmeden

güzel, rahat günlere inanıyordu

ve gülen bıyıklarıyla duruyordu ki mavzerinin yanında,

birdenbire beş adım sağında onu gördü.

Paşalar onun arkasındaydılar.

O, saati sordu.

Paşalar: “Üç” dediler.

Sarışın bir kurda benziyordu.

Ve mavi gözleri çakmak çakmaktı.

Yürüdü uçurumun başına kadar,

eğildi, durdu.

Bıraksalar

ince, uzun bacakları üstünde yaylanarak

ve karanlıkta akan bir yıldız gibi kayarak

Kocatepe’den Afyon Ovası’na atlayacaktı...”

Gazi, Kocatepe'den aşağılara öfkeli, dalgın ve mağrur bakmaktadır. Elindeki sigarasını sık sık dudaklarına götürür. Kocatepe'de zaman hem fotoğraflarda hem de Nazım'ın jilet gibi sözlerinde donmuştur. Bu çok bilinen fotoğraf, 1966 yılında basılan Eski "iki buçuk lira"ların da "tura"sı olmuştur.

Bir bozuk paranın üzerine kağıt koyup onu, kurşun kalemle karalarsanız, izini çıkarırsınız.

Eski iki buçukluğun, en güzel iz çıkaran bozuk para olduğu su götürmez. Paranın üzerini kalemle geçince, kağıda karizmatik bir Mustafa Kemal silueti yansımaktadır.

* * *

Atatürk altın çakmağını Moda'dan denize attığında sigarayı bırakmak gibi bir niyeti yoktur.

Bizde pek çok şeyin yanlış anlaşılması gelenektir.

"Sigara Yasası" kapsamında, dikkate değer tuhafliklar da gündeme gelir. Kültür Bakanlığı'nın desteklediği projeler özellikle dikkat çekicidir; Atatürk'ün fotoğraflarındaki sigaralar, bilgisayar hileleriyle yok edilir.

Oysa Mustafa Kemal elden ayaktan düşene kadar sigarayı parmakları arasında tutar.

O, cumhuriyeti kurmuş, hilafeti kaldırmış, gericiliğe prim vermemiş ve sigara içmiştir.

Tüm bunlar olmamış gibi davranmak tarihe ihanettir...

Moda'da denize nazır, ince belli bardakta çay içilir.

Ve çayın yanında...

İnadına vasati 40 çöp...

Meşhur Çamlıca köşkü

O AĞACIN ALTI

Çamlıca, Antik Frigya kavimlerinin ektiği kutsal çam ağaçlarının kokusunda hayat bulur. Büyük bir semte adını veren arazi,

İstanbul'un en yüksek tepelerinden biri olarak bilinir. Şüphesiz Adalar'ın en güzel görüldüğü yer de burasıdır. Yaşlandıkça şarap kıvamına gelen bir kadını andıran İstanbul, elini uzatsa karşı kıyıda ki prenlere degecek gibidir. Çamlıca sadece keyifli manzarasıyla değil, eski tarihi ve hoş anekdotlarıyla da dikkat çeker.

Çam ağaçlarının gölgesinde siyah-beyaz filmlerin en dokunaklı aşk sahneleri uyumaktadır. Esas kız "reca" eder ve esas oğlan bahsi kapatır.

Çamlıca ağaca çakıyla "kalp" işlemek geleneğinin ana teması üzerine kuruludur. Filmin mutlu finaline ilk gönderme işte bu tepede yapılır. Pembe panjurlu bir evi aşk ve çocuklarla doldurmak...

Eğer ağaca aşkın baş harfleri kazındıysa, mutsuzluğun bozulmasından korkmak beyhudedir. "O ağacın altı"nda büyük sözler, şiirsel cümlelerle sevgilinin boynuna takılır.

Burası sadece eski Türk sinemasının "aşka hizmet eden" senaryolarının mabedi değildir, Çamlıca'da aşk filmleriyle birlikte asla unutamadığımız başka filmler de çevrilir.

Rıfat Ilgaz'ın tadına doyum olmayan kitabından sinemaya uyarlanan *Hababam Sınıfı* serisinin ilk filmi 1975 yılında çekilir. Kemal Sunal, Halit Akçatepe, Tarık Akan ve Münir Özkul gibi Türk sinemasının unutulmaz oyuncularını bir araya getiren senaryo, keyifli sahneleri de hayatımıza kazır. O yıllara damgasını vuran *Hababam Sınıfı*; naif, kusursuz, sıcak izler bırakır. Haylazlığın, vurdumduymazlığın ve sahtekârlığın bu denli masum bir formda olması henüz bozulmayan zamanların, henüz bozulmayan insanların kısa bir özeti gibidir.

Ertem Eğilmez'in sinemayla uyarladığı *Hababam Sınıfı*, Küçük Çamlıca'daki dört katlı ahşap binada çekilir...

Bu bina, Abdülhamit'in son döneminde Hicaz Umum Valisi Ahmet Ratip Paşa tarafından büyük bir köşk olarak yaptırılmıştır. Ahmet Ratip'in devrin en gözde ve en zengin paşalarından biri olduğuna şüphe yoktur. Bir imparatorluk üzerinden servet yapma

alışkanlığı gelenek haline gelmiştir. Ahmet Ratip Paşa, valilik ve kumandanlığın yanı sıra Abdülhamit'in işlerini de yürütmektedir. Bu açıdan bakıldığında Çamlıca'ya 54 odalı bu köşkün dikilmesi hiç de şaşırtıcı değildir. Köşkü yapan Mimar Kemalettin Bey bütün hünelerini sergiler. Köşkün bütün kapı ve pencereleri oyma sanatçıları tarafından binbir titizlikle yapılacaktır. Meşrutiyet'in ilanı köşkün kaderini de değiştirecektir; 1908 yılında bahçesiyle ve bütün müştemilatıyla birlikte zamanın Maarif Nâzırı Şükrü Bey tarafından bakanlık adına satın alınır.

Paha biçilemeyecek kadar değerli olan bina, bu tarihten itibaren devlet malı sayılıp okul olarak kullanılmaktadır.

Çamlıca Kız Lisesi, ülkenin ve İstanbul'un ilk yatılı kız okulu olarak bilinmektedir.

28 sınıfta eğitim veren lise, kapılarını Hababam Sınıfı için sinema dünyasına da açacaktır.

Hayatımızda bir resim asılı durur. İnek Şaban, Güdük Necmi, Kel Mahmut, Hafize Ana, Damat Ferit ve Badi Ekrem'in yanı sıra pek çok renkli kahraman da köşkün kesme ve son derece değerli bakara kristalinden merdivenlerinde oturmaktadır.

Bu bozulmayan dönemlere, bozulmayan insanlara ait bir çerçevedir. Bir kahkaha sesi zamanı yırtar sonra...

Çamlıca 18. yüzyılın ortalarında gelişmeye başlar. Birçok konak da bu dönemden sonra yapılmaya başlayacaktır. Şimdi esamesi okunmayan Kamondo Konağı da burada yaptırılan mekânlardan biridir. Kamondo ailesi Osmanlı'nın en şöhretli ve en zengin ailelerinden biri olarak anılmaktadırlar.

Ancak Çamlıca sadece zenginlere özgü bir mekân değildir.

İstanbul'daki ilk mesire yerleri de bu tepenin göğsünde açılır.

İlk defa Çamlıca'nın Sarıkaya mevkiinde halka ait bir park alanı kurulmuştur.

İlk Osmanlı balonu da bölgenin sırtlarında bulunan ve Yalnız Servi olarak bilinen yere inecektir.

Çamlıca ilklerin, âşıkların, masalların ve denize nazır uçan martıların mabedidir.

Esas kız "reca" eder ve esas oğlan bahsi kapatır. Önce bir zil sesi duyulur ardından da gürültüyle sınıf boşalır.

Çamlıca'da siyah beyaz aşklara ilham veren bir kahve bulur.

Burası, denize nazır içilen, tavşan kanı çay demektir.

Yaşlandıkça şarap kıvamına gelen bir kadını andıran İstanbul, elini uzatsa karşı kıyıdaki prenslere degecek gibidir.

Sonra... Eski zamanları, eski aşkları ve yalın yaşamları anlatan bir şarkı hatırlanır:

"Gölgesinde mevsimler boyu oturduğumuz
Hep el ele vererek hayaller kurduğumuz
kimi üzgün, kimi gün neşeyle dolduğumuz
O ağacın altını şimdi anıyor musun
O güzel günler için, bilmem yanıyor musun
Attığımız tarih de, çizdiğimiz o kalp de
silinmedi, duruyor hepsi yerli yerinde
Sen şarkılar söyledin yatarken dizlerimde
O ağacın altını şimdi arıyor musun
O güzel günler için, bilmem, bilmem yanıyor musun"

Eğer ağaca aşkın baş harfleri kazındıysa, mutluluğun bozulmasından korkmak beyhudedir...

Kalem elde Büyükkada'da çalışmak...

LENİN BALIĞI

Büyükkada'dan devrimciler geçer...

1917 Rus Devrimi'nin önde gelen isimlerinden Troçki, Sovyetler Birliği'nin kurulmasında büyük rol oynar. İhtilal sonrasında

çıkan iç isyanlar ve ayaklanmaları bastırma görevinde de üstüne düşeni yapacaktır. Kızılordu'nun kurucusu olarak kabul edilen Lev Troçki, tartışmasız bir biçimde Sovyetler Birliği'nin ikinci adamı olarak anılmıştır. Ancak Lenin'in ölümünün ardından Stalin'le girdiği iktidar mücadelesini kaybederek ülkesini terk etmek zorunda kalacaktır.

Troçki, 10 Şubat 1929 yılında Odessa'dan kalkan İlyiç isimli bir gemiye bindirilir. Gemi o dönemde Sovyetler Birliği'yle iyi ilişkiler içinde olan İstanbul'a doğru yol almaktadır.

İlyiç, iki günlük bir yolculuğun ardından Büyükdere Limanı'na yanaşır. Troçki ilk kez gördüğü İstanbul'u güverteden seyrederken, elinde bir not tutmaktadır, gemi rıhtıma yanaşınca polislere, kağıdı, Mustafa Kemal'e iletmeleri için ricada bulunur.

"Sayın Başkan İstanbul'un kapısında siz zat-ı alilerine buraya kendi rızamla gelmediğimi bildirmek isterim. Ayrıca bu sınırdan içeri zorla geçeceğimi bilmeniz gerektiğini ifade ederim. Başkan, hiçbir koruma istemiyorum ve ülkenizden en kısa sürede ayrılmak istediğimi size söylüyorum."

Her adımı Stalin'in adamları tarafından izlenen Troçki'nin İstanbul'daki ilk adresi Büyükkada'daki bir köşk olacaktır. Köşk, 19. yüzyıl sonlarında Galata bankerlerinden biri olan İlyasko tarafından yaptırılmıştır. Ancak burası, II. Abdülhamit döneminde el değiştirip sultan tarafından onun yakınlarından biri olan Arap İzzet Paşa'ya peşkeş çekilir.

Lev Troçki, Büyükkada'ya gelip köşke yerleştiği zaman ruhunda kopan tüm fırtınalardan da arınır. 1929-1933 tarihleri arasında dört yıl boyunca eşi Natalya ve oğlu Lev Sedov'la birlikte burada yaşar.

Açıkkçası, hiç istemeden geldiği İstanbul'da büyük bir huzur bulmuştur. Çam ağaçlarının kokusu altında hayatının en verimli dönemini İlyasko köşkünde geçirir. Che Guevara'ya ilham kaynağı olacak "kesintisiz devrim" teorisini burada derinleştirirken, adada hissettiklerini şu satırlarla anlatır:

“Kalem elde Büyükada’da çalışmak. Çok tatlı bir şey...”

Troçki Büyükada’nın nimetlerinden sonuna kadar yararlanmaktadır. Kitaplardan ve yazıdan bunaldığı zamanlarda kendisini deniz kıyısına atar. Özel dostluklar kurmuştur. Adadaki en büyük eğlencelerinden biri Rum balıkçısı Haralambos’la birlikte denize açılmaktır. Küçücük bir kayıkla çıktıkları balıktan, kocaman levrekler ve ıstakozlarla geri dönerler.

1931 yılında köşkte su ısıtıcısının verdiği bir kaçak nedeniyle yangın çıkar. Troçki ve ailesi bir süre Moda’ya taşınmak durumunda kalırlar.

Muhalif devrimci, adayı çok özlemektedir. Bu nedenle kısa bir süre sonra güvenlik koşullarını bahane ederek yeniden adaya dönüp bir başka köşke yerleşir.

Troçki, adada bulunduğu günlerde, Lenin’in vasiyetini ilk olarak 1926 yılında Amerika’da yayımlayan, gazeteci dostu ve dava arkadaşı Max Eastman’ın karısına bir mektup yazacaktır. Bu mektubun içeriği ideoloji, devrim, teori ya da pratik sorunlarıyla ilgili değildir. Troçki’nin son derece basit bir talebi vardır; daha fazla balık avlamak için 200 metrelik özel bir misinaya ihtiyaç duymaktadır.

Misina Amerika’dan yola çıkıp Büyükada’ya ulaştığında Troçki çocuklar gibi sevinir. Bu misina sayesinde çok ilginç balıklar yakalar. Tuttuğu kaya balıklarından biri ise, ona hepsinden büyük bir coşku yaşatır. Çünkü turuncu beneklere sahip bu kırmızı balığın altında “çekiç”, kuyruğunun üzerinde ise “orak” figürü bulunmaktadır.

Stalin muhaliflere baskıları arttırırken, Troçki kendisi için de çemberin daraldığını hissetmektedir. Büyükada’da kalması iyiden iyiye güvenliğini tehdit edince, çam ağaçlarını, balıkçı dostunu, huzurlu günleri ve orak çekiç balığını Büyükada’da bırakmak zorunda kalır. İstemeye istemeye geldiği adadan yine istemeye istemeye ayrılır. Büyükada’dan ayrılışın hüznü şu satırlarında gizlidir:

“Buraya geledi dört buçuk yıl oldu. Ayaklarım Büyükada topraklarına sanki kenetlenmiş gibi garip bir duygu var içimde.”

Fransa ve Norveç'te ikişer yıl kalabilen devrim lideri, 1937 yılında gittiği Meksika'da, Büyükada'da karşılaştığı balık türleri ile ilgili araştırmalar yapar, işi ileriye götürmüştür, burada ziyaretçi bilim adamı statüsüyle çalışır. Troçki'nin hem Rusya hem de Türkiye'de yaşayan balık türleriyle ilgili akademik yayınları bulunmaktadır. Özellikle Büyükada'da rastladığı "orak çekiç balığı" aklından çıkmaz. Ne var ki, bu türle ilgili çalışmasına derinlik kazandırdığı sırada beklendiği gibi bir suikasta kurban gider.

Saldırının Stalin'in emriyle gerçekleştirildiği şüphe götürmez. Troçki, Meksika'daki evinin kapılarını onunla röportaj yapmak isteyen bir gazeteciye açar. Ancak kendini gazeteci olarak tanıtan Ramon Mercader, Stalin yanlısı İspanyol bir ajandır. Ajan fırsatını kollar ve onun boş bulunduğu bir anda kafasına kazmayla vurur. Troçki saldırının ertesi günü hayata gözlerini kapayacaktır.

Arkasında derin bir ideoloji ve sayısız kitap bırakan muhalif liderin, kendisi için çok büyük anlam ifade eden bir araştırmayı da tamamlamaya ömrü yetmemiştir.

Ne ilginçtir ki Troçki ve Stalin arasındaki rekabet "balık türlerinin araştırılması" konusunda da kendini göstermiştir.

Stalin'in de aynı Troçki gibi, balıklarla ilgili araştırmaları bulunmaktadır. Üstelik Troçki'nin Büyükada'da rastladığı orak çekiç balığı ile ilgili araştırmayı Stalin tamamlayacaktır.

Bu balık türü, Stalin tarafından tanımlanır. Sovyet lideri balığa, Ekim Devrimi'nin önderi Lenin'e hitaben, "Sebastes Lenini" adını verir.

Troçki'nin Meksiko City'deki evi bugün müze olarak kullanılmaktadır. Muhalif devrimcinin Büyükada'daki ilk evi olan İlyasko köşkü 1978 yılında yıktırılır. Yerine aynı cephe düzeninde bir konut inşa edilir. Bugün burası özel bir mülk olarak kullanılmaktadır. Büyükada Hamlacı Sokak 4 numaradaki ev ne yazık ki, bir izbeyi andırmaktadır.

Sıcak denizlere inmek isteyen bir ülkenin, suikasta kurban gitmiş fikir ve eylem adamı adına bir müze yaptırmak mı?

Sanal Bolşevik korkusu, Büyükkada'da Lev Troçki adıyla anılan bir müzenin inşasına izin vermez.

Büyükkada'dan devrimciler geçer...

Adanın sıcak sularında bugün sayıları azalsa bile, gövdesinde çekiç, kuyruğunda orak figürü olan Lenin balıkları yüzer.

İstanbul'a açılan pencere; Haydarpaşa

DEMİRYOLLARI BAYINDIRLIK YARATIR

Ağa zulmü bir yanda başlık parası derdi öte yanda...

Tema; göç, ana fikir; İstanbul'un taşı toprağı altın.

Yeşilçam'da çok işlenmiş konudur. Trajiktir, komiktir, trajikomiktir...

Jenerik gar üzerinden akar.

Gara yanaşan trenden önce tahta bir bavul gözükür. Sonra "ana karakter" köyden şehre adım atıp denizle karşılaşır. Büyük nehrin üzerinden geçen demirden evlere şaşıır.

Burası Haydarpaşa Garı'dır...

Haydarpaşa, başlangıçların umutlu yüzü, umutların başlangıcıdır.

Öykünün baş kahramanı henüz trende soyulmamışsa şanslıdır. İstanbul kurtlar sofrası, Haydarpaşa bu sofraya açılan görkemli kapıdır.

Gar içinde tren, tren içinde öykü bulunur...

Peki gara bu ismi kim vermiştir?

Yanıtı bile gerek olmadığı aşıkardır.

* * *

Kanuni Sultan Süleyman, 1555 yılında Mimarbaşı Koca Haydar'a Kavak Sarayı'nı yaptırır. Sarayın yapıldığı yerin çevresi külliye "Haydarpaşa" olarak anılacaktır.

Saray 1794 yılında yansa da koca mimarın adı burada baki kalmıştır.

III. Selim yanan sarayın yerine kendi adıyla bir kışla yaptırır. Yeniçeri Ocağı'nın yerine kurulan ordu bu kışlaya yerleştirilir. Fakat yeniçeri çabuk pes edecek ve güle oynaya tasfiye olacak cinsten değildir. Başını Kabakçı Mustafa'nın çektiği baldırı çıplak güruhunun 1807 ayaklanmasında İstanbul, III. Selim'in başına yıkılır. Selimiye de dibinden tutuşturulur.

Ne var ki şehrin bu sırtları inatla üzerinde ihtişamlı bir yapı istemektedir. II. Mahmut bu isteği kırmaz. Bugünkü kışlanın yapımına 1828'de başlanır. Sultan Mahmut yeniçeri belasının kökünü kazımaya yemin edecek, nizamlı ordusuyla önce Selimiye'ye ardından da tüm imparatorluk topraklarına kök salacaktır.

Yeniçeriler böylece sonsuza kadar tarih sahnesinden çekilirken, belki de inat olsun diye ilk kez bir sultanın portresi, bir devlet dairesine asılacaktır.

* * *

Selimiye Kışlası Haydarpaşa'ya, Haydarpaşa Selimiye kışlasına gülümser.

Haydarpaşa'ya inşa edilen garın, Kanuni'ye Kavak Sarayı'nı yapan mimarın adıyla anılması şaşılacak iş değildir. Bugün, sarayın yerinde yeller esse de mimarın hünerli eli asırlarca unutulmamıştır.

Gar Anadolu-Bağdat Demiryolu'nun başlangıç noktasıdır. Osmanlı çökerken, tutup büyük bir gar inşa etmek, tutuşan işgal ateşinin genişlemesiyle açıklanabilir.

Fransız'ı, İngiliz'i, uzun tırnaklı pençelerini Osmanlı'nın göğsüne saplamaya hazırlanırken, Alman daha akıllı çıkar.

"Doğuya doğru" diye adlandırılan istila politikaları kapsamında, İstanbul'un tekleyen kalbine demir ağlar örülür.

Amaç İstanbul'dan başlayıp Bağdat'a kadar olan bölgedeki tarihi eserleri yağmalamaktır. Yeni doğal kaynaklar da bu yön-

temle saptanacaktır. Bağdat'tan ötesi Hindistan'a ulaşır. Yani henüz sömürülmeyi bekleyen çok yer, kaynak, ülke ve insan vardır. Açıkçası kimse fesi devrilmek üzere olan Osmanlı'nın kara kaşı, kara gözü, pos bıyığı yüzü suyu hürmetine hayır işlememiştir.

Haydarpaşa Garı garbın şatafatlı tarzına şark motifleri yedirilerek, Alman Helmuth Conu ve Otta Ritter tarafından yapılır.

Kemerli geniş salonuyla dikkat çeken Haydarpaşa Garı, beklemenin, beklentinin, umudun, zamansız gidişin ya da tümünün başkentidir.

Aplik, fanus ve duvardaki süslemeler tavana kadar ulaşır. Güneş, vitray pencereden içeriye, hüznün rengine süzülür. Vitrayın üzerindeki duvar saati mermer zeminle dans eden adımları telaşlandırır.

Yolculuğun, yolcunun, beklenen ya da gidenin zamanı gelmiştir...

Giden de, gelen de, bekleyen de garın ortasındaki Atatürk büstüne dikkat etmez. Büstün altındaki levhada bize öğretilenden farklı olarak; "Demir yollar ümran tevlid eder" yazmaktadır.

"Demiryolları bayındırlık yaratır!"

Peki ya demiryollarının "tukaka" olduğunu söyleyenler...

İnsanın içinden "Siz Paşa'dan daha iyisini mi bileceksiniz?" diye geçer.

Ulusal bağımsızlığı coğrafyanın özüne sindirmeye çalışan Mustafa Kemal, tam 30 milyon 748 bin İsviçre Frangını bastırarak, garı yabancılardan alıp ulusallaştırır. Haydarpaşa Garı ancak 1928 yılında tamamen Türkiye Cumhuriyeti'nin olur.

Atatürk, bir ulusu kendi memleketinde sürgün olmaktan kurtarmıştır!

* * *

Bugün Haydarpaşa Garı özelleştirilip yeniden yabancılara satılmak üzere! Haydarpaşa'da gökdelenler yükselmesi gündemde. Projenin adı hazır:

Manhattan!

İstanbul'un orta yeri Amerika...

Haydarpaşa'nın bilet gişelerindeki dijital gösterge, kalkacak ve gara yanaşacak treni yazıyor.

Gar'da yeni ve eski iç içe, uyumsuz!

Koca İstanbul bir yanda Haydarpaşa Garı öte yanda.

Artık filmin ana karakteri bile, ırmağın ortasından geçen demirden evlere şaşırmıyor. Tren düdüğü vapur düdüğüne, ayrılığın hüznü yeniden karşılaşmanın coşkusuna karışıyor.

İstanbul kurtlar sofrası, Haydarpaşa, sofraya açılan kapı!

Denizi, martıları, Manhattan Projesi'ni arkamızda bırakalım. Ayrılıklara uyup meçhul bir trenle İstanbul'dan ayrılalım...

Jenerik gar üzerinden akıyor....

Aceleyle trene alınan bavulun üzerindeki yazı zorlukla okunuyor:

Söz uçar, yazı uçurur!

- Ahmed Cevdet Paşa, Cevdet Paşa Tarihi, 2 Cilt, Son basım: İlgı Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- Ahmet Refik Altınay, Haçlılar (1095-1291), Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007.
- Alphonse De Lamartine, Osmanlı Tarihi, Kapı Yayınları, İstanbul, 2008.
- Ali Yıldırım, Osmanlı Engizisyonu Zulmün Tarihi, Kalkedon Yayınları / Adonis Kitaplığı Dizisi, İstanbul, 2008.
- Amin Maalouf, Arapların Gözünden Haçlı Seferleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.
- Afif Yaseri, İstanbul Hatırası, Türkiye Turing Otomobil Kurumu, İstanbul, 1987.
- Ali Kemal Meram, Padişah Anaları ve 600 Yıl Bizi Yöneten Devşirmeler, Toplumsal Dönüşüm Yayınları; İstanbul, 1996.
- Balikhane Nazırı Ali Rıza, İlave notlarla baskıya hazırlayan: Niyazi Ahmet Banoğlu, Bir Zamanlar İstanbul, Tercüman 1001 Temel Eser.
- Basiret Gazetesi İmtiyaz Sahibi Ali, İstanbul'da Elli Yıllık  nemli Olaylar, Sander Yayınları, İstanbul, 1976.
- Burhan Arpad, Bir İstanbul Var İdi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.
- Cezmi Ersöz, Son Yüzler, Gendaş Kültür; İstanbul, 1999.
-  etin Altan, Tarihin Saklanan Yüzü, İnkılap, İstanbul, 1997.
-  etin Altan, Bir Uçtan Bir Uca, İsrail-İsveç-İran-Afganistan-Romanya ...Ve Al Sana İstanbul, Kitaş Yayınları, İstanbul.
- Deniz Som, Hey İstanbul -1, Cumhuriyet Kitapları; İstanbul, 2007.

Deniz Som, Geze Geze İstanbul-Herhangi Bir Yerde 4, Günizi Kitapları Yayınları, İstanbul, 2004.

Ernst H. Gombrich; Genç Okurlar İçin Kısa Bir Dünya Tarihi, Çeviren: Ahmet Mumcu, İnkılap Kitabevi; İstanbul, 1997.

Erhan Afyoncu Sorularla Osmanlı İmparatorluğu, 6 Kitap Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2002 - 2008.

Emin Kıvrıkcık, Cepheye Giden Yol, Goa Basım Yayın, İstanbul, 2008.

Evliya Çelebi, Seyehatname Seçmeler, Altın Kitaplar, İstanbul, 2005.

Ferhan Şensoy, Kalemimin Sapını Gülle Donattım, Ortaoyuncular Yayınları, 2001.

Giovanni Scognamillo, İstanbul Gizemleri Büyüler, Yatırlar, İnançlar, Altın Kitaplar Yayınevi, 1993.

Giovanni Scognamillo, Bir Levantenin Beyoğlu Anıları, Metis Kitap, İstanbul, 1990.

Giovanni Scognamillo, Türk Sinema Tarihi, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2003.

Gökhan Akçura, Evvel Zaman Bisiklet-İvır Zıvır Tarihi 6, Om Yayınevi 2002.

Haldun Hürel, İstanbul'un Alfabetik Öyküsü, İkarus Yayınları; İstanbul, 2008.

Henri, Pirene, Çeviren: Uygur Kocabaşoğlu, Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Hulusi Turgut, Kılıç Ali'nin Anıları-Atatürk'ün Sırdaşı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları/Anı Dizisi, İstanbul, 2005.

İbrahim Hilmi Tanışık, İstanbul Çeşmeleri, 2 Cilt, Maarif Vekaleti, 1943.

- İsmail Hami Danişmend, Tarihi Hakikatler, Timaş Yayınları, 2007.
- İsmail Metin, Osmanlı'nın Kanlı Tarihi, Ant Yayınları, İstanbul, 1996.
- İsmet Bozdağ, Atatürk'ün Sofrası, Emre Yayınları, İstanbul, 1995.
- Joseph Von Hammer, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, 2 Cilt, İlgı Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- Jack Deleon, Boğaziçi Gezi Rehberi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2008.
- Jack Deleon, Bir Tutam İstanbul, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998.
- Jean Paul Roux, Çeviren: Prof. Dr. Aykut Kazancıgil/ Lale Arslan Özcan, Türklerin Tarihi, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2007.
- John Lloyd, John Mitchinson; Çeviren: Cihan Aslı Filiz, Emre Ergüven Cahillikler Kitabı, NTV Yayınları; İstanbul, 2008.
- Kanat Güler, Eroin Güncesi, Stüdyo İmge Yayınları, İstanbul.
- Lord Kinross, Çeviren: Meral Gaspıralı, Osmanlı İmparatorluğunun Yükselişi ve Çöküşü, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2008.
- Mario Levi, İstanbul bir Masaldı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.
- M. Orhan Bayrak, İstanbul Tarihi, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1996.
- Muhterem Yüceyılmaz, Mihrimah Sultan, Nesil Yayınları, İstanbul, 2008 Murat Bardakçı, Osmanlı'da Seks, Gür Yayınları, İstanbul, 1992.
- Mustafa Armağan, Gülün Fethi - Fatih Sultan Mehmet, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- Mümtaz Cankurtaran, Bir Zamanlar İstanbul, Erciyaş Yayınları, İstanbul, 2006.
- Nedim Gürsel, Boğazkesen: Fatih'in Romanı, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2003.
- Orhan Kemal, İstanbul'dan Çizgiler, Epilson Yayınevi, İstanbul, 2005.

Philip Mansel, Çeviren: Şerif Erol, Konstantiniyye: Dünyanın Arzuladığı Şehir 1453- 1924, Everest Yayınları, İstanbul, 2007.

Pierre Grimal, Çeviren: Sevgi Tamgüç, Mitoloji Sözlüğü-Yunan ve Roma, Sosyal Yayınlar, İstanbul.

Radu R. Florescu-Raymond T. McNally, Drakula ya da Kazıklı Voyvoda, Çeviren: Ali Cevat Akkoyunlu, Doğan Kitap, 2000.

Reşad Ekrem Koçu Aşk Yolunda İstanbul'da Neler Olmuş, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2002.

Reşad Ekrem Koçu, Patrona Halil, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2003.

Reşad Ekrem Koçu, Yeniçeriler, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2004.

Reşad Ekrem Koçu Tarihimizde Kahramanlar, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2004.

Reşad Ekrem Koçu, Esircibaşı, Doğan Kitap, İstanbul, 2003.

Reşad Ekrem Koçu, Tarihimizde Garip Vakalar.

Salah Birsell, Kahveler Kitabı, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2002.

Salah Birsell, Bogaziçi Şingir Mingir, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1980.

Salah Birsell, Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu, (Salah Bey Tarihi) Sel Yayıncılık, İstanbul, 1980.

Sina Akşin, Kısa Türkiye Tarihi, Türkiye İş Bankası Yayınları/Tarih Dizisi, İstanbul, 2008.

Sunay Akın, Onlar Hep Oradaydı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2010.

Süleyman Faruk Güncüoğlu, İstanbul'un İlkleri Enleri, Ep Yayınları, İstanbul, 2005.

Tarih Mecmuası, Hayat, Sayı: 2 Mart 1972, İstanbul.

Zekeriya Sertel, Hatırladıklarım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003.

%100 İstanbul

Tarih, Mekân ve Sırlar

Roma, Bizans, Osmanlı...

İstanbul; Yerebatan Sarnıcı'na bitişik evlerden sepet sarkıtılarak sazan balığı yakalanan büyük kent.

Bazilika günümüzde de zaman zaman çeşitli sanat etkinliklerine ev sahipliği yapan bir müze olarak faaliyet gösteriyor.

İnsanlar, medeniyetler, çağlar değişiyor.

İstanbul aynı kalmasa da yerinde duruyor.

Efsaneler gerçeğe, gerçekler efsunlu öykülere karışıyor.

İstanbul, üzerinden farklı medeniyetler geçen yaşlı bir fahişe.

İstanbul "sudan öyküler" şehri...

İnsanın içine işleyen, İstanbul'a dair sıcacık yüz öyküden oluşan **%100 İstanbul**'da Erk Acarer, zaman tüneli içinde bir yolculuğa çıkartıyor okuru. Kâh gülerek, kâh hüzünlenerek...

f/inkilap.yayinlari

t/inkilapkitabevi

i/inkilapkitabevi

Online alışveriş: www.inkilap.com